

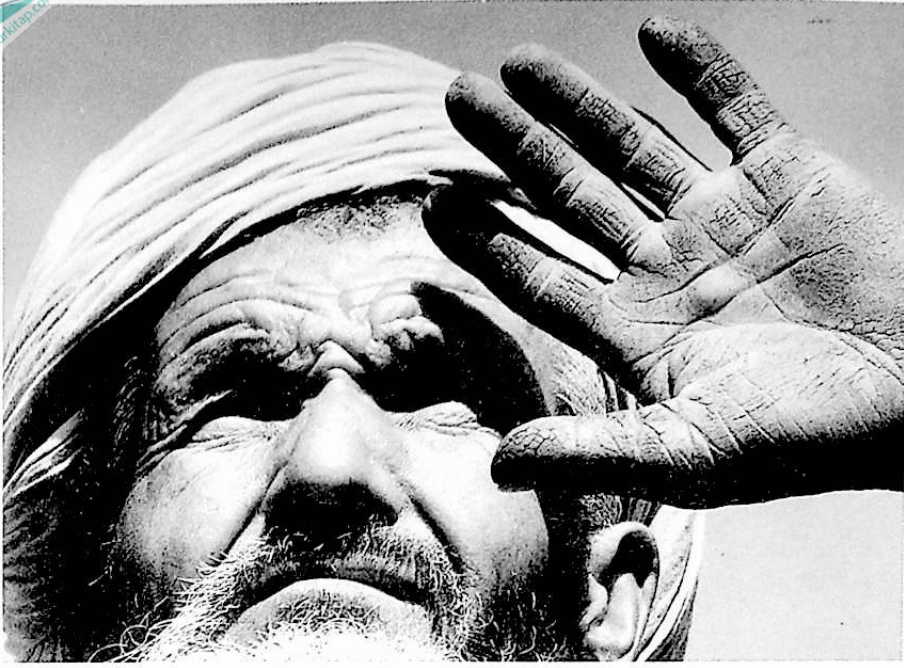
ISSN 1004-1745

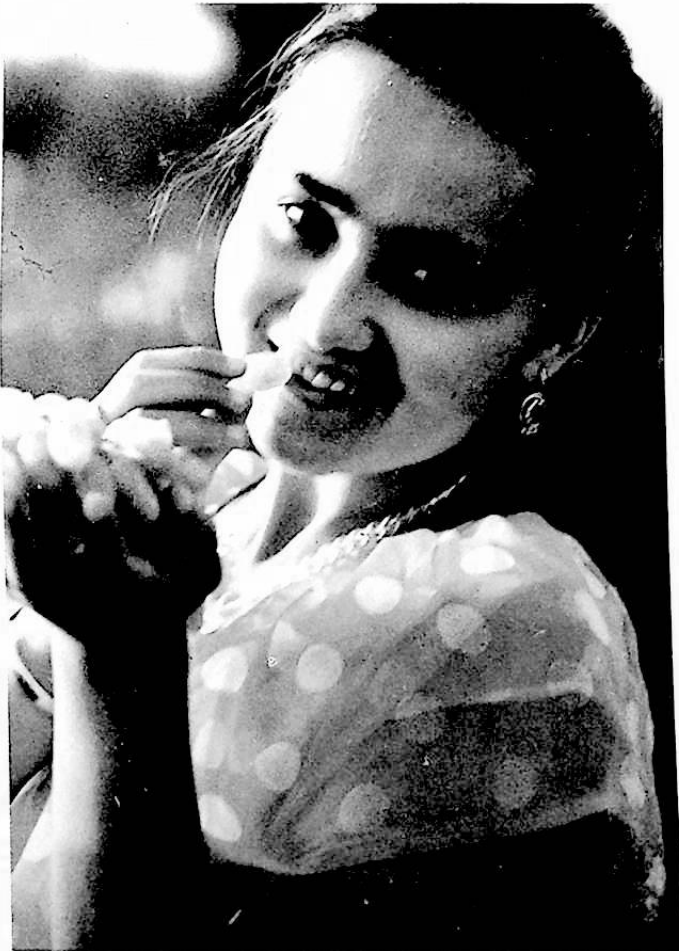
4
1992

تنگریتاغ

TANGRITAG

ئەسەرلىك مەھەت

رەھمەت سىزگە باغۋەن

مۇندەججە

«ئورماننى سۆيىمەن» مۇكاپاتىغا قوبۇل قىلىندىغان ئەسەرلەر

- 1 سىناش (ھېكايە).....ئوسمان قادىر
- 6 قىزىم، بىزنى كەچۈرۈڭ (ھېكايە).....مۇرات مەتىمياز
- 9 كەسىپكە باغلانغان مېھىر (ئەدەبىي ئاخبارات).....ئىمىنجان سادىق
- 17 شېئىرلار.....مۇھەممەت روزى

ھېكايىلەر

- 18 باغۋەن ۋە ئۇنىڭ ئايالى.....خالق زايمىت
- 85 ئىستېپا.....پەرھات ياسىن

شېئىرلار

- 23 ھەي بالا.....تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن
- 24 شېئىرلار.....ھوشۇر ئىبراھىم

شېئىر ۋە باھا

- 43 كۈتۈش.....پەرھات ئىلياس، ئوسمانجان ساۋۇت
- 44 مەن سېنى يادلىغان بۇ ئايىمىز كېچە.....ئەكبەر سالى، باتۇر روزى
- 45 يىگانە يانتاق.....كۈرەش، ئەزىزى

شۇئە، سىناق، پىشلىق

- 46 مۇھەممەدسالە مەترووزى، پەرھات ئىلياس، مۇختار سۇپۇرگى، ئابدۇخېلىل
ئابدۇخېۋىر، ئەكبەر سالى، ئابدۇئوللا تۇردى، يادىكار، غەيرەت
ئابدۇراخمان، نۇرمۇھەممەت نۇر، گۈلبوستان ئابدۇقادىر.....

ماقالىلەر

- 25 تەنقىد ئەخلاقى توغرىسىدا ئىككى ئېغىز سۆز.....سەبىرى

- ھازىرقى زامان جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيەتتىكى گۈزەللىك يۈزلىنىشى 56
 سىدىق ھاجى تەرجىمىسى
- «كەمەنپەر شېئىرلىرى» قول يازمىسىنىڭ ساختىلىقى توغرىسىدا ياكى لىيەن 76
 ئەمىن ئەخمىدى، ھەبەيۇللا رېقىپ تەرجىمىسى
- ئويلىنىش ۋە ئىلىكىرىلەش - دەۋرىمىزنىڭ تەلىپى مۇھەممەت پولات 102

ئالسىمىزكى

- قەدىمكى ئۇيغۇرچە شېئىرلاردىن نەمۇنىلەر 32

مىكرو ماقالىلەر

- «تۈگىمەس ناخشا» ھەققىدە تەھلىل ئەخمەتجان ئوسمان 94
- شېئىرىيەتتە ئادەم پاتۇر روزى 97

جۇڭگو شېئىرىيەتتىكى شېئىر نەمۇنىلەر

- «تەرىملەر» دىن تەرىملەر پولات ھېۋزۇللا تەرجىمىسى 73

چىن شېئىرىيەتتىكى شېئىر نەمۇنىلەر

- پائۇل ئېلۇيارد شېئىرلىرىدىن ئەركىن ئىبراھىم تەرجىمىسى 86

قىزداش مائىلە دەرياسى

- قاشا (ھېكايە) فېلىق سىن 99
 نەيم يۈسۈپ تەرجىمىسى

چەن شەن دەرياسى

- پاتىمە شايىم شاۋايىۋ 89

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

- ئەدەبىي ئۇچۇرلار 109
 مۇقاۋا 1-بەتتە: ياشلىق ھېسامىدىن ھاجى فوتوسى
 بۇ ساندىكى قىستۇرما سۈرەت ۋە ھۆسن خەتەرلى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

«تورۇپچىنى سۆيىمەن» بۇ كاپاتقا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر

سەنئەت

(ھېكايە)

ئوسمان قادىر

يىغلاپ كەتتى. پەزىلەتنىڭ بەدەنلىرى شۇركىنىسىپ، بېشى قېيىپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى... پەزىلەتنىڭ زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. چۈنكى ئەتىگەندە بىللە چاي ئىچىپ، ئۆزىنى ئۇزىتىپ قويۇپ ئۆيدە قالغان ئېرىنىڭ بىرەر ئېشىز گەپ - سۆزمۇ قىلماي، ھەتتا ۋىدالەششەشقىمۇ ئۈلگۈرمەيلا ئالەمدىن ئۆتۈشى ئۇنىڭغا بەكمۇ ئېشىز تۇيۇلدى. ئۇ ئۆيىگە كىرىپ كاردۇۋاتقان ئاق رەخت يېپەلمىغان ھالدا ياتقان مەرھۇم كامالجاننىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئېتىسىپ يىغلاش ئۈچۈن جەسەت بار ئۆيگە ھېڭىشىغا مالىك ئۆزىنى قورسۇۋېلىپ:

— سەۋر قىلىش پەزىلەت، تەقەددىرگە تەن بېرىش سىز كېرەك، رەھىمەتلىكلىكى تىنچ ياتقىلىقى قىزىيلىقى، ھەممەتنىڭ بېشىدا مۇشۇنداق بىر كۈن بار، — دېدى. پەزىلەت كۆز يېشىنى توختىتىۋالالماي يىغلاپ يۈرۈپ ئۆيىنى يىغىشتۇردى ۋە قارىلىق كىيىملىرىنى كىيىپ ئىچ - ئېچىمەندىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ھەسرەتنى ئىككى كۆزىگە يىغىپ، توختاۋسىز سۆزدەك ئېقىۋاتقان كۆز يېشى ئارقىلىق ھازا ئېچىپ ئۆلتۈردى. مالىك يىراق - يېقىنغا خەۋەر بېرىدىغان ۋە ئورۇنلاشتۇرىدىغان ئىشلارنى بىر تەرەپ قېلىپ دوستىغا بولغان

پەزىلەت ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كەلگەنلىكىگە خېلى بولغانىدى. بۈگۈن يەكشەنبە مۇناسىۋىتى بىلەن كېلىپ تېخى ئىككى سائەت ئۆتە - ئۆتمەيلا، مالىكىنىڭ ئالغىلى ماشىنا ئەكەلگىنىنى ئاڭلاپ خېلىلا جىددىيلەشتى. مالىك ئۇنىڭغا ئارتۇقچە گەپ - سۆز قىلمايلا ماشىنىنى ھەيدەپ ئۆيىگە راۋان بولدى. مالىك يولدا كېلىۋېتىپ پەزىلەتكە ئىنتايىن پەرىشان ھالدا:

— پەزىلەت سىز بىلەن بىزنىڭ بېشىمىزغا ئېشىز كۈلپەت چۈشتى. تېخى بىرەر سائەت ئىلگىرى كامالنىڭ يېنىغا مۇددەشپ چىقاي دەپ كىرىپ، ئەھۋاللىشىپ سىزنى سورىسام «ئاپپىسىنىڭ ئۆيىگە يەكشەنبە قىلىپ كەتتى» دېدى، ئازراق ئولتۇرۇپ ياناي دەپ تۇرۇشۇمغا كامال تاسادىپىي «ۋاي يۈرىكىم» دەپلا چىرايەلىرى سارغىيىپ، گەپمۇ قىلالماي ئۆزىگە رىپ قالدى. مەن يۈلەشتۈرۈپ ياتقۇزۇپ قويدۇم. نېمە قىلىشىمنى بىلمەي گاڭگىراپلا قالدىم، مېنىڭ جان - جىگەر دوسەتۇم، سىزنىڭ قەدىردىڭىز كامال بىز بىلەن ۋاقىتىمىز مەڭگۈگە ۋەدىلاشتى. ئۇنىڭدا يوشۇرۇن يۈرەك ئاغرىقى بار ئىكەندۇق. باشقا گەپ - سۆز قىلىشقىمۇ ئۈلگۈرمىدى، — ئۇ شۇنداق دەپلا ئۇنىڭ

يۈزىنى ئاستا - ئاستا ئاچتى. كامالنىڭ يۈزىدە تەر تەپچىپ تۇراتتى. ئۇ قولنى كامالنىڭ بۇرنىغا تۇتۇپ بېقىپ، تېگىلەن خان ئېگەكنى يەشتى... ئۇ ئاستا - ئاستا نەپەس ئېلىشقا باشلىدى. ئاخىرىدا مىدىرلاپ كۆزىنى ئاچتى. ھازا بىردىنلا شادلىققا ئايلاندى. كامالنىڭ «ئۆلۈپ - تىرىلگەنلىكى» ھەققىدىكى بىر خەۋەر چاقىماق تېزلىكىدە پۈتۈن شەھەرگە تارقالدى. كامالدىن ھال - ئەھۋال سوراپ كەلگۈچىلەرنىڭ ئايرىنى خېلى كۈنلەرگىچە ئۈزۈلمەيدى.

X X

كامال بىلەن پەزىلەت مالىكىنىڭ تويى بولغان كۈنى تىرىشچانلىقىدىكى مالىكىنىڭ تىرىشى ھەقىقەتەنمۇ كۆڭۈللۈك ئۆتتى. توي ئاخىشى ۋەچىرىكىدا يوغان زالىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئون كىشىلىك ئۈستەلدىن يىمىرىمىسى قويۇلغان بولۇپ، ئۈستەلگە ھەرخىل يېمەكلىكلەر تىزىلغان، مېھمانلار ئىچىدىكى قىز - چوكانلار بىر تەرەپكە، ئەرلەر يەنە بىر تەرەپكە جايلاشتۇرۇلغانىدى. تۆرگە قويۇلغان ئۈستەلگە قىز - يىگىتلەرنىڭ قىزداشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ ئالتىدەك ئادەم جايلاشقان. زالىنىڭ ئوتتۇرىسى بوش قالدۇرۇلغان. قىز - يىگىت جايلاشقان ئۈستەلنىڭ سول تەرىپىدىكى بىر ئۇلۇغنا مۇزىسكانتلار جايلاشقان، ئېلىپكېتونلۇق رويال، تىزما دۇمباق قاتارلىق زامانىۋى سازلار توختىماي چېلىناتتى. سىنىئالغۇ ئاپپاراتى كۆتۈرۈۋالغان يىگىت ئايلىنىپ يۈرۈپ لېنتىغا ئالسا، مۇزىكىچىلار ناخىشچىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازىغا تەڭكەش قىلىپ توي ۋەچىرىكىسىنى ئىنتايىن قىزىتىۋەتتى. ھەر بىر ئۈستەلگە ئارقا - ئارقىدىن سوغۇق سەيلەر ۋە مەزىلىك قىورۇلىسلار

چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە سېغىنىش ھېسسىياتى بىلەن ئۆيگە كىرگەنلەرنىڭ ئالدىغا چىقىپ مۇڭلۇق قوشاق قوشۇپ ھازا ئاچتى. مالىكىنىڭ بۇنداق تەسسىرلىك قوشاق قوشۇپ ھازا ئېچىشى، قولۇم - قوشنا ۋە تۇغقانلارنىڭ كۆز يېشى قىلىشى ھەم ئىچ ئاغرىتىپ ئېيىتىقان كۆڭۈل سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، پەزىلەت ئۆزىنى توختىتىۋالالمىدى. ئۇمۇ چوڭقۇر سېغىنىش ۋە قايغۇ - ھەسرەت بىلەن:

— بىزنى يالغۇز تاشلاپ كەتتىڭىزمۇ كامالجان! ماڭا ئېيتار سۆزىڭىز يوقمىدى كامالجان! ياشلىق باھارنىڭ ۋاقتىمىز غازاڭ بولدىغۇ كامالجان! ماڭا كەلگەن دەرد - ئەلەمگە قانداق چىداي كامالجان... دەپ ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا ياقىلىرىنى چاك ئېتىپ يىنىلاۋاتقاننىڭ ئۈستىگە كامالنىڭ ئانىسى مەريەمخان ئاچچا، كامالنىڭ ئىنىسى كىمىرنىڭ ئايالى بىلەن چىرايلىرى سارغايغان، پەرىشان ھالدا ئۆيگە كىردىلا:

— ۋاي بالام، جان - جىگەر قوزام، داداڭنىڭ دەردىنى ئاز دەپ بىزنى تاشلاپ كەتتىڭمۇ قوزام! مېنى بۇنداق دەرد - ئەلەم تارتىۋالدىڭمۇ! دەپ بىزنى پىغان ئىچىگە سالدىڭمۇ بالام! — دەپ يىغلاشقا باشلىدى. بۇ چاغدا پەزىلەت:

— ئاپا! — دەپلا مەريەمخان ئاچچىغا ئېيىلدى.

مالىك مەريەمخان ئاچچىنىڭ قايغۇ - ھەسرەتىنى كۆرۈپ چىداپ تۇرالمىدى. دە، كامالغا قاراپ قىيىپ كۆپچىلىكىگە سەھىسى ھالدا:

— يەنىنى توختىتايلى، تىنچلىنىيلى! — دېدى كامال بار ئۆيگە كىرىپ كېتىۋېتىپ. ئۆي جىمجىتلىققا چۆمدى. كامالنىڭ

تېزلىشىغا باشلىدى. ھەر بىر ئۈستەلگە قويۇلغان «ئىلى ئالاھىدە ھارلىقى» ئۆز كارامىتىنى كۆرسەتكىلى تۇردى. بەزىلىرى مۇزىكا بىلەن ناخشىدىن بەھرى ئالسا، بەزىلىرى قىزغىن پاراڭ، چاق-چاق، مۇڭدېشىلار بىلەن كەيپ سۈرەتتى. سورۇننى باشقۇرۇۋاتقان 24 - 25 ياشلاردىكى بەستلىك، ئاق يۈزلۈك، قارا قاش، قاپقارا كۆزلىرىدىن سەمىمىيلىك چىقىپ تۇرىدىغان، كۈلگۈنچەك ياشنىڭ ئۇچىسىغا كىيىۋالغان قېنىق كۈلرەك كاستۇم - شىمى ئۇنىڭ بەستىگە قۇيۇپ قويغاندەك ياراشقاندى. ئۇ مالىكىنىڭ يېقىن ئاغىنىسى، كىچىكىدىن بىرگە ئۆسكەن سىرداش دوستى كامال ئىدى. ئۇ، توي ۋەچىرىكىسىنىڭ تېخىمۇ قىزىشى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چۈشۈپ خۇددى دېڭىزدىكى يەلكەنلىك كېمىدەك لەرزىلىك ئۇسۇلغا چۈشۈشى بىلەن ۋەچىرىكىنى يېڭىدىن جان كىرگۈزۈۋەتتى. ئۇ، شۇنداق سىلىق، شوخ ئوينىمىدىكى پۈتۈن مەيداندا ئالغىش سادالىرى يىڭىدى. مالىكىنىڭ ئاكىسى ھاياجانلىنىپ ئون يۈەنلىك پۇلدىن تۆتتىن پەتنۇس بىلەن كامالنىڭ يېشىدىن ئۆرۈپ، مۇزىكىچىلارنىڭ ئالدىغا سۇندى. مۇزىكىچىلار تېخىمۇ شوخ، جەپ قىلارلىق ناخشا - مۇزىكىلارغا چېلىشقا باشلىدى. كامال ئۇسۇل ئويناپ كېلىپ، قىز قولدىشىنى ئۇسۇلغا تارتتى. قىز قولدىشى 20 - 21 ياشلاردا بولۇپ، ئاق يۈزلۈك، ئېلىپتەك بۇرنى، قۇندۇزدەك قاپقارا قاشلىق، مەجنۇنئالدىك بىۋەدۇر چاچلىرى مۇرىسىنى يېپىپ تۇرىدىغان يۈزىگە ھېچقانداق ئۇپا - ئەڭلىك سۈر-تۈپ، لەۋلىرىگە گىرىم قىلمىسىمۇ، تەبىئەتتىكىلىشىغا باشلىدى. ھەر بىر ئۈستەلگە قويۇلغان «ئىلى ئالاھىدە ھارلىقى» ئۆز كارامىتىنى كۆرسەتكىلى تۇردى. بەزىلىرى مۇزىكا بىلەن ناخشىدىن بەھرى ئالسا، بەزىلىرى قىزغىن پاراڭ، چاق-چاق، مۇڭدېشىلار بىلەن كەيپ سۈرەتتى. سورۇننى باشقۇرۇۋاتقان 24 - 25 ياشلاردىكى بەستلىك، ئاق يۈزلۈك، قارا قاش، قاپقارا كۆزلىرىدىن سەمىمىيلىك چىقىپ تۇرىدىغان، كۈلگۈنچەك ياشنىڭ ئۇچىسىغا كىيىۋالغان قېنىق كۈلرەك كاستۇم - شىمى ئۇنىڭ بەستىگە قۇيۇپ قويغاندەك ياراشقاندى. ئۇ مالىكىنىڭ يېقىن ئاغىنىسى، كىچىكىدىن بىرگە ئۆسكەن سىرداش دوستى كامال ئىدى. ئۇ، توي ۋەچىرىكىسىنىڭ تېخىمۇ قىزىشى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چۈشۈپ خۇددى دېڭىزدىكى يەلكەنلىك كېمىدەك لەرزىلىك ئۇسۇلغا چۈشۈشى بىلەن ۋەچىرىكىنى يېڭىدىن جان كىرگۈزۈۋەتتى. ئۇ، شۇنداق سىلىق، شوخ ئوينىمىدىكى پۈتۈن مەيداندا ئالغىش سادالىرى يىڭىدى. مالىكىنىڭ ئاكىسى ھاياجانلىنىپ ئون يۈەنلىك پۇلدىن تۆتتىن پەتنۇس بىلەن كامالنىڭ يېشىدىن ئۆرۈپ، مۇزىكىچىلارنىڭ ئالدىغا سۇندى. مۇزىكىچىلار تېخىمۇ شوخ، جەپ قىلارلىق ناخشا - مۇزىكىلارغا چېلىشقا باشلىدى. كامال ئۇسۇل ئويناپ كېلىپ، قىز قولدىشىنى ئۇسۇلغا تارتتى. قىز قولدىشى 20 - 21 ياشلاردا بولۇپ، ئاق يۈزلۈك، ئېلىپتەك بۇرنى، قۇندۇزدەك قاپقارا قاشلىق، مەجنۇنئالدىك بىۋەدۇر چاچلىرى مۇرىسىنى يېپىپ تۇرىدىغان يۈزىگە ھېچقانداق ئۇپا - ئەڭلىك سۈر-تۈپ، لەۋلىرىگە گىرىم قىلمىسىمۇ، تەبىئەتتىكىلىشىغا باشلىدى.

ئىدى چىرايلىق بولۇپ، يۈز تېرىسىدە بىرەر چېكىتتەك داغ يوق سۈزۈك ئاق ئىدى. ئالما ئۇرۇقى شېپىك دۇخاۋا كۈڭلىكى ئىچىدىن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان قوش ئالىمدەك كۆكسى ئۇنى تېخىمۇ گۈلدەك كۆرسەتسە، ئاپئاق سەدەپتەك چىشلىرى كۈلگەندە ئۇنى تېخىمۇ چىرايلىق كۆرسىتەتتى. كامالنىڭ ئۇسۇلغا تارتىشى بىلەن قىز شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى. باشقا قىزلاردىن بىرسى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ: - پەزىلەت ئۇنداق قىلماي ئاسىيە-نىڭ ھۈرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ، ئازراق ئويناپ بەرسىڭىز، - دەپ ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ ئوتتۇرىغا چىقاردى. قىزنى ئۇسۇلغا تارتىپ قويۇپ چەتلىكە چىقىپ قاراپ تۇرغان كامالنىڭ يۈزىگە غايىەبانە بىر ئوت ئېقىمى ئېقىپ كىرگەندەك يۈزلىرى چىسىرلاپ، يۈرەكلىرى سېلىپ، پەزىلەتتىن كۆزىنى ئۈزەلمەي قاراپلا قالدى. پەزىلەت ئازراق ئۇسۇل ئوينىغاندا ئوتتۇرا ياشلاردىكى بىر ئايال ئوتقاشتەك قىزىل يەپسەك تىۋاردىن پەزىلەتنىڭ بويىنىغا ياغلىق سېلىپ قويدى. پەزىلەت سورۇندىكىلەرگە تەزىم قىلىپ يۈزىنى تۇتقان پېتىچە جايىغا ئولتۇرۇۋالدى. ۋەچىرىكىلەر ئاخىرلىشىپ، ھەممىنى يىغىشتۇرۇپ، مالىك بىلەن ئاسىيەنى ھۇجرىسىغا ئاپىرىپ قويۇپ ئۆز ئۆيىگە قايتقان بولسىمۇ، پەزىلەتنىڭ گۈزەل سىماسى كامالنىڭ قەلب ئېكرانىدىن زادىلا نېرى كەتتى. ئۇ، ئۇيان ئۆرۈلۈپ - بۇيان ئۆرۈلۈپ، قايىسى چاغلاردا كۆزىگە ئۇيقۇنىڭ تورلىرى ئېلىشقانلىقىنى سەزمەي ئۇيقۇغا كەتتى. شۇندىن تارتىپ كامالنىڭ قەلبى پەرزاتتەك

پەزىلەتكە ئۇزۇلۇڭ كىسىز تەلپۈنىدىغان بولدى. مالىك بىلەن ئاسىيە توپى بولۇپ بىر قانچە ھەپتىدىن كېيىن توپىدا جان كۆيىدۇرۇپ ياردەملەشكەن يېقىن دوستلىرىدىن بىرقانچەسىنى ئۆز خانىسىغا مېھمانغا چاقىردى. كامال بىلەن پەزىلەت شۇ قاتاردا چاقىرىلدى. ئاسىيە، پەزىلەت بىلەن بىر مەكتەپتە بىلىم ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەيدىغانلىقىنى تونۇشتۇردى. بۈگۈنكى بۇ مېھماندارچىلىق كامال ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز ئەھمىيەتكە ئىگە ئىدى. كامال ناھايىتى گەپدان، ئايىغى يەڭگىل، شەرەنداز بولۇپ، ھەر قانداق توپى - تۆكۈن، مېھماندارچىلىق، نەزىر - چىراغلاردا ساقلىقنى قولدىن بەرمەيتتى ۋە ئەستايىدىللىق بىلەن جان كۆيدۈرۈپ ئوبدان خىزمەت قىلاتتى. شۇڭا باشقىلار مۇ ئۇنى ياخشى كۆرەتتى. كىشىلەرنىڭ پاش - تۇرقى، مېجەز - خۇلقىغا قاراپ مۇئامىلە قىلىشنى بىلىمەتتى. شۇنچە گەپدان كامالنىڭ بۈگۈنكى تىلى قوشلاشمايتتى. پاپىروسنى چىشەپ سەرەڭگە ياققاندا قوللىرى بىلەن بىلىمەس تەتەرەپ كەتتى. پەزىلەت بىلەن كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالغاندا، كۆز نۇرى ئارقىلىق ئوتلۇق بىر ئېقىم قەلبىگە ئېقىپ، قەلبىنى ئېرىتىۋاتقاندا ھەيلىلىنىپ قوللىرىنى قويمىدىغان جاي تاپالماي قالدى. كامال، مالىك بىلەن ئاسىيەدىن بەكمۇ مىننەتدار بولدى. چۈنكى، ئۇلارنىڭ توپى پەزىلەت بىلەن ئۇچرىشىش ۋە تىزىشۇش ئىمكانىيىتىنى يارىتىپ بەرگەنىدى. شۇ ئولتۇرۇش بولغان ئاخىرى ئاسىيەنىڭ تەۋسىيە قىلىشى بىلەن كامال پەزىلەتنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويماقچى بولدى. بىرىنچى قېتىملىق بىرگە

مېڭىشى بولغاچقىمىكىن كامال يۈرىكىدىكى سۆزلىرىنى دەپسەشكە پېتىنمايدى. كامال پات - پاتلا پەزىلەتنىڭ مەكتەپتىن ياندىغان چاغلىرىغا ئۇلگۈرۈپ، مەكتەپنىڭ ئەتراپىنى پەرۋانىدەك ئايلىنىپ كېتەلمەيدىغان بولدى. ئاسماندا تىزىلۇن ئاي سۈپىتىدە نۇر چېچىۋاتقان، ئالتۇندەك سارغايغان يوپۇرماقلار ئىزغىرىن چىقىۋاتقان كۈز شاملىرىدا شىلدىرلاپ تۈگۈلۈۋاتقان، ئەتراپتا ئانچە ئادەم كۆرۈنمەيدىغان بۇ خىلئەت باغچىدا كامال بىلەن پەزىلەتنىڭ ئاياغ تاۋۇشى ۋە غازاڭنىڭ ئاياغ ئاستىدا دەپسەشكە چىققان شارق - شۇرۇق ئاۋازىدىن باشقا ھېچنەرسە ئاڭلانمايتتى. ئۇلار تەكشى قەدەم بىلەن ياندىشىپ ئاستاغىنە ماڭاتتى. پەزىلەتنىڭ يۈزى ئاي نۇرىدا خۇددى پارلاپ تۇرغان چولپانداك پارقىرايتتى. پەزىلەتنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سېلىپ، ئارىلاپ كەپنى نەدىن باشلاپ ئېغىز ئېچىشنى بىلمەي قىيىنلاشتى. ئۇلار ئاخىرى بىر خالىراق يەردىكى دەرەخ تۈۋىگە كېلىپ ئولتۇردى. كامال بىرقانچە ئايىدىن بۇيان پەزىلەتنىڭ جاۋابىنى كۈتۈپ كەلگەنىدى. ئۇ ئىزا - قورۇنۇش دېگەنلەرنى بېگىپ: - پەزىلەت، سۆيۈملۈكۈم، مەن سىزنى چىن قەلبىدىن مەڭگۈ ياخشى كۆرەمەن. سىزدىن ئېنىق جاۋاب ئالالمىغاچقا كۈنلىرىم غېرىپسىنىپ، يالغۇزلۇق ئىچىدە ئۆتۈۋاتىدۇ. كۆزۈمدە ئۇيقۇ يوق، قوينان - تۇتقىنىدىكى بىلىمەيدىغان بولۇپ قالدىم. مېنى ئۇنداق قىيىنەيمەي بىر نەرسە دەپسەنمۇ چىز؟ مېنى ياخشى كۆرەمەن.

سىز - يوق؟ دېدى. پەزىلەت تارتىنىپ،
 بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، پەس ئاۋازدا:
 - مەنمۇ سىزنى... دەپلا گېپىنىڭ
 ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى.
 كامال بەزى ئېنىق جاۋاب دەپ
 چۈشىنىپ، پەزىلەتنى قۇچاقلاپ باغرىغا
 چىڭ باستى ۋە سۆيدى. ئاتەشتەك لەۋ-
 لەر، ئوتسۇق يۈرەكلىەر بىر - بىرىگە
 قانماي چىڭ چاپلاشتى...
 كامال بىلەن پەزىلەت ئۇزۇن ئۆتمەيلا
 توي قىلىۋالدى. ئۇلار، خۇدا قوشقان
 بىر جۈپلەر بولۇپ، ناھايىتى ئىناق،
 ئوبدان ئۆتتى. باشقىلار كامال بىلەن
 پەزىلەتنى ئېنىق چۈشۈرمەي يۈردى-
 شەتتى. ئۇلار توي قىلىشلىرى 5 - 6 يىل
 بولغان بولسىمۇ لېكىن پەرزەنت يۈزى
 كۆرمىدى. كۆرۈنەنلىك ئۆتۈشى بىلەن
 ئۇلار تۇرمۇشىدا بالىغا بولغان تەشۋىش
 ئوچۇق ئىجادىيىتى كۆرسەتتى. بەزى
 كەچلەردىكى جىمجىتلىق ئۇلارغا زېرە-
 كىشلىك تۇيۇلىدىغان بولدى. پەزىلەت
 تۇغماسمۇ ياكى كامالمۇ، بۇنىسى نامە-
 لۇم ئىدى.
 كامالنىڭ يېقىن ئاغىنىسى ئەكبەرنىڭ
 ئايالى رازىيە ساگىزىدا پىرىكازچىك
 بولۇپ ئىشلەيتتى. ئۇلارنىڭ ئۈچ ياشلارغا
 كىرگەن ئوماق، چىرايلىق قىزىمۇ بار
 ئىدى. رازىيە كىيىم - كېچەككە بەك
 ئامراق بولۇپ، يېشى مۇدا كىيىملىرىنى
 كۆرسە تۇرالماي قالماتتى ۋە بىر ئامال
 قىلىپ ئۇنى ئالماي قويمايتتى. ما ئاش-
 ىدىن بىر قىيىنمۇ ئۆيگە ئەكەلمەي،
 ۋە كىچىچە باشقىلاردىن قەرز ئېلىپ، ماگى-
 زىنىدىكى ئاياللار بىلەن مەنەنلىك
 تالىشىپ كىيىم سېتىۋالاتتى. 30 كۈندە
 200 يۈەندەك ما ئاش ئالىدىغان ئەكبەر-

نىڭ ئايلىقى يېمەك - ئىچمەك، ئۆيىنىڭ
 چىقىمى، بالىنىڭ باغچا پۇللىرى بىلەن
 تۈگەيتتى. رازىيە پۇلنى توپ تېپىپ،
 توپ خەجلىمەيدىغان بىر تىجارەتچىگە
 بۇزۇلۇپ، ئەكبەرنى، قىزىنى تاشلاپ
 كەتكەنلىكى كامالغا قاتتىق تەسىر قىل-
 دى. ئادەم دېگەن بەكمۇ ئۆزگىرىشچان
 كېلىدەكەن. بىرەر ۋەقە، تاشقى مۇھىت
 باشقىلارنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىدا
 يۈز بەرگەن بىرەر ھادىسە ئۇنىڭغا ئۆز
 تەسىرىنى كۆرسىتىدەكەن. كامال بۇنىڭ
 دىن ھەر خىل ئويلىرىغا كەلدى. ئۇنىڭ
 كاللىسىدىكى «پەزىلەت ماڭا سادىقمۇ -
 ئەمەس» دېگەن پىكىر خۇددى ئېزىقۇدەك
 ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالىنى ئىگىلىۋالدى.
 كۈندەشلىك ۋەشى ئالۋاستىدەك ئۇنىڭ
 يۈرىكىنى ئازابلايتتى. ھە دېسلا، رازى-
 يەنىڭ قىلغان - ئەتكەنلىرى پەزىلەتنىڭ
 تۇرمۇش ئەمەلىيىتىدە ئۆز ئەكسىنى
 كۆرسىتىۋاتقاندەك بىلىنىدىغان بولدى.
 شۇنداق قىلىپ كامالنىڭ گېلىدىن غىزا-
 مۇ ئۆتمەيدىغان، قولى ئىشقا پارمايدى-
 ھان ۋە كۆزىگە ئۇيۇق كەلمەيدىغان
 ھالغا كېلىپ ئازابلىنىپ يۈردى. ئۇ،
 ئاخىرى ئۇنداق ئويلاپ - بۇنداق ئويلاپ
 پەزىلەتنىڭ ئۆزىگە بولغان ساداقىتىنى
 سىناپ كۆرمەكچى بولدى. ئۇ، بۇ خى-
 يالىنى يېقىن ئاغىنىسى ۋە سىمىداش
 دوستى مالىققا دەپ ئۇنىمۇ كۆندۈردى.
 پەزىلەتنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە
 يەكشەنبە قىلىپ كەتكەن كۈنىگە توغرىلاپ
 «يالغان ئۆلۈش» كوفىدىيىسىنى ئويىناپ،
 بىز يۇقىرىدا ئېيتىمىز ئۆتكىنىمىزدەك
 ۋاقىتىمىز «ئۆلۈم»، ئازابلىق ھازىلارنى
 پەيدا قىلىندى. بۇ «سىر» نى مالىك
 بىلەن كامالدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدى.

كامال بەزىلەرنىڭ ئۆزىگە بولغان
سادا قىتىشى ھازا ئاچقاندا ئاڭلاپ ياتتى.
ئۇنىڭ ياقىلىرىنى چاڭ ئېتىپ، كامال
ئۈچۈن ئاھ - پەرياد چېكىپ، ئۆزىنى
يوقاتقان ھالدا نالە قىلىپ ياش تۆك-
كەنلىكىنى بىۋاسىتە كۆردى. بىۇ كامال
ئۈچۈن بىر «ئىچكى سىر» بولسىمۇ لېكىن،

ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئايالىنىڭ سادا-
قىتىشى سىنايمەن دەپ ئايالىنى، ئانى-
سىنى، ئۇرۇق - تۇغقان، قولۇم - قوشنا،
يار - بۇرادەرلىرىنى پارا كەندە قىلغانلىقى
كۆز ئالدىغا كەلسە، قەلبى ئازاپلىنىپ،
ئۆزىنى جەننايەتچىدەك ھېسابلاپ، قاتتىق
پۇشايمان قىلدى.

قىزىم، بىزنى كەچۈرۈڭ

(ھېكايە)

مۇرات مەتەمياز

قىزىمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ غەزەپتەن
ئۆزۈمنى بېسىۋالماي ئېتىلىپ بارغىنىم-
چە ئۇنى بىر شاپىلاق سالدىم. قىزىم
تۇيۇقسىز تىگكەن شاپىلاقنىڭ زەربىسى-
دىن سەنتۇرلۇپ كەتتى ۋە يۈزىنى تۇت-
قىنىچە ماڭا قاراپ داڭ قېتىپلا قالدى.
چۈنكى ئۇ مېنى ئۇرمايدۇ دەپ ئويلىغان-
دى. دېمىسىمۇ، ئادەتتە مەن ئۇنى تولى-
مۇ ياخشى كۆرەتتىم. شۇڭا ھەر قانچە
شوخلۇق قىلىپ قويسىمۇ ئۇرۇپ - تىللاش
ئەمەس، ئۇنىڭغا قاتتىق سوراقتا كەپمۇ قىلىپ
باققىنىمنى بىلمەيتتىم.

- ھەي خۇمپىز، ساقال تاراپ مېنىڭ
ئىشىمغا ئارىلاشقۇدەك شۇنداق چوڭ بو-
لۇپ كەتتىڭما؟... ھە، ئېيتتە قېنى سەن
ئۇنىڭغا نېمە دەپ جۈيلۈدۈڭ؟
مەن ئەسلىدە قىزىمنى مېنىڭ قور-
قۇنچىلۇق ئىلپازىم بىلەن بوراندىك ئا-
ۋازىدىن قورقۇپ يىغلاپ كېتىمدۇ، دەپ
ئويلىغانىدىم، بىراق ئۇنىڭ ئادەتتە تار-
تىنىپ يەرگە قارىۋالغاندىن كۆزلىرى،
ئەمدىلىكتە غەزەپكە تولغان قورقۇنچىلۇق
كۆزلىرىگە ئايلىنىپ ماڭا مېختەك قا-
داغىنىچە قېتىپلا قالغانىدى. بىر ھازادىن
كېيىن ئۇ تۇيۇقسىز سول مەغزىنى سىلاپ
تۇرغان قولىنى شارتىدە چۈشۈرۈۋېتىپ
ئورنىدىن دەس تۇردى - دە، خۇددى يات
ئادەملەرنىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك، مەندىن
قىلچىمۇ ئەيەنمەستىن سۆزلەپ كەتتى:

- دادام بىلەن ئاپامنىڭ ئەسلىدىلا
ئايىرلىپ كېتىش نىيىتى يوق ئىكەنتۇق.
شۇڭا ئۇلار قاتتىق پۇشايمان قىلىۋاتىدۇ.
ئەسلىدە ئايىرلىش ئىلتىماسىنى ئۆزلىرى
كېلىپ ياندۇرۇۋالماقچى بولغانىدى، بىراق
سەلەردىن خىجىل بولۇپ كېلەلمىدى، دېدىم.

يېقىندىن بەرى ئۇنىڭ ئاپىسى بىلەن
ئىككىسىز دائىم جەدەللىشىدىغان بولۇپ
قالغانىدۇق. ھەتتا قەتئىي ئايىرلىپ كې-
تىش نىيىتىدە سوتقىچە بېرىشىپ، سوتنىڭ
ھۆكۈمىنى كۈتۈشۈۋاتاتتۇق. قىزىمغا تەگ-
كەن بۇ تۇنجى شاپىلاق ئەنە شۇ ئىش-
لارغا ئارىلىشىپ ماڭا ئۈگۈت - نەسىھەت
قىلىۋاتقىنى ئۈچۈن ئىدى. شۇ ۋەجىدىن
مەن قوللىرىمنى شىلتىشىمچە ئۇنى خۇد-
دى جەننايەتچىنى سوراق قىلغانغا ئوخ-
شاش سوراق قىلىشقا باشلىدىم:

ئوقۇۋاتقان پالانىزۇ دەپ يۈرسەم، ئۇ پالا ئەمەس، دەسمى چوڭ ئادەم بو- لۇپ قاپتىنۇ؟ ئۇنىڭ گەپ - سۆزلىرى نېمىدېگەن ئورۇنلۇق - ھە! مەن نېمىدا دېيىشىمنى بىلەلمەي ئىختىيارسىز يەرگە قارىدىم.

— جېنىم دادا، نېمىدېگەن كىچىك قىلىدىغان نىسىز؟ مەن بىر يامان ئىش قىلغىنىم يوققۇ؟ پەقەت سېلەرنى يارىشىپ قالسىكەن دەيمەن. بۇرۇنقىدەك خۇشال - خۇرام ئۆت- سەك بولمامدۇ؟ تالىشىدىغان نېمىمىز بار؟ سىلەر جېنىملىشىپ قالغاندىن بۇيان ھې- لىقىدەك كۆڭۈللۈك كۈنلەر يوقاپ كەتتى. سىزنىڭ مەن بىلەن كارىڭىز بولمايدى- غان بولۇپ قالدى، ئاپامنىڭمۇ ئۇكام بىلەن ئىنچە كارى يوق. ھازىر بىز ئا- پاملار بار چاغىدىكىدەك ئېسىل تاماق لارنى يېيەلمەيدىغان، ئەكسىچە قاتتىق - قۇرۇق نانلارغا قالىدىغان بوپقالىدۇق. سىز ئازراقلا بىر نەرسە يىپ قويۇپ، ئاندىن كەينى - كەينىدىن ئۇلاپ تاماكا چېكىدىغان، تېخى ھاراق ئىچىپ مەست بولۇۋالىدىغان بوپقالىدىڭىز، ھەر نۆۋەت مەست بولغاندا يىغلاپ ھەسرەت چېكىسىز...

سىزنىڭ بۇ ھالىڭىزنى كۆرۈپ مەنمۇ يىغلاپ كېتىمەن، بەزىدە: «دادا بولدى قىلىڭ، يىتىلمىگەن، ئەتە ئاپامنى چاقىرىپ ئەكىلىۋالايلى، بولامدۇ؟» دېسەم «ھە، ماقۇل» دەيسىز. بىراق ئەتىسى دېگەن سۆزىڭىزگە ئەمەل قىلمايسىز. دادا، مەن پۇرۇن ئۆزۈمنى دۇنيادا ئەڭ بەختلىك ھېسابلايتتىم. چۈنكى، ئېسىمنى بىلىم شۇ چاغقىچە ئىككىڭلارنىڭ بىرەر قېتىم سو- قۇشۇپ باقمىشىڭلارنى بىلمەيتتىم. ئۇ چاغ- لاردا سىلەر ماڭا ھەر تەرەپتىن ياردەم قىلاتتىڭلار، تاپشۇرۇق ئىشلىگىنىمىدە ئىككىڭ-

— نېمە، شۇنداق دېسەڭ ئۇ سەندەك بىر شۈمەتە كىنىڭ سۆزىگە ئىشەندىمە...

— ياق، باشتا سۆزۈمگە ئىشەنمەي، ئاتا - ئانىڭىز ئۆزلىرى كېلىپ بىر نېمە دېسۇن دېگەندى، - قاسىمجان بى- لەن باشلانغۇچتىن تارتىپ ئوتتۇرا مەك- تەپكىچە بىلەن ئوقۇغان ساۋاقداش ھەم دوست تۇرساق، قايسى يۈزىمىزنى كۆ- تۈرۈپ بىزنى ياراشتۇرۇپ قويۇڭلار دەپ بارالايمىز، دېدى دېدىم. - بۇنىڭ بىلەن قاسىمكام سۆزۈمگە ئىشەنمەي ھەم ماڭا: «قىزىم، ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ئاتا - ئا- نىڭىز مەندىن خىجالەت بولۇپ كېلەلمەي سىزنى ئەۋەتىپتۇ. بۇندىن كېيىن ئۆز- لىرىنى ھەم سىلەرنى قىيىنمايمىز دېسە، بۇ ناھايىتى ياخشى ئىش ئەمەسمۇ؟! بۇنداق ئىشنى بىزمۇ قوللايمىز...» دېدى.

— ئەستاغپۇرۇللا، ئاپاڭ ئۆزى باشتا ئا- رىشىمەن دەپ چىڭ تۇرۇۋالسا، مەن بىر ئەر تۇرۇپمۇ، ئۇنىڭغا، ۋاي ئاجراشسىغىن دەپ يالۋۇراتتىمۇ؟!

— راست دادا، ئاپامنىڭمۇ سىزگە ئوخ- شاشلا ئايرىلىپ كەتكۈسى يوق ئىكەن، - دېدى قىزىم سۆزۈم تۈگە - تۈگىمەيلا، - بىراق ئۆتكەندە سىز بىلەن گەپ تالى- شىپ قالغان چاغدا يەڭگىلىك قىلىپ ئايرىلىپ كېتىمەن دېگەندى. سىزمۇ ئۆ- زىڭىزنى بېسىۋالماي ئالدىراپ ئايرىلىپ كەتسەڭ ئايرىلىپ كەتتۇق دېدىڭىز، شۇ- نىڭ بىلەن ئىككىڭلار بىر - بىرىڭلارغا يول قويىدىڭلار...

قىزىمنىڭ سۆزلىرى مېنى بارغانچە ھەيران قالدۇرۇشقا باشلىدى، چۈنكى ئۇ بۈگۈن بىراقلا چوڭ ئادەم بولۇپ قال- غاندەك ماڭا تەربىيە بېرىۋاتاتتى. توۋا، مەن قىزىمنى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە

ردىپ ھېلىقى سوقۇشقا قېلىپلاشقان چۈشۈپ ئويى-
 ناپ، خۇشاللىقىمىزدىن كۈلۈشۈپ كۆزلىرىمىز-
 دىن ياش چىقىپ كېتىشىمىز ئۈمىدچۇ؟... ئۇ-
 كەندە ئانا مائارىپىمىزگە بارغان چېنىقىمدا ئاپا-
 نىڭ ئاغرىپ يېتىپ قالغانلىقىمىزنى كۆرۈپ
 كۆڭلۈم بەك يېرىم بولدى. شۇندىن بېرى
 سىلەرنى ياراشتۇرۇش نىيىتىدە كۆپ ئويلىنىدىم.
 ئاخىرى ئۇكام ئىككىمىز مەسىلە تەلەپپۇز يال-
 بان سۆزلىش ئارقىلىق سىلەرنى ياراشتۇرۇپ
 قويۇش نىيىتىمگە كەلدۇق. ئۇنىڭدىن باش-
 قا يەنە ئۇكام ئىككىمىز تۈنۈگۈن سىلەر
 بەرگەن پۇللارغا ئىككى تاۋۇز، ئىككى
 قوغۇن ئالدىق. ئۇلارنى ئاز كۆرۈپ سىز
 پەشۇرۇپ قويغان قىيىنچىلىق، گەپتىن گەپتىن
 ئاناملارنى يوقلاپ كەلدۇق، بىز ئۇلارغا:
 «بۇ نەرسىلەرنى دادام سىلەرگە ئەۋەتتى،
 ئىلىمىدە دادام بۇ نەرسىلەرنى ئۆزى
 ئېلىپ كېلىپ سىلەرنى يوقلىماقچى ئىدى.
 بىراق، تۈنۈگۈن كېچىدە بەل ئاغرىقى يەنە
 قوزغىلىپ قېلىپ ئۆيدە يېتىپ، قېلىپ كېلە-
 ھىي بىزنى ئەۋەتتى. دادام سوتقا بەرگەن
 ئىلتىماسىنى ياندۇرۇۋالدى. ئەمدى بالى-
 لارنى يېتىم قىلىدىغان ئۇنداق ئىشلارنى قىل-
 مايمىن دېدى. ئۇ بىزگە سىلەرنى قايتۇ-
 رۇپ كېلىپ ئاناڭغا ياخشى قاراپ را-
 زىلىقىنى ئالىدىن دېدى، دېدۇق. ئۇ-
 نام بىلەن ئاپاملار بۇلارنى ئاڭلاپ ھەم
 خۇشال بولۇشتى، ھەم قايتۇرۇشتى. ئىك-
 كىسى سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى قايتا - قايتا
 سوراپ، يامان بوپتۇ دەپ ئەللىمىز پىلا كې-
 تىشتى. ئانام ئۆزىنىڭ سىزنى ئورۇنسىز
 ئەيىبلەپ يۈرگەنلىكىدىن خەجىل بولغان-
 لىقىنى ئېيتتى. بىز سىلەر ھايات تۇرۇق-
 لۇق يېتىم بولۇپ قالساق بىزگە كىمىڭ-
 مۇ ئىچى ئاغرىيدۇ؟ دادا، ئۇكام ئىككى-
 مىز ئۇنداق بولۇشنى خالىمايمىز،

لار ئىككى تەرەپتىن ئۆگىتە تېنىڭلار، ھەتتا
 تېخى ئۆزلىكىڭە دەرسلەرنىمۇ ئالدىنلا
 ئۆگىتىپ قويايتىڭلار. ئەمدىچۇ، سىز بۇ-
 ياقتا ئۆزىڭىز بىلەن، ئاپام ئۇيىقتا
 ئۆزى بىلەن، ئۇكام ئىككىمىز بىلەن ھېچ-
 قايىمىڭلارنىڭ كارى يوق. دادا، ئۇكام-
 نىڭ ئىشىنى سىزگە قورقۇپ دېمىگەن ئىدى.
 ئەمدى دەپ بېرىپ، يېقىندىن بۇيان ئۇ
 ياخشى ئوقۇماي، مەكتەپتىن قاچىدىغان
 بولۇۋاپتۇ. ئۆتكەندە ئۇ ئۈچ - تۆت يا-
 مان بالىلارنىڭ كەينىمگە كىرىپ بىر زام-
 ۋۇتتىن مەس ئوغرىلاپتىكەن، تۇتۇلۇپ
 قاپتۇ. ئۇلار ئۇكامنى دەسلەپكى قېتىم
 ئوغرىلىق قىلغان ھەم يېشى كىچىك دەپ
 ھېسابلاپ، پەقەت 100 يۈەن جەزمانە
 تۆلىپ قويۇپ بېرىمىز دەپتۇ. بىچارە
 ئاپاملارنىڭ تۆلەيدىغان پۇلى يوق، ئۇ-
 خىرى قولۇم - قوشنىلاردىن قەرز ئېلىپ
 يۈرۈپ جەزمانىنى تۆلەپ ئۇكامنى ئەپ-
 چىقىۋاپتۇ، بۇلارنى ئاز دەپ مەنمۇ دەستە
 چىكىنىپ كەتتىم.
 دەرسلەر كالىمغا پەقەتلا چۈشەيدۇ.
 شۇنداق قىلىپ تۈنۈگۈن مەۋسۇملۇك ئىم-
 تىھان نەتىجىسى ئېلان قىلىنغاندا ئىككى
 پەندىدىن ئۆتەلمەي قالغانلىقىمىزنى بىلىدىم،
 داۋاملىق ساقلاپ كېلىۋاتقان «ئۈچتە ياخ-
 شى» لىقىمىمۇ قولدىن بېرىپ قويدۇم...
 قىزىم سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ئۆ-
 زىنى باسالماي ئۆكۈپ يىغلاپ كەتتى.
 بىر ھازا يىنىلىغاندىن كېيىن كۆز ياش-
 لىرىنى سۈرتكەچ سۆزىنى يەنە داۋاملاش-
 تۇردى:
 - ھەر قېتىملىق ھېيت - بايراملاردا
 ئىككىڭلار ئۇكام بىلەن ئىككىمىزنى يېتىم-
 لەپ ياچىمۇ - ياچا ئوينىتاتتىڭلار، كىنو-
 غا كىرەتتۇق. تېخى خەلق ياچىمىغا بىم-

سىلەرمۇ شۇنداققۇ - ھە! دادا، شۇڭا سىز -
 گە مەسلىھەت سالمايلا ئۆز بېشىمچىلىق قىلىدىم. مېنى كەچۈرگەيسىز، دادا، ئانا م
 بىلەن ئاپاملار سىزنىڭ ئىلتىماسىنى يانە
 دۇرۇۋېلىپ، ئۇلارنى بىز ئارقىلىق يوقلات
 قۇزغىنىڭىزنى بىلىپ بەكمۇ خۇشال بول
 دى. ئاپام ئېشىقىمىدۇر خېلىنچە. ئۇنىمىز
 يىغامدى. ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ ئاخىرى
 بۈگۈن كەچتە سىزنى يوقلاپ كەلمەكچى
 بولۇشتى. جېنىم دادا، سىزدىن ئۆتۈنۈپ
 قالاي، ئۇلار كەلگەندە چاندۇرماستىن
 قارشى ئالسىڭىز، ئەگەر ئۇنداق قىلىپ
 سىڭىز ئۇچاغدا ئۇلار سىزدىنلا رەنجىپ
 قالماي مېنىڭدىنمۇ رەنجىيدۇ، شۇنىڭ بىلەن
 لىن تېخىمۇ كۆپ كۆڭۈلسىزلىكلەر پەيدا
 بولىدۇ. دادا، سىز دادا بولغاندىكى
 كۆڭلى - كۆكسىڭىزنى كەڭ تۇتۇپ ئۆتكەن
 ئىشلارغا بولدى قىلىۋېتىڭ، جېنىم دادا
 شۇنداق قىلىڭ، بولامدۇ - ھە؟... ئەگەر
 ياق، ئۇنداق قىلمايمەن دېسىڭىز، ئۇ
 چاغدا مەنمۇ ئۆكۈم بىلەن ئۆيىدىن چى
 قىپ كېتىمەن، ئىككىنچى قايتىپ كەلمەي
 مەن ھەمدە سىلەردەك ئاتا - ئانىلارنىڭ
 بارلىقىنى ھېچكىمگە قىلمايمەن!...
 قىزىم راستتىنلا شۇنداق بولىدىغاندەك

بارغانچە ئۆكسۈپ يېغلاپ كېچىنى داۋام
 لاشتۇرالمىي قالدى. قىزىمنىڭ بۈگۈنكى
 سۆزلىرى. ۋە مۇتلەق يېغىلىرى يۈرەك
 باغرىمنى بارغانچە ئېزىپ ئاچچىقلىرىمنى
 ئاللىقاچانلارغا ئۇچۇرۋەتسەندى. بىر
 چاغدا مەن ئۆزۈمنىڭمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ
 ئۇنىمىز يىغلاۋاتقانلىقىمىزنى سەزدىم. قىزىم
 غا قارىغىنىمچە خىجىللىق ھېس قىلىشقا
 باشلىدىم. قىزىمنىڭ سول كەچتىكى باش
 قولۇمنىڭ ئىزى تېخى مانا مەن دەپ كۆ
 رۈنۈپ تۇراتتى. بۇنداق ئاق كۆڭۈل،
 بىگۇناھ قىزىمنى ئۇرغانلىقىمىزنى ئويلاپ
 پىشايماي ئوتتۇرىدا قاتتىق ئازابلاندىم.
 بىر چاغدا غايىب بىر كۈچنىڭ تۇرتكىسى
 بىلەن ئىختىيارسىز ھالدا يۈگۈرۈپ بارغىم.
 نىسبەتەن ئۇنى قۇچقىمىزغا ئالدىم - دە، باغ
 رىمغا مەھكەم بېسىپ: «قىزىم، بىزنى كە
 چۈرۈڭ!» قىزىم، بىزنى كەچۈرۈڭ دەپ
 پىچىرىلىدىم. يۈرەك قېتىمىدىن ئېتىلىپ
 چىقىۋاتقان ياشلىرىم خۇددى يېپى ئۇ
 زۈلگەن بارجاندەك ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرىگە
 تاراملاپ چۈشۈپ، ئۇنىڭ ياشلىرىغا قو
 شۇلۇپ كەتتى، بۇ ياشلار كۆڭۈل جارا
 ھەتلىرىمىزنى يۇيۇۋاتقاندا كە قىلاتتى...

كەسپكە باغلانغان مېھىر

(ئەدەبىي ئاخبارات)

ئەمەتجان سادىق

كەتكەن بولۇپ، چوڭ - كىچىك كۈچىلاردا
 ئادەم ۋە ئاپتوموبىللار شالاڭ ئىدى. 7 -
 ئاينىڭ 12 - كۈنىدىن باشلاپ ئۈرۈمچى
 شەھىرىنىڭ خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئالاقىدار
 رەھبەرلىرىنى ئەزدەپ چېپىپ يۈرۈپ قور
 سىقىغا تۈزۈكرەك تاماقمۇ يېمىگەن ئېگىز

1985 - يىلى 8 - ئاينىڭ 18 - كۈنى
 چىڭ چۈشتە ئۈرۈمچى شەھىرى كۆكتە
 مىس لېگەندەك ئېسىلىپ تۇرغان تومۇز
 قۇياشنىڭ كۆيدۈرگۈچى ھارارىتى بىلەن
 خۇددى بىر تال سەرەڭگە ياقسىلا «لاپىپە»
 دەپ ئوت ئېلىپ كېتىدىغاندەك ئىسسىق

لىپ قاراپ كەتتى ھەمدە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— ناھايىتى ياخشى ئويلاپسىز، ئۇ كام، بىز دەل سىزدەك ياش كەسىپ ئەھلىلىرىگە تولدۇمۇ ئېيتىپىڭىز. تېخى يېقىندا «خەلق گېزىتى» دە پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن زاۋۇتىمىزغا پەن - تېخنىكا خادىملىرىنى تەكلىپ قىلىش توغرىسىدا ئېلان چىقارماقچىمىز. ھازىر سىز ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئۈرۈمچىدەك چوڭ ئىشلەش پۇرسىتىدىن ۋاز كېچىپ، قۇرۇلۇش ئالدىدا تۇرغان، شارائىتى جاپالىق، چەت - ياقا رايونىدىكى زاۋۇتقا بېرىپ ئىشلىسە كىچى بولۇپسىز. بۇ روھىڭىزنى قەدىرلەشكە ئەرزىيدۇ، ئەلۋەتتە. مەن ئىدارە تەشكىلات بۆلۈمىگە ھازىرلا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون بېرىدەن، ئۇلار سىزگە رەسمىيەت بېجىرىپ بېرىدۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە شىنجاڭ نېفىت باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باش ئورگىنى جايلاشقان قاراماي شەھىرىگە بېرىپ، رەسمىيەت بېجىرىپ بولغاندىن كېيىن، 8 - ئاينىڭ 25 - كۈنى ئۈرۈمچىدىكى ئوقۇتقۇچى - ئۇستازلىرى، ساۋاقداش ۋە دوست - بۇرادەرلىرىنىڭ ھېچبولمىغاندا ئۆزلىرى بىلەن بىرنەچچە كۈن بولسىمۇ بىللە تۇرۇپ، يىلىدا ئاران بىر كېلىدىغان قۇربان ھېيتىنى بىرگە ئۆتۈپ كۈزۈپ، ئاندىن يولغا چىقىش توغرىسىدا بەرگەن مەسلىھەتلىرىگەمۇ قۇلاق سالماي، يولغا چىقىپ، 26 - كۈنىدىكى قۇربان ھېيتىنى ئاغىر بۇلاق تېغى باغرىغا جايلاشقان توقۇن ناھىيىلىك ئاپتوموبىل بېكەتىدە ئۆتكۈزۈپ، 8 - ئاينىڭ 31 - كۈنى پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى ئىش

بوي، ئۇق سېرىق، ياداڭغۇ كەلگەن، ئەمما كۆزلىرىدىن چېچەنلىكى چىقىپ تۇرىدۇ. ئان 20 نەچچە ياشلاردىكى مەخمۇت قىزىل تاغ سودا بازىرىدىكى بىر شەخسى ئاشخاندا خاتىرجەم ئولتۇرۇپ قورسىقىنى پېتىرمانتا بىلەن ئويىدىن ئەستەرمۇال ھاندىن كېيىن، ئۆزىگە ئۈرۈمچى شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىدىن شىنجاڭ نېفىت باشقۇرۇش ئىدارىسىگە قارىتا قىلىپ بەرگەن تونۇشتۇرۇشىنى پەم بىلەن قاتلاپ، كاستۇمىنىڭ قويۇن يانچۇقىغا سالدى. دە، 1 - يول ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرۇپ، نېفىت ئىدارىسىنىڭ نۇر باغدىكى ئائىلىلىكلىرى قورۇسىغا بېرىپ، كېسەللىك سەۋەبىدىن ئۆيىدە دەم ئېلىۋاتقان شىنجاڭ نېفىت باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ سابىق مۇئاۋىن باشلىقى، پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى قۇرۇلۇش قوماندانلىق شىتابىنىڭ باش قوماندانى يولداش ۋارىسجان تۇردىنى ئىزدەپ تاپتى ۋە:

— مەن شىنجاڭ سانائەت شۆبىسىدە بەش يىل خىمىيە سانائىتى كەسپىنى ئۆگەنگەن، گەرچە ئۈرۈمچى ھەر جەھەتتىن ئەۋزەل شارائىتقا ئىگە بولسىمۇ، لېكىن، بۇ يەردە كارامىتىمنى كۆرسىتەلمەيمەن، مېنىڭ ئىستىقبالىم پەقەت دۆلەت ۋە ئاپتونوم رايونىنىڭ 7 - بەش يىللىق پىلان مەزگىلىدىكى نۇقتىلىق قۇرۇلۇش تۈرلىرىدىن بىرى بولغان پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىغا بېرىپ ئىشلىگەندىلا ئېچىلىدۇ. مەن ئۆزۈمنىڭ كېرەكلىك ئادەم ئىكەنلىكىمنى شۇ يەردىلا ناھايان قىلالايتتىم، مۇمكىن بولسا، مېنى قوبۇل قىلىپ قالسىڭىز ئىكەن، - دېدى ئۇ ئۆز مەقسىتىنى ئىسھارلاپ. ۋارىسجان تۇردى كۆز ئالدىدىكى بۇ يىگىتكە ئۇزاققىچە تىكىل

ئۇرۇمغا كەلگەن 33 - ئادەم بولۇپ ئۆزىنى تىزىمغا ئالدۇردى.

ئەينى چاغدا زاۋۇت ئىش ئورنى بوس كام نېفىت بازىسىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى كەڭ كەتكەن بىر پارچە قاقاس چۆللۈكتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ يەرنىڭ بىر چېتىدىكى گېئولوگىيە ۋە ئۆلچەش - سىزىش خادىملىرى يېتىپ - قوپىدىغان بىرنەچچە كورپۇس بىر قەۋەتلىك كونا ئۆيلەردىن باشقا كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلمايۇدەك ھېچنېمە يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يەر بىلەن تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ غەربىي - جەنۇبىي بۇرجىكىنى ئارانلا ئون نەچچە كىلومېتىر كېلىدىغان بىر پارچە بوستانلىق ئايرىپ تۇرىدىغان بولۇپ، ھەر يىلى ياز ۋە ئەتىياز بەسلى يېتىپ كېلىشى ھامان كۈندە دېگۈدەك قارا بوران چىقىپ كۆزنى ئاچقۇزمايتتى.

بوران چىقىدىغان كۈنلەردە بولسا، ئاسماندىن دىماقنى ئېچىشتە ئۇرىدىغان بىر خىل سېرىق رەڭلىك ئاچچىق توپا - چاڭ يېغىپ ئادەمنى نەپەس ئالدۇرمايتتى. شۇ تۈپەيلىدىن بۇ يەر ئادەم تۇرغۇسىز دەرىجىدە كۆڭۈلسىز ۋە زېرىكىشلىك ئىدى. ئەمما، مەخسۇتنىڭ ئىدىيىسىدە پۇختا تەييارلىق بولغاچقا، بۇلارنى كۆرۈپ قىلچە پۇشايمان قىلىنمىدى.

تەشكىل مەخسۇتىنى بىرنەچچە كۈندىن كېيىن، ئۆز ئارزۇسى ۋە خىزمەت ئېھتىياجىدا ئاساسەن قۇرۇلتۇشى زاۋۇتنىڭ جىمىيىۋى ئوغۇت شۆبە زاۋۇتىغا قاراشلىق بىرىكمە ئاممىياك سېخىغا تەقسىم قىلىۋېتىلدى، ئۇ قەۋەتلا خۇشال بولدى. چۈنكى، ئۇ بۇ ئورۇندا مەكتەپتە ئۆگەنگەن نەزەرىيىۋى بىلىمىنىڭ % 70 دىن كۆپ

رەكسىنى ئەمەلىيەتتە ئىشلىتىلەيتتى.

زاۋۇت رەھبەرلىكى شۇ يىلى 11 - ئايدا ئۇنى 99 نەپەر خەنزۇ ئىشچىغا يېتەكچىلىك قىلىپ، سەندۇك ئۆلكىسىنىڭ چىلىخە جىمىيىۋى ئوغۇت زاۋۇتىغا بىر يىل تېخنىكا ئۆگىنىپ كېلىشكە ئورۇنلاشتۇردى. بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن تۇنجى سىناق بولۇپ، ئۇ يەردە مۇسۇلمانلار ئاشخانىسى بولمىغاچ ئۈچ ۋاقىتلىق تاماقنى ئۆزى ئېتىپ يېيىشكە توغرا كەلدى. يەنە تىل - يېزىق جەھەتتە ئۇنىڭ قىيىنچىلىقلاردىن باشقا، ئۇنىڭدەك ئەمەلدارلار جەمئىيەت بوسۇغىغا قەدەم قويغان تەجرىبىسىز ياش ئۈچۈن ئېيتقاندا، ھەر خىل سەۋىيە ۋە ھەر خىل مىجەز - خاراكتېردىكى كىشىلەرنى باشقۇرۇش ئانچە ئوڭايىغا توختىمىغان بولسىمۇ، 1986 - يىلىنىڭ ئالتۇن كۈز پەسلىدە ئۇلارنى تېخنىكا جەھەتتە خېلىلا پىشقان مەلىكىلىك ئىشلەپچىقارغۇچى قىلىپ يېتىشتۈرۈپ كېلىۋېتىلدى. رەھبەرلىك ئۇنىڭدىن قەۋەتلا رازى بولىدى. بۇ چاغدا زاۋۇت قۇرۇلۇش ئىش ئورنىدا مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ئون مىڭلىغان قۇرغۇچى كېچە - كۈندۈز جاپالىق جەڭ قىلىۋاتقان بولۇپ، زاۋۇتنىڭ توپا - تاش قۇرۇلۇشى ئاساسەن ئاخىرلىشىپ، زاۋۇتقا كېرەكلىك ئاساسلىق ئۆسكۈنىلەرنىڭ بىر قىسمى قوراشتۇرۇلۇشقا باشلىغان، ھەممە يەرنى قاينام - تاشقىنلىق ئەمەگە مەنزىرىسى قاپلىغانىدى. مەخسۇت بۇ يېڭىلىقلارنى كۆرۈپ، ئۆز ئارزۇسىنىڭ پات ئارىدا رېئاللىققا ئايلىنىدىغانلىقىنى ئويلاپ ھاياجىنىنى باسالماي، كۆزىگە ئەسىمى ياش ئالدى...

1987 - يىلى ئەتىيازدا بۇ زاۋۇتتا 400 تۈختاملىق ئىشچى قوبۇل قىلىنغان بولۇپ، ئەمدى رەھبەرلىك خىزمىتىدە ئىشچىلار شۇبە زاۋۇتىدا تەقسىم قىلىدىغان 100 دىن ئارتۇق يېڭى ئىشچىغا تېخنىكا دەرسى ئۆتۈش ۋە زىچىسىنى ئۆزگەرتىشقا تاپشۇردى. لېكىن ئۇلارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى خەنزۇلار تەشكىل قىلغاچقا، مەخمۇت دەرسىنى خەنزۇچە تەييارلاپ، خەنزۇچە سۆزلىمەسە بولمايتتى. لېكىن، ئۇ ئالىي مەكتەپتە خەنزۇچىنى خېلى كىچىك سەپ قىلىپ ئۆگەنگەن بولسىمۇ، كىچىكىدىن يېزىدا تۇغۇلۇپ ئۆسۈپ، باشلانغۇچ - ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئۇيغۇرچە ئوقۇغاچقا، بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشنىڭ ئانچە ئاسان ئەمەسلىكىنى ئۇ ئويىدا بىلمەيتتى. مانا، ئۇ، ئۇلارغا بىرىنچى سائەتلىك دەرسنى ئۆتۈپ بېقىۋېدى، مەنەلى ئاي دىئالاشتى، دېمەك، بەزىلەر ئۇنىڭ خەنزۇچە تەلەپپۇزىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىدىن قۇسۇر تاپسا، بەزىلەر دوستىغا يازغان خەتلىرىدىن چاتاق تېپىپ، ئۇنى ھە دېگەندىلا پاسسىپ ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويماقچى بولۇشتى. ئۇ، شۇ سائەتلىك دەرسىدىن چىقىپلا تەشكىلگە «مېنىڭ خەنزۇچە ئاساسىم ئاجىز، بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن» دەپ باشقا ئىش قىلىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، ۋەجھىدىنى يول قويمايتتى. ئەمما، بۇ ئىش ئىككىنچى سائەتلىك دەرس ۋاقتىدا يەنە قايتا تەكرارلىنىۋىدى. ئۇلارغا تېرىكەش ۋە رەللە بولۇشنىڭ ئورنىغا ئۆزىنى ساق قاق تۇتۇپ، ئالدى بىلەن كۇرسانتلارغا تېخنىكا دەرسى ئۆگىنىشنىڭ ئەھمىيىتىنى ئەمەلىي ھەمكارلار ئارقىلىق چۈشەندۈرۈپ بەردىن بەردىن ئۆتۈپ بېرىشقا تىرىشكەن. ئەمما، ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشچىلىقىنى ئۆزگەرتىش ۋە ئىشچىلارنىڭ ئىشچىلىقىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن تىرىشكەن. ئەمما، ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشچىلىقىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن تىرىشكەن. ئەمما، ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشچىلىقىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن تىرىشكەن.

دۇردى. دەرسنى كۆپ مائىرىيەل كۆپ رۇپ، تېخنىكا ئەتراپلىق ۋە تېخنىكا ئەتراپلىق، دەرسكە كىرىشتىن ئاۋۋال دوستىغا يېزىش ۋە سۆزلەشكە تېگىشلىك بولغان ھەر بىر خەنزۇچە سۆز - ئىبارەتنى ئالدى بىلەن سەنئەتلىك يېزىش ھەم دە توغرا تەلەپپۇز قىلىشنى مەشىق قىلىپ، ئۇلارغا نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنى زىچ بىرلەشتۈرۈپ سەۋرچانلىق بىلەن ئۆگەتتى. ئۇ ئەنە شۇنداق يۈرەك قېتىمىدىن چىقىرىپ سۆزلىگەن ھەر بىر سۆزى، 80 - يىللاردىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدا بولۇشقا تېگىشلىك ئىسپاتلىقلىقى ۋە مول بىلىمى ئارقىلىق ئاخىرى ئۇلارنى قايىل قىلدى. نەتىجىدە ئۇنىڭ يېرىم يىل تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى 98% كىشى كۇرس ئاخىرىدا يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇنلاردىن كېلىپ قالغان تېخنىكا ئىستىھانىمىدىن لايىھە تىلىك ئۆتۈپ، زاۋۇتتا مەشغۇلات ئېلىپ بېرىش كۇۋاھنامىسىگە ئېرىشتى. ۋە ھالەنكى، قىسمەن كىشىلەر، ھەتتا قىسمەن رەھبەرلەرمۇ ئۇنى ئەينى چاغدا ئانچە چۈشەنمىدى، ئۇنىڭ قولىدىن خېلى چوڭ ئىشلارنىڭ كېلىدىغانلىقىغا ئىشەنمەي، ئۇنىڭغا گۇمان بىلەن قارىدى، تېخى بۇنى ئاز دەپ دائىم باشقىلارنىڭ تىرىمىنى ئاستىدىن كىرىتىپ يۈردىدىغان بەزى ئىشچى تار ئادەملەرنىڭغا ھەسەت ئوقلىرىنى ئېتىپ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشچىلىقىنى ئۆزگەرتىش ۋە ئىشچىلىكىگە چىدىماي، تۈز - لۈك يوللار بىلەن توسالغۇ پەيدا قىلدى. ئەمما، ئۇ بۇلارغا قىلچە پەرۋا قىلماي، كەسپىي بىلىمى ۋە ئېگىلىشى - سۇنئەت ئىرادىسىگە تايىنىپ، يول ئېچىپ ئالغا

قىيىنچىلىق قالمىسىز، مېنىڭچە قىزىقىشلىق ئىشلارنى ھازىرلا بىرسىڭىزگە ئۆتكۈزۈپ بىرسىڭىز، ئارقا سەپتىكى ئاسانراق بىر ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويساق قانداق؟ - دېدى. ئۇنىڭ سۆزى ئۆزىگە ھازىر كەلگەن، ئوچۇقراقىنى ئېيتقاندا يىگىتلىك ھالەتتە غۇرۇردىغا خېلى قاتتىق تەگكەن بولسىمۇ، ئۆزىنى تەستە تۇتۇۋېلىپ كەتكەن ھالدا:

- پارتىيە ۋە خەلق مېنى زور بەدەل تۆلەپ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقان تۇرسا، پاشقىلار قىلالىغان ئىشنى مەن قىلالايمەن. ھام، ماڭا ئۇيات ئەمەسمۇ؟ سىز خاتىرە جەم بولۇڭ، بۇ ۋەزىپىنى چوقۇم سان - سۈپەتكە كاپالەتلىك قىلغان ئاساستا ياخشى ئورۇندا يەنە، - دېدى.

ئۇ ئۆزىگە چەكسىز ئىشىنىشنى ۋە كەسىپكە قىزىغىن ئىشەنچلىك باغلىنىشىنى ئىشەنچلىك ئىشەنچلىك باشلىقىنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ ئىرادىسىنى تېخىمۇ چىڭىتتى. ئۇ شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئىلگىرى كىرىشىگە 8-10 سائەت ئەتراپىدا ئىشلىگەن بولسا ئەمدىلا 1.2-1.4 سائەتلىك ئىشلەپ، ئۆزىگە لازىملىق ھەر بىر سان - سېغىرنى دۆۋە - دۆۋە ماتېرىياللار ئارقىلىق دىن خۇددى دېڭىزنىڭ ئاستىدىن يىگىنە ئىزدىگەندەك ئىزدەپ تېپىپ، ئىشەنچلىك بىلەن ھېسابلاپ، ئۈچ ئاي جاپالىق ئىشلەش ئارقىلىق ئاخىرى «بىر تۈگەن ئاممىيەت سېخىنىڭ ماتېرىيال سېلىپ ماشىنا سېتىش لايىھىسى»، «كۆرسەتكۈچ ئەسۋابلارنىڭ رەت نومۇرى» ۋە «ئىسكۇنلەرنى تازىلاش ۋە سىناق قىلىش» دىن ئىبارەت رەت ئۈچ يۈرۈش مۇھىم لايىھىنى مۇددەتتىن بىر ئاي ئىلگىرى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا خەنزۇچە يېزىپ چىقتى. لېكىن،

ئىلگىرىدە ۋەردى، ئۇنى شۇنچە جان پىدا - لىق كۆرسىتىشىگە مەجبۇر قىلىنغان كىرەك نېمە؟ ئۇ بۇنىڭغا يەنە ئۆز ئىشەنچىنى ئارقىلىق ئىسپاتلىدى. ئىسپاتلىدى جان پىدا بەردى:

1987 - يىلىنىڭ كىيىنكى يېرىمىدا كەلگەندە زاۋۇتنىڭ ئاساسلىق ئۈسكۈنىلىرى جەردى قوراشتا تۇرۇۋاتقان بولۇپ، قۇرۇلۇش تازا ھالقىلىق مەزگىلگە قەدەر قويغانىدى. زاۋۇت رەھبەرلىكى مەخسۇت قاتارلىق ئىشەنچ تېخنىك خادىملارغا بىرىشكە ئاممىيەت سېخىنىڭ مەشغۇلات قىلىدىلىرىگە ئاممىت تېخنىكىلىق ماتېرىياللارنى يىل ئاخىرىدىن ئىلگىرى تېزىدىن يېزىپ چىقىشىنى تاپشۇردى. بۇ پۈتكۈل زاۋۇتنى سىناق قىلىشتا كەم بولسا بولمايدىغان بىر تىنچىسى قىزىل ماتېرىياللار بولۇپ، ئۇنىڭ تېخنىكا تەلپى كۈچلۈك - مۇرەككەپلىك دەرىجىسى يۇقىرى ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەينى ۋاقىتتا زاۋۇت ئەمدىلا قۇرۇۋاتقان بولغاچقا، خىمىيە ۋە ئوغۇت شۆبە زاۋۇتىدا بۇ سېخىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى پىششىق بىلىدىغان ئىشەنچ تېخنىك خادىملار بەكمۇ قىس ئىدى. شۇڭا ئۇ بۇ ئىشەنچ يۈزىنىڭ كۆپرەكىنى يۈرەكلىك ھالدا زىممىسىگە ئالدى. بىر كۈنى ئۇ ئىشخانىسىدا پىششىق دىققەتنى بىلەن سېخىنىڭ چىرىتىۋېلىش مەخسۇت قىلىپ ئولتۇرۇپ ئىشلەۋاتاتتى، خىمىيە ۋە ئوغۇت شۆبە زاۋۇتىدا باشقا جايدىن يېڭىلا يۆتكىلىپ كەلگەن مەلۇم بىر رەھبەر ئۇنىڭغا ئىشەنچىگە ئىگە قىلىپ:

- مەخسۇت، بۇ ماتېرىياللارنى يېزىپ چىقىش ئاسان ئىش ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز تىل - يېزىق جەھەتتىن

ئۇ شۇ كۈنلەردە دۇنيۇسىزلىق ۋە ھارغىنلىق تۇپەيلىدىن يىقىلىپ قالغىلى تاسلا قالدى. ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن زاۋۇت رەھبەرلىرى بىلەن كەسىپداشلىرى ئۇنىڭغا كۆيۈنۈپ:

... مەخمۇت، قاراڭ سىزنى، ئورۇقلاپ قۇرۇق ئۇستىخان بولۇپ قاپسىز، كۆزلىرىڭىز قىزىرىپ ئىشىشىپ كېتىپتۇ، سىز تېخى ياش، خىزمەتنى دەپ سالامەتلىك كىزنى ئاسرىتىشىڭىز نېمەسى، - دېگەندە، ئۇ:

... ھېچقۇم قەسى يوق، مېنىڭ ئەزەلدىن تېنىم ئاجىزراق ھەمدە كۆز ئاغرىق كېسىلىم بار، كېيىنچە ئۇڭشىلىپ كېتىمەن، - دەپ قويۇپلا ئىشلەۋەردى. بۇ ئىش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئۇ يەنە سېختىكى 50 نەچچە ئاز سانلىق مىللەت ئىشچىنىڭ خەنزۇ تىلى ۋە كەسپى تېخنىكا ئۆگىنىشىگە نۇقتىلىق يېتەكچىلىك قىلىپ، ئۇلارنى ھەر قايسى ئىش ھالىتىلىرىدا مۇستەقىل مەشغۇلات ئېلىپ بارالايدىغان قىلىش ئۈچۈن كۆپلەپ تەر ئاققۇزدى. ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلاردىن ئىزىملىك پايدىلىنىپ، ئۆز سېخىنىڭ مەشغۇلات قائىدىسىگە ئائىت 500 مىڭ خەتلىك پايدىلىنىش ماتېرىياللىرىنى خەنزۇچە يېزىپ چىقىپ، كۆپەيتىپ تاستۇرۇپ ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە تارقىتىپ بېرىپ بىرىكىپ ئاممىياك سېخى قۇرۇلىملىرىنىڭ بىردىنبى قېتىملىق سىناققىلا لايىقەتلىك بولۇشىنى قولغا كەلتۈرۈشكە زور تۆھپە قوشتى.

1986 - يىلى 5 - ئاينىڭ 1 - كۈنى رەسمىي ئىش باشلانغان پوسكام نېفىت - خىمىيە سانائىتى زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇشى

1989 - يىلى 7 - ئايدا مۇددەتتىن يېرىم يىل بۇرۇن پۈتۈپ، سىناق تەرىقىسىدە ئومۇمىيۈزلۈك ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلۈپ، لايىقەتلىك ئۇرۇن ئوغۇت ۋە باشقا نېفىت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىشقا باشلىدى. بۇ كۈنلەردە ئۇ ئۆتكەن ھەر قانداق چاغدىكىدىن ئالدىراش بىرلۈپ كەتكەن بولۇپ، شۇ سېخنىڭ ياردەمچى ئىنژېنېرى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئىككى ئاي كېچە - كۈندۈز ئۆيىگە قايتماي، بىرىكىپ ئاممىياك سېخىنىڭ تۆۋەن بېسىم قۇرۇلمىسىدا ئىشلەۋاتقان ئىشچىلارغا تېخنىكا جەھەتتىن يېتەكچىلىك قىلىپ، خىمىيىۋى ئوغۇت شۆبە زاۋۇتىغا كېرىكلىك بولغان بىرىكىپ ئاممىياك سۈيۈقلۈكىنى يەتكۈزۈپ بېرىشكە كاپالەتلىك قىلدى...

زاۋۇت پۈتۈپ، ئۈچ يىللىق قۇرۇلۇش جەريانىدا ئېلىپ بېرىلغان تۈرلۈك شوتارلار ئاستىدىكى ئەمگەك مۇساپىقىلىرى ۋە قىسقا مۇددەتلىك بىرلەشمە جەڭلەر ئاخىرلاشقا چقا، زاۋۇتتىكى 2500 گە يېقىن ئىشچى - خىزمەتچىنىڭ 80 نەچچەسى سەنتىمى تەشكىل قىلىدىغان ياشلارنىڭ ئىدىيىسىدىكى جىددىيلىك تۇيغۇسى سەل پەسكويغا چۈشكەنىدى. شۇ ئا ئەمدى ئۇلار شەنبە - يەكشەنبىلەرنى قولدىن بەرمەي، يىگىتلەر ساقال - بۇرۇتلىرىنى چىرايلىق ياسىتىپ، زامانغا لايىق رەتلىك كىيىنىپ، ئۆتكۈر ئەترە پۇراپ تۇرىدىغان بۇدۇر چاچلىق قىزلار بىلەن قول تۇتۇشىپ بېرىپ ھۇزۇرلىنىپ كىنو - تىياتىر كۆرسە، تانىمىغانلارغا بېرىپ كۆڭۈل ئاچسا ياكى بولمىسا يىغىلىپ بەزمە - مەش رەپ قۇرۇپ، تاڭ ئاتقۇچە يەپ - ئىچىپ

ئويىنمىسا، مەخمۇت ئۇلارنىڭ ئەكسىچە زاۋۇتنىڭ پۈتۈن ئىشلەپچىقىرىشىغا كىرىشتۈرۈلۈشىنى ئۆز خىزمىتىنىڭ باشلىنىشى ئۇقتىسى ھېسابلاپ، زاۋۇتتا كېچە - كۈنە دۈز دىسجورنىلىك قىلمىشىنى ئىزچىل داۋاملاشتۇردى.

1989 - يىلى 8 - ئاينىڭ تونۇزىدەك ئىسسىق مەلۇم بىر كۈنى چۈشتىن سەل قايرىلغاندا مەخمۇت ئىشچىلار بىلەن بىللە ئون نەچچە مېتىر ئېگىزلىكتىكى بىر بىكەم ئاممىياك مۇنارى ئۈستىدە ئاسما مايكا بىلەن قارا تەرگە چۆمۈپ جىددىي ئىشلەۋاتاتتى. زاۋۇت باشلىقى تاڭ چىڭ جۇ ئۇنىڭ قېشىغا ئىزدەپ چىقتى - دە، ئۇنىڭ ماي يۇقى قولىنى چىڭ تىۋۇتۇپ تۇرۇپ:

«مەخمۇت، مەن سىزگە بىر خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدىم، شىنجاڭ نېفىت باشقۇرۇش ئىدارە باش ئىشچىلار ئۇيۇش جەمئىيىتىدىن سىزگە تېلېگرامما كەپتۇ، سىز بۇ قېتىم شىنجاڭ نېفىت باشقۇرۇش ئىدارىسىگە قاراشلىق ئورۇنلاردىكى ئەمەلگەك ئەمەلۋارلىقىڭىزدىن تەشكىللەنگەن ماياھەت ئۆمىكىدىكىلەرنىڭ بىرى سۈپىتىدە ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە ئىككى ئايلىق ساياھەتكە بارىدىكەنسىز. شۇڭا ھازىرلا ئۆيىڭىزگە قايتىپ تەييارلىق قىلىڭ، ئەتە ئەتەگەندە قارايما يىغاما كىسىز، دېدى. لېكىن ئۇ ئويلىمىغان يەردىن:

«تاڭ چاڭجاڭ، مەن ساياھەتكە بارالمايمەن، چۈنكى ھازىرقى ئەھۋالدا خىزمەتتىن ئايرىلسام، ئوردۇمغا ئىشلەپ تۇرغۇدەك ئادەم يوق، ئەگەر باشقا سېخىلاردىن ئىستېنېر - تېخنىك خادىملارنى يۆتكەپ كەلگەن تەقدىردەمۇ، ماشىنىدا ئۈسكۈنىلەر ئەمەدىلا سىنىق تەرىقىمىدە

ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلگەن پەيتتە، ئۇلار بۇ ئورۇننىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى بىلەن تونۇشۇپ بولغۇچە خېلى ۋاقىت كېتىدۇ. شۇڭا ئۇلارغا مېنىڭ بارالمايدىغانلىقىم توغرىسىدا خەۋەر بېرىۋەتسىڭىز، - دېدى پېشانىسىدىن قۇيۇلۇۋاتقان تەرنى قولى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ.

زاۋۇت باشلىقى مەخمۇتقا خېلى كۆپ خىزمەت ئىشلەپ، ئۇنى ئەيۋەشكە كەلمەتۈرەلمىگەندىن كېيىن، ئىلاجىسىز ئىش - خاتىرىغا قايتىپ كەتتى. لېكىن بەزىلەر ئۇنىڭ ئالدى - كەينىدە:

«مەخمۇت قازا ئۆتۈپ كەتكەن ئەخمەق ئاداشكەن، ھۆكۈمەت ئالاھىدە ئىززەتسىنى قىلىپ ساياھەت قىلدۇرۇپ كەلمەكچى بولۇۋاتسا، پۇخادىن چىققۇچە ئويىناپ دەم ئېلىپ كەلمەي، نېمە يارى بۇ سېسىقلىقتا جېنىمنى قىيناپ، خۇددى ئۇ بولمىسا، زاۋۇتنىڭ ئىشى توختاپ قالدىغاندەك!...» دېيىشە، يەنە بەزىلەر «ھەي، بۇ ئاداشنىڭ ئاكتىپلىق قىلىپ قىلىنغان ئىشىنى قاراڭ، ناۋادا بىز دەك ئەرلەرگە ئاشۇنداق ئامەت كېلىپ قالىدىغان بولسا قانداق تاماشا قىلىۋېتەتتۇق - ھە» دەپ ھەسرەت چېكىشتى.

«ئامەت» لەرنى پەقەت بىردىنچى قېتىملا رەت قىلىشى ئەمەس ئىدى. شۇڭا يۇقىرىدىكى سۆزلىرىمىزنىڭ دەلىلى ئۈچۈن تىۋۇندىكى قۇرلارغا قاراپ باقايلى:

— ئۇنىڭ 1986 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن 1991 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە بولغان ئارىلىقتا دەم ئالماي ئىشلىگەن ھېيت - بايرام ۋە يەكشەنبىلىك دەم ئېلىش كۈنىلىرى 230 كۈنگە، ئىشتىن سىرت ئىشلەگەن خىزمەت ۋاقتى 850 سائەتكە يېتىدۇ. ئۇ

تېپىشى ئۈچۈن بېغىشلاشتەك ئالسىد
جاناب پەزىلىتى ئۇنى يۈكسەك شان -
شەرەپكە ئىگە قىلدى. ئەنە، ئۇنىڭ ئاپ-
تونوم رايون ۋە شىنجاڭ نېفىت باشقۇ-
رۇش ئىدارىسى قاتارلىق ئورۇنلار بىەر-
گەن تۈرلۈك ئوردىن-مېدال، تەقدىرنامە-
شەرەپ گۇۋاھنامىلىرى، ئۇ بۇلارنى بىر -
بىرلەپ قولىغا ئېلىپ كۆرۈپ، چوڭقۇر
خىيالغا پاتتى. زاۋۇت قۇرۇلۇشى پۈتۈپ،
ئۇنىڭ ئارزۇسىمۇ ئەمەلگە ئاشتى. ياق،
بۇ ئارزۇ يالغۇز ئۇنىڭلا ئارزۇ-
سى بولماستىن، بەلكى پوسكام نېفىت -
خىمىيە سانائىتى زاۋۇتى قۇرۇلۇشىغا
قاتناشقان ئون مىڭلىغان ھەر مىللەت
قۇرغۇچىلىرىنىڭ ئورتاق ئارزۇسى ئىدى،
شۇنداقلا پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ۋە
گوۋۇيۈەننىڭ جەنۇبىي شىنجاڭ خەلقىنى
نامراتلىقتىن قۇتقۇزۇپ بېيىتىش سىياسى-
تىنىڭ ئەمەلدە كۆرسىتىلىشى ئىدى. مانا
بۈگۈن دۆلەت 500 مىليون يۈەن مەبلەغ
سەرپ قىلىپ قۇرغان بۇ ئىوتتۇرا دەرى-
جىلىك زامانىۋى نېفىت - خىمىيە سانائ-
ئىتى كارخانىسى كوئىنلۇن تېغى ئېتى-
كىدە ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈردى. گۈ-
دۈك ساداسى جەنۇبىي شىنجاڭ ئاسسى-
نىنى لەرزىگە سېلىپ، ئەسىرلەر بويى
غەپلەت ئۇيغۇر دا ياتقان بىچايان چۆللۈك
نى ئويغاتتى. بۇ زاۋۇت ئىشلەپچىقار-
غان بېنزىن، سالىاركا، خىمىيىۋى ئوغۇت
ۋە سۇيۇقلاندۇرۇلغان نېفىت گازى قاتار-
لىق مەھسۇلاتلار جەنۇبىي شىنجاڭدىكى
ئىككى ۋىلايەت، بىر ئوبلاستنىڭ ھەر
قايسى جايلىرىغا تۈزۈم - تۈزۈلمەپ

بۇلارغا بىر پۈك ھەق تەلەپ قىلمايلا
قالماي، بەلكى ھەر ئايلىق مۇكاپات پۇل-
لىرىنىمۇ ئادەتتىكى ئىشچىلاردىن ئارتۇق
ئېلىشىنى رەت قىلىپ كەلدى.

— 1988 - يىلى 1 - ئايدا ئۇنىڭ يورۇق
دۇنياغا كۆز ئاچقان تۇنجى پەرزەنتى
ئېلىجان يېرىم ياشقا كىرگەندە ئۇشتۇم-
تۇت نېرۋا خاراكتېرلىك پالەچ كېسىلى-
گە گىرىپتار بولۇپ قالدى. بۇ چاغدا
تەشكىل ئۇنىڭغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ
بالىسىنى ئۈرۈمچىدىكى چوڭ دوختۇرخا-
نىلارغا ئاپىرىپ داۋالىتىپ كېلىش ئۈچۈن
بىر ئايلىق رۇخسەت بىلەن يولغا سال-
دى. لېكىن مەخمۇت ئوغلىنى ئۈرۈمچىگە
ئاپىرىپ، مەلۇم بىر دوختۇرخانىدا بال-
نىتىسىغا ئالدىرغاندىن كېيىن، قىلغان
ئىشلارنى ئايالىغا تاپشۇرۇپ، پەقەت ئون
نەچچە كۈندىلا خىزمەت ئورنىغا قايتىپ
كەلدى.

— 1991 - يىلى 5 - ئاينىڭ 15 - كۈنى
خىمىيىۋى ئوغۇت شۆبە زاۋۇتىدىكى بىر
خەنزۇ ئىشچىنىڭ ئايالى تۇيۇقسىز ئاپ-
توموبىل ھادىسىسىگە ئۇچراپ، ھاياتى خەۋپ
ئىچىدە قالغاندا، ئۇنىڭغا تەشەببۇسكار-
لىق بىلەن 300 گرام قان تەقدىم قىل-
دى. دوختۇر ئۇنىڭغا ئون نەچچە كۈنلۈك
دەم ئېلىش قەغىزى يېزىپ بەرگەن بول-
سىمۇ، ئەتىسىدىن باشلاپ نورمال ئىشلە-
ۋەردى...

ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتتى، مەخمۇت-
نىڭ جاپالىق ئەجرى يەردە قالغىدى. ئۇ-
نىڭ بارلىقىنى ۋە تەننىنىڭ سوتسىيالىستىك
تېمىك قۇرۇلۇشى ۋە خەلقىنىڭ روناق

توشۇلۇپ، ئىلىگىرىدىكىدەك شىمالىي شىنجاڭنىڭ ئېقىمىنى بىلەن خىمىيىسى ئوغۇتتى. ئوخشاش نېفىتچى ئوغۇل - قىزلىرىغا چىن دىلىدىن ئاپىرىن ئېيتماقتا.

شېئىرلار

مۇھەممەت روزى

ئۈرۈمچى

مىڭ يىل قازساق تۈگىمەس،
قارا ئالتۇن كانلىرىڭ.

«جىڭ ئالتۇنغا ياقۇت كۆز»
زەپ جايدا بۇ گەپ - سۆز.
سەن ئۆلكەمنىڭ كۆزىدەن -
دەيدۇ ھەممە يۈزدە - يۈز.

سەن ئۆلكەمنىڭ مەركىزى،
سېنى سۆيەر ھەر كىشى.
جەنۇب بىلەن شىمالنىڭ،
قوماندانى - ئىش بېشى.

رەت - رەت كەتكەن بىنالار،
كۆكنى سۆيگەن مۇنارلار.
يوللىرىڭغا ياراشقان،
ئارچا، قارىغاي، چىنارلار.

ئۈرۈمچى - يۇ، ئۈرۈمچى،
سەندە تۇمەن ئىجادچى.
ئىجادچىنى ئۆستۈرگەن،
كۆمپارتىيەم ئىجادچى.

ياپراق

سەندە ھايات ياراشقان،
بۇلبۇل، كاككۇك سايراشقان.
زاۋۇت، كانلار، مەكتەپلەر،
ساڭا ئەجەب ياراشقان.

تاڭدا كۆردۈم يېشىل ياپراقلار،
ئالتۇن لىپاس كىيگەن ئۈستىباش.
كۈزنىڭ سەلكىن سوغۇق شامىلى،
داققۇزدۇ كۆزلىرىدىن ياش.
ياپراققا تەس ئايرىلىپ ياشاش،
ئېتەر چۈشۈپ زېمىننى باخاش.

ئاسمان پەلەك تاغلىرىڭ،
تاغ تۈۋىدە باغلىرىڭ.

باغئۆھەن ۋە ئونىڭ ئىپادىسى

(ھېكايە)

خالق زىيەت

سالى باغئۆھەن كۈن پاتاي دېگەن چاغدا كەچلىك تامىقىنى يەپ بولۇپ، ئالەملىق باغقا قاراپ ماڭدى. ياشقىنە ئايالى ئۇنى ئىشىكىگە ئۇزىتىپ چىقتى. ئۇنىڭ چىرايى تاتارغان، كۆزلىرىنى غەم - قايىغۇ ۋە چوڭقۇر ھەسرەت توزانلىرى باسقانىدى. ئۇنىڭ قەدەملىرى ناھايىتى ئېغىر بولۇپ، بەش ياشلىق ئوغلىنى يېتىلىۋالغان، ئالتە ئايلىق قىزىنى كۆتۈرۈۋالغانىدى.

سالى باغئۆھەن ئالەملىق باغقا يېتىپ كەلدى ۋە شورىلارنىڭ يەنە بۇزۇلغان - بوزۇلمىغانلىقىغا سەپىلىپ چىقتى. ئۇنىڭ قەدەملىرى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كېتىپ باراتتى. ئۇ ساتمىغا قاراپ ماڭدى. بۇ چاغدا قۇياش ئاللىقاچان ئولتۇرۇپ بولغان. ئەتراپىنى گۈڭۈم تۇمانلىرى باسقانىدى. ئۇ ساتمىدا ئوڭدىنغا ياتقىنىچە ئاستا كۆزىنى يۇمدى. ئېغىر خىيال ئۇنى قويىنغا ئالغانىدى. ئۇ خېلى ئۇزۇنچە مەدەنلىمەي جەمىدە ياتتى. چىرايى بولسا پارغان - سېرى تۇتۇلۇپ كېتىپ باراتتى. ئۇ كۆزىنى ئاستا ئاچتى. ئەتراپىدا غىڭىلدەشپ يۈرگەن پاشىلار چېقىپ كالىپۇكىلىرىنى

دوردا يېتىپ، يۈزلىرىنى بولسا مۇزدۇر - چوقۇر قىلىۋەتكەنىدى. ئۇنىڭ پاشىلارنى قورۇشقىمۇ ماجالى قالمىغانىدى. ئۇ پەس ئاۋازدا پىچىرلىدى: «مەن تاماق يەپ كەلگۈچە ناكەسلەر ئالىملارنى ئوغرىلاپ، كىرگەن يەرلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ كېتىپ بولغان بولۇشمۇ مۇمكىن...» ئۇنىڭ كالىپۇكىلىرى تىترەپ كەتتى. بىزەك پاشىلار قىسىر قىلماي ئۇنىڭ قېنىنى شوراۋەردى. «ياق... ياق... بۇنداق بولماسلىقى كېرەك، مەن بۇنداق قىلسام ئۇنىڭغا تۈگەمسەن ئازابىلارنى سالغان بولىسەن... ئۇ پاك...» ئۇ ساپ... سالى باغۋەن كۆزىنى ئاستا يۈرۈپ جىمجىت ياتاتتى. تولۇن ئاي ئاستا كۈتۈرۈلدى. ئەتراپى بارغانسېرى سۇس ئاقىرىشقا باشلىدى. سالى باغۋەن تېخىچە جايدا مەيدىر قىلماي جىممىدە ياتاتتى. ئۇ چۈش كۆرۈۋاتقاندا كۆرۈنەتتى. پاشىلار بولسا يەنىلا ئۇنى بىزەكلىك بىلەن چاقماقتا. ئۇنىڭ قېنىنى شورداقتا ئىدى. ئۇ توساتتىن كۆزىنى ئاچتى ۋە ئاسماندىكى تۇلۇن ئايىنى كۆردى. ئاي ئاچايىپ چىرايلىق كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئاغزى بىلىنەنەر - بىلىنەمسەن ئېچىلدى. قاشلىرى ھىمىرىلىپ چىرايى ئۆلۈكنىڭ كىدەك بولۇپ قالدى..... گۈزەل بىر قىز غەلۋىر بىلەن گۈرۈچ سورۇۋاتاتتى. ئەمما شامال يوق ئىدى. گۈرۈچلەر تۆكۈلەتتى - تۆكۈلەتتى. لېكىن ھېچكىم يىغىۋالمايتتى. قىز يېنىچە تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇنداق تۇرۇشىدا مەلۇم مەقسەت بولۇپ، ئۇ شۇ باھانە بىلەن بىرىنى كۈتۈۋاتاتتى. شۇنداق، ئۇ ناپاك... ئۇ بىر كىمنى كۈتۈۋاتمىدۇ... ئاي ئەسلى ناھايىتى قۇدرەتلىك بىر پادىشاھنىڭ قىزى ئىكەن. پادىشاھ قىزىنى پاك ساقلاش

ئۈچۈن ئاستان قەسىرىگە ئېلىپ چىققان، لېكىن قىز كېچىلىرى غۇزبىيانە نىشايان ئىشلارنى قىلغانىمىش... بۇنى بىلىگەن شاھ قاتتىق غەزەپلىنىپ ھەر قانداق ئەر-كەكنى ئۇنىڭغا قارىمايدىغان قىلىۋېتىش ئۈچۈن چىرايىغا قىزدىق ياغ چېچىۋەتەن. لېكىن... لېكىن... ئۇ داغلار ئۇنىڭ گۈزەل بىر قىز بولۇشىغا تەسىر بەتكۈ. زەلمە پىتىشى. بەمەنە رىۋايەت!... سالى باغۋەن ئىگراپ كەتتى. ئاھ... مەن يەنە نېمىلەرنى ئويلاۋاتىمەن... شۇنچە ئۇزۇن ۋاقىت تارتقان ئازابىمۇ يېتىدىدۇ؟... ئۇمۇ ناھايىتى پاك، ناھايىتى سەمىمىي ئايالغۇ، مەن نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلىمەن؟... نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭمۇ ئۆزۈمگە ئۇزۇن ئازابىلارنى سالغىمەن... سالى باغۋەن كۆزىنى يۇمشىمىچە چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز چىناقلىرى نەمەلەنەن گەنەدى. ئۇ يەنە ئاۋۋالقىدەك - ئۆلۈك تەك ياتاتتى. پاشىلار يەنىلا بىزەكلىكىدىن قالمىغانىدى. مەيىن شامال ئالما يوپۇر - ماقلىرىنى ئاستا شىلدىرلىتىپ ئۆتەتتى. سالى باغۋەن چۆچۈپ كۆزىنى ئاچتى ۋە چېچىپىدە ئولتۇرۇۋالدى. ئەمما ئاستا - ئاستا ماغدۇردىن يوقاتقان ئادەمدەك يەنە جىممىدە يېتىپ قالدى ھەم ئۈمىدسىزلىك بىلەن ئەتراپقا سەپسالدى. «يۈرۈرماقلىرىڭنىڭ شىلدىرلىشىدىن پايدىلىنىپ باغقا ئوغرى كىرمەيدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟!... ئۇلار ناھايىتى چاققان... بەكمۇ قۇۋ... توغرا، ئانام توغرا ئېيتقان. ئاياللارغا كەلگەندە سۈپۈرگىدەنمۇ كۈنلەش كېرەك!...» سالى باغۋەن ئورنىدىن ئاستا تۇردى. دەلدە ئىشىكىنىچە باغنىڭ ئىشىكىگە قاراپ ماڭدى. ئۇ خامۇش ھالدا باغنىڭ ئىشىكىگىنى تاقاشنىمۇ ئۇنتۇدى. كەڭ دالاناھا -

ئىدى. ئۇ خاتىرجەم ھالدا ئۆيىگە ئەتە كەنلىك تاماق يېگەنلىكىنى مەن بىلەن بۆلۈپ بەردى. ئۇ ئىشنى ئالدىغا كەلگەندە بەش ياشلىق ئوغلى ئۇنى كۈتۈۋالدى. ئىشنى ئالدىلىرى، ھويلا-ئاراملىرى پاكىز سۇپۇرۇلگەن. ئايالى ئەتىگەنلىك تاماقنى تەييار قىلىپ تۇرغانىدى. سالى باغۋەن ئايالىنىڭ چىرايىغا يەر تېگەندىن سەپ سالدى. ئايالىنىڭ چىرايى يەنىلا غەمگىن كۆرۈنەتتى. ئازاب ئۇنى قۇرۇق ھەلەكەت دەك قىلىپ قويغانىدى. سالى باغۋەن جىسمىدا ئولتۇرۇپ تاماقنى يېدى. بىر ئېغىزىمۇ كەپ قىلىندى. كەتەر چىغىدا بۆشۈكتىكى بالىسىنى سۆيۈپ ئۈرگۈزۈپ قويدى.

سالى باغۋەن يەنە بېغىغا كەتتى. ئايالى ئۇنى غەم بىلەن ئۇزىتىپ قالدى. ئۇ بۈگۈنمۇ ئوغلىنى يېتىلىۋالغان قىزىنى كۈتۈرۈۋالغانىدى. ئەمما ئىشنى ئاھايىتى ئۇزۇن تۇرۇپ قالدى ۋە كېيىن ئالدىراپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇنى ئىش بېسىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئېرى كەچلىك تاماققا كەلگۈچە بولغان ئارىلىقتا چوڭلار كىيىدىغان شەپكەندىن بىرنى تېپىپ كەلدى. سالى باغۋەن كەلدى، ئۇ كەچلىك تاماقنى يېدى ۋە ئىلگىرىكى ئۆزگەرمەس ۋەدىلىرىنى تەكىتلىدى، ئايالىدىن قايتا-قايتا ئەپۇ سورىدى. كۈن پاتاي دېگەندە بېغىغا قايتتى. ئۇ كەتكەندىن كېيىن ئايال ئۆي ئىچىنى بىر قۇر سەرەمجانلاشتۇردى. قىزىنى بۆشۈككە بۆلۈپ، ئوغلىغا ئورۇن سالدى ۋە بىر تال ياستۇقنى يوتقاننىڭ ئىچىگە تەقىپ، يوتقاننى خۇددى كىچىك بالا مەھكەم يېپىنىۋالغاندەك قىلىپ ياسىدى.

يېتى كۈزەل ئىدى. ئۇ دەلدە ئىشىگىنىچە ئۆيى تەرەپكە قاراپ كېتىپ باراقتى. «... ئۇلار بەكمۇ قۇۋ... مەن چاققان بولۇش-مۇم كېرەك، ئۇلارنىڭ...» سالى باغۋەن قەدىمىنى تېزەتتى. يۈگۈرگەندەك ئېچىپ ئىشىگىنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئىشنى مەھكەم تاقاقلىق تۇراتتى. سالى باغۋەن پەم بىلەن ھويلىغا ئارتىلىپ كىردى. دېرىزىدىن سۇس چىراغ يورۇپ تۇرغان ئۆي ئىچى ئېنىق كۆرۈندى. ئايال بۆشۈك تىكى بالىسىنى ئېمىتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى نەملەنگەن، چىرايى ئوخشاشلا تاتىراڭغۇ، لېۋىنى مەھكەم چىشلىۋالغان ھالەتتە تۇراتتى.

سالى باغۋەن كەينىگە ئاستا داچىدى، ئۇنىڭ بېشى ساڭگىلاپ كەتكەنىدى. ئۇ تامدىن ئارتىلىۋاتقاندا ئۆي ئىچىدىن تۇيۇقسىز ھەسرەتلىك، ئېچىنىشلىق يىغى ئاۋازى ئاڭلاندى. ئايال ئۆزىنى تۇتۇ-ۋاللىغانىدى. سالى باغۋەن تامنىڭ تۆپىسىدە بىرنەچچە مىنۇت تېتىپ تۇرۇپ قالدى ۋە ئېسىگە كېلىپلا تامدىن سەككىرىدى-دە، ئۇ چاقاندا يۈگۈردى...

ئۇ يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە ئۆزىنى كارتۇتىغا ئوڭىدىغا ئاتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە ئەمدى ئايىمۇ كۆرۈنمىدى. چۈنكى ئۇ كۆزىنى مەھكەم يۇمۇۋالغىنىچە ئاچمىغا ئىدى. ئازاب ئۇنى قىيىناۋاتاتتى. ئۇ شۇنچىلىك پاك پىرىشتىدەك ساپ تۇرسا-ھە!... مەن يەنە نېمىلەرنى ئويلىدىم... نېمىلەرنى قىلدىم... ئۇنىڭ ئالدىدا مەن كۇناھكار...

سالى باغۋەن كۆزىنى ئاچقاندا قۇياش ئاللىقاچان چىقىپ بولغانىدى. ئۇ ئېرىنى چەكلىك بىلەن ئاستا ئورنىدىن تۇردى، چىرايىدا ھېچقانداق غەيرىي ئالامەت يوق

— كەل قوزام، — دېدى ئايال ھەيرانە
لىق بىلەن ئۆزىگە تىكىلىپ ئۆلتۈرگەن
ئوغلىغا، — بۈگۈن ئىككىسىز بىللە ياتايلى،
سەن بۇ چىرايلىق شەپكىنى كىيىۋال، بال
دۇرراق ئۇخلايلى، ئايال بالىسىنى باغرىغا
تەھكەم باستى. بالا ھەيرانلىق بىلەن
ئالدىسىنىڭ كۆزىگە قارىدىنمىچە جىسمىدە
ياتتى ۋە ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇيقۇغا كەتتى.
ئايال شەپكىنى يەنە بىر قېتىم تۈزەش-
تۈرۈپ قويدى. ئاندىن يوتقانىنى بېپىپ
جىسمىدە ياتتى. چىراغنى بولسا بالدۇرلا
يېقىۋەتكەنىدى. بالا يارغانسېرى ئىس-
سىقلاپ بولالمايۇاتاتتى، ئىسسىقلىغانسېرى
يوتقانىنى تېپىپ ئېچىۋېتىشكە تىرىشاتتى.
ئايال بىر قولىدا يوتقانىنى مەھكەم
پۈركەپ يەنە بىر قولىدا بالىنىڭ كىچىك
قوللىرىنى مەھكەم تۇتۇۋالغانىدى. بالى-
نىڭ تېپىپچە كلىشى بىلەن يوتقان بىر
كۆتۈرۈلۈپ — بىر پەسىيىپ تۇراتتى.
يېرىم كېچىدىن ئاشقان ۋاقىت ئىدى.
ئىشك تىرىقىشىغا باشلىدى. ئارقىدىنلا
«گۈپ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بىرسى
ھويلىغا كېرىپ كەلدى — سالى باغۋەن
يەنە كەلگەنىدى. ئۇنىڭ كۈندۈزدىكى
خاتىرجەملىكىدىن قىلچىمۇ ئەسەر قالما-
غانىدى. ئۇ دېرىزىدىن ئاستا سارىدى.
سۆس چىراغ يورۇپ تۇرغان ئۆي ئىچىنى
ئېنىق كۆردى، ئايالنىڭ خۇلىقىلىنىپ
نازالانغان ئاۋازىنىمۇ ئېنىق ئاڭلىدى،
بىچارە نارىسىدە بالا قورققىنىدىن بۇ-
لۇڭدىكى يوتقانغا پۈركىنىپ جىسمىدە
ياتاتتى...
سالى باغۋەن ئاستا — ئاستا ماغدۇر-
سىزلاندى، پۇتلىرى بوشاشتى ۋە جايىدىلا
ئۆلتۈرۈپ قالدى، نۇرسىز كۆزلىرى كۆككە

تىكىلىدى. ئەمما ئايىنى كۆرەلمىدى...
كۈزەل بىر قىز غەلۋىر بىلەن كۆرۈچ
سورۇۋاتاتتى. ئەمما ھېچقانداق شامال
يوق ئىدى. كۆرۈچلەر تۆكۈلەتتى -
تۆكۈلەتتى. لېكىن ھېچكىمۇ يىغىۋال
سايىتى. قىز يىنىچە تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ
تۇرۇشلىرى بىلەن بىرىنى كۈتۈۋاتقانداك
قىلاتتى... توغرا ئۇ ناپاك... مەن خاتا
قىلمىدىم... مەن ئوغرىنى مېلى بىلەن
تۇتتۇم... سالى باغۋەن چاچراپ ئورنى-
دىن تۇردى...
... يىگىت قىرانغا يەتكەن، قىز رېسىدە
بولغانىدى. يىگىت ئاجايىپ بەستلىك
ئىدى. ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا قايسىدۇر
بالىلار يۈگۈرۈشۈپ يۈرەتتى. تۈيۈقسىزلا
ئىشك ئېچىلدى، ئۆزىگە چۈشكەن چال-
مىلارنىڭ ئاۋازى ئېنىق ئاڭلىنىشىغا
باشلىدى. يىگىت غەزەپلەندى، بۇ ئىشلارغا
داۋاملىق بەرداشلىق بېرەلمىدى. يىگىت
ئۆي ئىچىگە قاراپ غەزەپ بىلەن بىرىنى
ئالسىۋەتتى ۋە يۈگۈرگىنىچە چىقىپ
كەتتى. سالى باغۋەن ئوغلىدىن ئەنسى-
ردى ۋە ئوغلىنىڭ ئارقىسىدىن تەڭلا
ئۇچقانداك يۈگۈرگىنىچە ئەگەشتى.
ئوغلى ئارقىسىغا قارماستىن يىراق -
يىراقلارغا قاراپ ئۇچقانداك يۈگۈرۈپ
كېتىپ باراتتى. سالى باغۋەنمۇ ئۇنىڭغا
ئەگەشتى، يىراق - يىراقلارغا يۈگۈرگىنىچە
كېتىپ قالدى...
ئۇزۇن ئۆتمەي سالى باغۋەن ئېلىشىپ
قايتۇ، دېگەن سۆز - چۆچەكلەر تارقالدى.
بەزىلەر «سالى باغۋەنگە ئالىملىق باغدا
يالىغۇز يېتىپ جىن چاپلەشىپ قايتۇ»
دېيىشتى. يەنە بەزىلەر تېخىمۇ ئېنىق
قىلىپ «سالى باغۋەن ئالىملىق باغدا

دەك، تەسەللى بەرگىلى كىرگەن قوش
نىلار بولسا ئۇنىڭ گۇناھىغا گۇۋاھچى
بولۇشقا كىرگەندە كىلا ئىدى.

ھېلىقى ۋەقە بولۇپ ئىبارىدىن يېرىم
يىل ئۆتتى، سالى باغۋەننىڭ ئىشىكى
يېرىم كېچىدە ئاستا ئېچىلىدىغان، لىپپىدە
قىلىپ بىر قارا سايە كىرىپ كەتكەندىن
كېيىن ئاستاغىنە مەھكەم تاقىلىدىغان
بولۇپ قالدى. بۇ ئىشلار كېيىنچە سالى
باغۋەننىڭ كۆزىگە چېلىقىپ - چېلىقىپ
تۇردى. ئۇ شۇنداق چاغلاردا ئىشىكىگە
يىراق جايدا تۇرۇپ ھاڭۋاقىنىچە قاراپ
كېتەتتى، ئىشىك تاقىلىپ شەپە توختى-
غاندا بولسا ئوغللىنىڭ ئىسمىنى قاتتىق
چاقىرىغىنىچە ئۇچقانداك يۇڭگۇرۇپ يىراق-
لارغا كېتىپ قالاتتى ۋە ئوغللىنى كۆر-
گەندەك بولاتتى. ئۇنى ئارقىسىدىن
قوغلاپ تۇتۇۋالغاندا كىلا قىلاتتى، ھېرىپ
ئۆلەر ھالغا كەلگەندىلا دۈم چۈشكىنىچە
مىددىر قىلماي ياتاتتى ۋە نېمىلەرنىدۇر
دەپ پىچىرلايتتى...

يالغۇز ياتقاچقا، ئۇنىڭغا ئوغللىنىڭ سىيا-
قىدىكى ئەركەك جىن چاپلىشىپ قاپتۇمۇ
دېيىشەتتى. ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ئېلىشىپ
قالغانلىقىنى بىلمەيدىغان بىرمۇ ئادەم
قالمىغانىدى. ئۇ ھېلىقى ئىشتىن كېيىنلا
مەھەللىسى - مەھەللە يۇڭگۇرۇپلا يۈرىدىغان،
توختىماستىن ئوغللىنىڭ ئىسمىنى چاقىردى-
دىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئوغللىنىڭ
ئىسمىنى شۇنچىلىك قاتتىق چاقىراتتى
ھەم شۇ قەدەر تېز يۇڭگۇرەتتىكى، گىويا
ئاۋازىدىن ئۆتۈپ كەتمەكچى بولغاندەك
قىلاتتى. ھېرىپ ئۆلەر ھالغا كېلىپ قال-
غاندىلا نە ئۇدۇل كەلسە شۇ يەردە مۇك
كىدە چۈشۈپ ياتاتتى، بىرنېمىلەرنى دەپ
پىچىرلايتتى.

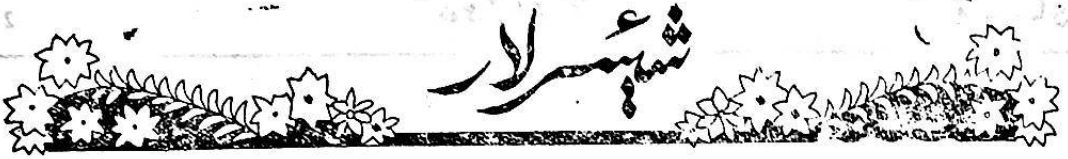
سالى باغۋەننىڭ ئايالى ئېرى ئېلى-
شىپ قالغان دەسلەپكى كۈنلەردە ئۆيىدىن
تالاغا چىقىمىدى. ئىككى پالسىنى ئىككى
چېتىگە ئېلىپ ھېقىغىدىغىنىچە يىغلاپ
ئولتۇردى. ھېلىقى كۈندىكى ئىشلار ئۇنىڭغا
خۇددى ئۆز ئۆلۈشىنى تەڭلەپ تۇرغاندەك،
شەپكە بولسا جاننى ئالىدىغان ئەزرا ئىلە

چىقىپ كەلدىڭ تولۇن ئۆيدەك،
دېدىم: « - ئەسسالام » .
يۈزلىرىڭگە شەپەق تەپتى،
سەن يەرگە باقتىڭ.
يەرگە باقتىڭ، يۈرىكىڭنىڭ -
ئىشىكىنى باقتىڭ.

ئاشۇ ۋەجىدىن ۋىسال قۇشۇڭ،
كۆكتە قانات قېقىپ كېلىمەن.
سېنى ئىزدەپ مەھەللەڭگە جانان،
دولقۇن بولۇپ ئېقىپ كېلىمەن.

گۈزەللىك

بۇرۇنۇڭ ئاقار يۇلتۇز كەبى،
ئاغزىڭ ئالتۇن جام.

شېئىرلار

ھەي بالا

تۇرسۇن ئاي ھۆسەين

بالىسى قايتىمىغان تېخىچە ئۆيگە،
 بالىنى كۈتىدۇ كېچىدە بىدار.
 دىلىنى كېزىدۇ ئەندىشە ھەر ئان،
 مۇشۇ دەرد دائىما جېنىنى قىينار.
 بالىسى تېخىچە قايتىمىغان ئۆيگە
 ئۇ بېغەم نەددىدۇر بىر يەردە ئوينار.

ئانىنىڭ چاچلىرى ئاقاردى بىۋاق،
 بىر ئۆيىنىڭ غېمىنى يەلگىگە ئارتىپ.
 ئاتىنىڭ يۈردىكى پىلىدىرلاپ قالغان،
 قايغۇ ۋە ئەلەمنى يەتكۈچە تارتىپ.
 نېمىشقا ئەندىشىدىن قۇتۇلماس ئۇلار،
 قاچان غەم تېخىدىن ئۆتەرگىن ھالقىپ.

قاچانمۇ ئويۇنغا توپار ئۇ بالا،
 كۆزلىگەن مەنزىلگە قاچانمۇ يېتەر.
 قاچانمۇ ھاياتقا ئورنىنى تېپىپ
 ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم ئېتەر.
 يەتكۈچە ئاتا ۋە ئانا قەدرىگە
 ئاھ ئۇلار كەلمەس بىر دۇنياغا كېتەر.

ئاھ ئۇلار دۇنياغا بولمايدۇ تۇۋرۇك
 بىر كۈنى بۇ يورۇق ئالەمدىن كېتەر.
 ئاشۇ چاغ بالىمۇ بولۇپ بالىلىق
 شادلىق ۋە ھۇزۇرى ئىلگىردىن يۈتەر.
 بىر ئۆيىنىڭ جاپاسى، بالىنىڭ غېمى
 ئۇنىڭمۇ دىلىنى پەردىشان ئېتەر.

كۈن پاتتى كىچ كىردى، يېپىلدى گۈگۈم،
 دېرىزە، بالىلار يورۇتتى چىراغ.
 ھەربىر ئۆي ئارامدا قايىنايدۇ شادلىق،
 بىر ئۆيلا پەقەت بۇ شادلىقتىن بىراق.
 كۆز نۇرى ئوغلنى كۈتىدۇ دائىم،
 ئويۇنچى ئۇ بالا قايتمايدۇ پاتراق.

كۈن پاتتى، كەچ كىردى، يېپىلدى گۈگۈم،
 دېرىزە - بالىلار يورۇتتى چىراغ.
 ھەر ئۆيلىك داستىخان ئەتراپىغا جەم،
 تېلىۋىزور دىللارغا ئەيلەيدۇ خۇشۋاق.
 كوچىدا يوللۇچى ئازايدى بۇ دەم،
 بىر ئۆيىنىڭ چىرىغى يانمىدى بىراق.

بىر ئۆيلىك بىر ياققا قىلاردۇ سەپەر،
 نە ئۇچۇن ئۆيىدە كۆرۈنمەس ئادەم.
 ئاتا ۋە ئانىسى كەتتىمۇ چايغا
 بالىسىن ئۇخلىتىپ قويۇپ خاتىرجەم.
 ياق، ئەنە دەرۋازا ئالدىدا ئانا
 گۈگۈمىنىڭ قوينىدا تۇرغىنى نېگەم.

مەيلىنى تارتتىمۇ تۇندىكى سەيلە،
 كوچىدا تەمتىرەپ يۈرەر بىر ئادەم.
 ئۇچرىسا يولىدا قانداق بىر ئىنسان
 قارايدۇ تىكىلىپ قارايدۇ بىردەم.
 ئۈمىدتە ماڭىدۇ قايتار ئۈمىدسىز،
 ئىزدەيدۇ نېمىنى كېچىدە ھەردەم.

پات - پاتلا شۇ ئادەم ۋە ئاشۇ ئانا،
 ئەنە شۇ ئادەتنى قىلىدۇ تەكرار.
 ئاتىنىڭ قاپىقى ئېچىلماس بۇ دەم
 كېچىلىك سەيلىسى كەلگەننىكىن ھار.
 ئانىنىڭ مېھرىبان كۆزلىرى بۇ دەم
 تۇغانسىز دەريادەك ئېلىپ كېتەر يار.

ئۈمىدتە چىقىشىپ قايتار ئۈمىدسىز،
 ئەر - خوتۇن بىچارە ئۆيگە كېچىدە.
 ئولتۇرار كەچلىك چاي ئۆتمەستىن گالدىن،
 ئىشىكىگە تەلمۈرەر غەملەر ئىچىدە.
 كۈتىدۇ كىمىنىدۇ كۆزلەر ئۇ يىقۇسىز،
 ۋۇجۇدى ئۆرتىنىپ ھەسرەت ئىلگىدە.

شىئېرلار

ھوشۇر ئىبراھىم

يولداش ھوشۇر ئىبراھىم 1937 - يىلى 6 - ئايدا قەشقەر يېقىنىدا ھەر ناھىيىسىنىڭ ئاجۇق يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. 1954 - يىلى سابىق شىنجاڭ شۆبە زىمىنىنىڭ تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى، 1964 - يىلى شىنجاڭ رادىئو سەنئەت داخۇ (ئىشلىتىش سىرت) سىنى پۈتتۈرگەن. 1954 - يىلىدىن ھازىرغىچە قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىدە تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە.

يولداش ھوشۇر ئىبراھىم 1951 - يىلى «بىلىم ئىشقىدا» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىيات سېپىگە كىرگەن. شۇندىن بېرى جاپالىق ئەجرىنىڭ مېۋىسى بولغان «باھار ئىشقى» قاتارلىق ئىككى پارچە شېئىرلار توپلىمىنى، «تاغ بەرىسى» قاتارلىق بىرنەچچە پارچە بىرلەشمە شېئىرلار توپلىمىنى، «شىنجاڭ تۇرمۇشىدا كۆرۈش» قاتارلىق ئۈچ پارچە دراممىسى، «پۇشايمان» قاتارلىق ئون نەچچە پارچە ھېكايىلىرىنى ئېلان قىلدى. ئايدىنكى ئەزىمەتلەر ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشىر قىلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا.

ئۇ يەنە ئوقۇتۇش، تەتقىقات ساھەسىدە مۇھىم رول - ھۆسۇللۇق يازغۇچى، ئۇزۇن مۇددەتلىك ئوقۇتۇش ئەمەلىيىتى جەريانىدا «يېزىقچىلىق بىلىملىرى» (تېخنىكا-مۇئەللىم-ئۆزۈن) ئەدەبىيات ئوقۇتۇشى» قاتارلىق ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمىنى نەشىر قىلدۇردى. ئىجتىمائىياتلىق شائىر، تىرىشچان باغۋەن ھوشۇر ئىبراھىم ھازىر ئالىي دەرىجىلىك لېكتۇر، ئاپتونوم رايونلۇق مۇنەۋۋەر پەن - تېخنىكا خادىمى بولۇشتىن سىرت مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ، قەشقەر يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، كومپارتىيە ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا مەكتەپلەر ئەدەبىيات ئوقۇتۇش تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

سېنى ئىزدەپ ...

سېنى ئىزدەپ مەھەللەڭگە جانان،
ئېقىن سۇدەك ئېقىپ كېلىمەن.
چىمەنلەردىن تىزىپ دەستەگۈل،
كۆكرىكىڭگە تىقىپ كېلىمەن.

سېنى ئىزدەپ مەھەللەڭگە جانان،
تەلىپۇردىمەن، يېقىپ كېلىمەن.
بىز ئوينىغان قىرغاققا قاراپ،
گويا چوغدەك يېنىپ كېلىمەن.

سېنى ئىزدەپ مەھەللەڭگە جانان،
شوخ دولقۇنلار ئېتىپ كېلىمەن.

ئىزدىڭ چۈشكەن تۇپراققا تامام،
قىزىل گۈللەر چېچىپ كېلىمەن.

ئىزدەپ چىقماڭ دولقۇنلارغا باق،
ساڭا سۆيگۈم دولقۇن ئاتىدۇ.
ياشلىقىمدا، كەلگۈچى تېخى -
بىر ئالەمچە سۆيگۈ پاتىدۇ.

دولقۇنلاردىن ئىزدىگەن مېنى،
دولقۇن سېڭگەن تىنىقلىرىمغا.
سۆيگۈڭ بىلەن يۈرەك ئۆرتىنىپ،
شوخلۇق سېڭگەن قىلىقلىرىمغا.

تەنقىد ئەخلاقى توغرىسىدا ئەككى ئېغىز سۆز

سەبىرى

ئەدەبىي تەنقىدنىڭ يىلتىزى پەلسەپە، ئۇنىڭ قېنى ئىستېتىكا. ئۇ ئومۇمىي ئەدەبىيات ئىلمىنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ تارىخىي ئۇزۇن ئەمەس (تەخمىنەن ئىككى يۈز نەچچە يىل بولدى). ئەدەبىي تەنقىدنىڭ قاچان، قەيەزدىن باشلانغانلىقى توغرىسىدا بىرنەپە دېيەلمەيمەن. لېكىن گېرمانىيە ئەدەبىياتىنىڭ پېشۋاسى، ئۇلۇغ شائىر گېئوتىننىڭ: «ناۋادا شېكسپىر ئەدەبىي تەنقىد پەيدا بولغان بۇگۈنكى كۈندە ياشىغان بولسا، ئۇ شېكسپىر بولالمىغان بولاتتى» (ھوفمان «گېئوتىننىڭ ئەدەبىيات ھەققىدىكى سۆزلىرى» دىن) دېگەن سۆزىگە قارىغاندا 17-ئەسىردە ئەدەبىي تەنقىد بولمىغان، گېئوتى بۇ سۆزنى 1824 - يىللىرى ئېيتقان، بۇنىڭغا قارىغاندا ئەدەبىي تەنقىد 18 - ئەسىرنىڭ ئاخىرى ياكى 19 - ئەسىرنىڭ بېشىدا پەيدا بولغان بولۇشى مۇمكىن (ئەدەبىيات ھەققىدىكى پارچە - پارچە گەپلەرنىڭ تارىخى ئۇزۇن).

تارىخى قىسقا بولغىنىغا قارىماي ئەدەبىي تەنقىد ئۆزىگە خاس قانۇنىيەتلەر يارىتىپلا قالماي، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆزىگە خاس سەنئەت، ئەخلاقىي يارىتىلغان. ئەدەبىي تەنقىد ئۆزىنىڭ بۇ قانۇنىيەت، ئەخلاق قانۇنىيەتلىرى بىلەن كىتابخانلاردا گۈزەللىك قۇيغۇسى، مەنىۋى ئارام، ئىلھام ۋە چۈشەنچە پەيدا قىلالايدۇ.

لېكىن بىزدە ئېلان قىلىنغان بەزى ماقالىلەرنى ئوقۇسا ئادەم بىئارام بولىدۇ، كىشىدە يىرگىنىش، بىزارلىق قۇيغۇسى پەيدا بولۇپ قالىدۇ. بۇ ھالنى مەن تەنقىد بىلەن شۇغۇللانغۇچى بىر قىسىم قەلەم ئىگىلىرىنىڭ ياكى چۈشەنچىسىنىڭ يۈزلىكى (تەنقىدنى كالتەك دەپ قارايدىغانلار)، ياكى بىلىمىنىڭ يوقلۇقى، ياكى ئەخلاق - پەزىلەت تەربىيىسىنىڭ نىسپەتلىك دەپ قارايمەن. ئەلۋەتتە بىرەر كۈنكەپت ئەسەر ئۈستىدە تەنقىد - تەھلىل يۈزگۈزۈشنى مەقسەت قىلغان ئادەم بىر نەچچىدىن ئىجادىيەت قانۇنىيەتلىرىنى بىر قەدەر پۇختا ئۆگىنىشى، ئەسەرنىڭ ئاپتورىنى چۈشىنىشى (ئەڭ ياخشىسى ئاپتورنىڭ سىمولىشى، مەسلىھەتچىسى بولۇشنى نىيەت قىلىش)، ئەسەردە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن تۇرمۇشتىن بىر قەدەر ساۋاتلىق بولۇشى زۆرۈر. بۇ ئۈچ شەرتنى ھازىرلىماي تۇرۇپلا مەدھىيەۋازلىق ياكى ئىنكارچىلىققا بېرىلىپ كېتىپ بىرلىرىنىڭ پۇدسىگۈچى - مەدھىيەچىسى، يەنە بىر-

لىرىنىڭ دۈشمىنى - تىل - ھاقارەت قىلىنىۋېتىشى بولۇۋالسا بۇ خىل ئادەملەرنى «تەنقىدچى» دەپ ئاتاشقا ئادەمنىڭ زادىلا تىلى بارمايدۇ.

بىر ئەسەر ھاياتتىكى بىر ئادەمگە ئوخشايدۇ. ھەر قانداق بىر بۈيۈك ئادەم - نىڭمۇ ئەيىبى بولغىنىدەك ياخشى ئەسەرنىڭمۇ كەمچىلىكى بولىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك ناچار ئادەمنىڭ ھەم ئارتۇقچىلىقى بولغىنىدەك ناچار ئەسەرنىڭمۇ ئاز - تولا ياخشى يېرى بولىدۇ. ئەسەرلەردىكى بۇ ئىككى ياقىمىلىقنى بايقاش، كۆرسىتىپ بېرىش ئۈچۈن تەنقىدچى ئۆزىدە يۇقىرىقى ئۈچ شەرتنى چوقۇم ھازىرلىشى كېرەك.

«قەشقەر ھەققىدىكى يېڭى ئەپسانە» ناملىق قوپال ماسۇزۇدا ئېلان قىلىنغان بىر پارچە ماقالىنى ئوقۇپ چىقىپ مەن بۇ ماقالىنىڭ «خالىمىس نىيەت» لىك ئاپەتتورغا خالىمىس نىيەت بىلەن ئىككى ئېغىز مەسلىھەت بېرىشنى لايىق كۆردۈم. مەسلىھەت بېرىشىمىدىكى مەقسەت تەنقىدچىگە رەددىيە بېرىش ئەمەس، تەنقىدچىنى ھەقىقىي تەنقىدچى بولۇشقا رەغبەتلەندۈرۈش.

ئالدى بىلەن شۇنى ئېيتىمەن، تەنقىد قىلىنغان «قەشقەر كوچىلىرى» ناملىق ھېكايە تەنقىدكە مۇھتاج، ئۇنىڭ ئەيىب ۋە كەمچىلىكلىرى بار، لېكىن بۇ ئەسەرنىڭ ئاپتورى ئايىبى بار بالىلىرىنىمۇ سۆيىمىدىغان مېھرىبان ئانىدەك ئۆزىنىڭ بۇ ئەسەرنى سۆيىدۇ، ئۇنىڭ تىل - ھاقارەتكە ئۇچرىشىغا سۈكۈت قىلىپ تۇرالمايدۇ. چۈنكى ئاپتور بۇ ئەسەردە ئۆزىنىڭ قەشقەرگە، خەلقىگە، ئۆزىنىڭ مىللىي مەدەنىيىتىگە ۋە بۇ پارلاق مەدەنىيەتنىڭ ياراتقۇچىلىرى بولغان بۇ قەدىمىي شەھەردە ئۆتكەن ئەجدادلارغا بولغان ھۆرمەت، مۇھەببىتىنى ئۆزى رازى بولمىغۇدەك دەرىجىدە ئىپادىلەپ بەرگەن. بۇ ئەسەردە ئاپتورنىڭ ھەرگىزمۇ تەنقىدچى دېگەندەك «يازغۇچىنىڭ تەلەم تەۋرىتىشىنى مۇددىئاسىنىڭ قايسىنىڭ يوق» لۇقى ئىپادىلەنگەن ئەمەس.

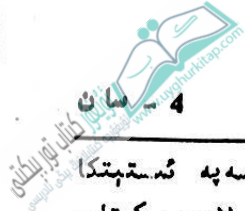
ھېكايە قەھرىمانى ئازاتمۇ ھەرگىز تەنقىدچى ھاقارەتلىگەندەك «جاھان كەزدى، پوچى، ۋات - ۋات، كۆرەك، شالاق، تەنتەك» يىگىت ئەمەس، بەلكى ئۇ زامانىۋى ئاڭغا ئىگە، غايىلىك، ئەخلاىلىق، خەلقنى سۆيىدىغان ياخشى يىگىت. ھېكايىدە سۈنئىي توقۇلمىلار ئەتەي قىلىنمىغان، بۇنداق قىلىشقا ئىجايىيەتنىڭ ئۆز قانۇنىيىتى يول قويدۇ. «گراپ مونتى كرىستو»، ياكى «بېشى كېسىلگەن چەۋەنداز» ناملىق مەشھۇر ئەسەرنى ئوقۇغان كىتابخان سۈنئىي توقۇلمىنىڭ ھاياتقا رەك بېرەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

«قەشقەر كوچىلىرى» دا ئازات ئىسمىلىك يىگىت بىر تۇغقاننىڭ ئۆيىنى تاپا ماستىن تېنەپ قالغانلىقى ھېكايە قىلىنغان. ئازات ئېزىش جەريانىدا ئۆزىنىڭ ياش ۋۇجۇدىنىڭ تەقەززالىقى بىلەن شۇ بىر كىرۈن ئىچىدە ئۈچ نەرسىگە بولغان مۇھەببەت ئەشنالىقىنى ئاشكارىلايدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى قىز، بىرى كىتاب - ئىلىم، يەنە بىرى پۇل. ئۈچ نەرسىگە بولغان مۇھەببەت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئۆز - تەيىدۇ، بىر - بىرى بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئورۇن تالىشىدۇ. ھېكايىنىڭ

ئاخىرىدا ئاپتور ئازاتنىڭ ھەم غايە - خىيال ئىچىدە، ھەم رېئال ھايات ئىچىدە (زىددىيەتلىك ھايات ئىچىدە) ياشاۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتمىدۇ. ئازات رېئال تارىخىي سەۋەبلەر بىلەن ئالىي مەكتەپنىڭ ئەدەبىيات فاكولتېتىدا ئارانلا بىر يىل ئوقۇيالىغان، ئۇ تۇرمۇش مەجبۇرىيىتى بىلەن تىجارەت قىلىشقا بېرىلىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئەدەبىياتقا بولغان ھەۋسىسىنى يوقاتمىغان، ھەمىلا ئورۇندا ئادەبىي ئەسەرلەرنى ئوقۇپ ئەدەبىي بولۇش ئارزۇسىدىن تېخىمۇ ۋاز كەچمىگەن. لېكىن ئۇنىڭ ھەم باي بولۇش، ھەم يازغۇچى - ئەدەبىي بولۇش ئارزۇسى بىرگەن يېرىم رېئاللىققا ئايلىنالىغان. ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا ئازات ئادەبىي بولۇش ئارزۇسىنىڭ پىقات قەلبىدىلا ساقلىنىپ قالغانلىقىنى ھەسرەت - ئەلەم بىلەن ئەسلىيدۇ. غايە بىلەن رېئاللىق ئوتتۇرىسىدىكى مەڭگۈ داۋاملىشىدىغان بۇ زىددىيەت مېڭىلىغان - تۇرمۇشنىڭ ئادەملەرنىڭ ھەسرەت - ئەلەملىرىنى پەيدا قىلىغان. مەنمۇ شۇنداق، سىزمۇ شۇنداق، ئۇمۇ شۇنداق. ئازاتقا بۇ ئەلەمنى چۈشەندۈرگەن قەشقەر كوچىسىدىكى سەبۇرى تەخەللۇسلۇق بوۋاي ئەجدادلىرىمىزنىڭمۇ ئەنە شۇ خىل ھەسرەت - ئەلەملىرىنىڭ كۇۋاھچىسى. قەشقەر كوچىلىرىنىڭ ھازىرقى دۇنيادىن شۇنچە ئارقىدا قېلىشى ھەم ئاشۇ غايە بىلەن رېئاللىق ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنىڭ مەھسۇلى دېمەسمۇ؟

«قەشقەر ھەققىدىكى يېڭى ئەپسانە» نىڭ ئاپتورى ئەسەردىكى بۇ ئىستېتىك مۇناسىۋەتلەرنى زادىلا تىلغا ئالمايدۇ، ھە دېگەندىلا تەنقىد ئەخلاقى بىلەن ھېسابلاش ماستىن، يەنى ئىككىلىك بىلەن «يازغۇچى زور دۇن ساپىرنىڭ سەبرى تەخەللۇسىدا ئېلان قىلغان ئەسىرى» دەپ باشلايدۇ. ھېكايە ئاپتورى ئۆز ئەسىرىگە «زور دۇن ساپىر» دەپ يازمىغان تۇرسا، تەنقىدچىنىڭ ئاپتورنىڭ ئىسمىنى ئېلان قىلىشى نورمال مەتبۇئات ئەخلاقىغا خىلاپ، بۇ بىر خىل قوپاللىق، شەخسنىڭ مەخپىيەتلىكىگە چېقىلىش ھېسابلىنىدىغان ئىش. ھەتتا ئاپتورنىڭ «سەبرى» دېگەن تەخەللۇسىمۇ ئويلىنىپ تىلغا ئېلىشى كىرەك. تەنقىدچى «قەشقەر كوچىلىرى» دېگەن ھېكايىنى تەنقىد قىلماقچى ئەمەسمىدى؟ «تەنقىد» بىلەپ شۇغۇللانغۇچى ئالدى بىلەن ئۆزى «تەنقىد» قىلماقچى بولغان ئەسەر ئاپتورنى ھۆرمەت قىلىشى، ئۇنىڭ شەخسىي ئىززەت - ئىنا-ۋىتىنى قوغدىشى لازىم، بۇ خىل قوغداش تەنقىد قىلىنغۇچىنىڭ ئۆز ئىناۋىتىنى كۆتۈرۈشتە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

تەنقىدچى ماقالىسىنىڭ بېشىدا تەنقىد ئەخلاقىغا قوپاللىق بىلەن خىلاپلىق قىلىپ «يازغۇچىنىڭ قەلەم تەۋرىتىشتىكى مۇددىئاسىنىڭ قايىنىنىڭ يوقلۇقىدىن، بەدىئىي جەھەتتە ئازراقمۇ ئۆزگىچىلىك يارىتالىغانلىقىدىن ھەيران قالدۇم» دەپ يازىدۇ، ئەنە قەدچى ئۇقۇم ياساپ چىققۇچى ئەمەس، بەلكى ئۇقۇم پەيدا قىلغۇچى، ئۆز خاھىشىنى

باشقىلارغا قانچۇچى ئەمەس، بەلكى خاھىش پەيدا قىلىنۇچى، ئىز پەلسەپە ئىستېتىكا نوقتىسىدىن ئۆزى تەنقىد قىلىۋاتقان ئوبېيېكتىنى «ئوبېراتسىيە» قىلىش لازىم، كىتاب خانلار بۇ ئوبېراتسىيىدىن «تايىنى يوق» «ئۆزگىچىلىك يارىتالمىغان» دېگەن خۇلاسەلەرگە ئۆزلىرىنى كەلسۇن. تەنقىدچى ھەرگىزمۇ بەزى ئاتالمىش «تەنقىدچى» لەردەك سەۋەبسىزلا يازغۇچىنى، ئەسەر پېرسوناژلىرىنى ئۆزىنىڭ ئەسەردىكى دۈشمىنى ھېسابلىۋېلىپ ئۇنىڭغا ئۆزى بىلىدىغان ھاقارەتلىك گەپلەر بىلەن ھۇجۇم قىلىۋالماستىكى كېرەك. مانا بۇ «تەنقىد ئەخلاقى» نىڭ بىر ئاددىي ساۋاتى. بۇ «ساۋات» دىن خەۋىرى بولمىغان «تەنقىدچى» لەر ئوبېيېكتىپ رېئاللىقنى ئەمەس، ئۆز ھېسسىياتىنى چىقىش نۇقتا قىلىپ يازغۇچىلارنى، پېرسوناژلارنى ھەتتا ئەسەرنىڭ ئىسمىنى ئورۇنسىزلا قارىلايدۇ، ھاقارەتلىەيدۇ، ئۇنىڭغا بۆھتان-ئويدۇرمىلارنى چاپلايدۇ. «قەشقەر ھەققىدىكى يېڭى ئەپسانە» نىڭ ئاپتورىمۇ بۇ خىل نۇقتىدىن خالىي بولالمىغان؛ مەسلەن: ئەسەر ئۈستىدىكى تەھلىلنى كۆرۈپ باقايلى: «گېيىڭنى قارا ھەدە، مەن كىم؟ ئىسمىمنى بىر دەپ باقە، ئىستامبۇل، بىوداپىشت، بۇخارىست، بىلىگىراد، ۋارشاۋا، ۋىنا، رىم، باغدات، كاراچى، راۋالپىندىدەك داڭلىق شەھەرلەرنىڭ چۈشۈمدىمۇ كۆرمىگەن كۆچمىلىرىدا زۇۋانسىز يۈرۈپ، قول ئىشارىتى بىلەن بىرنى مېڭ قىلىپ يۈرگەن ئوغۇل بالىزە، ئەمدى كېلىپ سېنىڭ قەشقەرىڭدە ئېزىقىپ قالارمىدەم...».

ئازاتنىڭ ھەدىسىگە ئەركىلەپ ئېيتقان بۇ گەپلىرى قارىمىغا چوڭ گەپتەك بىلىنىدۇ، لېكىن ئۇ راست گەپ قىلىۋاتىدۇ. مەن چەت ئەللەردە نەق مۇشۇنداق ئۇيغۇر يىمىكتىلىرى بىلەن ئۇچراشقانمەن. ئۇلار ھېچقانداق چەت ئەل تىلى بىلمەيدۇ. لېكىن سودىسىنى قىلىۋېرىدىكەن. ياۋروپا، ئوتتۇرا شەرق شەھەرلىرىدە ھەتتا يىراق ئەللەرگىمۇ بېرىپ ئېزىقماي شەھەر دايلىنىپ يۈرۈۋېرىدىكەن. بۇ بىر پاكىت. ئازات شۇلارنىڭ بىرىسى. لېكىن «يېڭى ئەپسانە» نىڭ ئاپتورى شەخسى ھېسسىياتقا بېرىلىپ كېتىپ ھېكايە پېرسوناژىنى ئۆچ كۆرۈپ قالىدۇ-دە، ئازات ئىسمىلىك بۇ پېرسوناژنىڭ ئەسەردىكى پۈتۈن ھەرىكىتى، ئاشكارىلانغان روھى دۇنياسىنى كۆزەتمەي، تەھلىل قىلماي تۇرۇپلا ئۇنىڭ ھەدىسىگە ئەركىلەپ يېرىم راست، يېرىم چاقچاق بىلەن ئېيتقان يۇقىرىقى سۆزدىن: «بىر بىر پارچە دىئالوگىدىن بىز يەنە بۇ جاھانكەزدى سودىگەرنىڭ پىچى، ۋات-ۋات، كۆرەك، شاللاق، تەنتەك خاراكىتىرىنى ئېنىق كۆرۈۋالغىمىز» دېگەن خۇلاسەنى چىقىرىدۇ. تەنقىدچى بۇ يەردە بىرىنچىدىن پېرسوناژنى تەھلىل قىلىش ئۇسۇلىدا خاتالىققا يول قويغان بولسا، ئىككىنچىدىن «خاراكتېر» ئۇقۇمىنى خاتا چۈشىنىپ ۋالغانلىقىنى ئاشكارىلىغانى. ئۇسۇلدىكى خاتالىق شۇ يەردىكى ئەسەرنىڭ بىرلا

قەھرىمانى بولغان ئازات شۇ سۆزدىن كېيىن نۇرغۇن ھەرىكەت قىلىدۇ، ئىدىيەسىنى ئاشكارىلايدۇ. تەنقىدچى بىر پۈتۈن ۋەقە، بىر پۈتۈن قەھرىمان ئۈستىدە تەھلىل يۈرگۈزۈشتىن ھە دېگەندىلا نېمە ئۈچۈن باش تارتىپ «قالپاق ياساش» قا بېرىلىپ كېتىدۇ؟ بۇ تەنقىد سەنئەتتىكى قوپال بىر خىل ئۇسۇل خاتالىقى. ئەمدى «خاراكتېر» ئۇقۇمىغا كەلسەك پىسخولوگىيە ئىلمى خاراكتېر بىلەن مېجەز - خۇلقنى بىر نەرسە دەپ قارىمايدۇ. خاراكتېر ئىنساننىڭ دۇنيا قاراش، مەۋجۇتلۇق بەلگىسىنىڭ ماھىيىتى. مېجەز - خۇلق بولسا تۇرمۇش ئۇسۇلى ۋە ۋاقە ئۇسۇلىدا شەكىللەنگەن خاسلىق بەلگىسى. ئۇقۇشلۇقراق ئېيتساق، ۋات - ۋات، يەڭگىل مېجەز ئادەملەردىن قەھرىمان، ئىرادىلىك ئادەملەرمۇ چىقىدۇ. مەسىلەن: كرۇپوسكايا لېنىن ھەققىدىكى خاتىرىلىرىدە لېنىننىڭ مېجەزىنى يەڭگىل - ئالدىراقسىمان، تۇرمۇشتا چېچىلاڭغۇ (مەسىلەن: بىر كىيىمىنى كىيىۋالسا يەڭگىل كۈشلىسە يىدىغان) ئىدى دەپ يازىدۇ. لېكىن لېنىننىڭ ئۇلۇغ پەزىلەتلىرىگە پۈتۈن دۇنيا ئىقرار. مانا بۇ ئۇلۇغلۇق لېنىننىڭ تۈپ خاراكتېرىنىڭ مەھسۇلى. چا پايىمۇ قوپال، ئاغزى يامان، قاتتىق مېجەزلىك، لېكىن ئۇنىڭ خاراكتېرى قەيسەر، قەھرىمانلىق. مېجەزى سىلىق - يۇمشاق، ئەدەبلىك ئادەملەردىن خاراكتېرى قەيسەر خاتىن، قارا نىيەت، قاتتىقلىرىمۇ چىقىدۇ. چېچىلاڭغۇ، ئۇششاق سۆز، ھاراقكەش، ھەتتا ھوردۇن مېجەزلىك ئادەملەردىن ھالقىلىق پەيتتە ئۆزىنى قۇربان قىلالايدىغان قەيسەر مېجەزلىكلەرمۇ چىقىدۇ. ھاياتتا بۇ خىل مىساللار سان - ساناقسىز. ئازاتنىڭ مېجەزىدە راستتىنلا پوچىلىق بار دېگەندەمۇ بۇ مېجەزى ئۇنىڭ خاراكتېرى بولالمايدۇ. ئەسەرنى ئوقۇغان كىتابخان چۈشىنەلەيدۇكى ئازات ئۆز غايىسى يولىدا قىرىشىۋاتقان يېڭىلىققا - گۈزەللىككە ئىنتىلگۈچى قەلەپچان يىگىت. مۇشۇ قەلەپچان - تىرىشچانلىق ئۇنىڭ خاراكتېرى بەلگىسى. بۇنىڭدىن شۇنداق خۇلاسە چىقىرىشقا بولىدۇ. «يېڭى ئەپسانە» نىڭ ئاپتورى ئازاتنىڭ خاراكتېرىگە باھا بېرىشتە كىتابخانغا چۈشىنىشىز بولغان بىر خىل ئۆچمەنلىك ھېسسىياتىنى تەنقىد سەنئىتىنىڭ جەۋھىرى بولغان رېئاللىق ئۆلچىمىنىڭ ئورنىغا قويۇۋالغان. «ئۇنىڭ سومكىسىدىكى پېچەت - پېچەت پۇل، دوللار، كىتابلار بىلەن ھەمىشە بىللە تۇرىدۇ. بۇ ئىككى نەرسە مەڭگۈ دوست ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ ئازاتنىڭ سومكىسى بۇ ئىككىسىگە بۇشۇك، سومكىسىلا ئەمەس، قەلبىمۇ شۇنداق». بۇ جۈملىلەردە ھەرگىزمۇ تەنقىدچى ئېيتقانداك يازغۇچىنىڭ «پۇل قارىشى» ئاشكارىلانغان ئەمەس. يازغۇچى بۇ بىرنەچچە جۈملە بىلەن ئازاتنىڭ ھەم كىتاب ئوقۇشقا، ھەم پۇل تېپىشقا بېرىلگەن يىگىت ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىگەن، بۇ مەزمۇننى ھەرقانداق كىتابخان چۈشىنەلەيدۇ. تەنقىدچى بۇ جۈملىلەرنى

چۈشەنمىگەن دېيىمىشنىڭ ئورنىغا ئەتەي بۇرمىلىغان دېگۈم كېلىدۇ. چۈنكى ئاپتور مۇشۇ سۆزنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرگەندىن كېيىنلا ئۆزىنىڭ ئاپتورغا بولغان ئۆچمەنلىكىنى ئاشكارىلاپ «يازغۇچىنىڭ پۇل قارىشى بىلەن بىلىم قارىشىنى چۈشىنىۋېلىش تەس ئەمەس» دېگەن جۈملىلەرنى يېزىپ يازغۇچىنى تولسۇ بىلىمسىز دەپ ئەيىبلەيدۇ. تەنقىدچىنىڭ نەزەردە يازغۇچى پۇلنىڭ رولىنىمۇ چۈشەنمىگەندەك ئۇ تەنقىدچىدىن بۇ ھەقتە دەرس ئېلىشقا ھەقلىق ئىشىش، تەنقىد ئەخلاقىدىن ساۋاتى بار قەلەم ئىگىلىرى ھەرقانداق بىر ۋاقىتتا ئۆزىنى «ئۇستاز» قىلىپ كۆرسەتمەيدۇ. تەنقىدچىلەر يازغۇچىلارغا يول كۆرسەتكۈچىلەر ئەمەس، ئۇلار مەسلىھەت بەرگۈچىلەر، كىتابخانلار بىلەن ئوبىيەكتىپ مەۋجۇت مەسلىھەت ئۇستىدە پىكىرلەشكۈچىلەر. «... پۇلنى ئۇلۇغ ياكى نىمىچىس، ياخشى ياكى يامان دەپ قاراش بۈگۈنكى زامانىۋى دۇنيادا ئۇچىغا چىققان بىلىمسىزلىك». تەنقىدچىنىڭ يازغۇچىنى «ئۇچىغا چىققان بىلىمسىز» دەپ تىللىشىنىڭ ئۆزىلا تەنقىدچىنىڭ تەنقىد ئىلىمىدىن تولدۇرۇش ئادەم ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

ئەسەر ئاپتورى ئۆز سالاھىيىتى ۋە ئۆز ئەمگەك تەرى بىلەن خەلق ئىچىدە ئېرىشكەن ئىززەت - ئابرويىنى قوغداش ئۈچۈن تەنقىدچىدىن باشقىلارنى، بولۇپمۇ ئۆز خەلقى ھۈرمەتلىگەن ئادەملەرنى ھۈرمەتلىشىنى ئۆگىنىۋېلىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ!

«قەشقەر كوچىلىرى» نىڭ قەھرىمانى ئازات سەبۇرى ئىسىملىك پېشقەدەم ئىلىم ئەھلى بىلەن ئۇچراشقاندا تولمۇ خۇشال بولۇپ (سەبۇرىنىڭ كىتابخانىسىنى كۆرۈپ) ئۆزىنىڭ مىللىي ئەدەبىياتقا بولغان ھۈرمەت - مۇھەببىتىنى ئىپادىلەپ قەشقەردە ئۆتكەن ئۇلۇغ ئەدەبىياتچىمىزنى تىلغا ئالىدۇ. ئالىي مەكتەپنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئاز بولسىمۇ ئوقۇغان، ئىلاجىمىزلىقتىن تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بولسىمۇ ئەدەبىياتقا بولغان ھەۋىسى سۈۋىدىغان يىگىتنىڭ ئاغزىدىن «سەبۇرى زوھورىدىن ھېكىم دەۋرىنىڭ كاتتا شائىرى ئىدى» دېگەن سۆزنىڭ چىقىشى تەنقىدچىنىڭ كۈلكىسىنى قىستايىدۇ. ئازاتنى «يەشەكتىن ھېلىلا چىققان لاتا قوچاق» دەپ مازاق قىلىدۇ. ئۇندىن كېيىن يەنە يازغۇچىنى ئەيىبلەشكە بېرىلىپ كېتىدۇ. سودىگەرلەردىن ئەدەبىيات ھەۋەسكارىنىڭ چىقىشى «كۈلكىلىك» دېيىلسە، ھەۋەسكارلاردىن سودىگەرچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ چىقىشىمۇ كۈلكىلىكمۇ؟ مەن ئەدەبىياتقا ھەۋەس قىلىدىغان، ھەتتا پۇللۇق بولغاندىن كېيىن ئۆزىنى «كەسپىي يازغۇچى» قىلىۋالغان تىجارەتچىلەرنى كۆرگەن، قىرائەتخانا قۇرغان، ئەدەبىياتقا ياردەم قىلغان تىجارەتچىلەرمۇ بىزنىڭ كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنى خېلىلا ئوبدان بىلىدىكەن. سودىگەرلەر ئوقۇتتىن باشقىنى بىلىمەيدۇ، دۇغچى، كاۋاپچىلارنىڭ قىزىقىدىغىنى باشقىلارنىڭ يانچۇقىدىكى پۇل دېيىمىشنىڭ ئۆزى ئەكسىچە

ئادەمنىڭ كۈلكىسىنى قىستايىدۇ. مە'لۇمكى ئادەملەرنىڭ ئارزۇ-ھەۋەسلىرى كەسىپى بىلەن ئۆلچەنمەيدۇ، ئادەملەرنىڭ سۈپەت قاتلاملىرىمۇ كەسىپ ۋە ساھەلەر بويىچە پەيدا بولغان ئەمەس، پۈتۈن ھاياتىنى ئىنسانىيەتنىڭ بەختىگە بېقىشلاپ نىسپىيلىك نەزەرىيىسىنى ئىجاد قىلىپ فىزىكا ئىلمىدە ئۈچىنچى قېتىم سەكرەش ياراتقان مەشھۇر ئالىم، ئېينىشتەين ئۆزىنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا «ئۇشاق تىجا-رەتچى» ئىدى. ئادەملەرنىڭ كەسىپكە قاراپ خاراكتېر، تىپ رامكىلىرىنى ياساپ چىقىپ ئۇنى ئەدەپلەرگە رەڭلەش ياكى تېكىش ئىجادىيەت قانۇنىيىتىگە خىلاپ.

ئۇ بىر خىل تەنقىد ئىلمىدىكى زورلۇق - زۇمبۇلۇقنىڭ مەھسۇلى.

«قەشقەر كوچىلىرى» ناملىق بۇ ھېكايە بىر قەسىم كىتابخانلارنى قىزىقتۇردى دېگەندەك، بۇ بىر ئادەتتىكى قىزىقىش بولۇپ ھەرگىزمۇ قەلبىنى لەرزىگە سالمايدۇ، ئادەتتىكى قىزىقىش ھەرگىزمۇ ئىستېتىك ھۇزۇرلىنىشقا باراۋەر ئەمەس... بۇ قانداق مەنتىقە؟ ئىستېتىك ھۇزۇرلىنىش بىلەن قىزىقىش ھەمىلا ئادەمگە ئورتاق بولغان قاتمال نەرسىمۇ؟ سەزنى نەپرەتلىندۈرگەن ئەسەر باشقىلارنى زوقلاندۇرۇشى مۇمكىن. مۇتلەق كۆپچىلىك ئادەملەر قىزىققان ئەسەرلەر ئايرىم ئادەملەرنى نەپرەتلىندۈرۈشى مۇمكىن. ئىستېتىك زوق ھەۋەس - ھۇزۇرلىنىشنى چەتكە قاقمايدۇ. ئادەملەرنىڭ ئىستېتىك زوق ئېلىش سەۋىيىسى نۇقتىسى ۋە ئۇسۇلىمۇ ھەر خىل بولىدۇ. باشقىلار ئۈچۈن ئىستېتىك زوقلىنىش نۇقتىلىرىنى تەنقىدچىلەر بەلگىلەپ بېرەلمەيدۇ. بۇ خالاش كىتابخانلارنىڭ ئۆزىگە مەنسۇپ. مەشھۇر تەنقىدچىلەر ئۆز ئەسەرلىرىدە كىتاب يازغىنى ئۈچۈن ئاپتورنى، ئاپتورنىڭ ئىدىيىسىگە ۋەكىللىك قىلغانلىقى ئۈچۈن پېرسوناژلارنى تىللىغان ئەمەس. ئۇلار بىزگە قانداق جايدا ئاپتورنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىش، ئەسەرنى قانداق تەھلىل - تەنقىد قىلىش، نېمەلەرگە دىققەت قىلىش، تەنقىدچى كىم بولۇپ سۆزلەش لازىم، دېگەن مەسىلىلەردە نۇرغۇن قىممەتلىك بىلىشلەرنى قالدۇرۇپ كەتكەن.

«تەنقىدچى ئۈچۈن ئەڭ ئېغىر ئازاب تەنقىد قىلىنىۋاتقان چىنىمىڭ قايىل بولماسلىقى» بۇ بىر مەشھۇر كىشىنىڭ سۆزى.

تەنقىد ئەخلاقىدىن ياخشى بەھرىمەن بولالمايۋاتقان تەنقىدچى قەلەم ئىككىلىرىگە بۇ سۆزنىمۇ تەقدىم قىلماقچىمەن. تەنقىدچى ماقالىمىزنى ئوقۇغان كىشى سىزنىڭ سەنئىتى «خالىس نىيەت» لىك ئىكەنلىكىمىزنى ھېس قىلسۇن، ھەرگىزمۇ سىزدىن نەپرەتلىنمەسۇن. ئەپسۇسكى بىزدە نەپرەت، پارازىتلىق پەيدا قىلىدىغان تەنقىدچىلەر خېلىلا كۆپ.

تەنقىدچىلەر خېلىلا كۆپ.
 ئىشقا قىزىقماي،
 تەنقىدچىلەر خېلىلا كۆپ.
 ئىشقا قىزىقماي،

تەنقىدچىلەر خېلىلا كۆپ.
 ئىشقا قىزىقماي،

قەدىمكى ئۇيغۇرچە شېئىرلاردىن نەمۇنىلەر

مۇھەررىردىن: قەدىمكى ئۇيغۇرچە شېئىرلارنىڭ كۆپ قىسمى دوقچۇ ئۇيغۇر ئىدىقۇتلىقى دەۋرى (۹ - ئەسىردىن ۱۵ - ئەسىرگىچە) دەپ بېزىلغان ۋە كۆچ-ئۇرۇلگەن بولۇپ، ئۇ جۇڭخۇا مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى نۇر چاقناپ تۇرىدىغان مىللىي مىراس-لارنىڭ مۇھىم بىر قىسمى ھېسابلىنىدۇ. قەدىمكى ئۇيغۇرچە شېئىر - قوشاق-لار سان جەھەتتىن كۆپ، ھەجىمى جەھەتتە زور بولۇپ، ئىجازەتلىكتىن بۇرۇن ھەرقايسى جايلاردىن تېپىلغان ئەسلى نۇسخىلىرى چەت ئەللەكلەز تەرىپىدىن قولغا چۈشۈرۈلۈپ ئېلىپ كېتىلگەن.

شېئىرلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئۆز زامانىسىدا ياشىغان ئۇيغۇر شائىرلار ئىجاد قىلغان ۋە رەتلىگەن، يەنە بىر قىسمى بولسا باشقا تىللاردىن قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

شېئىرلارنىڭ يېزىلغان دەۋرى، تۈرلىرى ۋە ئۇسلۇبى جەھەتتىن ئىچى-قىچايدا بىر-بىرىگە قەدەر ئىكەنلىكىگە بولۇپ، ئۇ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ شەكىللىنىش، تەرەققىي قىلىش جەريانىنى ئۆزگەرتىش، بەدىئىي خۇسۇسىيەتلىرى - ۋەزىنى، قاپىيىسى، بەدىئىي ۋاسىتىلىرى قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىشتا، جۈملىدىن ئۇيغۇر يېزىق تىلىنىڭ تەرەققىي قىلىش جەريانىنى تەتقىق قىلىش ۋە بەزى تارىخىي پاكىتلارنى ئىپادىلەشتۈرۈشتە، جانلىق ۋە ئىشەنچلىك ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ.

تۆۋەندەدەك قەدىمكى ئۇيغۇر يازما يادىكارلىقلىرىدىن ئاللاھنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچە شېئىرلاردىن نەمۇنىلەر قىسمىدىن بىر بۆلۈك شېئىرلارنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى نەسرىي تەرجىمىسىنى بەردۇق.

I دالا ناخىسى

ئەنە شۇنداق ئورۇنلاردا

1. تۇتاش كەتكەن قاتمۇ - قات تاغلاردا،

تىنچ خىلۋەت ئورمانلىق تاغلاردا.

ئارتۇچ سۈگۈت ئاستىدا،

(شارقىراپ) ئاققان سۇ بويىدا.

شادلىقتا ئۇچقۇچى قۇشلار،

يەنىلىدىغان جايدا

ھېچنەرسىگە پەرۋا قىلماي ھۇزۇرلىنىدىغان

ئەنە شۇنداق ئورۇنلاردا.

2. قاتمۇ - قات بۈك - باراقتان ئورمانلىق تاغلاردا،

قەدىمىي بۇرۇنقى ئارانپاتاندا،

ئېگىز، تىك قىيالار تۈۋىدە،
 پۈتۈنلەي جىمجىتلىققا چۆككەن،
 بۈك - باراقسان دەرهخزارلىقتا،
 يىڭىچىكە (ئېقىمىن) سۇلارنىڭ بويىدا،
 پۈتۈن دىققىتى بىلەن خىيال سۈرۈپ ئولتۇرىدىغان
 ئەنە شۇنداق ئورۇنلاردا.

3. يىراق جىلغا، قاتمۇ - قات تاغلاردا،

سۆيۈملۈك ئارانپاتاندا،
 سوزۇلۇپ ئاقار سۇلار ئارىسىدا،
 ئۇن - تىنىسىز خالى يەردە،
 سەككىز تۈرلۈك بوراندەمۇ تەۋرەنمەي،
 تاقەت قىلىپ شۇ يەردە.

سەبىر بىلەن يالغۇز نوم ھۇزۇرىدىن ھۇزۇرلىنىدىغان
 ئەنە شۇنداق ئورۇنلاردا.

4. كۆكرىپ تۇرىدىغان كۆركەم تاغلاردا،

كۆڭۈلگە ياقىدىغان خىلۋەت ئورۇندا،
 شۇنچە ياخشى دەرهخزارلىق ئارىسىدا،
 داۋالغۇپ، دولقۇنلاپ تۇرغان كۆللەر بويىدا،
 كۆز قاتارلىق قاچىنلاردىن خالى بولۇپ،
 (ھەممە نەرسە) كۆرۈنىدىغان، بىلىنىدىغان ئورۇنلاردا
 ھېچقانداق ھەۋەسكە بېرىلمەستىن ھۇزۇرلىنىدىغان
 ئەنە شۇنداق ئورۇنلاردا.

(يۇقىرىدىكى شېئىر پارچىسى ھازىر ئەنگلىيىدىكى بىئۇيۈك بىرستانىيە
 مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتىدۇ. ئۇنى ستەيىن دۇڭخۇاڭدىن قولغا چۈشۈرۈۋالغان. بۇ شېئىر
 ستەيىننىڭ «قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى - يېزىقىدىكى شېئىرلار توپلىمى» دىن ئېلىندى.

نومۇرى: (108) 08212، 1 - بەت.)

(بۇ شېئىر ئىككى قىسىمغا بۆلۈنۈپ، بۇ يەردە بىرىنچى قىسىمى كەلتۈرۈلگەن.)

II مەدھىيە پارچىسى ①

1. كۆك بۇرىدەك سەن بىلەن بىللە يۈرەي،
 قارا قۇزغۇندەك تۇپراق ئۈستىدە قالاي،
 تاغرىققا داۋا،

بىلەي (بىلەي تاش) گە سۇ (تۈكۈرۈك) بولاي. ①

① بۇ مەدھىيە پارچىسى مانىي يېزىقىدا يېزىلغان بولۇپ، لېكىن تۈزۈمىنىڭ بېشىم
 ئاتالغىنىڭ ئېچىقىمىدەك، بۇ مانى دىنىغا دائىر شېئىر ئەمەس.

2. قۇدرەتلىك ئۇلۇغ ئىلىكىمىز (پادىشاھىمىز) سىز،
سىز ئالتۇندەك ساپ،
مەرۋايىتتەك سۈزۈك،
قۇتلۇق، دانا بېگىمىز سىز.

3. سىز بارلىق پۇقرالىرىڭىزنى،
كەڭ قوينىڭىزدا،
ئۇزۇن ئېتىكىڭىزدە،
كۆيۈنۈپ ئاسراپ مېھرىبانلىق بىلەن باقتىمىز.

(بۇ شېئىر تۈركىيىدە چىقىدىغان «تۈركولوگىيە تەتقىقات يىللىقى» دېگەن ژۇرنالنىڭ 1968 - يىللىق سانىنىڭ 39-44 - بەتلەردە ئېلان قىلىنغان، بېسىم ئاتالايىنىڭ «تۈركلەرنىڭ مەنى دىنىغا دائىر بىر شېئىرى» دېگەن ماقالىسىدىن ئېلىندى.)

III ھۆھەببە تىناھە ①

1. ئا... ..
بەكمۇ ئامراق...
ئامراق نىكارىم...
2. يارىمنى ئويلاپ قايغۇرمىەن،
قايغۇرغانسېرى قېشى گۈزىلىم (بىلەن)،
قوۋۇشقۇم كېلىدۇ.
3. ئۆز ئامرىقىمنى ئويلايمەن،
ئويلاپ، ئويلاپ تۇرغانسېرى.
ئۆز ئامرىقىمنى سۆيگۈم كېلىدۇ.
4. باراي دېسەم (يېنىڭغا) ئامرىقىم،
بارالمايمەن (پېرىدشقا) ئىمكانىيىتىم يوق،
يېنىڭ باغرىم.
5. (سېنىڭكىگە) كىرەي دېسەم. ئوماقىم،
كىرەلمەيمەن (كىرىشكە) ئىمكانىيىتىم يوق،
ئىپپار ھىدلىقىم.
6. يورۇق تەڭرىلەر ساقلىمىسۇن،
ياۋاشىم (مۇلايىمىم) بىلەن،
يېقىنلىشىپ ئايرىلمايلى.

① بۇ شېئىر تارىخىي ئىسپاتقا ئىگە بولغان بولۇپ، ئۇنىڭدا يەنە تىرىكچىلىك ئىسپاتىمۇ بار. بۇنىڭغا قارىغاندا، بۇ شېئىرنى ئۆز زامانىسىدىكى ئۇيغۇر شائىرى ئاپىرىنچور تىكىن يازغان بولۇشى مۇمكىن.

07

كۈچلۈك پەردىشتىلەر كۈچ (مەدەت) بەرسۇن،
قارا كۆزلۈكۈم بىلەن،
كۈلىشىپ ئولتۇرايلى.

(يۇقىرىدىكى شېئىر - لىكوكنىڭ 1919- يىلى «گېرمانىيە پەنلەر ئاكادېمىيەسى» نىڭ توپلىمى» دا ئېلان قىلىنغان «تۇرپاندىن قېزىۋېلىنغان تۈرك تىلىدىكى سانى دىنىغا دائىر يادىكارلىقلار» دېگەن ماقالىسىدىن ئېلىندى. II توپلام، 8- بەتلەر.)

IV پەندى - نەسىھەتلەر

(بىلىم ئۆگىنىش توغرىسىدا)

بىلىم ئۆگىنىشكە ئەي بېگىم،

بىلىم سىزگە ھەمراھ بولۇر.

بىلىم ئۆگەنگەن ئەركە،

بىر كۈنى دۆلەت يار بولۇر.

بىلىملىك ئەرنىڭ بىلىمگە،

تاش قىستۇرسا، قاش تېشىغا ئايلىنىدۇ.

بىلىمىزنىڭ يېنىغا،

ئالتۇن قويسا، تاش بولۇر.

(يۇقىرىدىكى شېئىر - W·Bang بىلەن رېشىت رەخمەتنىڭ 1933 - يىلى ئەنگلىيىدىكى «ئۇلۇغ ئاسىيا» دېگەن ژۇرنالدا ئېلان قىلغان «قەدىمكى تۇرپان خەلق قوشاقلىرى» دىن ئېلىندى.)

V ئاتىملار سۆزى

قىلمىغۇلۇق قىلمىقلارنى.

ئالدى بىلەن ئويلاش كېرەك.

ئويلەماي قىلغاندىن كېيىن،

ئۇنىڭدىن تانماسلىق كېرەك.

كىر باسقان قونلار كىرىنى.

سۇ بىلەن يۇيۇش كېرەك.

سۆز كىرى كەتمەس يۇسا،

بۇنى قانداق قىلىش كېرەك.

ئەيىبىز ئاياللارغا،

ئەرلەر بويىنىنى ئېگىش كېرەك.

ئۇنداق ئەخلاقلق (ئايال) بىلەن،

ئۆمۈر بويى ئۇتۇش كېرەك.

1. ھەقىقەت توغرا بولسا،

ئاڭا جاننى بېرىش كېرەك.

مەڭگۈ چىن ئۇ، مەڭگۈ ئوق ①

(ئۇنىڭغا) يەنە نېمە دېيىش كېرەك.

دوست بولساڭ ياخشى بىلەن دوست بول،

ئۇ ساڭا كۆرسىتۈر توغرا يولىنى.

كەسمەڭلار ئەگرى تالنى،

ئۇنىڭ شاخلىرىدا مېۋىسى بار.

پەزىلەتلىك كىشى (گويا) گۆھەرگە ئوخشايدۇ،

پەزىلەتسىز كىشى (گويا) ئۆتۈك ئېچىدىكى پېتەككە ئوخشايدۇ.

ساۋاپلىق ئىش قىلغۇچى كىشى بۇرخان بىلەن باراۋەر،

ئىنسانىيەت كىشى مىس داشقىلىغا باراۋەر.

بەگ بولمىغان بەگ بولسا، ھەر دوقمۇشقا بەلگە سالۇر،

ئاتىقى چىقىرىۋالغۇننىڭ نامى چىقسا، ھەر بىر تاغ ئۆتكىلىگە مایاق سالۇر.

يامغۇر ياغسا يېپىنچاڭنى يېپىنچىشك كېرەك،

ياۋۇز كىشى يېقىن كەلسە، ئېھتىيات قىلىشك كېرەك.

ئەرنىڭ قۇتى (بەختى) قورقما سىلىقتا،

سۇنىڭ قۇتى چوڭقۇرلۇقتا.

(يۇقىرىدىكى شېئىر — رەخمەتلىك «كېرىمانىيە پىئەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ توپلىمى» دا ئېلان قىلغان «تۇرپاندىكى تۈركچە يازما يىادىكارلىقلار» دېگەن ئەسىرىدىن ئېلىندى، 7 - توپلام، 54 - بەت.)

مانى ② غا مەدھىيە

(مانى دىنىغا ③ دائىر)

1. بەش تۈرلۈك ئالەمنىڭ ئۈمىدى،

① بۇ مەسرا ھەقىقەت مەڭگۈ ھەقىقەتتۇر، ھەقىقەت ئاتقان ئوق دېگەن مەنىدە.

② مانى — قەدىمكى ئىرانلىق زات بولۇپ، مىلادى 216 — 276 - يىللىرى ياشىغان، ئۇ، مانى دىنىنىڭ ئىجادچىسى ھېسابلىنىدۇ.

③ مانى دىنى — مانى ئىجاد قىلغان دىن. ئۇنىڭدا «يورۇقلۇق» بىلەن «قاراڭغۇلۇق» تىن تىجارەت ئىككى خىل كۈچ تەكىتلىنىدۇ. «يورۇقلۇق» قا ئېتىقاد قىلىنىدۇ. مانى دىنى مىلادى 7 - ئەسىردە ئىچكى ئۆلكىلەرگە تارقالغاندا باشلىغان، مىلادى 763 - يىلى قەدىمكى ئۇيغۇرلار ئارىسىغا تارقىلىپ كىرگەن.

ئاريا يېشار ① يىلتىز نوم ... چى
ئىتائەتمەن قەلبىمىزدىن (ساڭا) ئېھتىرام،
ھۈرمەتلىك، شىرھەرەتلىك ئاتىمىز - مانى بۇرخانمىز.

2. تەييارلاندىق، سىزگە

چىن كۆڭلىمىز بىلەن يۈكۈنگىلى.
ھەي، بىزنىڭ ئۈمىدىمىز ۋە ئىشەنچىمىز،
(ئەمدى سىز) كۆپچىلىكىڭىزنىڭ ئېھتىرامىنى قوبۇل قىلىڭ!

3. (ئىنسانلار) دائىم دېگۈدەك،

قايتىدىن دۇنياغا كېلىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ.
ئۇلار تۇپراق ئىچىگە كىرگىنىدە،
(ھېچنەمىنى) بىلمەيدۇ ۋە سەزمەيدۇ.

4. (ئۇلار) ئاچ كۆزلۈكىدىن زەھەرلىنىپ،

ئۆزلىرىنى خاراب قىلىۋاتقاندا،
سىز ئامۇاردىشىڭىزنىڭ ② چۆپىدىن،
ئۇلارغا شىپالىق دورا ياساپ بەردىڭىز.

5. ئۇلار غەزەپ دەستىدىن قۇتراپ،

ئەقلى - ھوشىنى يوقىتىپ قويغاندا،
(سىز ئۇلارغا) ئەسلىنى ئەسلىتىپ،
ئۇلارنى ئەقلى - ھوشىغا كەلتۈردىڭىز.

6. سىز بەش ئالەمدىكى جانلىقلارنى،

بىلىشىمىزلىكتىن قۇتۇلدۇردىڭىز.
ئۇلارنى بىلىشلىك قىلىپ يارىتىپ،
يارىتىپ ئانغا ③ يەتكۈزدىڭىز.

7. دەزىل نىيەتلىك،

نۇرغۇنلىغان ئىمزانلار،

① ئاريا يېشار، دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى تېخىق ئەمەس.
② ئامۇاردىشەن - قەدىمكى پارس تىلىدىكى «ئامۇاردىشەن» دىن كەلگەن. كاياتىن ئۇنى «توبلانماق» دەپ تەرجىمە قىلغان. (قەدىمكى تۈرك تىلى گرامماتىكىسى، 294 - بەتكە قاراڭ.)
③ قەدىمكى نۇپۇر يېزىقىدىكى مانى دىنىغا دائىر يازما يادىكارلىقلاردا بۇددا دىنى ئاتال-خۇلىرى كۆپ نۇچرايدۇ. بۇ - تىككى دىنىنىڭ قەدىمكى ئىسپاتلىرى ئارىسىدا قوشۇلۇپ كەتكەنلىك ئەھۋالىنى چۈشەندۈرىدۇ. «پارىشېران» سانسكىرت تىلىدىكى «parinirvana» دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، مەنىسى «ئىسراۋان» بىلەن ئوخشاش، ئەنى «غايىبى مەنزىل» دېگەن مەنىدە.

جانلىقلارنى ئەقىل - ھوشىدىن ئازدۇرۇپ،
 جانلىقلارغا نۇرغۇن ئازاب كەلتۈرۈپ بەردى.

8. سىز ئالتە ئوغرى ئازدۇرغانلارغا،
 چىقىپ - چۈشمىدىغان دۇنيانى كۆرسەتتىڭىز.

ئاۋۇش دوزىخىنىڭ ئازابىنى بىلدۈردىڭىز،
 كۈزەل بەش قات تەڭرى يېرىدە ياراتتىڭىز.

9. سىز قۇتقۇزۇش يولىنى ئىزدەپ،
 ھەممە ئەتراپتىكى ئەل دۆلەتلەرنى كەزدىڭىز.

قۇتقۇزۇشقا تېگىشلىك جانلىقلارنى تاپقاندا،
 بىرىنى قويماي قۇتۇلدۇردىڭىز.

10. بىزگە ئوخشاش (يولدىن ئاداشقان) جانلىقلارغا،
 ئەۋاڭلىتون ① نوم كۆھەرنى تەپسىر قىلىدىڭىز.

بىز بۇ كۆھەر نومدىن،
 ئۆزىمىزنى قۇتۇلدۇرۇشنىڭ يولىنى تاپتۇق.

11. ئەگەر (سىز بىزگە) ئاشۇنداق،
 كۆھەر نومنى تەپسىر قىلىپ بەرمىگەن بولسىڭىز

(ئۇ چاغدا) بۇ تۇپراق ۋە ئىنسانىيەت،
 پۈتۈنلەي گۇمران بولماستىدۇ؟!

12. سىز قۇدرەتلىك بۇرخاندىن كېيىن، بۇ ئاھىگە چۈشتىڭىز،
 مەسلىسىز بۇرخان بەختىگە ئېرىشتىڭىز.

تۈرلۈك - تۈمەن جانلىقلارنى،
 قاراڭغۇ دوزاختىن بىر يولى قۇتۇلدۇردىڭىز.

13. سىز ھىيلىگەر، تۆھمەتخورلارنى ئايرىپ چىقىپ،
 باشقىلارغا پايدىلىق ئىش قىلىشقا سالىدىڭىز. ①

ئازاغلارغا يولچى - يېتەكچى بولۇپ،
 (ئۇلارنى) ياھان قىلمىشلىق ئالۋاستىلار ئىلكىدىن قۇتۇلدۇردىڭىز.

① بۇ كۆپلىتىلگەن باش قاپىسىگە ئاساسەن، بۇ بەردىكى سۆز «ئەۋاڭلىتون» ئەمەس، «ئوڭلىتون» بولۇشى كېرەك. «ئوڭلىتون» ماينىڭ مۇھىم ئەسەرلىرىنىڭ بىرى.

- 14. سىز (جانلىقلارغا) ئالغىش - مەدھىيە ئوقۇتتىڭىز، ئۇلارنى ئۆز گۇناھلىرىغا توۋا قىلدۇردىڭىز. ئۇلارنى يىنىپ دۇئا - تالاۋەت قىلدۇردىڭىز، ئۇلارنى ئاسراپ، ساقلىدىڭىز.
- 15. دىلى بۇلغانغان جانلىقلار، بۇ يارلىقىڭىزنى ئىشتىپ، ساۋاپ دەرياسىنى ئاققۇزۇپ، پۇرغانلار ئېلىدە (قايتىدىن) دۇنياغا كەلد.
- 16. بىلىمىسىز غەيرىي نىيەتتىكىلەر، ساپلىق يولغا مېڭىپ، يىغىلىپ تاۋاپ - ئېتىقاد قىلىپ، ئانوشاكان (؟) ئوردۇدا قايتىدىن تۇغۇلىدۇ.
- 17. بىز سىزگە - ئالىي ئىلاھىمىزغا، باش ئۇرۇپ سەجدە قىلىمىز. بۇ ئالەمدىكى بارلىق جانلىقلار، قايتىدىن نىرۋاندا تۇغۇلىدۇ.
- 18. (سىزگە) ھۈرمەتكە تولغان كۆڭۈل بىلەن يۈكۈنىمىز: پۈتكۈل يەر يۈزىدىكى جانلىقلار، بالا - قازالاردىن ئۈزسۇن (قۇتۇلسۇن)، راھەتلىنىدىغان نىرۋاننى تاپسۇن.

(يۇقىرىدىكى مەدھىيە پارچىلىرى W·Bang بىلەن گىبايىن 1930 - يىلى «گېرمانىيە پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ مۇھىم خىتابى» دە ئېلان قىلغان «مانىشا مەدھىيە» دىن ئېلىندى. بۇ مەدھىيە جەمئىي 123 كۈپلەپ، بىز ئۇنىڭدىن پەقەت 18 كۈپلەپنى تاللاپ تونۇشتۇردۇق).

ساۋابلىق ئىشلارغا مەدھىيە

(بۇدا دەشمىغا دائىمىر)

1. ئاۋاتانساکا ① ئاتلىق بۇدا نومىنىڭ،

بۇزۇلمايدىغان نوملار ئىچىگە كىرىش دېگەن بۆلىكىدە،

① «AWutansaka» بۇدا دەشمىنىڭ ماھايانا مەزھىپىنىڭ مۇھىم ئوملىرىدىن بىرى. خەنزۇچە 华严经 (تولۇق ئاتىلىشى 六方广佛华严经) دەپ ئاتىلىدۇ. قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا ۋەنخۇا چەچەك ئۆزەكى ئېتىكى يىزاراتېھى ئاتىلىغ سۇدۇر نوم بېتىگە دەپ ئاتىلىدۇ.

تەرەپ - تەرەپتىن كەلگەن بۇدساتۇالار،
 ۋە بۇلۇتتەك يىغىلغان ئەل - جامائەت ئارىسىدا،
 بۇرخان ئوغللىنىڭ بارلىق ياخشىلىقى ۋە ئەقىل - پاراسىتىنى
 مەدھىيلىگۈچى پەردىشتىنىڭ،
 تەڭداشسىز ئېسىل خىسلىتىنى مەدھىيلىگەن شېئىرىدا،
 مەنكى ئاتساڭ بەخت تىلەپ،
 بۇ ئون تۇرلۇك ساۋابلىق ئىشقا مەدھىيە ئوقۇپ،
 بۇ شېئىرنى باشلايمەن.

2. ھۈرمەتلىك پاسىبانىمىز بەزى چاغلاردا،
 باشقىلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن (بەخت ئىزدىگەندە)،
 مەشھۇر سۇمۇر تېخنىكىنىڭ خانىدەك،
 بەستىلىك ۋە قامەتلىك تۇرقىنى كۆرسىتىدۇ.
 يەنە ئۇ ئاتىمىز جىمجىت سۈكۈتتە،
 چازا قۇرۇپ تەۋرىمەي ئولتۇرغىنىدا،
 ئۇنى ھەر تەرەپتىن ئىزدەش ھاجەتسىز،
 ئۇ ھەرقايسى ئەللەردە تولۇق كۆرۈنىدۇ.

3. قۇت - بۇيانلار ① ئىلىكىنىڭ قۇتلۇق بەستىدە،
 (چىڭلۇقى) غۇلاچچىلىك كېلىدىغان دۈپ - دۈگىلەك پىراۋدىشى ② بار.
 (بۇ پىراۋدىشى) يۈزىمىڭ قولى ③ يوپاننىچە ④،
 قاتمۇ - قات (نۇر چەمبىرىكى) ھاسىل قىلىپ نۇر چېچىپ تۇرىدۇ.
 (ئۇ) ئېتىقادچىلارنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن،
 (پۈتكۈل جانلىقلارنىڭ) ئالىي مەنپەئەتى ئۈچۈن
 ھەممە ئەتراپتا ھەرىكەتلىنىپ،
 قۇمىدەك سانسىز ئالەمنى كېزىدۇ.

① قۇت - بۇيان، بەخت - سانادەت مەنىسىدە.
 ② پىراۋدىشى: سانىكىرىتچە [parives,a] دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، نۇر چەمبىرىكى دېگەن مەنىدە.
 ③ قولى (سەكۈلتى)، سانىكىرىتچە [KOTi] سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، «يۈز مىليون» دېگەن مەنىدە.
 ④ يوپان، سانىكىرىتچە [YODjANA] سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ بىر كۈنلۈك پىجادە ماڭغان يولغا توغرا كېلىدۇ.

4. ئۇ بۇرۇن سارۋارتاسىد ① دېگەن نام بىلەن، سەكسەن يىل ياشىغانىدى. يەنە سارتاۋاخى ② (دېگەن) بولچى - يەرچىنىڭ قىياپىتىدە، يۈزىنىڭ كۆلىتى ئاي يىل ياشىغانىدى. ئۇنىڭ سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز تۆھپىسى، بۇ چەكسىز زاماندا مەڭگۈ ياشايدۇ. ئۇنىڭ سان - ساناقسىز پەزىلەتلىرى، سانسارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى چېكىگىچە مەڭگۈ ياشايدۇ.

5. ئۇ ھەمىشە يۇمشاق كۆڭۈل بىلەن باشقىلارغا ياردەم بېرىدۇ، نوم قاندىلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ، (شۇنداقلا) تۇردىلىش - ئۆلۈمنىڭمۇ يولىنى بىلىدۇ، ھەممىنى سىزەر قاقابىلىيىتى بىلەن. (نومدىن باشقا) تايىنىدىغان تايانچا يوق دەپ ھېسابلايدۇ. (ئۇ) ئويغانغانلارنىڭ خانى ۋە دانىشمەنى ھەممىنى كۆرەر، ئۇ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئاربابىقتا، ئۈچ زاماندىكى بارلىق نوملارنىڭ مەنبەسىنى ئۈزۈل - كېسىل بىلىۋالالايدۇ.

6. ئۇ، دۇنيادىكى بىر نۇرلۇق چىراغ، بىلىشكە تېگىشلىك بارلىق نوملارنى پىششىق بىلىدۇ. ھەمدە باشقا بارلىق دۆلەتلەردە، ئوخشاشلا بۇرخان قىياپىتىدە كۆرۈنەلەيدۇ. ئۇ بارلىق نەرسىلەرنى بىر نەرسىگە سىخىدۇرالايدۇ، بىرىنى ھەممىگە كىرگۈزمەك شۇنداق بولۇر. ئۇ خاسىيەتلىك ئىنتىراچال ③ قاۋىرىدەك، چەكسىز كارامىتىنى كۆرسىتەلەيدۇ.

7. ئۇ ئۈزۈل - كېسىل ئويغانغان ۋە قۇتۇلغانلارنىڭ خانى چەكسىز يولدا تەمكىنلىك بىلەن ئۈزۈپ ماڭىدۇ.

① سارۋارتاسىد - مانىكېرت تىلىدىكى «sarvarthasiddha» دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، ساكيامۇنىڭ بۇرخان بولۇشتىن ئىلگىرىكى ئىسمى.
 ② سارتاۋاخى - مانىكېرتتە «Sarthavaha» دېگەندىن كەلگەن بولۇپ، وكارۋان ئىككىسى، سودىگەرلەر غوجا يېشى دېگەن مەنىدە.
 ③ ئىنتىراچال - مانىكېرتتە خاس ئىسىم.

ئۇ ئون چوڭ قۇدرەت، تۆت قورقما سىلىققا ئىگە،
 ئۇنىڭدا بارلىق تەڭداشسىز ئېسىل نوملار بار.
 ئۇنىڭ ھەر بىر ۋەسىيىتى ئوڭ ئايلىنىپ نۇر چاچىدۇ،
 ئۇ ئۆزىنىڭ تۈگىمەس - پۈتمەس ئەقلى - بىلىمى بىلەن
 ھەقىقىي، مۇقەددەس ۋە ساپ ئۈچ نوم چاقىنى
 جامائەت ئارىسىغا ئوڭايلا چۈشۈرۈپ ئوڭايلا ئايلاندۇرىدۇ.

8. (ئۇنىڭدا) يەر - جاھاننىڭ ئۈمىد ئۈمىدىن،
 بىباھا سۆزلەر بىلەن تولغان تۆت ئىشەنچ ①،
 (ۋە) شىپالىق دورىدەك پىراتىمسايان بودپات ②،
 يەنە ئالىي پارامىتتا قاتارلىق نوملىرى بار.
 ئۇ بارلىق جانلىقلارنى سانساردىن قۇتقۇزۇپ،
 مەڭگۈلۈك شادلىققا يەتكۈزۈش ئۈچۈن،
 (ئۇلارنىڭ) بۇرۇنقى قىلمىشلىرىنىڭ ئېغىر - يېنىكلىكىگە (قاراپ)
 كۆڭۈل يولىدا يېتەكلەپ باشلاپ ماڭىدۇ.

9. مەڭگۈ تىكىلىپ قارايمۇ قانغىلى بولمايدىغان،
 چەكسىز ئىززەت - ھۆرمەتكە ئەرۋىدىغان،
 بېشىمىزغا ئېلىپ كۆتۈرسەكمۇ ئارتۇق كەتمەيدىغان،
 يۈزىنىڭ كالىپ ③ زاماندا كۈيەپ تۈگىمەس لەمەيدىغان،
 پاك ۋە ئېسىل نوم كۆھەرلەرگە،
 يۈرەك قاتلىمىدىن چىققان ساداقىتىم بىلەن
 يۈكۈنىمەن، ساداقىتىمنى قوبۇل قىلغىيسىز،
 سىزنى كۆرۈش ئارزۇيۇم ھازىرلا قانسىكەن.

(بۇ شېئىر يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بىۋىچك بىر تىلدا مۇزىيىدىكى قەدىمكى
 ئۇيغۇر تىلى - يېزىقىدىكى شېئىرلار توپلىمىنىڭ 36 -، 37 - بەتلەردىن ئېلىندى.
 شېئىر ئەسلى 14 كۈبلىت بولۇپ، بىز ئۇنىڭ 9 كۈبلىتىنى قالدۇرۇپ تەييارلىدۇق.
 شېئىرنىڭ ئاپتورى - ئاتساق دېگەن ئۇيغۇر شائىرى. بۇ شېئىردا ئاساسەن بۇددا
 دىنىنىڭ ماھىياتى مەزھىپىنىڭ ئاساسلىق نومى بولغان - Atatamsaka سۇتراغا
 مەدھىيە ئوقۇلغان.)

- ① «نۆۋە ئىكەنچ» - چىن ھەقىقەت ۋە ئۈچ كۆھەر (بۇرغان، نوم، راھىب) نى كۆرسىتىدۇ.
- ② «پىراتىمسايان بودپات» - سانىكىرت تىلىدىن كىرگەن سۆز بولۇپ، «ئون ئىككى سەۋەب»
 دېگەن مەنىدە. ئون ئىككى سەۋەب بۇددا ئاتالغۇسى بولۇپ، خەنزۇچە نوملاردا 十二因緣 دەپ
 ئاتىلىدۇ. سانىكىرتچە «Pratityasamutpada» دېيىلىدۇ.
- ③ قالىپ (نە كالىپ) - بۇ سۆز سانىكىرتچە [KALPA] سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، ناھايىتى
 ئۇزۇن بىر دەۋرنى كۆرسىتىدۇ، ئۇنى يىل، ئاي بىلەن ھېسابلاپ كۆرسىتىش قىيىن. پۈتكۈل ئالەم
 ۋە ئىنسانىيەتنىڭ شەكىللىنىشىدىن تارتىپ يوقىلىشىغىچە بولغان جەريان بىر KALPA دېيىلىدۇ.
 ئۇ، چوڭ KALPA، ئوتتۇرا KALPA ۋە كىچىك KALPA دەپ ئۈچكە بۆلۈنىدۇ.

شېئىر ۋە باھا

كۈتۈش

پەرھات ئىلىياس:

سېلىپ قويدۇم تەمبۇرگە زەر تار...
 كېلىدۇ ئاماننىسا
 ئۆيىمىزگە ھامان بىر كۈنى.
 يېقىپ قويدۇم يەنە بىر تال شام
 قۇيۇپ قويدۇم بىر پىيالە مەي.
 كىرىپ كېلىدۇ ناۋايى چوقۇم
 بۈگۈن بىرولمىسىمۇ ئەتىگىچە
 ئۆيىمىزگە شېئىر يازغىلى.

يەنە
 ياساپ قويدۇم موخۇر كىنىمەمۇ...

كۈتمەننا، كۈتمەن شۇنداق
 كەلمەيدىغان يالغانچى ۋىسال
 بىچارە ئارمانلارنىڭ
 ئاچمىسىمۇ بىرىگە قۇچاق
 شۇ بەختسىز كۈتۈشلەردىن
 بەختلىككەن، بەختلىك بىراق.

ئۇلۇغ ئېچىپ قويدۇم ئىشىكنى...
 بەلكىم
 كىرىپ كېلەر كەمدۇ بىر مېھمان.
 يا بولمىسا يىراق جايدىكى
 ئۇنتۇپ كەتكەن بىرەر دوستۇمدىن
 كېلىپ قالار خەت.

دېرىزدىن قاراپ تۇرىمەن...

بىلىنەر ماڭا
 قۇرۇپ كەتكەن قاقباش سۇۋادان
 بۈككەندە بىر ئورمانغا ئوخشاپ
 كۆكلەيدىغاندەك.
 سىرغىپ ئاققان كىچىككىنە سۇ
 بىردىنلا
 ھېسسىياتلىق كۆپكۆك دېڭىزغا
 ئايلىنىدىغاندەك.

«كۈتۈش» ھەققىدە

ئوسمانجان ساۋۇت

ھايات — ئۈمىدلەر دۇنياسى، كۈتۈشلەر دۇنياسى. ئۇ گۈزەللىك، ئەۋەنلىكلەر بىلەن تولۇپ تاشقان. شائىرنىڭ ھەر كۈنى ئىشىكىنى ئۇلۇغ ئېچىپ قويۇپ (قىيا ئەمەس) بىر مېھماننى كۈتۈشى ئۇلۇغ، پاك، قۇدرەتلىك قەلبىنىڭ ئاددىي بىر تۇرمۇش تەپسىلاتىدا پارلاپ يېتىشى.

ئاماننىسا ۋە ناۋايى شائىر ئېتىقاددىكى ھەنىئۇ ئىزگۈلۈكنىڭ، ھەنىئۇ قۇدرەتنىڭ، ھەنىئۇ گۈزەللىكنىڭ سىمۋولى. ھاياتنىڭ رەڭگى ۋە چىرايى بولغان ئۈمىد ۋە كۈتۈش ئاشۇ تارىخىي سىمۋوللار ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ، شائىرنىڭ گۈزەل-

لىك، چىنىلىق، نىزگۈلسۈككە بولغان مەدھىيە ناۋاسى جاراڭلىغان. بىز شېئىرنى ئوقۇغاندىن كېيىن شېئىردىكى مەنلەر ھېكمىتى بەخش ئېتىمىدەن خان ئەمما شېئىردى مۇھىتتا بولمىغان يېڭى مەنلەرنىڭ ئىككىسى بولۇپ قالسىمىز. جۇشقۇنلۇق، ئۈمىدۋارلىق، گۈزەللىك ۋە چىنىلىقنىڭ ئەنتەنەسىدىن پەخىرلىنىش، ئالەم ۋە ئادەملەرگە پارلاقلىق تىلەپ «كۈتۈش» نىڭ مېنىمى.

شېئىردا ھېسسىيات قويۇق، تەسەۋۋۇر كۈچلۈك، ھېكمەت تىرەن. گەرچە قاپىيەسىز يېزىلغان شېئىر بولسىمۇ ئىچكى ئاھاڭدارلىققا ئىگە. تىلىنى يەنەمۇ پىششىق، يۇمشاق، ئىنچىكە ئىشلەشكە بولاتتى. خاس ئىسىم بولسىمۇ نېمەشقىكىن موخۇركا دېگەن سۆزنى يىاقتۇرمىدىم.

مەن سېنى يادلىغان بۇ ئايىسىز كېچە

ئەكبەر سالى

شام تۆكەر نۇردىنى رەڭسىز تىۋىشىمىز،	جىمجىتلىق لەيلىگەن ھۇجرام ئىچىگە.
ئالتۇن نۇردەستىسى ئۇلىنار دەم - دەم،	قوللاردەك ئۇزىغان كىرىپىكىلىرىمگە.
سىرغىيدۇ نۇر ئۆپكەن كۈمۈشىمىن كۈي،	قار كۈلى ئېچىلغان كۆزنەكلىرىمدىن.
نۇرلاردىن ياسالغان تۈمەن دەر پەودە،	سويۇلۇپ چۈشىدۇ كۆزۈمگە بىردىن.
توختىماي ئاڭلىنار توپلەي ئاۋازى،	چىرايى تاتارغان تامنىڭ يۈزىدە.
شام تۆكەر نۇردىنى بىغەم سېنىڭدەك،	مەن سېنى يادلىغان بۇ ئايىسىز كېچە.

«مەن سېنى يادلىغان بۇ ئايىسىز كېچە» گە باھا:

باتۇر روزى

شېئىردا بەدىئىي دەڭگە تۇيۇنغان مەسرا - «سىرغىيدۇ نۇر ئۆپكەن كۈمۈشىمىن كۈي» دىن ئىبارەت. «سىرغىيدۇ» دېگەن پېئىل «كۈي» نى يوشۇرۇن ھالدا سۇغا ئايلىنىدۇرغان. «نۇر» نىڭ «كۈي» نى سۆيۈشى شېئىردا تىۋىغۇلارنىڭ قوچۇلۇشىنى بارلىققا كەلتۈرگەن بولسا، «كۈمۈشىمىن كۈي» دە سەزگۈلەر ئالدىشى ئەمەلگە ئاشقان. بۇ خىل ئالاھىدىلىك شېئىرنىڭ باشقا مەسراىرىدەمۇ غەل - پال ئۇچراپ قالىدۇ. ئاپتور بۇ شېئىردا تىلدىكى مۇزىكىلىق خۇسۇسىيەتنى كۈچەيتىشتە ئېلىپ بارغان بىر قېتىملىق سىناق ئارقىلىق پۈتۈن شېئىردىكى مەنىۋى كەيپىياتنى خۇددى مۇزىكىلىق ئوبرازغا ئوخشاش تىۋىق - تىۋىق بەرمەيدىغان كىرىمىسەن كۆلەڭگە

ئايلاندۇرالمىغان. بىراق، پۈتۈن شېئىرنىڭ قۇرۇلمىسى يەنىلا ئاددىي، تۇيغۇلار ئېقىنى بىرلا قىسىلماققا سولاپ قويۇلغان. ئاپتور كۆپ قىرلىق، كۆپ لىنىيىلىك، سترېئولۇق بوشلۇق ھاسىل قىلغان شېئىردى قۇرۇلمىدىن پايدىلانغان بولسا، ئۇ ھالدا تۇيغۇلار ئەركىن يامراپ سويلېيالمىغان بولاتتى. شۇڭا شېئىر بىر قارىلىق سازدىن ئاڭلانغان مۇزىكىخىلا ئوخشاپ قالغان. بايقىمى مەسرادىكى بەدىئىي پاللا-غەتمۇ شېئىرنىڭ باشقا مەسراىدىن ئومۇملىشىپ كېتەلمىگەن. شۇڭا شېئىر بىرلا مەرغۇللىنىپ پەسكويىغا چۈشۈپ قالغان، پەشەنغان سەزەندىنىڭ كۈيىدىن ئانچە پەرقلىنمەيدۇ. شۇنداقسىمۇ بۇ يېتەرسىزلىكلەر ئاپتورنىڭ شېئىر پاللايدىغانلىقىغا يولغان ئىشەنچىمنى تەۋرىتەلمەيدۇ.

يىگانە يانتاق

كۈرەش

پايانسىز چۆللۈكنىڭ بوشلۇقلىرىدا،
 ھاياجان تەپتىدە قىزىغان ئوت بار.
 يىگانە يانتاقنىڭ يوپۇرمىقىدا،
 كۈلىستان باغلارنىڭ سايىسى چاقنار.
 ئۇچماقتا بۇ يەردە كەپتەرلەر ھارغىن،
 داڭكالىنىڭ ئۆيىگە كىرمەكتە كۈكۈم.
 ئەتراپتا قەيىمىزىل نۇر چېچىپ كويما،
 تۇرغاندەك تۇيۇلار مۇشۇ چاغ ئۆلۈم.

توقايدا يوللار بار، ئون تۇلغان بىراق،
 كەلكۈننىڭ ئېسىدە قالمايدۇ تۇتمۇش.
 كېچىدە چاقنىغان ئاق نۇردەك ئاپتاق،
 بار يەنە ئۈمىد ھەم مەڭگۈلۈك كۈتۈش.
 چۆللۈك بۇ - قەلبىم ھەم ئۇيغۇغا ياتقان،
 (ئەك ئېغىر ھارغىنلىق قويغان دۇخلىتىپ.)
 يىراقتىن شامالنىڭ شەپسى كېلەر.
 چۆللۈكنىڭ ئېسىنى ئاستا ئويغىتىپ.

«يىگانە يانتاق» نى ئوقۇپ ئويلىغانلىرىم

ئەزىزى

يانتاقنىڭ يىگانىلىقى ئاپتورنى شېئىردى مۇھىتقا باشلاپ كىرىپ ھەممىگە تونۇش-لۇق بولغان تەنىق ھالەتتىكى ئوبيېكتىپ مەۋجۇتلۇق - چۆلىنى ئۇنىڭ نەزەردە ھېسسىي مەنىگە ئىگە ئوبرازغا ئايلاندۇرغان. ئۇنىدىن باشقا «داڭكالىنىڭ ئۆيىگە» كۈكۈمنىڭ كىرىپ كېلىشى، «شامالنىڭ شەپسى» نىڭ «چۆللۈكنىڭ ئېسىنى» ئويغىتىشى شېئىردا يېڭىچە جانلىق مەنا قۇرۇلمىسىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. بۇنى مەلۇم جەھەتتىن شېئىردىكى ئۇتۇق دەپ قاراشقا بولىدۇ. بىراق ئاپتور، بەزى قېلىپلاشقان تەپەككۈر دۇسۇلى ۋە سۆز-لەرنىڭ ئۇقۇملاشقان مۇناسىۋەت شەكلىدىن قۇتۇلالىمىغان. مەسىلەن: 1 - كۆپ-لېتىنىڭ 3 - ، 4 - مەسراسى، ئاخىرقى كۆپلەتنىڭ 1 - ، 2 - مەسراسى. مېنىڭچە، 3 - كۆپلەتنى پۈتۈنلەي ئېلىپ تاشلاش كېرەك. چۈنكى ئۇنىڭ شېئىردىكى لىنىيىگە ھېچقانداق ئالاقىسى يوق. يەنە شېئىردىكى «چۆللۈك» دېگەن سۆزدىكى كۆپلەك قوشۇمچىسى - بوغۇم ئېتىبارى بىلەن ئېلىنغان بولسىمۇ ماڭا ئانچە ياقتى.

غزلىنىش، سىناق، يېقىلىق

تامچىلايدۇ تامچاغۇ كويلەر

مۇھەممەد سالىھ مەترووزى

1968 - يىلى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ چىرا ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. 1991 - يىلى مەركىزىي مىللەتلەر شۆبە ئىشلىرى ئۇيغۇر تىلى - ئەدەبىيات كەسپىنى تاماملىغان. ھازىر «ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە ئەدەبىي بەت مۇھەررىرى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. 1983 - يىلىدىن بۇيان «تارىم»، «تەڭرىتاغ»، «شىنجاڭ» - غا خىزمىتى، «ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى» قاتارلىق گېزىت - ژۇرناللاردا 40 پارچىگە يېقىن قىسقىچى، ھېكايە ۋە ھەر خىل تەرجىمە ئەسەرلىرى ئېلان قىلغان. بۇ ياش ئىناپتورنىڭ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1991 - يىللىق 4 - ساندا ئېلان قىلىنغان «كۈلۈمسىرەش» ناملىق تۇنجى ھېكايىسى پىكىردىكى يېقىنلىقى، ئىپادىلەش جەھەتتىكى ئۆزگىچىلىكى بىلەن كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى ئوزغىغان.

بىلىنمەيدۇ سېھىرلىك بىر چۈش

مۇڭلىنىمەن شۇنداق ئۆزگۈچە،
خىياللىرىم بوغۇشلانغان قۇش.
سېھىنمەن لەتىق گۈلۈمنى،
دەردارى يوق بۇ پۇرسەت ئەپسۇس.

ئۈستىلىمدە ياپيېشىل ياپراق،
بويۇن قىسقان شۇ قەدەر مەيۈس،
تاملاردىكى شاھانە سىزما،
تۇرسىمۇ گەر شۇنداق كۈزەل - ئۈز.

بىز ھېلىلا ئۇچراشقان تېخى،
بوسۇغىمدا دېيىشكەن ھەم «خوش!»
شۇنداق تەمۇ تاقەتسىز يۈرەك،
بىلىنىدۇ ھەممىدىنمۇ بەك -
ئۇلار گويا سېھىرلىك بىر چۈش.

ياپراقلاردا شىلىدىرلايدۇ كۆي

ياپراقلاردا شىلىدىرلايدۇ كۆي،
شۇنچە ئوماق، شۇنچە بىسەپساب.
شاماللارغا ئەركە قوشماق ئىز -
لېرىكىغا تەڭكەش مۇشۇ تىپتە.

قىز چېرىگە سۇۋۇلغانمۇ تاڭ،
نۇر قوينىغا بۆلەنگەن ئەتىراپ،
ئۆزۈپ يۈرەر ئەركىن، بىسەھۇزۇر،
كۆكتە بۇلۇت، يەردە ئىز تىراپ.

كۈلدانمىدۇر ئوردۇندۇق يېنى،
موخۇركىغا بېرىلگەن يىگىت.
قىز يۆلەنگەن تېرەك غولىغا،
جۈپ كۆزىگە ئويۇلغان چېكىت.

ئۆكسۇيدۇ پەقەتلا يالغۇز يوپۇرماق،
 لىغىرلاپ تۇرۇشى بەئەينى كۆز ياش،
 بۇلۇڭلار بوپقالغان يۇمشاق سېلىنجا،
 دەردلەنگەن چاتقاللار قالغان ئازىيىپ،
 كېلىدۇ ۋىچىرلاپ مەيۇس بىر قۇشقاچ،
 ئۇۋىسى كەتكەنمۇ ۋە يا تارىيىپ...

يوپۇرماق، يوپۇرماق — يالغۇز، بىچارە،
 ياردۇ چايقىلىپ لەرزىن ۋە ئاجىز،
 كۆكسىگە چىڭقىلىپ سۇنغان ئويىلاردىن،
 كېلىدۇ سېغىنىپ مەسزەمە بىر ئىز.

ئېسىڭگە ئەپپاقساڭ چۈشتە كلا
كە چىمىش

ئېسىڭگە ئەپپاقساڭ چۈشتە كلا كە چىمىش،
 چىگدىلەر غولىدا قالغان سۇۋۇنۇش،
 يېنىڭچە: تارتىلغان، ئولچىمىغان كۆكسۇل،
 مەخزىكىدىن كۆچكەندە تۇنجى قورۇنۇش.

لېۋىڭگە تاشقاندا ئاچچىق تەزەھىدى،
 تېقىمىڭ سىرقىراپ لەزىز: ئازاپتىن،
 ئالەمگە شۇ پۇرسەت ئۇزۇنلا تەخىزى،
 يىگانە پىچىرلاش ساغنا كە تىراپتىن.

كەلىمىدى قايتىلاپ ئۇ چۈشلەر بىراق —
 باغرىڭنى ئىسسىتىپ تۇرار بىر ئومىق،
 تەكچە ئىدە سۇلاشقان چىگدە چىچىكى،
 كەلىمىدى قايتىلاپ ئۇ چۈشلەر بىراق.

شېئىرلار

بەرھات ئىلمىياس

يۇلتۇزلار دۇرەھىمىسىز جۇدۇن كەلەپ
 تۇ كۆۋەتكەن ئالىيا چىچىكىنى ئىلىپ
 ئۇخلىمايتتى ئۇيقۇ چان تۇڭلۇك،
 بىز ئۇخلايتتۇق، قىلاتتى كۆزەت.

ياپراقلاردا شىلدەلرايدۇ كۆي،
 بىردە لەرزىن، بىردە جىسمىدە «تاج»،
 بىراق، شۇتاپ ئۆزگىچە بىر كۆي،
 ئورۇندۇق ۋە تېرەك تىۋۇدە.

ئۆتۈپ قالساڭ قەبرىم يېنىدىن

ئۆتۈپ قالساڭ قەبرىم يېنىدىن،
 ئۆكۈنىمىگىن ئازاپتا مەخدەپ،
 كىرىمىڭ نەم، سۈكۈتتە تىزۇرما،
 جىمجىتلا كەت، يېنىڭچە دەپسەپ،
 كۈل بەرگىمۇ چاچما ئۈستۈمگە،
 ياپراقلارنى قالدۇرۇپ يالغۇز،
 ئارام بېرىپ دەردلىرىڭگە ئۇ،
 دېرىزە ئىدە ياشىمىسۇن بىر ئۇز.

كەسمە يەنە زەيتۇن شېخىنى،
 كېتەرمۇ دەپ مېنى مۇڭلىنىپ،
 كۆكلەۋەرسۇن ھويلاڭدا ئۇمۇر،
 يىلتىزلىرى قالسىمۇن قۇرۇپ.

شۇ ئەتىرگۈل، زەيتۇن كۆچتى،
 مىراسىم بوپ قالسۇن بىر ساڭا،
 مەن ئورنىدا كۆرسەڭ ئۇلارنى،
 ئەڭ مۇقەددەس تەسەللى ماڭا.

كېلىدۇ سېغىنىپ مەسۇمە بىر ئىمۇز

شاخلارمۇ يالىڭاچ، زېمىن يالىڭاچ،
 ھېلىلا يۇيۇلغان بېلىقچا ئوخشاش،

گۆدەكلىكتە ئويلايتتىم شۇنداق

بېغىمىزدا بار ئىدى بىر كۆل،
 ئاسمان ئۇنىڭ شولىسى، ئىمىدى

ماڭا ئوخشاش
«جەڭ» قىلغىلى باردىدىكىن؟

گۆدەكلىكتە ئويلايتتىم شۇنداق:
يېلىمىڭ ئاياغ قارلار كېچەتتىم.

ماڭا سوغۇق ئۆتمەيدۇ دەيتتىم
قىش بوۋاي بولمەن دەيتتىم،

نەقىش قىلىپ گۆدەك ھېسلارنى
دېرىزىگە ئويۇپ قىراتتىم.

باتۇر بالا بولمەن دەيتتىم
ئاچچىقلىنىپ كايىسا دادام

گەپلىرىگە قۇلاق سالمايتتىم.
ئەمما، دادام ئۇخلاپ قالغاندا

تىكەن ئوخشاش بۇرۇتلىرىدا
ئاستاغىنى سۆيۈپ قوياقتىم.

گۆدەكلىكتە ئويلايتتىم شۇنداق:
دۇنيا مېنىڭ ئويۇمچە دەيتتىم

ئويلىرىمنىڭ
بىرىنىمۇ خاتا دېمەيتتىم.

بەگباش ئىدىم،
بەگباش دەيتتى مېنى ھەممىسى.

ئىشەنمەيتتىم بىرمۇ كىشىگە
ئىشەنمەيتتىم

پەقەت، پەقەت گۆدەكلىكىمگە.
X X

بېغىمىزدا بار ئىدى بىر كۆل،
ئاسىيان ئۆزىڭ شولىنى ئىدى.

يۇلتۇزلار ئۇ دەھشەتچى جۇدۇن
تۆكۈۋەتكەن ئالما چېچكى.

شائىر ۋە كېچە

كۈندۈزى

شائىر ئوخشار مويسىپىت چالغا،

لېكىن تۇن كېچە

ئايلىنىدۇ گۆدەك پالغا،

تاماكىنى تولا چېكىتتى

دۈمچەك بولۇپ قالغان تۇرخۇنلار

دەردنى تولا تارتقان دادامدەك.

گۆدەكلىكتە ئويلايتتىم شۇنداق...

كۈلنى كۆرسەم چوغ ئىكەن دەيتتىم.

چېچەكلەرگە قەبرە ياسايتتىم

ئېگىز - ئېگىز چوققىلار كۆرسەم

ئانا يەرنىڭ ئىدىمچىكى دەيتتىم.

سۈتى بەكمۇ كۆپ ئىكەن دەيتتىم

ئۇنى كىممۇ ئىمەركىن دەيتتىم.

خاتا ئىپتىتىمگە دەپ قويسا بوۋام،

خاپا بولۇپ

ئۇنتۇلغىچە قېيىداپ يۈرەتتىم.

ئىشەنمەيتتىم ھېچبىر كىشىگە

ئىشەنمەيتتىم پەقەت ۋە پەقەت

ئۆزۈمنىڭلا گۆدەكلىكىمگە.

گۆدەكلىكتە ئويلايتتىم شۇنداق:

تاشلارنىڭمۇ ئويى بارمىدۇ؟

ياپراقلارمۇ سايرامدىغاندۇ؟

چۈمۈلىلەر مەشرەپ ئۆتكۈزۈشە

قانداق سازنى چالىدىغاندۇ؟

بۇلۇتلارنىڭ ياغرىلىرىنى

تىلىۋەتسە ئۇچلۇق چېقىنلار

ئازايلىنىپ يىغلامدىغاندۇ؟

مەن بولسامغۇ يىغلىماس ئىدىم،

ئوغۇل بالىلىقمەننى بىر

بىر كۆرسىتىپ قويغان بولاتتىم.

گۆدەكلىكتە ئويلايتتىم شۇنداق:

ئورمانلارنى كىملىر تېرىغان؟

كىملىر ئۇنى كېتىدۇ يۇلۇپ؟

مومام قاچان چوڭ بولىدىكىن؟

مېنىڭ بىلەن تەڭ بولىدىكىن؟

ئاپام قاچان تۇغۇلىدىكىن؟

دادام قاچان تال چىۋىقى مىنىپ،

كۈندۈزى ئۇ

بەھگىلەرچۈن سەرەڭكىدۇر بەس.

لېكىن تۇن كېچە

ئايلىنىدۇ ئۇ يانار تاغقا.

كۈندۈزى

ھېچنېمىسى يوقتۇر شاڭئېرىنىڭ،

لېكىن تۇن كېچە

جىمى ئالەم قالار ئۇنىڭغا.

كۈندۈزى

سەرسان يۈرگەن خازاندۇر شاڭئېر،

لېكىن تۇن كېچە

ئايلىنىدۇ ئۇ بىر تەڭرىگە.

ئۆتەك

يولدا قالغان يولۇچىلارنىڭ

غەمكۈزادى ئۇ.

بىراق ھېچكىمنىڭ ۋەتىنى ئەمەس.

كېلىدۇ...

كېتىدۇ...

ھېچكىم ئاڭما بىرەر گۈل تىكمەس.

ھەممە ئادەم ئۇخلايدۇ ئۇنىڭ

قىزىق - قىزىق چۈشلەرنى كۆرۈپ،

لېكىن ئۇنى ھېچكىم چۈشمەس.

قەدىمكى بىر كارۋاننىڭ

چۈشۈپ قالغان كولىدۇرمىسى ئۇ...

ئىسسىق سۇ دۇنيا

بالىلىقم

ئېلىپ كەلدى ماڭا كۆپ ئازاب،

شۇڭلاشقىمۇ

يوقا تىمدىم بالىلىتىمنى.

تۇغۇلۇشنى ئويلايمەن قايتا

ۋە ھەمىگە

يېڭى ئىسىم قويۇپ چىقىشنى.

ئۇيقۇلۇقتىكى ئارچا

سۈزۈككىنە ئاي نۇرىدا سۈزۈك بىر ئۇمىد،

كۈمۈش رەڭلىك چۈش كۆرىدۇ زۇمرەت ئارچىلار.

تۇمانلارنىڭ تاشلاپ كەتكەن سۆيگۈ ياشلىرى

كۈمۈش رەڭلىك كىرىپكەردە خۇشال يالتىراز.

ئۇ ئويلايدۇ تۇمانلارنى، تۇمانلاردىكى

تۇمانلاردەك غۇۋا ئۆتكەن بىھوش ھېسلارنى.

ھىجرانلارنىڭ كۆزلىرىدىن باشلانغان تاڭنى،

ۋە ياپراقنى چۈشەپ ياتقان مەسۇم قىشلارنى.

ئە، ئارچىلار، كۆڭۈل كەبى پەنھان ئارچىلار -

ئۇنىسىز ناخشا، يولسىز سەپەر، سەبى ئېتىقاد.

چىڭ يۇمىغانچە باھار كەبى كىرىپكىلىرىنى

باھاردىكى تۇمانلارنى ئېتەر دائىم ياد.

قارىچۇقتىكى سۈرەتلەر

مۇختار سۈپۈكى

ئوقۇماستىڭ بىلىگەن بولساڭ، ھەي ئىسىت،
 شاد كۆڭلۈڭنى قىلىپ مۇنچە پەرىشان.
 كاشكى، يولدا چۈشۈپ قالغان بولسەچۇ،
 بۇنچە قاتتىق ياش تۆكەستى كۆك ئاسمان.
 يىرتىمۇ تىكىن، ئۇنى دەرھال يىرتىمۇت،
 ئۈزگە بىرسى. ئۇنى ئېچىپ كۆرمىسۇن.
 ھەرنەقىلىڭ دوست - دۈشمەنلىك جاھان بۇ،
 ھازىرۇلار «خوپ بولدى» دەپ كۈايمىن.
 ساڭا قاراپ بوغدى يىغا كېلىمىنى،
 ئورنى بارمۇ ئۆكسۈپ بىللە يىنىلاشنىڭ.
 بىلىسەڭ ئەگەر ۋاپا كۈزەل - سەن كۈزەل،
 نە ھاجىتى دەردتە دىلنى تىلغا شنىڭ؟!

مۇزنى يېرىپ ئېچىملار چېچەك
 ئۇچرىشىشنى ئىزدىمىگەن بىز،
 ئۇچراشتۇردى چاقچاقچى تەقدىر.
 كىرىپكىلىرىڭ ئوق ئۇزۇپ ئوتلۇق،
 ئالدى ئىشقىڭ سۆيگۈمنى ئەسىر.
 ئۇچرىشىشنى ئىزدىدۇق بىز تەڭ،
 نىگاھلاردا نازۇك كۆلەڭگە.
 خەيالىمدا دۇرلىنىپ ئەتەڭ،
 ئىلھامىمغا ياقتى سەرەڭگە.
 بىزنى تارتقان پىنھان سەيلىگاھ،
 پەخىرلەنسە سۆيۈشلىرىڭدىن.
 كېپەنلەر مەن تەشۋىشلىرىمنى،
 قۇچىقىمدا كۆيۈشلىرىڭدىن.

چۈشتمىكى ئۇچرىشىش

چۈشەپ قالسام، چېچىڭنى تاراپ،
 قويدۇم شۇن ئاستۇقنى ئۆرۈپ.
 لەۋلىرىمدىن ئىزدەپ خۇلقىڭنى.
 ئالدىم سېنى باغرىمغا كۆمۈپ.

سۆيۈش نېمە، سۆيۈلۈش نېمە؟
 قار ئۈستىدە قالار يانداش ئىز.
 مۇزنى يېرىپ ئېچىملار چېچەك،
 سۆيۈشۈشنى ئىزدەسەكلا بىز.

ساڭا قاراپ بوغدى يىغا كېلىمىنى

سەھەردىكى قىزغۇچ جىلۋەڭدە،
 ماۋزۇسىمنى كۆردۈم چۈشۈشنىڭ.
 ئوتتۇرىغا قالدىم ئايلىنىپ،
 يۇلتۇز ساناپ تۆككەن كۆيۈشنىڭ.

ئوقۇپ كەتتىڭ ئۆزگىلەردىن يوشۇرۇپ،
 زارىققاندا يېتىپ كەلگەن بۇ خەتنى.
 كۆرمىسەممۇ بىلىدىم سىرنى ئۇندىكى،
 باشلاپ كەلگەچ چىرايىڭغا ھەسرەتنى.

يىگانە بىر ئۆي

ئا بدۇخپىل ئا بدۇخپۇر

يېتىلمەستىن بىرەر قۇلاققا

يۇرىدۇ تىنەپ.

ئەككى شېئىر

ئەكبەر سالى

مۇشۇ كۈن بىر قەدەر ئىچكىن توختىلىپ
باشقا چاغ مەن ئۆتەي دەردكە بوغۇلۇپ...

يېزىلمىدايدىغان شېئىر

(فېۋرالنىڭ 14 - كۈنىگە نەزىرە)

فېۋرال ئېيىنىڭ بىر كۈنى ئىدى،
بىردىنلا تاراڭلاپ چېقىلدى روھىم.
كۈيلەرگە تىنۇنىپ قالغان يوللارغا،
ئېغىر بىر سۈكۈتتىن قالدۇردى ئىزىم.

ئۇ كۈنى ئەمدىلا ئېچىلغان سەھەر،
خوش دېگەن سۆز بىلەن قالدى تېڭىرقاپ.
لېۋىدىن ئۆچمىگەن مەۋھۇم پىچىرلاش،
ئاستىلا توزۇدى كۆز ياشقا ئوخشاپ.

مۇئەمما ئۇنۇپتۇ باسقان يوللاردا،
بولدى مەن يالغۇزلا چېكە يېچۇ ئازاب.
سەن مەندىن ئاغرىنىما، مەنمۇ شۇنداق ھەم،
شوخ كۈلكەڭ باغرىدا قالاي مەن ياشاپ.

ئەككى شېئىر

ئا بدۇللا تۇردى

1

يا پىرىقىغا سۆيسە كۈمۈش ئاي،
ئويغانمىغان زەررە ھېس - سېزىم.

بېلى سۇنغان يىگانە بىر ئۆي...
ئۆي ئىچىدىن
بۇچۇپ چىققان دەردلىك ناخشىلار.

ئەككى شېئىر
ئەكبەر سالى
تۇغۇلغان كۈنلەر

خاتىرىلەپ باقمىغان ئۆمرۈمدە بىر رەت
ئۆزۈمگە تۇغۇلغان ئېغىر كۈنلەرنى
يېنىمدىن ئۆتكەچكە سانسىز يولۇچى
ئويلاشقا ۋاقتىمىمۇ يەتمەس ئۆزۈمنى
باقمىغان مەن ياققان كۆرۈمىسىز دۇرلار.
كۆك مۇزدەك ياشارغان ئۇسسۇزلۇقۇمغا
بىر تالاي تۇغۇلدى تۇغۇلغان كۈنلەر.
ئاھ، شۇنچە ھەسرەتلىك تۇيۇلدى ماڭا
ئۆمرۈمدە تىللاندى تۇغۇلغان كۈنلەر
مەن يەنە بىر ساڭا تىلىدىم ئېھسان
تەنلىرىم جۇغۇلدار يىرتىلسا بىراۋ
تۇغۇلغان كۈنلەردىن چۆچۈيمەن يامان
بىر دەقىق ئىچىدە تەۋەللۇت بولغان.
تۇغۇمغا ھامىلدار رەھىمسىزلىكنىڭ
ئارقىڭغا ئەگىشەر مەنمىسىز كۆزۈم.
بىر - بىرلەپ دەردلىنەر ئاياغ ئىزلىرىڭ
رەت قىلدىم سورىما مەندىن يېنىشلاپ.
ياشلاردا نەمدەلگەن تۇغۇلغان كۈنلەر

شېخى ئالتۇن يىلان قارىغاي،
پەيغەمبەردەك ئۆسكەن بېجىرىم.

ھەر سۆزۈڭ، ھەتتاكى ھەر بىر لىنگاھىڭ،
قالار دىل خانەمگە بولۇپ ئايمىدە.

شۇزۈمگە ئىشەننىش ئۆز ئىختىيارىڭ،
ساڭا خاس سۆيگۈمنى چىن دە يا دېمە.
شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
ياكى مەن روماننىڭ، يا سەن تاش يۈرەك.

ئوماق، شوخ كۈلكەڭگە دىلىم ئىنتىزار،
ۋە لېكىن سەن ماڭا باقمىسەن كۈلۈپ.
شۇندىمۇ يۈرىكىم سېزەر ئىپتىخار،

ئاشۇ شوخ لىنگاھنى تەبەسسۇم كۆرۈپ.
شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
ياكى مەن روماننىڭ، يا سەن تاش يۈرەك.

كىرىپىڭلەر جۈپلەنمەي ئېتىپ كېتەر تاق،
ھەم شېرىن ھەم ئاچچىق خىياللار بىلەن.
ئاه شۇنداق ئازابتا ياشايمەنمۇ تاق،
ئازابقا يا بىر كۈن پىچامسەن كېيەن؟
شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
ياكى مەن روماننىڭ، يا سەن تاش يۈرەك...

ئىككى شېئىر

يادىكار

خۇددى يوق بىر كۆي

چولاق تام
گىرە - گىرە تاتارغان چىغىرا
ۋاۋاۋا نىڭ يىرتىق چاپىنى
ۋاۋاۋا نىڭ تىچاك باسقان
كونا كۆڭلىكى
ئىلىنغان
ياغاچ قوزۇققا...

1
بىر كۈلبە
كىچىككىنە شارسىمان كۈلبە
تسكەر كۆزىنى يىراققا
يىراقتىكى
مايقۇڭغۇزغا...

نورۇز

2

قۇرتلار ئىسەن ئىكەن ئىكەن
كۆتۈرۈپ بىر نىڭ ئىكەن ئىكەن

كونىرىغان شېئىر
قىمچىسىز

دېرىزەنىڭ زاماسىمىغا...

يەردىن بېشىنى

بېلىگە ئېسىپ

يۈرۈپ كەتتى

قورۇش نېيىنى...

قۇشلار لەمپەمدە

ھويلامدىكى غۇزىدەك دەرەختە

ئولتۇرۇۋېلىپ

ئېيتىۋاتىدۇ

ئاچايىپ ناخشا

تېلىۋېلىپ قۇياشتىن بىر گۈل

سانجىپ قويدى

سۇلار

بىر تەبەسسۇمدا

چاڭقىغان سايدىن،

باشلىۋالدى

كۆكلەم ناخشىسى.

سەھەردىلا

قىزلار - يىگىتلەر

كەتكەندە ئېتىزلىق تامان

بىراق، ئايدىڭدا

كېلىۋاتىدۇ مۇرىسىدە

ئاينى كۆتۈرۈپ.

ئەقىدەم بار ئۆز يارغا

غەيرەت ئابدۇراخمان

ئۆز يار دېگەن ئالتۇن بېرى، ئۆز يار دېگەن پەرىشتە،

ھەر تىنىقى ئىچىدە مىڭ جەننەتنىڭ ھۇزۇرى.

بىر ساڭملا باغلانغان سۆيگۈ، ۋىجدان، ئەقىدە،

ئۆز يار بولسا پاك، مەسۇم يۈكسەك كىشى غۇرۇرى.

ئۆز يارىم بار قەددىمنى تاغلار كەبى كۆتۈرگەن،

مېھرى ئۇنىڭ قەلبىمدە مەڭگۈ سۇلتان - پادىشاھ.

ئۆز يارىم بار رەقىبىنى تۈمەن غەمگە چۆكۈرگەن،

ئىنئۇلارغا سۆيگۈمىز، ئەقىدىمىز قەبرىگاھ.

ئەقىدەم بار ئۆز يارغا ئاڭلا بۇنى ئەي جاھان،

ئۆز يار بىلەن يېتىسەن شادلىقىغا، ۋىسالغا.

باسسىمۇ گەر ئالەمنى تۈمەن تۈرلۈك يەل - توپان،

جاۋابىم شۇ ئۆزگىلەر قويغان غەيرى سونالغا.

ھەر سۆزۈڭ، ھەتتاكى ھەربىر لىسگاھىڭ،
 قالار دىل خانەمگە بولۇپ ئابىدە.
 نۆزۈمگە ئىشىنىش ئۆز ئىختىيارىڭ،
 ساڭا خاس سۆيگۈمنى چىن دە يا دېمە.
 شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
 ياكى مەن روماننىڭ، ياسەن تاش يۈرەك.

ئوماق، شوخ كۈلكەڭگە دىلىم ئىنتىزار،
 ۋە لېكىن سەن مانا باقمايسەن كۈلۈپ.
 شۇندىمۇ يۈرىكىم سېزەر ئىپتىخار،
 ئاشۇ شوخ لىسگاھنى تەبەسسۇم كۆرۈپ.
 شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
 ياكى مەن روماننىڭ، ياسەن تاش يۈرەك.

كىرىپىكلەر جۈپلەنمەي ئېتىپ كېتەر تال،
 ھەم شېرىن ھەم ئاچچىق خىيالار بىلەن.
 ئاھ شۇنداق ئازاپتا ياشايمەنمۇ تال،
 ئازاپقا يا بىر كۈن پىچامسەن كېپەن؟!
 شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
 ياكى مەن روماننىڭ، ياسەن تاش يۈرەك!...

ئويغانمىغان زەردە ھېس - سېزىم،
 يەردىشتىلەر باقما خۇش چىراي.
 ئىزتىراپتا يۈرەر بىستېنىم،
 قارا قۇياش قۇدرىتى تالاي...

كېتىمەن تەبەسسۇم كۆرسەتمەي زىنھار،
 ئىزتىراپ ئىلكىدە قالسەن تەنھا،
 شۇندىمۇ مۇزلىماس تومۇرىمدا قان.
 مۇبادا سۆيگۈمنى ئەيلىسەم ئىزھار،
 ئېھتىمال يېڭى دەرد بولىدۇ پەيدا،
 ياشايمەن بۇندىنمۇ بەكرەك پەرىشان.
 شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
 ياكى مەن روماننىڭ، ياسەن تاش يۈرەك!؟

سەن ماڭغان يوللارغا. قارايمەن بىر-بىر،
 ئۇچراتسام دىل تەشنا سىمايىڭنى دەپ.
 بىلىمىدىم بار سەندە قانداق سىر - سېھىر،
 قالدىمغۇ مېھرىمنى ئۈزەلمەي ئەجەب.
 شۇمىكىن سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش دېمەك،
 ياكى مەن روماننىڭ، ياسەن تاش يۈرەك.

ئىككى شېئىر

يادىكار

خۇددى يوق بىر كۆي

1
 بىر كۈلبە
 كىچىككىنە شارسىمان كۈلبە
 تىكەر كۆزىنى يىراققا
 يىراقتىكى
 مايقۇڭغۇزغا...

چولاق تام
 كىرە - كىرە تاتارغان چىغىرا
 3
 ئادەم نىڭ يىرتىق چاپىنى
 دھاۋا نىڭ چاڭ باسقان
 كونا كۆڭلىكى
 ئىلىنغان
 ياغاچ قوزۇققا...

نورۇز

قۇرتلارنىڭ نىڭلىرىنى ئىشال رىيىت
 كۆتۈرۈپ نىڭلىرىنى ئىشال رىيىت

2
 كۈننىڭ نىڭلىرىنى ئىشال رىيىت
 پىتىنچىسىز نىڭلىرىنى ئىشال رىيىت

دېرىزەنىڭ زاماسىغا...

يەردىن بېشىنى

بېلىگە ئېسىپ

يۈرۈپ كەتتى

قورۇش نېيىنى...

قۇشلار لەمپەمدە

ھويلامدىكى غۇزمەك دەردەختە

ئولتۇرۇۋېلىپ

ئېيتىۋاتىدۇ

ئاجايىپ ناخشا

سۇلار

بىر تەبەسسۇمدا

چاڭقىغان سايدىن،

باشلىۋالدى

كۆكلەم ناخشىسى.

سەھەردىلا

قىزلار يىگىتلەر

كەتكەندە ئېتىزلىق تامان

بىراق، ئايدىڭدا

كېلىۋاتىدۇ مۇرىسىدە

ئاينى كۆتۈرۈپ.

سانجىپ قويدى

تەلىۋېلىپ قۇياشتىن بىر گۈل

ئەقىدەم بار ئۆز يارغا

غەيرەت ئابدۇراخمان

ئۆز يار دېگەن ئالتۇن بوي، ئۆز يار دېگەن پەرىشتە،

ھەر تىنىقى ئىچىدە مىڭ جەننەتنىڭ ھۇزۇرى.

بىر ساغلام باغلانغان سۆيگۈ، ۋىجدان، ئەقىدە،

ئۆز يار بولسا پاك، مەسۇم يۈكسەك كىشى غۇرۇرى.

ئۆز يارىم بار قەددىمنى تاغلار كەبى كۆتۈرگەن،

مېھرى ئۇنىڭ قەلبىمدە مەڭگۈ سۇلتان-پادىشاھ.

ئۆز يارىم بار رەقىبىنى تۈمەن غەمگە چۆكۈرگەن،

ئىمۋالارغا سۆيگۈمىز، ئەقىدىمىز قەبرىگاھ.

ئەقىدەم بار ئۆز يارغا ئاڭلا بۇنى ئەي جاھان،

ئۆز يار بىلەن يېتىسەن شادلىقىمغا، ۋىسالغا.

باسسىمۇ گەر ئالەمنى تۈمەن تۈرلۈك يەل-توپان،

جاۋابىم شۇ ئۆزگىلەر قويغان غەيرى سوتالغا.

شېئىرلار

نۇرمۇھەمەت نۇر

نۇرمۇھەمەت نۇر 1970-يىلى يېقىن ئاھمىيىتىگە ئىگە قىزىل يېزىمدا تۇغۇلغان. ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 3-يىللىقىدا ئىكەن. بىي ئىجادىيەتكە قەدەم قويغان بولۇپ، 1982-يىلى «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «مېنىڭ تەتمل كۈنلىرىم» ناملىق تۇنجى شېئىرى 1983-يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە تۇنجى قېتىملىق مۇنەۋۋەر باھىلار ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى باھالاشتا مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. يەنە شۇ يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆسمۈرلەر تەت ئوقۇش مۇسابىقىسىدە «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» گېزىتى تەرىپىدىن 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

ئۇ يەنە 1991-يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئۇيۇشتۇرۇلغان «پارتىيە مېنىڭ قەلبىمدە» تېمىدا مۇكاپاتلىق ماقالە قوبۇل قىلىش مۇسابىقىسىدە «شىنجاڭ گېزىتى» ئاپتونوم رايونلۇق ئىتتىپاق كومىتېتى تۆمۈر يول ئىدارىسى تەرىپىدىن 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. نۇرمۇھەمەت 1989-يىلى تۇرۇمچى ئىجتىمائىي كەسپىي ئالىي تېخنىكومنىڭ قانۇن كەسپىگە قوبۇل قىلىنغاندىن بېرى مەكتەپتە ئەدەبىي ئىجادىيەت ئۇيۇشمىسىنى قۇرۇش ۋە مەكتەپ نامىدا چىقىدىغان «يېڭى نۇر» ژۇرنىلىنى نەشرىگە تەييارلاشقا باشلاپلا مۇھىم رول ئوينىغان، 1982-يىللاردىن بېرى ھەرقايسى گېزىت-ژۇرناللاردا يۈز پارچىگە يېقىن ئەسەر ئېلان قىلغان.

قۇياش ئوغللىرىم

توسىيا بوۋا يولۇمنى زىنھار،
 قانچىنچە ئەگىشەي ساڭا؟
 ئورماندىكى شاد كۈيلەر تىنىچىپ،
 ھەر تەرەپكە مۇڭ تاراتتى قىش.
 يەر تەكتىگە مۆككەن يىلتىزلار،
 پىنھانلىقىمغا چەكمەكتە تەشۋىش.

شەرق ئوۋچىسى

چۈشلىرىدە ئەگىزنى چىللار،
 گەز باغلىغان كالىپكەك كۆللەر.
 مازاقلىدى بۇلۇتلار قېچىپ،
 سۆيگۈ ئىزھار قىلغاندا چۆللەر.
 قولىدا گۈل قۇرۇغان گويى،
 ئۇ زېمىنگە تۆرەلگەن ئارتۇق.
 يول ئالدىمىن سايەمدىن رەنجىپ،
 قىلماقچى بوپ قۇياشقا تارتۇق.
 ئۇ ئوۋچى يۈرمەكتە شاپاشلاپ ھەرىتان،
 بەرگەنچە دەرياغا ئويغاق بىر نەپەس.

گاھى قونۇپ خۇشبۇي گۈللەرگە،
مەنسىتمەيلا بۇلغايىدۇ لېكىن.

دەريامۇ ئوۋچىغا قىلماقتا تەققاس،
دولقۇنلار قىرغاققا كۈيلىتەر ھەۋەس.

بىز ۋە قۇياش

ئوۋچىدا يۈرەك بار شەرقلەققە خاس،
قولدا بۈركۈتى قاقماقتا قانات.

ئۇ ئېلىپ كېلەمدۇ ھەر تاغدا ياكى،
قۇياشنى ئۇبۇقتىن ئوۋلاپلا ھەيەت.

تاغدا كۈن نۇر دەستە سۇنا سالام قىپ،
قارشى ئەپ قارايمۇ قويماي ھېچ ئىنسان.
كەچتە «خوش» دەپ ھېچكىم قويماي ئۇزىتىپ،
كېتەر ئۇ مەننەتسىز، تاماسىز ھامان.

فەسبەت

كۆڭۈل قويۇپ سۆيەر گاھىدا،
نەجاسەتنى كەمسەتمەي چىۋىن.

شېئىرلار

گۈلبوستان ئابدۇقادىر

كۆز يېشىڭنى كۆردۈم دەرىخىم

ئىككىنچى ئۆلۈم

بوش يورىغان خىرە دالادىن،
كۆز يېشىڭنى كۆردۈم دەرىخىم.
ئاينىڭ سۇس ۋە ھورۇن نۇرلىرى،
كۈي تۆككەدۇ،
بۇزۇلغان رېتىم.

كالتە - كالتە ئاچچىق چۈشلەرگە،
تولۇپ كەتكەن مېنىڭ بۇ ئويۇم.
بىرىق قۇچقاچ ئۇچۇپ كەت نېرى،
خېلى ئۇستا تەبىرىچى ئۆزۈم.
يىغلاي يالغۇز تەنھا ياش تۆكەي،
يېتىر قىماي كەلگىن ئۆلۈمۈم.

كېچە

قەدىم ناخشا قەدىم چىغىر يول،
ئۇزاپ كەتكەن دولقۇنلار تامان.
شۇ بەختلىك، بەختلىك دولقۇن
كۈيلىر بىلەن بولسۇن تىنىچ - ئامان.
ئېيتالمايمىز گۈزەل ناخشىنى،
ئېپ كېتىدۇ سېنى ئەقە كۆز.
كۆز يېشىڭنى كۆردۈم دەرىخىم،
تاپالمايدىم تەسەللىگە سۆز.
ئۇنتۇپ كەتكىن ھەممە ھەممىنى
ياش لىغىرلاپ قالغان ئوتلاق كۆز...

كۆزلىرىنى يۇمدى يۇلتۇزلار،
نۇرلىرىنى سەپمەس ئايىمۇ ھەم.
كۆمۈلۈشكە باشلىغان جۇپ ئىز،
ئەسلەر ئايدىڭ كەچنى دەممۇ - دەم.
ئۆچتى تامام بۇرۇنقى سادا،
قورقۇنچىلۇق باغلارمۇ ئەجەب.
ياش تۆككەكتە بىناۋا ئورمان،
غېرىپ ناخشا كېلىدۇ لەيلەپ...

ھازىرقى زامان جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىر دىيىتىدىكى گۈزەللىك يۈزلىنىشى

گوۋىنپۇ

يېڭى دەۋردىكى جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىر دىيىتىنىڭ گۈللىنىشى شېئىرنى گۈزەللىك يۈزلىنىشىدە كەسكىن ئۆزگىرىش پەيدا قىلدى. بۇ ئۆزگىرىشنى غەيرىي زامان ۋە غەيرىي ماكاندا يۈز بەرگەن ماس قەدەملىك ئۆزگىرىش دېگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن ئوخشاش يۈزلىنىشتە يۈز بەرگەن ئۆزگىرىش دېگىلى بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى دۆلەتنىڭ شېئىر دىيىتى 20 - ئەسىردىكى يەر شاردا، شېئىر دىيەت تەرەققىياتىنىڭ بىر خىل يۈزلىنىشىگە ۋە كەللىك قىلدى. شۇنداقلا جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىر دىيىتىدىكى شېئىرنى گۈزەللىكنىڭ ئۆزگىرىشىدە ئوخشاشمىسىمۇ باشلىنىش نۇقتىسى، تەرەققىيات سۈرئىتى، قىيىنلىق دەرىجىسى ۋە ئېغىرلىق جەھەتلەردە ئوخشىماسلىقىمۇ بار.

جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىر دىيىتىنىڭ ھەرقايسىسىنىڭ يېڭى دەۋردىكى گۈللىنىشىنى شېئىرى ئىستېتىكا نۇقتىسىدىن كۆزەتسەك ئۇنىڭ ئوخشاشلا بىر خىل مۇرەككەپ تەرەققىيات جەريانى ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتساق ئىككى دۆلەتنىڭ شېئىر دىيىتىمۇ، كۆپ يۈزلىنىشلىك، ئۆزەملەشتۈرۈش، ئىماگ-لاشتۇرۇشتىن ① ئىبارەت ئۈچ تەرەپلىك ئۆزگىرىشنى باشتىن كەچۈردى. كۆپ يۈزلىنىشلىك ئۆزگىرىش نىسپىي بىز تەرەپلىك ئۆزگىرىشكە قارىتىلغان بولۇپ، ئەڭ ئاۋۋال ئۇ، نوقۇل «سىياسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ②» دېيىن ئىبارەت بىر يۈزلىنىشتىن يۈز ئۆرۈشتۈر. يېڭى دەۋر باشلىنىشتىن ئاۋۋال پۈتۈن جەمئىيەت جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىر دىيىتىنى بىلىم تەقەززالىقى، پىكىر ئالماشتۇرۇش، ئىستېتىكىدىن ئىبارەت ئۈچ ئۆلچەملىك شەكىل ماكاندىن قىسمەن مەنپەئەتلىك تار دائىرىگە كىرگۈزۈپ قويغاچقا، رەغبەتنىڭ ئورنىغا پەندى - نەسىھەت، ھېسسىياتنىڭ ئورنىغا ئىرادە، ئىلھامنىڭ ئورنىغا تېپىنى قىرپۇپ سەنئەت تاجىدىكى نۇر چېچىپ تۇرغان بۇ گۈھەر خۇنۇكلىشىپ قالغانىدى ③. ئىككى دۆلەتنىڭ شېئىر، ئوبزورچىلىرى قايتا - قايتا ئويلىنىپ، شېئىرنىڭ چىنلىق، ئىزگۈلۈك گۈزەللىك يارىتىش بۇرچى بىلەن دۆلەت چېگرىسى ئايرىماي زوقلانغۇچىلارنى ئەقىل بىلەن ئىلھاملاندۇردىغان، ھېسسىيات ئارقىلىق تەسىزلەندۈرىدىغان، گۈزەللىك بىلەن زوقلاندىرىدىغان كۆپ تەرەپلىك ئىقتىدارنى ئەسلىگە كەلتۈرمەكچى بولۇشتى. ئىككى دۆلەت شېئىر دىيىتىدە شائىر يېتۈشۈشنىڭ «ستالىننىڭ ۋارىسلىرى» دەك مىللىتىق دورىسى ھىدى قويۇق بولغان سىياسىي شېئىرلار يېزىلغان بولسا، روستونىڭ «جەمئىيەت سەھرايىم» دېگەن شېئىرىدەك

①② (جۇلىن. مولېر ئەپەندىگە يېزىلغان خەت) يېتۈشۈشكە «شېئىرنىڭ ئۆزلىكى بولمايما بولمايدۇ» دۇنيا ئەدەبىياتى «1989 - يىلى 4 - سان» .
③ (دېسپوتىكىنىڭ ئۆزى) باھار شامىلى ئەدەبىيات - سەنئىتى 1983 - يىلى 1 - سان .

كېشىنى چوڭقۇر ئويلايدۇرىدىغان ۋە ئۆتكەننى ئەسلىتىدىغان شېئىرلارمۇ يېزىلغان، ئەي چىڭنىڭ «تاشقا ئايلانغان بېلىق» دەك تۇرمۇشنىڭ قايتا مەنىسىدىن ئەقىل - پاراسەت يىغىۋالدىغان پەلسەپىۋى شېئىرلىرىنى يېزىلغان بولسا، شائىر شاۋيەن شائىنىڭ «يېڭىداشتىن باشلانسا ھايات» دېگەن شېئىرىدەك «ئەتىنىڭ تۇنۇگۇنىكىدىن تېخىمۇ ئۇزۇن» لۇقىغا چوڭقۇر ئىشەنچ بىلدۈرۈپ ھاياتنى مەدھىيىلىگەن شېئىرلارمۇ يېزىلغانىدى. تىۋاردېيىۋسكىنىڭ «يىراقتىن يىراقلارغا» دېگەن شېئىرىدەك شېئىرلار يېزىلغان بولسا، گونگلىيۇنىڭ «چوڭقۇر خىيال» دەك تارىخىنى چوڭقۇر ئويلايدىغان كەسكىن شېئىرلارمۇ يېزىلغان؛ ئەخەتەتوللىنانىڭ «كېلىن» ھەم شۇتىڭنىڭ «يامغۇردىكى ئايىرىلىش» دېگەن شېئىرلىرىدەك ئاياللارنىڭ نازۇك ئىچكى دۇنياسىنى ئېچىپ بەرگەن يەتتىكى شېئىرلارمۇ يېزىلغانىدى. كۆپ تەرەپلىشىشنىڭ ئىككىنچى قاتلىمى - تۇرمۇشنىڭ چىنلىقى ۋە ئىككى مەنبەلىك قىياپىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئىدى؛ ئىككى دۆلەتنىڭ شېئىرىيىتىدە تۇرمۇشنى ئاۋۋالقى بىر تەرەپلىمە ئەكس ئەتتۈرۈشنىڭ تولۇقلىمىسى سۈپىتىدە، تۇرمۇشنىڭ ئازاب - ئوقۇبەتلىك تەرەپلىرىگە تىكىلىپ قاراشقا يېتىنالايدىغان بىر تۈركۈم شېئىرلارمۇ ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇلار ئىككى مەنبەلىك بەدىئىي چىنلىق بويىچە، ئىككى مەنبەلىك تۇرمۇش چىنلىقىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ شېئىرنىڭ ئۆزىگە خاس سېھرىي كۈچىنى ئەسلىگە كەلتۈردى. كۆپ تەرەپلىشىشنىڭ ئۈچىنچى قاتلىمى - شېئىرىي تەپەككۈرنىڭ ئۇزۇنغا ۋە توغرىسىغا كېڭىيىش مۇناسىۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، شېئىرنى ھازىرقى زامان گۈزەللىك تۇيغۇسى بىلەن قېچىندۈرۈپ، شەكلىدىن مەزمۇنغىچە ئاجايىپ گۈللىنىشكە ئىگە قىلدى. تەپەككۈر ئىلمىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتى بىر قېتىملىق ئوبرازلىق تەپەككۈرنىڭ يېڭىلىنىشىنى باشتىن كەچۈرۈپ، تارىخىي ئاڭ بىلەن رېئال ئاڭنى ئۆزئارا گىرەلەشتۈردى. مەسىلەن: ئەپسانىنى بۈگۈن ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرغان مۇستاي كېرىمنىڭ «پىرۇمتى ئوتىنى تاشلىما»، جياڭ خېنىڭ «قۇياشنى ئېتىش» قاتارلىق ئەسەرلىرى؛ ئالەم ئېڭى بىلەن كېشىلىك تۇرمۇش ئېڭىنى گىرەلەشتۈردى، ئېيتا يىلۇق، مېژلايتىمنىڭ «ئادەم» ۋە ئەي چىڭنىڭ «نۇر قەسىدى» قاتارلىق ئەسەرلىرى، يەر شارى ئېڭى بىلەن يىلتىزنى قېدىرىش ئېڭىنى گىرەلەشتۈردى. ئېيتا يىلۇق، ئېيسا يۇنىڭ «ئەسلىمىنىڭ يىراق تەرىپى» بىلەن شۇتىڭنىڭ «قوش ماشتلىق كېمە» قاتارلىق ئەسەرلىرىدىكى بەزى سەھىپىلەر؛ ئازاب - ئوقۇبەت ئېڭى بىلەن كۈرەش قىلىش ئېڭىنى قاتلاملاشتۇردى. ئېيتا يىلۇق، فېئودورۇنىڭ «قوللاردىكى قان» بىلەن لى شۈيەننىڭ «گىيالار ناخشا ئېيتماقتا» قاتارلىق ئەسەرلىرى.

كۆپ تەرەپلىشىشنىڭ بارلىققا كېلىشى تارىخىي تەرەققىياتنىڭ مۇقەررە - لىكىدۇر. شېئىر ئىجتىمائىي ھادىسە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ماھىيەتتىن ئېيتقاندا بەدىئىي ھادىسە ۋە ئىستېتىكىلىق ھادىسەدۇر. شۇڭا ساددىلاشتۇرۇلغان، چېكىنگەن

شېئىرنىڭ ھاياتى كۈچنى ئەسلىگە قايتۇرۇش، سەنئەتنىڭ سېھرىي كۈچى ئارقىلىق ھازىرقى زاماننىڭ ئىستېتىزىملىق قىممەت قارىشىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، نۆۋەتتىكى جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتى گۈللىنىشىنىڭ مۇھىم نەتىجىسى ھېسابلىنىدۇ. لېكىن ئىككى دۆلەتتە شېئىرىيەت گۈللىنىشىنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى دېگۈدەك ئوخشىشىپ كەتمىگەنلىكى مەدەنىيەت نېگىزى ۋە ئىجتىمائىي كەيپىياتتا ئۆزئارا پەرق بولغانلىقى تۈپەيلىدىن ئىككى دۆلەتنىڭ كۆپ تەرەپلىشىش جەھەتتىكى تەرققىياتى تەكشى ئەمەس ئىدى. ئومۇمىي ئەھۋالدىن قارىغاندا جۇڭگو شېئىرىيەت مۇنبىرىدە بىر تەرەپلىشىشنى بۇزۇپ تاشلاش جەريانى سوۋېتتىكىدىن قېز بولدى. ئەمما مەدەنىيەت ساپاسى جەھەتتە، جۇڭگو شائىرلىرىنىڭ مەدەنىيەت ساپاسى سوۋېت شائىرلىرىنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىدىن تۆۋەن بولغاچقا، ئادەتتە ئاجىزلىقنى چاندۇرۇپ، زور تېمىلارنى قېزىش، يېزىش جەھەتتە چوڭقۇر ۋە ئۈزۈل-كېسىل بولالمىدى ياكى ئىزدىنىش ئىچىدە يازغانسېرى قەلىمى پىشىدىغان دۇنياۋى ئىناۋەتكە ئىگە شائىرلارنى يارىتالمىدى. شېئىر ۋە دەۋرنىڭ مۇناسىۋىتىدىن قارىغاندا، جۇڭگو شائىرلىرى ۋە ئوبزورچىلىرى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مەدەنىيەت مۇستەبىتلىكىدىن چوڭقۇر نەپەسلىنىش ئاساسىدا شائىرنىڭ دەۋر چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشىدىغانلىقىنى، ئەمما شېئىرنىڭ پۈتۈنلەي نۆۋەتتىكى سىياسىغا ئارىلىشىش زۆرۈرىيىتىنىڭ يوقلۇقىنى تونۇپ يەتكەچكە، سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى شائىرلارغا ئوخشاش بىز بىر قېتىملىق پارتىيە قۇرۇلتىيىنىڭ مەھسۇلى دەيدىغان شېئىرىيەت گۈللىنىشىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە يەنە بىر قېتىم سىياسىغا خىزمەت قىلىش زورىدىن سەنئەتنىڭ بۇرچىدىن ۋاز كېچىدىغان شائىرلار ۋە ئەسەرلەر ئوتتۇرىغا چىقمىدى.

گىيوتى 1824 - يىلى يازغان «سەنئەت ھېكمەتلىرى ۋە تەسىراتلىرى» دېگەن ماقالىسىدە شېئىر ۋە غەيرىي شېئىرنىڭ ماھىيەتلىك پەرقى ئۈستىدە توختىلىپ: «شائىر ئايرىملىق ئۈچۈن ئالاھىدىلىكىنى ئىزلەيدۇ؛ ياكى ئايرىملىق ئىچىدە ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرىدۇ، بۇنىڭدا ئىنتايىن زور پەرق بار. ئالدىنقى تەرتىپتە مەسەل يارىتىلىدۇ؛ بۇنىڭدا ئالاھىدىلىك پەقەت مىسال سۈپىتىدە قىممەتكە ئىگە بولىدۇ؛ كېيىنكى تەرتىپ شېئىرنىڭ ماھىيىتىگە مۇۋاپىق...» دېگەنىدى. بۇ يەردە گىيوتىنىڭ «ئالاھىدىلىك ئىچىدە ئايرىملىقنى ئىپادىلەش» دېگىنى كېيىنكى كېلىپ كېلىنىمىڭ «ئەقىلنىڭ ھېسسىي گەۋدىلىنىشى» دېگىنىگە ئوخشاش بولۇپ ھەممىسىلا شېئىرنىڭ ھاياتىي كۈچىنىڭ ئىنىدىۋىدۇئاللىق (ئۆزلۈك) ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. ئۇزۇندىن بېرى جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتىدە «ئۆزلۈك» شېئىرىيەت ئالىمىدىن قوغلاپ چىقىرىلغانىدى. ئەمەلىيەتتە بۇ شېئىرنىڭ ئالاھىدىلىك ئىچىدە ئايرىملىقنى گەۋدىلەندۈرۈشتىن ئىبارەت ئىستېتىزىملىق بۇرچىنى يوققا چىقىرىش بولۇپ، نەتىجىدە ھەم شائىرنىڭ ھېسسىيات ئالىمى ھەم ھېسسىيات ئارقىلىق ئىپادىلەيدىغان سەزگۈلەر دۇنياسى يوقالغانىدى.

شېئىرىي ئىجادىيەت پەلسەپىۋى بىلىشتەن ئايرىلمايدۇ؛ ئەمما شائىرنىڭ دۇنيادىن تەسلىنىشى، پەيلاسوپنىڭ دۇنيانى بىلىشكە ئوخشامايدۇ. شائىر تەسلىنەن لەنگەن دۇنيا، ھەم تاشقى ئالەمنىڭ شائىرنىڭ روھىيەتىدىكى ئىنكاسى (ئوبىيكت)، ھەم شائىر تۇيغۇسىنىڭ تاشقى ئالەمگە يۆتكىلىشى (سۇبىيكت) دۇر. چۈنكى خۇددى بىلىنىشى ئېيتقاندا: «كۆزۈللىك قەلب چوڭقۇرلۇقىدىن ئۇرغۇپ چىقىدۇ، چۈنكى تەبىئەت مەنزىرىلىرىنىڭ مۇتلەق كۈزەل بولۇشى ناھايىتى بۇ كۆزۈللىك ئىجادىيەتچىنىڭ ياكى كۆزۈتكۈچىنىڭ قەلبىگە يوشۇرۇنغان بولىدۇ».

يېڭى دەۋردىكى ئىككى دۆلەت شېئىرىيەتتە «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەش توغرىسىدا ئۇزاققا سوزۇلغان مۇنازىرە ئېلىپ بېرىلغان بولسىمۇ «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەشنىڭ مەنىسى مەسىلىسىدە ياراشتۇرغىلى بولمايدىغان ئىختىلاپ مەۋجۇت ئىدى. مەسىلەن: سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى تەنقىدچىسى سولوۋېيۋ مۇنازىرىدە ماياكوۋسكىدىن نەقىل كەلتۈرۈپ: «ئۆزلۈكنى ئىپادىلەشكە ئۇرۇنۇش ئاكتىپ جەڭچى بولۇشتىن ئىبارەت مۇھىم ۋەزىپىدىن ① ئايرىلىشتىن دېرەك بېرىدۇ»، دېگەن بولسا، بۇ مەسىلىدە شائىر يېتۈشمىنىكو، «پۇقرالار روھى ھېلى ھەم ئۆزلۈكنى ئىپادىلەشنىڭ ئەڭ ئالىي شەكلى» ② دېگەن ئىدى. چۈنكى ئۆزلۈك تەنقىد ساھەسىدەمۇ «گۇڭگا» شېئىرلار ھادىسىسىگە بىرلەشتۈرۈپ «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەش توغرىسىدا جىددىي مۇنازىرە ئېلىپ بېرىلغان ئىدى. كىچىك «ئۆزلۈك» بىلەن چوڭ «ئۆزلۈك» نىڭ مۇناسىۋىتى مەسىلىنىڭ تۈگۈنى ئىدى. ئەمەلىيەتتە «كىچىك ئۆزلۈك» نى «چوڭ ئۆزلۈك» نىڭ ئىچىگە سىڭدۈرۈۋەتسە بۇ، شېئىرىيەت ئىستېتىكىسىنىڭ ئەڭ ئالىي ۋەزىپىسى بولۇۋېرەتتى. بۈگۈنكى كۈندە جۇڭگو - سابىق سوۋېت شائىرلىرى دۇچ كەلگەن «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەش تارىختا ئوتتۇرىغا چىققان «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەشتىن پەرقلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئەھمىيىتى پەقەت شائىرنىڭ پەدىيى خاراكتېرىنى جارى قىلدۇرىدىغان بۇ قاتلام بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى دەۋر ئوتتۇرىغا قويغان يوشۇرۇن ئاڭ ئالدىمىگە ئىزلىنىش تەلپىگە قارىتىلغان بىر خىل باغلىق نىمىنى ھەتتا ئېيتىش مۇمكىنكى يەنىلا «ئادەم ئۆزىدىكى ياتلىشىشنى پائال تاشلىۋېتىش» ياكى ئىنساننىڭ ماھىيىتىنى ھەقىقىي ئىگىلەشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئېيتايلىق، مۇھەببەت لېرىكىلىرىدا «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەش بىلەن باشقىلارنى ئىپادىلەش زور دەرىجىدە ئوخشاشمايدۇ. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا بىسا-كوۋدىكىنىڭ «كاتىۋشا» سى خەلق ئارىسىدا بىرقانچە ئون يىل ئېيتىلىپ، بىر نەچچە ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ يۈرەك تارىخلىرىنى تىترەتكەن، ئەمما دەۋر تەنقىدى قىلماقتا ئىدى، كىشىلەر «ئۆزلۈك» نى ئۇرغۇتۇشقا بارغانسېرى جىددىي مۇھتاج بولماقتا ئىدى. ھازىر سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا ياش ئاشىق - مەشۇقلار تەبىئىي يوسۇندا ئەخمەتوللىننىڭ «ئۆزلۈك» ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ھازىر جاۋاب مۇھەببەت لېرىكىلىرىدىن زور دەرىجىدە قانائەتلىنمەكتە.

① (شېئىر ۋە چىنلىق، يۇلتۇز ژۇرنىلى 1954 - يىلى 3 - سان).
 ② (تالاب بىر ئىل غەيرىي ئالاھىدە مۆجىزە، سوۋېت يازغۇچىلار ئەشرىھانى 1980 - يىلى).

«تالقا ئاتقىچە ساقلايمەن شېرىن چۈشۈڭنى،
 ئاندىن دەسسەپ تالقا نۇرىنى كېتىمەن قايتىپ.
 قار يېپىنغان، يىللاپ كەتكەن غازالقا ئۈستىدە،
 قېپ قالدۇم. ئىزىم مېنىڭ ئىزنا تارتىپ.
 «زۇلمەتلىك كېچە»

جۇڭگو دا 50 - يىللاردا ۋىنجىنىڭ مۇھەببەت لېرىكىلىرى بىر مەھەل دەۋر
 سۇرۇپ ئاق كۆڭۈل قىز - يىگىتلەرنى جەلپ قىلغانىدى. 80 - يىللارغا كەلگەندە
 دەردكە دەرمان بولمايدىغان مۇھەببەت لېرىكىلىرى شۇ تىگىنىڭ قەلب چوڭقۇرلۇقىدىكى
 سىرلارنى ئاشكارىلايدىغان لېرىكىلىرى ئالدىدا چىنىپ قالدى.
 «سۆيۈپ قالسام سېنى ناۋادا،
 چىڭگىلىكتەك داملىنىش ئۇچۇن -
 چىرماشمايمەن پۇتاقلىرىڭغا.
 سۆيۈپ قالسام سېنى ناۋادا
 مەجنۇن قۇشتەك يېشىللىق ئۇچۇن،
 سايىرمايمەن بىرلا مۇقامغا.
 «دوۋىقا»

شۇنىڭ بۇ يەردە «ئۆزلۈك» نى، ئۆزىگە خاس ھېسسىيات ئالسىنى ئىپادىلىگەن؛
 ئوخشاشلا ئاياللارنىڭ ئۆز - ئۆزىنى قەدىزلەيدىغان؛ ئۆز - ئۆزىنى ھۈرمەتلەيدىغان؛
 ئۆزىنى سۆيىدىغان سەزگۈ دۇنياسىنى ئىپادىلىگەن. بۇ يەردە
 لېرىكا (سۆيىپكىت) بىلەن (ئۆيىپكىت) بىرلىشىپ كەتكەن. «ئۆزلۈك» ئوخشاش
 ۋاقىتتا غەيرىي «ئۆزلۈك» كە يەنى تاشقى شەيئەلەرگە ئايلىنىپ شائىرنىڭ
 گۈزەللىك تۇيغۇسى (سۆيىپكىت تەسىراتى) ئاز قىلىق ئۆيىپكىتتىن دۇنياغا يۆتكەلگەن.
 شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، سۆيىپكىت بىلەن ئۆيىپكىتنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدا
 بىر ئىپتىقادىدا، ھازىرقى زامان جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتىنىڭ كۈللىنىش
 جەريانى - يوق «ئۆزلۈك» تىن بار «ئۆزلۈك» كە، «چوڭ ئۆزلۈك» تىن «كىچىك
 ئۆزلۈك» كە يۆتكىلىش جەريانى بولدى. «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەش كۆپ ھاللاردا
 شېئىرنىڭ بۇرچى توغرىسىدىكى تونۇشى يېتەرسىز بولغان شائىرلار ئۈچۈن
 ئىپتىقادىدا ياسىما ئىشقاۋازلىق ياكى خۇپسەنلىكنىڭ بۆسۈكى بولۇپ قېلىشىمۇ
 مۇمكىن. بۇ ھەقتە جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتىدىن نۇرغۇن مىساللارنى تېپىشقا
 بولىدۇ. مۇشۇ سەۋەبلىك «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەشتىن قېچىشقا بولمايدۇ.
 ۋىلوكنىڭ سۆزى بىلەن ئىپتىقادىدا «لېرىك شېئىر ئۆزلۈك دېمەكتۇر، شېئىر
 ئەسلىدىنلا قەلبتىكىنى يازىدىغان سەنئەت». مەيلى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىلىق
 يىمۇتوشنىكو، ۋۇزنىشنىكى، روژدستەۋنىكى بولسۇن ياكى جۇڭگولۇق بېيىداۋ،
 شۇتىك، گۇچىڭ، جياڭخېلار بولسۇن ئۇلارنىڭ قايسى بىرى «ئۆزلۈك» تىن باش
 لىمىغان، ياكى ئۇلارنىڭ قايسى بىرى قاينۇ - ھەسرەت، مۇڭ - نادامەت ياكى ئوي -

خىيال بىلەن ئاجايىپ - غارايىپ دۇنياغا يۈزلەنمىگەن؟ «ئۆزلۈك» لەشتۈرۈلگەن ئۆزگىرىش بولمىسا ئۇلار بۇ دەۋر ئىچىدە كۆتۈرۈلۈپ چىقىدىغان بولاتتى، ئىككى دۆلەتنىڭ ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىنىڭ تەرەققىياتىمۇ بولمىغان بولاتتى. مەيلى نەزەردىن سىرتتە ساھەسىدە «ئۆزلۈك» نى ئىپادىلەشنى دەۋر قىلغان ئېلىتىش جەددى ياكى ئاستا بولسۇن، كىم يېڭىلىپ، كىم غەلبە قىلسۇن يېڭى دەۋردە ئۆسۈپ يېتىلگەن بىر ئەۋلاد جۇڭگو - سابىق سوۋېت شائىرلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئىجادىيەت ئىلمەنلىرىدە «ئۆزلۈك» نى مەردانىلىق بىلەن ئەسلىگە ياندىرۇپ كېلىدىغان شېئىرىيەت ئۇسلۇبىنى ياراتتى. مەسىلەن: يېۋتوشىنكوڭنىڭ «كىرىش سۆز» دېگەن شېئىرىنىڭ 23 قىسىمىدا «مەن» ئوتتۇرىغا قويۇلغان، ئەخمەتوللىننىڭ «ئۇيغۇ» دېگەن شېئىرىنىڭ توققۇز يېرىدە «مەن» نىڭ ھېسسىياتى بېرىلگەن. جۇڭگو شائىرلىرىدىن پېيداۋنىڭ «جاۋاب» شېئىرىدا «مەن» يەتتە يەردە تىلغا ئېلىنغان. گۇچىڭنىڭ «مەن بىر تەرسا بالا ئىدىم» دېگەن شېئىرىدا «مەن» ئون ئىككى يەردە تىلغا ئېلىنغان؛ بۇ ئەھۋال يېڭى دەۋر باشلىنىشتىن بۇرۇن ئىككى دۆلەتنىڭ شېئىرىيىتىدە ئېقىپ يۈرگەن «بىز» دەپ يازىدىغان شېئىرىيەت ئۇسلۇبى بىلەن روشەن سېلىشتۇرما بولالايدۇ.

«ئۆزلۈك» نىڭ قايتىپ كېلىشى شائىرلار ئۈچۈن ئېيتقاندا مىكرو دۇنيانىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ، يېڭى ئالەم بايقىلىپ تاشقى دۇنيادىن ئىچكى دۇنياغا، يۈزەكى ئاڭ قاتلىمىدىن چوڭقۇر ئاڭ قاتلىمىغا كىرگەنلىك، شۇ ئارقىلىق ئىجادىيەتكە تۈگىمەس - پۈتمەس ئىلھام مەنبەسى تاپقانلىق، شېئىرىيەتنىڭ ئىستېتىكىلىق ئۇلۇمىنى يۇقىرى كۆتۈرگەنلىكتۇر. «پۈتكۈل ئائىلە ئىچىدە ۋە پەقەت ئائىلە ئىچىدە» دېگەن ۋۇجۇدۇمغا مۇجەسسەم مېنىڭ، پار جىسمىمدا يەتتە «مەن» ھەسەن - ھۈسەندەك، كىشىنى بەزدۈرگەن يەتتە ھايۋاندىك. شېئىرىيەتتە يەتتە زەڭگەر رەڭلىك بىرسى ئۇلاردىن، چالار ئېدى قىسۇمۇش ئېيىنى. باھار كۈنى كۆرگەن چۈشۈمدە، بوپ قاپتىمەن سەككىزىنچىسى» (ۋۇزۇنېشىنكى «تېمىدىن چەتنىگەن ئۆزلۈك» نىڭ يېشىل ۋە يېشىل ئۆزلۈك) «ئىزلىرىمنى تامغا قىلىپ باسام، زېمىنىگە، ئىككى پىچىق ئۆزلۈك دۇنيامۇ، ئىككى پىچىق ئۆزلۈك دۇنيامۇ» ھاياتىغا كېتىدۇ - سېڭىپ، «ئۆزلۈك» نىڭ «گۇچىڭ (ھايات فانتازىيىسى)» نىڭ «ئۆزلۈك» لەشتۈرۈش خاھىشى جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتى ساھەسىدە دېگۈدەك

ئوخشاش بولسىمۇ، ئىككى دۆلەتنىڭ شېئىرىي ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىنى ئىنچىكەلىك بىلەن كۆزەتسەك پەرقنىڭ بارلىقىنىمۇ بايقايمىز. «ئۆزلۈك» لەشتۈرۈش ئىككى دۆلەت شېئىرىيىتىگە خىلمۇ خىل ئۇسلۇب ۋە ئېقىملار يارىتىلىدىغان گۈللىنىش مەنزىرىسى ئېلىپ كەلدى. شۇنداق بولغانلىقتىن ھەر بىر شائىرنى بىر ئېقىم دېيىشكىمۇ بولىدۇ. ئەمما جامائەتنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن ئېقىملار ئىنتايىن ئاز. مەسىلەن: سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ «ساداچىلار» گۇرۇھى، «شەۋرلىغۇچىلار» ئېقىمى، «پەلسەپىۋى شېئىرىيەت»، «يېڭى دولقۇن شېئىرىيىتى» ئېقىمى ۋە جۇڭگونىڭ «چېگرا شېئىرىيەت» ئېقىمى، «بۈگۈنچىلەر» ئېقىمى، «جەنۇبلىقلار» شېئىرىيەت ئېقىمى قاتارلىقلار. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا دەسلەپتە دەۋر بىلەن سىياسەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئۈزۈل - كېسىل بولمىغانلىقتىن سەنئەت سىياسىتىغا ئەگىشىپ بىر پەسىيىپ، بىر كۆتۈرۈلىدىغان ھادىسىلەر يەنە كۆرۈلگەنىدى. خىرۇشىۋ ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى يىزاغا قويغاندا «ساداچىلار» دەۋر سۈرگەن بولسا، بىرېژنېۋ كونسېرۋاتىپ سىياسەت يۈرگۈزگەندە «شەۋرلىغۇچىلار» دەۋر سۈردى. «ساداچىلار» نىڭ سىياسىتىغا ئارىلىشىشى، «شەۋرلىغۇچىلار» نىڭ سىياسىتىنى سۇسلاشتۇرۇشى شېئىرىيەت تەرەققىياتىغا ياخشى ئاقىۋەت ئېلىپ كەلمىدى. بۇنىڭ ئەكسىچە جۇڭگو شائىرلىرى ئېقىملىرىنى ھەقىقىي ھالدا سەنئەت ئۇسلۇبى بويىچە ئايرىشقا ئاساسلاندى. مەسىلەن: شۇئىڭ، بېيداۋ، گۇچىڭ قاتارلىقلار باشچىلىقىدىكى يېڭى زامان شېئىرىيىتىگە پارلاق تۆھپە قوشقان شائىرلار قۇرغۇزغان «بۈگۈنچىلەر» نىڭ توغرىدىن - توغرا يۈزلەنگىنى بۈگۈننىڭ تۇرمۇشى بولۇپ، ھەرگىزمۇ بۈگۈننىڭ سىياسىتى ئەمەس ئىدى. ئۇلار يېڭى زاماننىڭ زور قېسىملىرىنى بەدىئىي ئىندىۋىدۇئاللىقلىرىغا سېڭدۈرۈپ ھەم دەۋرنىڭ ساداسى بويىچە چۇقان سالىدى، ھەم بەدىئىي ئىزلىنىشنىڭ يېڭى تەجرىبىلىرىنى توپلىدى. «3 - ئەۋلاد» دەپ ئاتالغان «جەنۇبلىقلار» شېئىرىيەت ئېقىمىنى ئالايلۇق، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى «بۈگۈنچىلەر» گە چىرىۋاتقان بولسىمۇ، ئەينەن تەقلىد قىلىشقا قانائەتلىنمىدى، ئاددىي ئادەم ۋە شەيئىلەرنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق روشەن ھازىرقى زامان ئېغىنى ئىپادىلەپ چىرىك كۆز قاراشلارغا خىرىس قىلدى. شۇنداقلا 80 - يىللاردىن باشلاپ سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىمۇ بەدىئىي ئىزلىنىشنىڭ قەدىمى تېزلىشىپ، بەدىئىي جەھەتتە ئەنئەنىنى بىت - چىت قىلىدىغان ئەسەرلەر، تارىخىي يوسۇندا ئۆز ئالدىغا ئۇسلۇب ياراتقان مائىلىشاملوۋدەك شائىرلار ئوتتۇرىغا چىقىشقا باشلىدى. ئېلىمىزدە شېئىرىي مىراسلارنى قېزىش جەھەتتە زور نەتىجىلەر كۆرۈلگەن بولسىمۇ، ئازراق چېنىپ قالىدىغان تەرەپلىرىمۇ بار ئىدى.

مۇبادا كۆپ تەرەپلىشىش ئىستېتىزىملىق قىممەت جەھەتتىكى ئۆزگىرىش، «ئۆزلۈك» لەشتۈرۈش ئىستېتىزىملىق ئىجادىي سۈبېيېكتىنىڭ قايتىپ كېلىشى دېيىلىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا ئىماگىزلاشتۇرۇش - ئىستېتىزىملىق سۈبېيېكتى بىلەن ئىستېتىزىملىق ئوبېيېكتىنىڭ شائىرلار تەرىپىدىن نەزەركە ئېلىنىشى بولىدۇ. يېڭى

دۈر يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن، جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتىدە كونا كىتابچىلاشتۇرۇلغان، دۇدۇللا تەسۋىرلەيدىغان شېئىرىيەت ئۇسلۇبى يامراپ، شېئىرىي قىل بىلەن مەركىزىي ۋە زىچىلەرگە ماسلىشىدىغان ۋە زىيەت ياراغان ياكى ئاقالمىش بىر خىل مەنزىرە + ئازراق تەسۋىرلەش + بىر خىل ئىدىيىنى يۈكسەكلىمىگە كۆتۈرۈش قىلىپلاشقا ئىشلىتىلدى. بۇنداق ئۇسۇل بىلەن يېزىلغان شېئىرلاردا ئوبرازمۇ، ئىدىيەمۇ بولىدۇ؛ شېئىرىي مۇھىت بولمايدۇ. شېئىرنىڭ ئىستېتىكىلىق ئۈنۈمى بولمايدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا جۇڭگو - سابىق سوۋېت شائىرلىرى شېئىرىي سەنئەتنىڭ ئۆزگىرىشىدە ئەڭ مۇھىم ۋە ئەڭ قىيىن بىر ھالقا - شائىرنىڭ سۇبېيىكتىمۇ ئېگىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىسماكلارغا ئېتىبار بەردى. نەتىجىدە نۇرغۇن نەزەرىيەچىلەر شېئىرىي سەنئەتنىڭ ئۆزگىرىش جەريانىنى ئىسماكلاشتۇرۇلغان جەريان دەپ ئاتىدى، ئىسماكلاشتۇرۇشنىڭ جۇڭگو - سابىق سوۋېت يېڭى زامان شېئىرىيىتىگە كۆرسەتكەن تەسىرى زور بولدى. ئېلىمىزنىڭ شېئىرىيەت ئوبزورچىسى ياكى كۇئاخەن: «ئىسماكلارنىڭ كەڭ قوللىنىشى كەيپىيات بىلەن تەجرىبىنى ئۆزىگە مۇناسىپ نەرسىلەرگە ئىگە قىلدى، زامان ۋە ماكان بەقارارلىق ئىچىدە ئۆزۈڭىز كىرەلەشتۈرۈلدى. دۇڭگا» مۇھىت كىشىلەرنى ئېزىقتۇرىدىغان سىرلەقلىقنى پەيدا قىلىپ، چۈشەنمەسلىك دەيدىغان تاپا - تەنەلەر ئوتتۇرىغا چىقتى، بۇ سۇبېيىكتىنىڭ يۇقىرى قاتلىمىدا بىرلىشىش دەپ ئاتالدى، ھەتتا ۋىندۇ ئىنى چاغدا تەكىتلىگەن قۇرۇلما گۈزەللىكى، تاۋۇشلارنىڭ گىرەلمىشى، رېتورىكىنىڭ قىيىنچىلىقى، جۈملىلەرنىڭ ئاجايىپ - غارايىچىلىق قىلىشىمۇ ھالقىپ كەتتى، يەنە ۋىندۇ ئېيتقانداك شېئىرنى شېئىرغا ئوخشىمايدىغان قىلىپ يېزىشىمۇ بارلىققا كەلدى، كۆچمىلىك سەكرەش، ئارىلىق قالدۇرۇش، بىر نەپلىك قاتارلىق ماھارەتلەرنىڭ قايتا ئوتتۇرىغا چىقىشى شېئىرنىڭ ئەۋرىشىملىكىنى زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلىدۇردى» ① دېگەنىدى. ئىسماكلاشتۇرۇشنىڭ مۇھىم مەزمۇنلىرىدىن بىرى بولغان سىمۋوللاشتۇرۇش، شېئىرىيەت ئىسلاھاتى بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرگەن سابىق سوۋېت شائىرى ۋۇزنىشنىڭ دىققەت قىلىشىغا ئېرىشتى. ئۇ «سېزىشىمچە جۇڭگو شائىرلىرى سىمۋوللۇق سەنئەت بولغىنىدەك شېئىرمۇ سىمۋوللۇق سەنئەتتۇر. ئوخشاشلا يەنە ھازىرقى زامان سەنئەتچىلىرى» ② دېگەنىدى.

جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيىتى يېڭى دەۋردە ئىشقا ئاشۇرغان ئىسماكلاشتۇرۇش ۋە بۇنىڭدىن تۆدرەلگەن ئىستېتىكىلىق سۇبېيىكتى بىلەن ئىستېتىكىلىق ئوبېيىكتىنىڭ كىرەلەشتۈرۈلۈشى كۆپ تەرەپلىملىك ئىستېتىكىلىق زوقلىنىشنىڭ ئۆزگىرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

1. تەكشى گۈزەللىكنىڭ سىمۋوللۇق گۈزەللىكىگە كېڭىيىشى.

20 - ئەسىر، بولۇپمۇ ئۇنىڭ كېيىنكى يېرىمى ئۇچۇر پارتلىغان؛ ئىنسان

① (شېئىرىي گۈزەللىكنىڭ جۈملىنىشى ۋە تاللىنىشى).
 ② (دۇنيا ئەدەبىياتى كىتابخانىلىرىغا خەت، دۇنيا ئەدەبىياتى ژۇرنىلى 1987 - يىلى 2 - سان).

ئىبىرە تىلىنىڭ سۆيۈمچىلىكىدە دۇنيا ۋە ئىبىرە تىلىدە دۇنيانى ئىشلىتىش چوڭقۇرلاشقان، كىشىلەرنىڭ ئىستېتىكىلىق ئېھتىياجى تەبىئىي ھالدا بىۋاسىتە ئىشلىتىش ئىشلىتىش يۇقىرى قاتلام بويىچە تەرەققىي قىلىنغان دەۋرى ئىدى. خۇددى مۇزىكىدا سترېئولۇق ئاھاڭ، رەسساملىقتا سترېئولۇق تۇيغۇ كۈچەيگەندەك ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىدە ئىستېتىكىلىق زوقلارنىڭ سترېئولۇق خاھىشىمۇ ئوتتۇرىغا چىقىپ تەكشۈرۈلگۈزۈلگەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان ئەنئەنىۋى بۇزۇپ تاشلىدى. سابىق سوۋېت شائىرى ۋۇزنىشنىسكى فىزىكىلىق زامانىنىڭ ئەنئەنىۋى چېگرىسىنى بۇزۇپ، ھازىر، ئۆتمۈش، كەلگۈسىدىن ئىبارەت ئۈچ خىل زامان ھالىتىدە ئوخشاش تۇرمۇش كەچۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ كىشىلەرگە يېڭىلىق ئېلىپ كەلدى.

«يەتتە نەپەر ھۈنەرۋەن ھەم مەن،

قاراشلىقىمىز بىرلا دۇكانغا،

يىگىرمە ئەسىر،

قاينىماقتا تومۇردا.

قولۇڭلارغا ئېرىشسەم ئەگەر،

مەندە مېڭ قول بولىدۇ جەزمەن،

كۆزۈڭلەرگە ئېرىشسەم ئەگەر

مەندە مېڭ كۆز بولىدۇ جەزمەن.

«ھۈنەرۋەنلەر»

بۇ مەسىلەدە زامان كىرىشتۈرۈلۈپلا قالماي، ماكانمۇ كىرىشتۈرۈلۈپ كەتكەن. يەنە مەسىلەن:

«سەن مېنىڭ سەپىرىمدە

مەن سېنىڭ نەزىرىڭدە»

«شۇنداق»

زامان بىلەن ماكان كىرىشتۈرۈلۈپلا قالماي، زامان بىلەن ماكان ئۆزئارا سېلىشىپ كەتكەن. مەسىلەن:

«يىگىرمە تۆت قەۋەتلىك ئېگىز بىنا،

توسالمايدۇ،

تارىخنىڭ بېشىدىن كەلگەن باھارنى.

باھارنى گۈل قەشتىكىگە سەندىساڭ قىستاپ،

سەن دېمەك ھاماقەت، سەن دېمەك كازاپ.»

(لى كاك «قەدىمكى دۆلەتنىڭ باھارى»)

سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىدە «يىراق يەر» ئىسمى كۆپىنچە زامان ۋە ماكاننى گىرەلەشتۈرىدىغان ۋە ئالماشتۇرىدىغان زامانغا ئايلىنىپ، تىۋاردىۋىدىكى «يىراقتىن يىراقلارغا»، ئىسپانىيەنىڭ «ئەسلىمىدىكى يىراق يەر» دىكى «يىراق يەر» ھەم زامان ھەم ماكان ئۇقۇمى بولۇپ، زامان بىلەن

ماكان ئۆزئارا ئەرەكەن كىرىشىپ، قاتلىنىپ ئالمىشىپ تۇردىدۇ. «ئەسلىمە» ۋاقىت بىلەن مۇناسىۋەتلىك، «يسراق يەر» ماكان بىلەن مۇناسىۋەتلىك، زامان بىلەن ماكاننى «ئەسلىمەدىكى يسراق يەر» دەپ قوشۇۋېتىش، ماكان ۋە زامان گىرەلىش تۈرۈلگەن ھازىرقى زامان روھىغا، سترېئولۇق تۇيغۇغا باي بولغان يېڭى ئىپادىلەش ماھارىتىدۇر.

ئورتاق تۇيغۇ يەنىلا ماكان قاتلىنىشنىڭ بىرخىل شەكلى - كىشىنىڭ پىسخىك ماكانى يىناكى ئىستېتىكىلىق ماكاننىڭ قاتلىنىشى ياكى مۇنداق ئىپتىقاددا كۆرۈش سېزىمى، ئاڭلاش سېزىمى، ئۇچرىشىش سېزىمى، پۇراش سېزىمى، تەم سېزىمى قاتارلىق قوش تەرەپ ۋە كۆپ تەرەپنىڭ ئارىلىشىشىدۇر. بۇ ئېلىمىزنىڭ كلاسسىك شېئىرىيىتىدە بۇرۇنلا قوللىنىلغان، ئەمما يېڭى دەۋر باشلىنىشىدىن بۇرۇن تېخى ئېچىلمىغان بوز يەر ئىدى. مەسىلەن:

«دۇنيادا بەختلىك ياشىماق ئوخاي،
 يۇغاندا رەستىنى شىددەتلىك يامغۇر،
 بەھۇزۇر كۈلگەندە يالتماق ياشتا،
 يۇيۇپسەن قەلبىڭنى، ئەيلىگىن تازا،
 تۇنجى دەت ئوت يېنىپ تۇرغان كۆزۈڭدە،
 باشقىلار ئۈچۈنمۇ ئۆزۈڭ ئۈچۈنمۇ،
 ئالمىسەن دۇنيانى بايقاپ شۇندىلا.»
 (كازاكۇزا «دۇنيادا بەختلىك ياشىماق ئوخاي»)

غەرب مودېرنىزم شېئىرىيىتىدە ئادەتكە ئايلانغان كۆنكۈرەت سۆز - ئىبارىلەر بىلەن ئابستراكت سۆز - ئىبارىلەرنى قىستۇرۇپ ئىشلىتىش جۇڭگو - سابىق سوۋېت شائىرلىرىنىڭ سترېئولۇق ۋە گۈزەللىك تۇيغۇسىنى كۈچەيتىش ۋاسىتىسى بولۇپ قالدى. مەسىلەن:

«مەيلى زىندان تۈكرۈك داغلىرى،
 ياكى مەيلى بولسۇن ھاقارەت،
 ئۇ، شېئىرىيەت قارلىغۇچى بىلەن -
 بىرلەشتۈرەر پارچە مەللەتنى.»

(يېۋتوشىنكو: «جۇڭگولۇق تەرجىمان») يەنە مەسىلەن:
 ئىزاھات بار بارچە ئۈمىدتە،
 بارچە ئېتىقادتا باردۇر ھەم ئىگراش،
 جىمجىتلىق بار ھەممە پارتلاشتا،
 ئۇزۇن ئەكس سادا بار بارچە ئۆلۈمدە،
 (بىي داۋ: «بارچە»)

2. رىتەم گۈزەللىكىنىڭ ۋەزىن گۈزەللىكىگە كېڭەيمىشى:

رىتەم گۈزەللىكى—ئەزەلدىن شېئىرىي گۈزەللىكنىڭ مۇھىم ئامىللىرىدىن بىرى بولۇپ كەلدى. جەمئىيەت تەرەققىياتى بۈگۈنكىدەك يۈكسەكلىكىگە كۆتۈرۈلگەندە، تاشقى رىتىمنىڭ ئوقۇل يەتكۈزۈلۈشى ئېنىقكى كۆپ تەرەپلىك ئېچىۋېتىلگەن روھىي دۇنيانىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشالمىدى. شۇڭا، ئىچكى رىتەم (ۋەزىن) دىن ياردەم تەلەپ قىلىشقا توغرا كەلدى. 20 - ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا يۈز بەرگەن جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيەتىدىكى ئىسلاھاتچىلىق جەريانى شائىرنىڭ كۆرۈش سېزىمىنى كۈنساپىن مەرەككە پىلىشكە ئۈندەپ، كۆرۈش سېزىمىدىكى شادلىنىشنى كۈچەيتىپ، ئاڭلاش سېزىمىدىكى شادلىنىشنى ئاجىزلاشتۇردى. ئىتالىيەلىك شېئىرنى نەسىرلەشتۈرۈش يۈزلىنىشىگە ئاھاڭ ۋە قاپىمە نۇقتىسىدىن قارىغاندا دەرۋەقە ئۇنىڭ ئوبىيكتىپ ئاساسى بار. بۇ يەردە ۋەزىن گۈزەللىكى رىتەم گۈزەللىكىگە ئوخشەپ مايدۇ. چۈنكى ۋەزىن گۈزەللىكى ئاھاڭلارنىڭ بىرىكىشىگە تايانماي ئىسكەزلىك قۇرۇلمىغا تايىنىدۇ. مەسىلەن: ئوخشاشمىغان ئىسكەزلىك بىر قاتارغا قويۇلغاندا تېز سۈرئەتلىك ۋەزىننى شەكىللەندۈرىدۇ، ئەكسىچە ئوخشاش ئىسكەزلىك تېز ۋە يېنىك بولسۇن ئىسكەزلىك ئۆزگەرتىشكە دولقۇنغا ئوخشاش زامان ۋە ماسكان دېڭىزى ئىچىدە يېنىلىپ دائىرە ھاسىل قىلىپ كىشىلەرگە، قاپىمىلىك شېئىرلار بېرەلمەيدىغان يېڭى گۈزەللىك تۇيغۇسى بېرىدۇ.

ئىسكەزلىك بىرىكىشىدىن پەيدا بولغان ۋەزىن گۈزەللىكى شېئىرىي ئىستېتىكىغا يېڭى زېمىن يارىتىپ، ئەنئەنىۋى تەپسىلىي تەسۋىرلەش، سېلىشتۇرۇش، سىمۋوللاشتۇرۇش قاتارلىق ئوخشاشمىغان ۋاسىتىلەرنى بىر گەۋدىلەشتۈرۈپ شېئىرنىڭ كېرىلىش كۈچىنى زور دەرىجىدە كېڭەيتتى. بۇ ھادىسىنى پەقەت تۇراقلىق، قاپىمىلىك شەكىللەرگەلا ئېتىبار بېرىلىپ، ئىسكەزلىك سەل قارايدىغان ئەنئەنە بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. جۇڭگو - سابىق سوۋېت شائىرلىرى ئورتاق قوللانغان «ئۆزلۈك...» تىپىدىكى بىرىكىتىش ئۇسۇلىنى مەسىلەن ئالساق توپلانغان ئىسكەزلىك ئۆزگىرىشى كەڭ دائىرىلىك ئىسكەزلىك ئىسكەزلىك ئىچكى رىتىمنى پەيدا قىلغان بۇنىڭ سېلىشتۇرۇش ياكى كۆپتۈرۈش ئىسكەزلىكىنى پەرقلىنىدۇرگىلى بولمايدۇ، گويا تەپسىلىي تەسۋىرلەشمە، يوشۇرۇن ۋە ئېنىق ئوخشاشمىمۇ، سىمۋوللاشتۇرۇش بولغان ئەھۋالدا زوقلانغۇچىنى چەكسەز تەسەۋۋۇر ماكانى بىلەن تەمىنلەپ ئىستېتىكىلىق زوق بەخش ئېتىدۇ. مەسىلەن: سابىق سوۋېت شائىرى مۇنداق يازىدۇ:

دەن يالمان.

دۈشمەنلەر چۈشۈشتى تاقىم دالاغا،

بولدى تەق كۆزلەردۇ چۇقۇلاش ئۇچۇن.

مەن ئازاب.

مەن ئۇرۇشنىڭ ساداسى،

قىردىق بىرىنچى يىل قارلىق دالىدا،
 شەھەردىكى چۈچۈلنىڭ كۆيۈش ساداسى.
 ئېچىپ قاشمەن
 سائەتتەك ئېسىلغان قۇرۇق مەيداندا.
 قاتتىق تۇرۇلغان
 ئېسىپ ئۆلتۈرۈلگەن ئايالنىڭ كانىسىمەن.

مەن گوييا،
 غەزەپكە تولغان،
 تەسادىپىي مېھماننىڭ جەسەت كۈلىمەن.
 ئېتىلىغان ئوق كەبى مەغرەپكە كەتكەن،
 خاتىرە تاختىسى بولمىش ئاسمانغا.
 مېخ قاققاندىك،
 قېقىلماقتا مەزمۇت يۇلتۇزلار.
 (ۋۇژنىشمىسكى: «يالمان»)

مۇنداق يازىدۇ:
 «سۇ چىقىرىقىمەن
 قىرغىقىڭدا كۈنبراپ كەتكەن.
 ئوقۇدۇم ئەسىرلەپ ھارغىن ناخشىنى.
 كان چىرىدىمەن،
 پېشانەڭدە قارا يىغان سېنىڭ،
 يورىتىمەن قىسىرلىشىڭنى،
 تارىخ تۈنۈملى ئىچىدە سېنىڭ.
 پۇچەك شالمەن.
 ياسالمىغان يوللارنىڭ ھۇلى،
 نامراتلىقىمەن، ھەسرەت قاينۇمەن.»

ئۇ يەنە:

«مەن يېپيېڭى غايەگمەن سېنىڭ،
 ھېلىلا ئەپسانە توردىن چىققان.
 نېلۇپەرنىڭ بېغىمەن گوييا،
 قار كۆرپىسى ئاستىدا ياتقان.
 زىناق مەن ھەم ياش ئەگىپ تۇرغان،
 مەن ئاپئاق سېزىلغان سىتان سىزدىكى.
 قېپقىزىل سەھەرمەن گوييا ئوخشىمىغان.
 ئاھ، ۋەتەن، سۆيۈملۈك ۋەتەن!»

بۇ شېئىرلاردا گەرچە قاپىيە بولمىسىمۇ، لېكىن ئىسكازىمىنىڭ ئايرىلىشى ۋە قوشۇلۇشىدىن بىشارەت بەرگەن ئوبرازلىق تەپەككۇر كۆتۈرۈلۈپ پەسىيىپ تۇرغان مۇقامنى يارىتىپ كىشىگە ئۇرغۇپ تۇرغان تەسەۋۋۇر مۇھىتى ۋە ئىستېتەزىملىق روھ بېغىشلايدۇ.

3. تۇراقلىق گۈزەللىكتەن شەكلى ئۆزگەرگەن گۈزەللىككە كېڭەيمىشى:

يېقىنقى دەۋرلەردە يوشۇرۇن ئاڭ ساھەسىنىڭ ئۈزلۈكسىز ئېچىلىشى ۋە ئىشلىتىلىشى كىشىلەرنىڭ ئىستېتەزىملىق پائالىيەتىنى كۈنسايىپ ئىككىرى - توقايلاشتۇرۇپ تۇراقلىق گۈزەللىكنىڭ شەكلى ئۆزگەرگەن گۈزەللىككە ئۆزگىرىشى ئاسان بولۇپ قالدى. تەپسىلىي پەرقلىنىدۇرگەندە ئۆزگىرىشچان گۈزەللىكنى تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە خىلغا بۆلۈشكە بولىدۇ.

1) گارمۇنىيىدىن توقۇندۇشقا ئۆزگىرىش: ئىككى دۆلەت شائىرلىرىنىڭ تەپەككۇرى كۈنسايىپ مۇرەككەپلىشىش نەتىجىسىدە قارىمۇ - قارشىلىق، ئۆزگىرىش، بىسەنەتلىك، مۇكەممەللىك، مۇناسىۋەتلىك، تۇراقلىق بىلەن ئوخشاش دەرىجىلىك گۈزەللىكنى تۇتۇۋېلىپ، شېئىرنى تېخىمۇ ئەۋرىشىملىككە يېتى. مەنا ۋە ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلدى. مەسىلەن: يېتۈشۈشكۈ قەلب توقۇندۇشىدىن ھاسىل بولغان شەكلى ئۆزگەرگەن تەبىئىي گۈزەللىكنى ياراتتى:

«ھەر رەڭ - سەردە ئىمەن،
قىلىشقا ئىشى يوق ھالىدىن كەتكەن،
لايىقەن ھەم لايىق ئەمەسمەن.
سېغىشمايمەن پەقەتلا،
كىشىلەرگە بەرمەيمەن شادلىق،
تارتىنچاقمەن نومۇسىمىز يەنە،
ئاق كۆڭۈلۈمەن تاش يۈرەك ھەمدە.
ياخشى كۆردىمەن،
ئاللىشىپ تۇرۇشنى ھەممە نەرسىنىڭ»
«كىرىش سۆز»

يەنە مەسىلەن: بىي داۋ تاشقى ئالەمدىكى توقۇندۇشتىن بىر - بىرىنى تولۇقلايدىغان گارمۇنىيىلىك گۈزەللىكنى بايقىدى.
«پەسكە شىلىك، پەسكە شىلەرنىڭ يول خېتى،
ئاللىجانا بىلىق ئاللىجانا بىلىق ئاللىجانا بىلىق،
باق ئەنە زەرگۈن كۆكتە يۈرەر لەيلەپ،
چەسە تىلىك ئەگرى - بۇگرى كۆلەڭگۈسى.»
«جاۋاب»

يېتۈشۈشكۈ بايقىغان زىددىيەتلىك قەلبكە، بىي داۋ كۆرگەن ئادالەتسىز

دۇنياغا ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ. لېكىن ھەممىسى چىن، راست بولغاچقا، چىنلىق گۈزەللىككە ئۆزگىرىپ، شائىر ئىچكى دۇنيا ۋە تاشقى كۈچنىڭ توسقۇنلۇقىنى يېڭىپ ئۇرغۇتقان ھەقىقىي ھېسسىياتنىڭ گۈزەللىكىنى ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ.

(2) مۇقىملاشتۇرۇشتىن ئىنكار قىلىشقا ئۆتۈش: شېئىرنىڭ قەممىتى يېڭىلىق يارىتىش، گۈزەللىك بىلەن يېڭىلىق چىش بىلەن كالىپكەتكە يېقىن. ئىككى دۆلەت شائىرلىرى ئەنئەنىۋى مۇقىملاشتۇرۇش جۈملە شەكلىنى بۇزۇپ، يېڭى ئىنكار شەكلىگە ئالماشتۇردى؛ ھېسسىياتنى توغرىدىن - توغرا ئۇرغۇتىدىغان قۇرۇق شەكىلگە بىر نەچچە ئۇلۇش مەنا بەردى. مەسىلەن:

«چۆرىسىگە شاخ - شاخلىرىنىڭ،
 تۆكۈلمەيدۇ بەلكىم ئالۇچا.
 ئالما بەلكىم تۆكۈلمەس غولى ئاستىغا،
 كەم سۆزلۈك بولۇۋەرمەس ئاقىلدىن دېرەك.
 قىزىقچى بولۇۋەرمەس سەمىيە قىمىز.
 ناتايىن گۈزەلنىڭ پۇچەك بولۇشى،
 ھەمىشە ياخشى كۈن كۆرەلمەس ئەخمەق -
 ھەمىشە بولمىغاي ئاشىققا تۈز يول
 بويىتاق ھەمىشە بولمىغاي شورلۇق.»
 (ساناچاڭ «ناتايىن»)

سابىق سوۋېتلىك پۇ ياش شائىر ئۆزگىرىشچان لېرىك شەكلىنى ئىشلىتىپ كىشىگە قاتىمال تەپەككۈر ئەندىزىسىنى بۇزۇۋېتىش لەززىتىنى بېغىشلايدۇ. جۇڭگونىڭ ياش شائىرى شۇنىڭ «بۇ ھەم ھەممە» دېگەن شېئىرىدا يۇقىرىقى شەكلىنى ئىشلىتىپ ئىستىقبالىنى تۇتۇق دەپ قارىغان بىر ياش بىلەن مۇنازىرىلەشكەن، زوقلانغۇچى شەكىلدىن ئىستېتىزىملىق زوم ئالىدۇ.

«ھەممە دەرەخ سۇنماس بوراندا،
 ئۇرۇقلارنىڭ ھەممىسى بەلكىم -
 تاپالماي قېلىۋەرمەس ئۆزىگە تۇپراق.
 سەمىيىلىك ھەمىشە پۈتۈن -
 يوقاپ كەتمەس قۇملۇقىدا كۆڭۈلنىڭ.
 رازى بولۇپ كەتمەس ئېھتىمال،
 ھەممە خىيال سۇنۇشىغا ئۆزىنىڭ.»
 «بۇ ھەم ھەممە»

(3) ئۇدۇل سۆزلەشتىن ئەتراپلىق سۆزلەشكە ئۆتۈش: بۇ ھەم ئىككى دۆلەت شائىرلىرى ئىستېتىزىملىق پائالىيەتتە ئورتاق ياراتقان يېڭىلىق بولۇپ، ئوخشاش مەنىدە تەكرارلانغاندەك كۆرۈنمەس كۈچلۈك تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە. مەسىلەن:

«مەن ياخشىنىڭ ياخشىسى،
سەن ياخشىنىڭ ياخشىسى،
ئۇ ياخشىنىڭ ياخشىسى.
دۇنداق بولسا ئېيتقىنى قېنى؟
يامان ئادەم، يامان ئىش،
پەيدا بولدى قەيەردىن؟»
(ئەيى: «قەدەھ سۆزىدىن كەلگەن تەسرەت»)
مەسىلەن:

«ھەممە يەر ئايلاسا خارابىلىققا،
قانداق دېيەلەيسەن داغدام يوللارنى،
سوزۇلغان دەپ ئاياغ ئاستىدىن.
كۆزۈڭگە قالدالسا يول چىراغلىرى
ھەقىقىي يۇلتۇز دەپ ئويلايمەن ئۇنى.»
(بىي داۋ «قىزىل يەلكەنلىك كېمە»)
«ھەممە بۇلۇڭ تولا نۇر بىلەن،
كىم يۇلتۇزغا بولىدۇ مۇھتاج.
كىم تىكىلىپ تۇنىنىڭ قوينىدا،
تەسەللىگە بولۇر ئىنتىزار.»
(جياڭخې «يۇلتۇزلار ماسشى»)

بۇ يەردە رىتورىك سوراقنىڭ نېمىنى بايان قىلغانلىقى مەسىلىسى مەۋجۇت ئەمەس، پەقەت قايىمۇقۇش ۋە قايغۇرۇش ئېغىنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ خالاس. بىز، يېڭى دەۋردىكى جۇڭگو - سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا بىر خىل ئىجتىمائىي كەيپىياتقا ئەگىشىپ پەيدا بولغان يېڭى ئىستېتىكىلىق قىزىقىشتۇر. ئىمماگلاشتۇرۇش جەريانىدىن سۆز ئاچساق، جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيەت مۇنبىرىدە ئوخشاشلىق ئىچىدە پەرقمۇ بار ئىدى؛ ئاۋۋال باشلىنىش نۇقتىسى ئوخشاشمايدۇ؛ جۇڭگو - سابىق سوۋېت شېئىرىيەتى يېڭى دەۋر باشلىنىشتىن ئاۋۋال ئوخشاشلا چېكىدىن ئاشقان سولچىلىقنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانىدى. جۇڭگودا بىرچە خەلق سەككىز ئۆلكىلىك تىياتىرنى كۈرۈۋېرىپ ھەتتا روسىيىلىكلەر ماختىغان ۋە كلاسسىك دەپ ئاتىغان پوشكىنىڭ شېئىرلىرىنىمۇ زەھەرلىك چۆپ، دەپ قارىغانىدى. مۇبادا «شەخسكە چۇقۇنۇش» خۇراپاتلىقىنى تەنقىد قىلىشتىن بۇرۇن سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا ياخشى شېئىرلار ئاز ئىدى دېيىلسە، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئاغدۇ-رۇلۇشتىن بۇرۇن جۇڭگودا راست سۆزلەشكە رۇخسەت قىلىنمىغان يەردە ئەلۋەتتە ياخشى شېئىرنىڭ بولۇشىمۇ رۇخسەت قىلىنمايتتى. ئەمەلىيەتتە شېئىر سەپسەتە بىلەن ھەرگىزمۇ بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمىدايدۇ. بۇنىڭدىن باشقا ئىككى دۆلەتنىڭ مەدەنىيەت - تەرەققىيات ئارقا كۆرۈنۈشى ئوخشاشمايدۇ. جۇڭگو شېئىرىيىتى ناھايىتى قەدىمىي ئىمماگىزىملىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە. يېقىنقى 30 يىلدىن

بېرى كىشىلەر ئۇ خىل قىسمەتلىك ئەنئەنىنى چۆرۈۋەتكەن بولسىمۇ، شەيئىلەر تەرەققىي قىلىپ ئاخىرقى چەككە يەتكەندە ئارقىغا قايتىدىكەن، دەپمەك بۇ قىسمەتلىك مىراسقا ۋارىسلىق قىلىشتا قىيىنچىلىق كەتمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن جۇڭگونىڭ يېڭى زامان شېئىرىيىتىدە ئىسكازمىلاشتۇرۇش جەريانىنى ئىشقا ئاشۇرۇش سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭكىدىن تېز بولدى. ئىككى دۆلەتتە باشلىنىش نۇقتىسىدىكى 20 يىللىق پەرققە قارىماي «گۇڭگا شېئىرلار» ئىككى دۆلەتتە (1985 - يىل) ئوخشاش بىر ۋاقىتتا ئوتتۇرىغا چىقتى. جۇڭگو شائىرلىرىنىڭ مودېرنىزملىق خاھىشى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى شائىرلىرىنىڭ مودېرنىزملىق خاھىشىدىن ئۈستۈن بولدى. ئىككى دۆلەتنىڭ بىر دەۋردە كۆتۈرۈلگەن ئاتاقلىق شائىرلىرى ئىچىدە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا «گۇڭگا» شېئىر يازدىغان ۋۇزنىشنىڭكىدىن باشقا شائىر يوق ئىدى. جۇڭگودا بولسا «بۈگۈنچىلەر» نىڭ ئاساسلىق كۈچى (بىي داۋ، شۇتىڭ، ياللىيەن، جىياڭخې، گۈچىڭ قاتارلىقلار) پۈتۈنلەي دېگۈدەك «گۇڭگا» شېئىر يازغان؛ ھەتتا بەزىلەر «گۇڭگا» يازدىغان شائىر دەپ ئاتالغانىدى. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى شائىرلىرىنىڭ جۇڭگونىڭ ھازىرقى زامان شائىرلىرىغا كۆرسەتكەن تەسىرى غەرب مودېرنىزم شېئىرىيىتىنىڭ كۆرسەتكەن تەسىرىدىن زور بولمىدى. بۇ، جۇڭگو شېئىرىيىتى بىلەن غەرب مودېرنىزم شېئىرىيىتىنىڭ بەزى جەھەتلىرىدە (ئىسكازمىلىق سەنئەت) ئوخشاشلىق تەرىپىنىڭ بارلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا سابىق سوۋېت شائىرلىرى رۇس تىلىنىڭ ئالاھىدىلىكىدىن، سۆز شەكىللىرىنىڭ ئۆزگىرىشىدىن پايدىلىنىپ، قاپىيەلىك شېئىرلار ئۈچۈن ئەۋزەل شارائىت ياراتقاچقا رۇس شېئىرىيىتىدىكى چاچما شەكىللەر قاپىيەلىك شېئىرلار ئۈستىدىن غەلبە قىلالمىدى ①. بۇنىڭ ئەكسىچە جۇڭگودا ھازىرغىچە يېڭى قاپىيەلىك شېئىرلار ياردەملىرىدىن باشقا، ئىسكازمىلىق ئىچكى رىتەمغا ئىزلىنىپ، مۇزىكىلىق گۈزەللىك ياردەملىرىدىن پايدىلىنىپ شېئىرلارنىڭ قىيىنچىلىق دەرىجىسى ۋە ئۇنىڭ بۆسۈش كۈچى، سابىق سوۋېت شېئىرىيىتىنىڭكىدىن ئازراق، ئەمما نەتىجىسى زور بولدى.

سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا 50 - يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا باشلانغان «شەخسكە چىقىش» نۇسخا قارشى تۇرۇش يېڭى دەۋرى بىلەن جۇڭگودا 70 - يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا «تۆت كەشلىك كۇرۇھ» نى ئاغدۇرۇش ۋە ئۇنىڭغا ئۇلىنىپلا كەلگەن «ئىككى ئومۇمەن» نى بەت - چەت قىلىش دەۋرى، ئىككى دۆلەتنىڭ شېئىرىيىتىگە ئىلگىرى - كېيىن گۈللەش ئېلىپ كېلىپ شېئىرىي ئىجادىيەتنىڭ ئۆزگىرىشىنى پەيدا قىلدى. بۇ ئۆزگىرىش 20 - ئەسىردە، بىزنىڭ يەر شارىمىزدا شېئىرىيەت تەرەققىياتىنىڭ بىر خىل يۈزلىنىشىگە يەنى «نوقۇل كۈرەشكە قورال بولۇش» تىن، شېئىرنىڭ ئىستېتىكىلىق ئۈنۈمىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە، سىياسىغا بېقىمىنىشتىن مۇستەقىل سەنئەت بولۇشقا ۋە كېلىملىك قىلدى. ئىككى دۆلەت شېئىرىي گۈزەللىك يىزىلىشىنىڭ ئۆزگىرىشىدە تولىمۇ ئوخشاشلىق، شۇنداقلا يەنىلا ئۆزئارا پەرقى بار ئىدى. ئوخشاشلىق - كۆپ

① (يېزۇشنىڭكىدىن ئىزدىنىش) مۇزىكىلىق يېزۇشنىڭكىدىن ئىزدىنىش (سۆز).

تەرەپلىمىشەش، ئۆزلۈكلەشتۈرۈش، ئىسپاتلاشتۇرۇش قاتارلىق تەرەققىيات يۈزلەپ
 نەتىجىدە ئىپادىلەنەدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە كۆپ تەرەپلىمىشەش - سىياسەتچىلەر خىزمەت قىلىپ
 دىنچان يەككەلىشىككە زەربە بېرىش، شۇنداقلا يىغىننى يوشۇرۇپ، ياخشىلىقنى
 مەدەھىيەلەش شەكلىدە ئەكس ئەتتۈرۈشتىن يۈز ئۆرۈش. ۋە يەككە تەپەككۈر مۇقىملىق
 قىلىنى بۆسۈشتۈر. «ئۆزلۈك» لەشتۈرۈش - شائىرنىڭ بەدىئىي ئىندۇۋىدۇئالىسىنى
 ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى مەزمۇن قىلىپلا قالماي، تېخىمۇ مۇھىمى ئىنساننىڭ ماھىيەت-
 يېتىمىنى ئىگەلەشتۈر. ئىسپاتلاشتۇرۇش - شېئىرنى ساپلاشتۇرۇشنىڭ مۇھىم ھالقىسى
 بولۇپ، شېئىرنى گۈزەللىك ساھەسىگە بىۋاسىتە يېڭى ئۆزگىرىش ئېلىپ كەلدى؛
 تەكشى گۈزەللىكتىن سترېئولۇق گۈزەللىككە، رەتتەم گۈزەللىكتىن ۋەزىن گۈزەل-
 لىكىگە ۋە ئاددىي گۈزەللىكتىن ئۆزگىرىشچان گۈزەللىككە كېڭەيدى. بۇ يەردە
 پەرق شۇكى: باشلىنىش نۇقتىسى ئوخشاشمايدۇ؛ سۈرئەت ئوخشاشمايدۇ؛ قىيىنلىق
 دەرىجىسى ئوخشاشمايدۇ؛ ئېغىش دەرىجىسى ئوخشاشمايدۇ. گۈزەللىك يېتىپ
 كېلىشتىن بۇرۇن ئىككى دۆلەتتە شېئىرنى گۈزەللىك دېگۈدەك ھالاكەتكە يۈزلەن-
 گەن: بولۇپمۇ 10 يىل ئاپەتنى بېشىدىن كەچۈرگەن جۇڭگودا تېخىمۇ گەۋدىلىك
 بولغان؛ بۇ ئەھۋال جۇڭگو شېئىرىيىتى ساھەسىدە شېئىرنى سەنئەتسىز ئىزلىنىش
 جەريانىنى ۋە شېئىرنى گۈزەللىكنىڭ ئۆزگىرىش سۈرئىتىنى تېخىمۇ تېزلەتتى.
 ئۇنىڭدىن باشقا، جۇڭگودا ئويغانغان بىر ئەۋلاد شائىرلارنى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا
 ئويغانغان شائىرلارغا سېلىشتۇرغاندا جۇڭگو شائىرلىرىنىڭ غەيرىتى يېتىشمەيدۇ.
 ئۇنىڭ ئۈستىگە شائىرلارنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىدىكى پەرق ئادەللىرى زور تېپىش-
 لارنى (مەدەنىيەت ئىنئىپلا بىنا ئوخشاش) قېزىشقا تەسىر كۆرسىتىپ، جۇڭگودا سابىق سوۋېت
 شائىرلىرى يازغاندەك تارىخنى ئويلىنىدىغان داستان خاراكىتىرىمك ئەسەرلەر
 يېزىلمايدى. ئەمما جۇڭگو شېئىرىيەت ساھەسىدىكى ئىسپاتلاشتۇرۇش جەريانى
 يەنىلا سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ شېئىرىيەت مۇنبىرىدىكى ئەھۋالدىن كۆپ
 ئەۋزەللىككە ئىگە بولدى.

سەدىقە جى روزى تەرجىمىسى

(شېئىرلارنى ئابدۇقادىر جالالەدىن تەرجىمە قىلغان.)

جۇڭگو شېئىر يېتىلدىكى يېڭى نەۋرىلەر

«تەرمىلەر» دىن تەرمىلەر

مۇھەررىردىن: جۇڭگودا تىراژىمنىڭ كۆپلۈكى بىلەن ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان «كىتابخانلاردىن تەرمىلەر» ژۇرنىلى كەڭ كىتابخانلار ئۇۋزلىرى ھەر قايسى گېزىت-ژۇرناللاردىن ئاللاپ كۆرسەتكەن نەسەرلەرنى ئېلان قىلىش ئۈنۈمىنى تەلپۈك قىلىدۇ. بۇ ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان شېئىرلار ھەر خىل ئىستېتىك قاراشقا ئىگە كەڭ كىتابخانلارنىڭ تاللىشىدىن ئۆتكەچكە، جۇڭگو ئىلىم-پەن شېئىرىيەتىنىڭ جەۋھىرى ھېسابلىنىدۇ. تۆۋەندە بۇ شېئىرلاردىن تاللاپ بەردۇق.

سايە

قەلبىدىكى دەردلىك سىرلارنى،
يىگانە دەرىخىگە ئېسىپ قويسام دەيمەن.
قانلىرىمدىن ياساپ بىز قىزىل قول ياغلىق،
كۆزلىرىڭدىكى ئازاپنى سۈرتسەم دەيمەن.
تارتىنچاق ئىستېمىنى كۈل قىلىپ،
قەلبىڭدە ئېچىلىدۇرسام دەيمەن.

ۋالچىكەلۈك

شامال غۇۋا
يامغۇر غۇۋا

دۇچرىشىش غۇۋا
ئايرىلىش غۇۋا

پەقەت سېنىڭ ئاشۇ
ئورۇق سايەڭ

خۇددى ئوتتەك
قەلبىمدە ھامان.

لەفامۇ

قەلبىڭنىڭ كېمىسى، سېنىڭ قەلبىڭنىڭ
دېڭىزى قوينىغا كىرسە ئىچكىرىلەپ.
يۈكسىك ئېغىرلىقىنى كەتمە ئەيىبلەپ،
كېمىگە قاچىلانغىنى بازارلىق مۇھەببەت.

ئارزۇ

دىك جۈنپىڭ

كېمىنىڭ تەشۋىشى دولقۇن خىرىسى،
كېمىنىڭ تەشۋىشى بىر ئاندا قالماق.
ۋە لېكىن ئىستەيمەن ھېسسىياتىڭنىڭ،
دولقۇنى ئۇرۇسە كېمەمنى، مەنمۇ
باغرىڭغا چۆكسەم چوڭقۇر، ئەي قىزچاق.

ھېسسىياتىمدىن ياسىغان مەينى،
ئىنتىپ پېقىشقا ساڭا تۇتسام دەيمەن.

پەسىللەر رايى

شاۋشۇ نەھى

تۇنجى كۆرگەندە سېنى، بەرگەن ئىدىڭ قەلبىڭنى سەن،
ئىچىدە كۈلۈپ يېتىپتۇنەۋ باھارنىڭ سەھىرى.

ئىككى كۆرگەندە سېنى بەرگەن ئىدىڭ سۆزۈڭنى سەن،
سەن دېيەلمەي قالغىنىڭ شۇ پىرۇغىرىم ياز تومۇزى.

ئۈچ قېتىم كۆرسەم سېنى بەرگەن ئىدىڭ قولۇڭنى سەن،
ئىچىدە پىنھان يېتىپتۇ كۈز غازاڭلىق مەزگىلى.

سېنى ئاداققى كۆرۈشۈم قىسقا بىر چۈشۈم ئىكەن،
چۈشۈرىمدە بار ئۆزۈڭ ھەم جۇت زىمىستان شامىلى.

تۇيۇلمىسەن

ماڭا قارىغىنىڭدا بەك يىراق
بۇلۇتقا قارىغىنىڭدا بەك يېقىن

يەنىلا ئىشىنىمەن

سا يېشەن

(شۇ ئاملىق شېئىرنىڭ ئاخىرقى بىر كۈپلەپتى)
ئالدىنقىمۇ مىڭ قېتىم، ئونمىڭ قېتىم
ئىشىنىمەن يەنىلا.

باردۇر ھامان بىرەر پۇراقلىق كۈل
باردۇر ھامان بىرەر تامچە ئىسسىق قان
باردۇر ھامان بىرەر سەمەرىي ھېسسىيات.

تۈندە خەت ئوقۇش

لوفۇ

تۈندىكى چىراغ
كېيىم كىيىمىگەن بىر
كىچىك دەريا.
خېتىڭ خۇددى بېلىقتەك كەلدى ئۇزۇپ،
ئوقۇدۇم سۇنىڭ ئىلىملىقلىقىنى.
ئوقۇدۇم پېشانە ئىدىكى تەسەربىك قاسراقنى،

ئوقۇدۇم دەريانى،

ئوقۇغاندەك ئەينەككى.

ئوقۇدۇم ئەينەكتىكى تەبەسسىمىگىنى،

ئوقۇغاندەك كۆپۈكىنى.

كۈز

ياكلىن

تېرىۋالدىم يەردىن بىر تال ياپراقنى،
ئاستاغىنىمەن قالدۇرماستىن ئۆكۈنۈش.
ئالتۇن رەڭلىك كېسىدۇر ئۇ ئۈستىگە،
قاچىلانغان كۈزدىكى شۇ كە چۈرمىش.

ياپراق كىردى ئارىسىغا كىتابنىڭ،
لېكىن غۇنچە غايىب بولدى كېچىدە.
تامچە شەبنەم چاقناپ تۇرغان سۇس رەڭدە،
ھىجراننى ئۇ ئايان قىلدى يۈرەككە.

يۈتۈرگىنىم مەيلى يۈتكىن يۈتۈر،
ئايىرلىغانكىن تەن بەرگۈلۈك ھىجرانغا.
قىزغۇچ تىلدا خىتاب قىلار كۈز پەسلى،
ھايات مەڭگۈ ئىگە يېڭى مەناغا.

ئۆتكەن ئىشنى ئەسلەش ئەسلى نەھاجەت،
نەھاجەتتۇر ئۆز ئۆزۈڭنى ئەيىبلەش.
ئاستاغىنىمەن يەردىن ئالغىن بىر ياپراق،
ئاستاغىنىمەن قالدۇرماي ھېچ ئۆكۈنۈش.

يىراق ۋە يېقىنلىق

كۈچەك

سەن

گاھ قارايسەن ماڭا

گاھ بۇلۇتقا

چاي لېرىكىسى

4

بىز مۆكۈنۈپ

چىرىمىشايلى، بېقىشايلى سۇ ئىچىدە.

بىر پىيالە چاي بىلەن

ئايلىنايلى بىر خىل رەڭگە ئىككىمىز.

5

مەيلى قانداق لەيلەپ چۆكۈپ يۈر

بىر ئورۇندا تۇرماي جىم.

بەردىبىر

ئاقبۇت چۆكىسەن ئاستا

باغرىمىنىڭ چوڭقۇر تەكتىگە.

6

ئۇ چاغ

ئەڭ ئاچچىق بىر تامچە يېشىك.

بولغۇسى ئەڭ تەملىك

بىر يۇتۇم چىيىم.

جىيالسىۇ

1

مۇبادا بولساق

مەن قايناپ تۇرغان سۇ،

سەن چاي

ئۇ چاغ سېنىڭ تەمىڭ خۇش ھىدىڭ،

تايىنىدۇ مېنىڭ تەمىم يوقلۇقىغا.

2

سېنىڭ يۇمران غازاڭ ياپرىقىڭ،

باغرىمدا ئېچىلىدۇ يېپىلغىنىڭچە.

سۈزۈك يارقىنىلىقىم

نامايان قىلار سېنىڭ ھۆسنىڭنى.

3

ئىسسىق كېرەك تا قاينىشىمىڭچە

شۇ چاغ ئايلىنىمىز بىر گەۋدىگە.

(بېشى 84 - بەتتە)

سېلىشتۇرغاندا، ئۇنىڭ ئامەت تېپىشى ۋە ئامەت تاپالماسلىقى ھازىرقى زامان جۇڭگو ئىلىم ساھەسىدىكىلەرنىڭ بەختسىزلىكى ۋە ئامەت تېپىشىنى ئىپادىلەپ بەردى، بىزنىڭ ئىشلىگەنلىرىمىز پەقەت كونكرېت بىر پارچە خەتنىڭ يالغانلىقىنى ئايرىپ چىقىش خىزمىتى بولۇپ، ئۇنىڭ زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقى، يەنىلا ئۇنىڭ بىر دەۋرنىڭ تاماملىنىشى ۋە يەنە بىر پۈتۈنلەي يېڭى بولغان دەۋرنىڭ باشلانغانلىقىغا ۋەكىللىك قىلغانلىقىدا.

بۇ ماقالىنى يېزىش جەريانىدا، سۈبەي ئەپەندىنىڭ نۇرغۇن يېتەكچىلىك قىلغانلىقىغا ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمىز!

جۈملىدىن ئاپتور بىلەن ئۇچرىشىپ سۆزلەشكەن، بۇ تېمىغا كۆڭۈل بۆلگەن ئۇستازلارغا، دوستلارغا چىن قەلبىمىزدىن رەھمەت ئېيتىمىز.

ئىمەن ئەخمەدى، ۵۵ بەجۇللا رېقەپ تەرجىمىسى

(ئۇرۇمچى كەچلىك گېزىتى (خەنزۇچە) نىڭ 1992 - يىلى 12 - ئاينىڭ 9 - كۈنىدىن 1 - ئاينىڭ

23 - كۈنىدىكى ھاللىرىدىن ئېلىنىپ تەرجىمە قىلىندى).

«كەكمەنپەر شېئىرلىرى» قول يازمىسىنىڭ ساختىلىقى توغرىسىدا

ياك نىيەن

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

خىزمەتكە بەلگىلەنگەندىن كېيىن، مەن ئىسكىلاتنى تەرتىپكە سېلىپ رەتلەشكە كىرىشتىم، مەن 8 - قېتىملىق ساقلاش گۇرۇپپىسىنىڭ مەسئۇلى، ئىسكىلات بىرقەدەر قالايمىقان بولغانلىقتىن، تەخمىنەن 1962 - يىلى مىيەندىن قېزىۋېلىنغان مەدەنىي يادىكارلىقلار ساقلىنىدىغان ساندۇقتىن بىر پارچە خەتنى كۆردۈم. ئىسكىلات تەرتىپكە مېلىيىچە خەت يېزىلغانىدى. مەن ئۇنى قۇياش نۇرىغا تۇتۇپ قارىسام، ئىچىدە يەنە خەت بىارلىقىنى بايقىدىم، شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنى نەمدەپ ئاجرىتىۋەتتىم.

ئىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى كەچۈرمىشلىرى مۇنداق: 1963 - يىلى جەنۇبىي شىنجاڭغا بېرىپ سوتسىيالىستىك تەربىيە ھەرىكىتىگە قاتنىشىپ، 1966 - يىلى ئىمدارىگە قايتىپ كەلگەن. 1970 - يىلى مۇزېيدىن يۆتكىلىپ كەتكەن. قارىغاندا، شېئىر قول يازمىسىنى ئاجراتقاندىن كېيىن، ئېتىبارغا ئېرىشەلمىگەن، ھەتتا مەلۇم دەرىجىدە تېخى بىر ئاز مەخپىيەتلىك ساقلاش پۈتۈرۈلمۈ بىئارزەك قىلىدۇ. مۇقىملاشتۇرۇشقا بولىدۇكى: شېئىر قول يازمىسىنى بىرىنچى دەرىجىلىك مەدەنىي يادىكارلىق سۈپىتىدە چارقىلىققا ئەۋەتىشتىن بۇرۇن، پەقەت I بىلەن II ئۇنىڭ بارلىقىنى بىلگەن ۋە كۆرگەن.

بىز شېئىرلار قول يازمىسىغا دائىر ئەھۋاللارنى تۆۋەندىكىدەك رەتلەپ چىقتۇق: 1959 - يىلى 10 - ئايدا مىيەندە بايقالغان. (بۇنى ئىسپاتلايدىغان ھەر قانداق بىرىنچى قول ماتېرىيال يوق.) 1962 - يىلىنىڭ ئالدى - كەينىدە II ئۇنى ئاجرىتىپ چىقىپ، شېئىرلار قول يازمىسىنى بايقىغان. (بۇ پەقەتلا I نىڭ ئۆزىنىڭ بايانى، بۇنى كۆرگەن ئادەم ۋە ئىسپاتلايدىغان پاكىت يوق).

1969 - يىلى 10 - ئاينىڭ 18 - كۈنى ئاتالمىش «لېن بياۋ فۇجۇشىنىڭ 1 - نومۇرلۇق بۇيرۇقى» چىقىرىلىپ، ئۈرۈمچىدە ئۇرۇش تەييارلىقى بويىچە تارقاقلاشتۇرۇش ئېلىپ بېرىلغاندىلا ئاندىن II بىرىنچى قېتىم بۇ مەدەنىي يادىكارلىقنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويغان ھەمدە جىيايىڭىسى قاتارلىق كىشىلەر بۇ شېئىرلار قول يازمىسىنى كۆرگەن. (شۇ يىلىدىكى ئۇرۇش تەييارلىقى بويىچە تارقاقلاشتۇرۇش ئۇستۇمۇت بولغان، شۇڭا I ئەلۋەتتە ئۇنىڭ بىئارلىقىنى بۇرۇنلا بىلىدۇ) «ئۇرۇش تەييارلىقى» شامىلى تۈگەپ شېئىرلار قول يازمىسى بىلەن بىللە

تارقاقلاشتۇرۇلغان مەدەنىي يادىكارلىقلار يەنە ئۆرۈمچىگە قايتۇرۇپ كېلىنىپ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم زاپونلۇق كۆرگەزمىنىڭ ئىككىنچى قەۋەت زالىدا كۆرگەزمە قىلىنغان. (بۇ ھەقتە لى يۇچۇن: «مەدەنىيەت زور ئېنىقلايدىن» كېيىن مۇزېي بىر مەزگىل تاساق ئېتىلىدى، بىز كۆرگەزمىگە كېلىپ ئىشقا چۈشتۇق. مەن كۆرگەزمىنىڭ 2 - قەۋەت كۆرگەزمە زالىدا تۇنجى قېتىم شېئىرلار قول يازمىسىنى كۆرگەندىم. مەن ئۇنىڭدىن «ئۇ نەدىن كەلتۈرۈلگەنكەن؟» دەپ سورىغاندا، مۇزېيىدىن ئېلىپ كەلگەن دەپ جاۋاب بەرگەندى. غەلىتىلىك ھېس قىلغىنىم شۇكى، مەن ئەزەلدىن ئۇ توغرىدا بىرەر گەپ ئاڭلىمىغان ياكى ئۇنى كۆرگەن ئەمەسمەن. كېيىن بېيجىڭدە كۆرگەزمە قىلىنغاندا بېيجىڭگە ئەۋەتىپ بېرىلدى. دېگەن).

10 - بىرنەچچە كۈن كىرىپتە مەسىلە

تەكشۈرۈشىمىزچە شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ بېيجىڭگە ئېلىپ بېرىلىپ كۆرگەزمىگە قويۇلۇش جەريانى مۇنداق بولغان: بېيجىڭدىن ھەر قايسى ئۆلكىلەردىن مۇھىم مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ئەۋەتىپ كۆرگەزمە قىلىش تەلپى قىلىنغاندا، شىنجاڭ ئالدى بىلەن سابىت قاتارلىق كىشىلەردىن بىر تۈركۈم مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ئەۋەتىپ بەرگەن. سابىت بېيجىڭدىكى ۋاقتىدا، مۇزېيىدىن لىن فۇسەي ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون بېرىپ، يەنە بىرنەچچە پارچە نەرسە تېپىلدى، ئىنتايىن مۇھىم - دېگەن. ئۇنىڭدىن كېيىن، مۇزېيىدا تۇرۇۋاتقان ھەربىي ۋەكىل ۋاڭ شۇندې (ئاياق) بۇ بىرنەچچە مۇھىم مەدەنىي يادىكارلىقنى (شېئىرلار قول يازمىسىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە) بېيجىڭگە ئېلىپ بارغان. دەسلەپ شۇ چاغدا مەدەنىي يادىكارلىقلار خىزمىتىگە مەسئۇل بولغان ۋاڭ جېزچىيۇ كۆرگەن، يەنە بەزى مۇتەخەسسسلەرنى چاقىرىپ كۆرسەتكەن ۋە دەرھال كوممۇرغا ئەۋەتىپ بەرگەن. كوممۇر شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ تېپىلىش جەريانىنى ئۇقۇپ باقماقچى بولغاندا، سابىت ئېنىق بىلىمگەچكە، يەنە شىنجاڭغا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون بەرگەن.

ئەلۋەتتە، بىزنىڭ يۇقىرىقى ئىسپاتلىشىمىز ۋە تەكشۈرۈشىمىزگە ئاساسەن، «كەكمەنېر شېئىرلىرى قول يازمىسى» 1959 - يىلى مىرەندىن تېپىلىشى مۇمكىن ئەمەس. چاپلىشىپ كەتكەن نېمىنىڭ بىر پارچە خەت - چەك ھېسابلىنىشى ناتايىن، ئۇنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا ئۇنى تاڭ دەۋرىدىكى «كەكمەنېر» نىڭ يېزىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس، «كەكمەنېر» دېگەن بۇ ئادەممۇ مەۋجۇت بولغان بولۇشى ناتايىن. بىزنىڭ تەكشۈرۈشىمىز جەريانىدا، شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ راست ياكى يالغانلىقىغا چېتىلغاندا بېرىلگەن جاۋابلارنى تىۋۋەندىكى ئىككى خىل ئەھۋالغا ئايرىشقا بولىدۇ: بىرىسى، شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ راستلىقىغا ئىشىنىشكە بولىدۇ. گۇمانلىق مەسىلىلەرنى بىر - بىرلەپ چۈشەندۈرۈشكە بولىدۇ؛ يەنە بىرىسى، گۇمانلىق مەسىلىلەر بار، لېكىن بۇ مەدەنىي يادىكارلىقنىڭ بولغانلىقى ھەقىقەتەن راست، بۇگۈنكى

كىشىلەرنىڭ ياساپ چىقىشى مۇمكىن ئەمەس دەپ قاراش. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم زايونلۇق مۇزېيىنىڭ مەسئۇلى سابىت (ئۇيغۇر) نىڭ قارىشى بۇنىڭغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدۇ.

خەتنى ئۇ ئۆزى كۆرگەزمىگە ئېلىپ بارغان، خەتنىڭ كۆرگەزمە قىلىنىشى، گوموردونىڭ ماقالىسىنىڭ ئېلان قىلىنىشى بىلەن، سابىت باشقا بىر نۇقتىدىن بۇ ئىككى پارچە 1 - دەرىجىلىك مەدەنىي يادىكارلىقنى تەكشۈرگەن.

مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدىكى ئەمەت شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ ئارقا تەرىپىدە چاغاتاي يېزىقى بارلىقىنى ئىسپاتلىدى. چاغاتاي يېزىقىنى ئوقۇغاندا، خەت بەلگىلىرى ئېنىقراق بولغان تەرىپىدە بىر تۈركۈم (ئىياز دېگەندە يەتتە سەككىز) جايىنىڭ ئىسمى يېزىلغانىكەن. ئالدىنقى يىللاردا، سابىت بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق قەدىمىي كىتابلار ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى قۇربان ۋەلى قاتارلىق كىشىلەر جەنۇبىي شىنجاڭغا بېرىپ، «دېۋانى لۇغەتىت تۈرك» نىڭ ئاپتورى مەھمۇت قەشقەرنىڭ قەبرىسىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن، قەشقەر ۋىلايىتى يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىغا بارغان. سابىت دەل «كەمەنەر شېئىرلىرى قول يازمىسى» نىڭ ئالدى - كەينى ئىككى تەرەپنىڭ سۈزۈشنى ئالغاچ بارغان. كۈتمىگەندە ئۇ شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ ئارقىغا يېزىلغان چاغاتاي يېزىقىدىكى يەر - جاي ناملىرى بىرىمۇ كەم بولمىغان ھالدا پۈتۈنلەي ئوپال ئەتراپىدا ئىكەنلىكىنى بايقاپ قالغان. نەق مەيداندا تەكشۈرۈش ئىسپاتلىدىكى، بۇ يەر - جاي ناملىرى پۈتۈنلەي شۇ يەردىكى داڭلىق مازالار (ئىسلام مۇخلىسلىرىنىڭ قەبرىسى) بولۇپ چىققان. شۇنداقلا قەبرە ئىگىلىرى پۈتۈنلەي مەھمۇت قەشقەرى بىلەن دەۋرداش بولۇپ، 11 - ئەسىردىكى قاراخانىلار سۇلالىسىنىڭ ئاتاقلىق زاتلىرى ئىكەن. بۇ سابىتنى بىر ئىش توغرىسىدا ئويغا سېلىپ قويغان.

1957 - 1958 - يىللىرى، سابىت جەنۇبىي شىنجاڭدا مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش بىلەن مەشغۇل بولدى. شۇ چاغدا ئىككى گۇرۇپپا چۈشۈرۈلگەن، ئۇنىڭ بىرىسى دەل ئوپال يېزىسىدا خىزمەت قىلغان ھەمدە رەسمىي خىزمەت دوكلاتى يازغان، ئۇلار ئوپالدىكى قەدىمىي مازالاردا خەت يېزىلغان نۇرغۇن قەغەزلەرنى كۆرۈپ، بىر قەدەر پۈتۈنلەي، قەدىمىيەك بولغانلىرىنى تاللاپ ئۈرۈمچىگە ئېلىپ كەلگەن ھەمدە مۇزېيىنىڭ ئىسكىلاتىغا ساقلاشقا بەرگەن. سابىتنىڭ قارىشىچە، «كەمەنەر شېئىرلىرى قول يازمىسى» دېيىلگەن نېمىنى ئېھتىمال بەزىلەر ئۇلارنىڭ ئوپالدىكى مازالاردىن ئېلىپ كەلگەن كونا خەتلەر ئۈستىگە يازغان بولۇشى مۇمكىن.

سابىتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا بەزى ئۇيغۇر ئالىملىرىنىڭ قارىشىچە: چاغاتاي يېزىقىنىڭ يېزىلىشى، خەنزۇچىدىن بۇرۇنراق بولغان، شۇنىڭدەك ئىسلام دىنى باشقا دىنلارغا ئېتىقاد قىلىدىغان مىللەتلەرنىڭ خەتلىرىگە نىسبەتەن چەتكە قېقىش پوزىتسىيىسىنى تۇتىدۇ. ئەگەر قەغەزلەرگە خەنزۇچە خەت يېزىلغان ئىكەن، ئۇنىڭغا قايتا خەت يازمايدۇ، ئۇنىڭغا مۇقەددەس مازالارنىڭ نامىنى

يېزىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭدىن باشقا ئارقا تەرىپىدە چاغاتاي يېزىقى يېزىلغان ئالاھىدىلىك بويىچە تەكشۈرسەك، ئۇلارنىڭ يېزىلىشى 17 - ئەسىردىن بۇرۇن بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. يەر ناملىرىدىكى قوشۇش ئۇسۇلى ئۇنىڭ يۇقىرى يىل چېكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. شۇنىڭدەك ئۇنىڭ گرامماتېكىسىمۇ 17 - ئەسىردىن كېيىن بارلىققا كەلگەن. بۇنىڭ ئېنىق ئىسپاتى شۇكى: ھەر بىر مازارنى «بۇزۇرۇكۇار» (ئەۋلىيا) دېگەن نام بىلەن ئاتىغان ھەمدە جۇڭغار موڭغۇللىرىنىڭ لوغەت تۈزۈش ئالاھىدىلىكىمۇ ئارىلىشىپ قالغان.

2 - شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ «ياساپ چىقىلىش» جەريانىنى تەھلىل قىلىش بىلەن شېئىرلار قول يازمىسىنى ئەگەر كېيىنكى كىشىلەرنىڭ ئويدۇرۇپ چىققانلىقىنى تەكشۈرسەك، ئۇنداقتا زادى كىم؛ قايسى ۋاقىتتا، قانداق ئارقا كۆرۈنۈش ئاستىدا بۇ ئىشنى قىلغان؟ بۇ مەسىلە ئۈستىدە بىز «كەمەنېر شېئىرلىرى قول يازمىسى» نىڭ راست ياكى يالغانلىقىنى تەكشۈرۈپ ئايرىش جەريانىدا تەكرار ئويلاغانىدۇق. بۇ توغرىدا، بىز شىنجاڭ رايونىدا مەدەنىي يادىكارلىقلارنى يالغاندىن ياساپ چىقىش ئەھۋالىنى مەخسۇس تەتقىق قىلغان. ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئوتتۇرا لىرىدىن باشلاپ، شىنجاڭدىكى مەدەنىي يادىكارلىقلار (بولۇپمۇ خەت - چەكلەر) كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلدى. «گۆھەر ئىزدەش» يەرلىك ئاھالىلەرنىڭ بىر تۈرلۈك قوشۇمچە كەسپى بولۇپ قالدى. بۇنىڭدىن كېلىدىغان پايدا زور بولغاچقا، مەدەنىي يادىكارلىقلارنى يالغاندىن ياسايدىغان «كەسپچىلەر» پەيدا بولدى. ئۆتكەن ئەسىردىن باشلاپ خەت - چەكلەرنى يالغاندىن ياساپ چىقىدىغان «كارخانا» لار پەيدا بولدى. دەسلەپ يالغاندىن ياساپ چىققۇچىلار راست خەت - چەكلەرنى ئاساس قىلىپ ياسالغان خەتلەرنى ياساپ چىققان ھەمدە قارشى ئېلىشقا ئېرىشىپ، ھەممىسىنى ياۋروپادىكى ئەڭ مۇھىم مۇزېيلار يىغىۋېلىپ ساقلىغان.

11 - مەقسەت زادى نېمە؟

كېيىن ئۇلار سەۋىر - تاقىم قىلالماي ھەر قايسى جايلاردا غەربىي دىياردىكى قەدىمىي يېزىقتىكى بەزى خەت - چەكلەرنى «ئىجاد» قىلىشنى تەۋرىدى، بەلكى سۈنئىي ياساپ چىققان خەت - چەكلەرنى 12 خىلغا يەتتى. ئەنگىلىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ ياردەملىشىشى بىلەن سېرىق خەتلەرنى ئوقۇيالايدىغان شەرق شۇناسلار بارلىق تىرىشچانلىقلارنى ئېشىقا سالغان بولسىمۇ، ئاخىر ھېچنەرسىگە ئېرىشەلمىدى. سىتەين يازغان «قۇم ئاستىدىكى خوتەن» دېگەن كىتابتا مەخسۇس خەت - چەكلەرنى يالغاندىن ياساپ چىقىدىغان بىر ئاخۇن بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدا بولغان كۈرەشنى مەخسۇس باپ ئاجرىتىپ بايان قىلغان. سىتەين ھەل قىلغۇچ غەلبىگە ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈن، شۇنىڭدىن كېيىن ساختا خەت - چەك ياساش «كەسپى» ئاقمايدىغان بولۇپ قالدى. لېكىن 50 - 60 - يىللارغىچە، تۈرلۈك يوللار بىلەن يىغىۋېلىنغان غەربىي دىيار مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ئىچىدە

بەزى ساختا قەدىمىي خەت - چەكلەرمۇ ئۇچراپ تۇردى. شۇنى كۆرسىتىپ تۇتۇش كېرەككى: مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ياساپ چىقىشنىڭ تېكىنى سۈرۈشتۈرگەندە، ئاساسەن پايدا ئېلىش (ئايىرىملىرى نام قازىنىش) ئۈچۈن قىلغان. شەخسنىڭ نام - مەنپەئەتىنى ئويلىماي ساختىلىق بىلەن يالغاندىن ياساپ چىقىش مۇمكىنچۇ؟ ئالاھىدە تارىخىي دەۋردە پۈتۈنلەي مۇمكىن. 50 -، 60 - يىللاردا مۇشۇ خىلدىكى «شەخسىيەتسىز» پۇرسەتنىڭ كېلىپ چىقىش شارائىتى بار ئىدى. بىزنىڭ ئىسپاتلىغىنىمىزدەك: شېئىرلار قول يازمىسى چاپلىشىپ قالغان بولسىمۇ، خاتا ھالدا ئۇنى بىر پارچە خەت - چەك ھېسابلاش، قىچاق، ئىمكانىيىتى بولمىغان يالغانچىلىق بولۇپ، ئۇ شېئىرلار قول يازمىسى توغرىسىدىكى بىر قاتار يالغانچىلىق لارنىڭ بىرىنچىسىدۇر. ئۇنداق بولسا، شۇنى مۇئەييەنلەشتۈرگىلى بولىدۇكى، شېئىرلار قول يازمىسىنى بىر - بىرىدىن ئاجراتقان 1962 - يىلى دەل شېئىرلار قول يازمىسىنى ساختىلىق بىلەن ياساپ چىققان تەخمىنى ۋاقىت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تۇنجى قېتىم شىنجاڭغا كېلىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشتىن بۇرۇن، بىز شېئىرلار قول يازمىسى 1962 - يىلىنىڭ ئالدى - كەينىدە ساختىلىق بىلەن ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان دەيدىغان پەرەز بىلەن پىسخىك تەلپ قويدۇق ھەمدە ساختىلىق بىلەن ئويدۇرۇپ چىقارغۇچىغا كەم بولسا بولمايدىغان ئالتە تۈرلۈك شارائىت ھازىرلانغان بولۇشى كېرەك دېگەن پەرەزگە كەلدۇق: يەنى ① 60 - يىللاردىن 70 - يىللارنىڭ باشلىق رىغىچە شىنجاڭ مۇزېيىدا ئىشلىگەن. ② ئۇزۇندىن بۇيان شىنجاڭدا ئولتۇراقلاشقان خەنزۇ بولۇپ، ئازادلىقتىن بۇرۇنقى شىنجاڭنىڭ مىللىي مۇناسىۋىتىنى بىۋاسىتە كۆزەتكەن، ئەمما يۈزەكى چۈشىنىدىغان ۋە يۈزەكى تەسىراتقا ئىگە. ③ ئالىي مەكتەپ مەلۇماتىغا ئىگە. ④ كونا مائارىپ ئاساسى بار. ئەڭ بولمىغاندا بىرنەچچە يىل خۇسۇسىي مەكتەپلەردە ئوقۇغان. ⑤ يېرىم يولدا قوشۇلۇپ قالغان مەدەنىي يادىكارلىقلار ئارخىئولوگىيە ھەۋەسكارى. ⑥ مۇزېيغا كەلگەندىن كېيىنكى ئەھۋالى باشتىن - ئاخىر ياخشى بولمىغان، ئىزچىل تۈردە نەتىجە قازىنالمىغان، لېكىن بىرەر نەتىجە قازىنىشنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن.

ئاندىن كېيىن، بىز بىرىنچى شەرتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان مۇناسىۋەتلىك ئىسەملەرنى رەتكە تىزىپ سېلىشتۇردۇق. ئۇلارنىڭ ماتېرىياللىرىنى ۋاسىتىلىك ئىگىلىدۇق. لېكىن توغرىلىقىدا قىلچە مەسىلە يوق. بىزنىڭ ئىنچىكىلىك بىلەن تاللىشىمىز ئارقىلىق ماتېرىياللىرى يۇقىرىقى ئالتە تۈرلۈك شەرتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان پەقەت بىرلا ئىسەم يەنى I بولۇپ چىقتى، پەقەت بىرىنچى سەل - پەل تۈزىتىدىغان يېرى شۇكى، I نىڭ بوۋىلىرى چىڭ سۇلالىسى ۋاقتىدا شىنجاڭغا ئەۋەتىلگەن ئەمەلدارلاردىن بولۇپ، پۈتۈنلەي ئاسسىمىلاشمىيە بولۇپ كەتكەن خەنزۇ ھەربىي ئەربابلارغا مەنسۇپ.

بۇ چاغدا، گېزىت - ژۇرناللاردىكى يازما ماتېرىياللارنى كۆرگەندىن باشقا بىز شېئىرلار قول يازمىسىغا ئىائىت ھېچقانداق ئەھۋالنى بىلمەيتتۇق. لېكىن

تەكشۈرۈشنى باشلاش بىلەنلا بارلىق گۇمانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك I بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالدى. بۇ تاسادىپىي ماس كېلىپ قالغانلىقىمۇ ياكى بىزنىڭ پەرىزىمىزنىڭ پۈتۈنلەي ئۇتۇقلىق بولغانلىقىمۇ؟

1969 - يىلىدىكى ستراتېگىيىلىك تارقاقلاشتۇرۇشتىن بۇرۇن، شېئىرلار قول يازمىسىغا دائىر ئىككى پارچە خەت بارلىقىنى پەقەت I بىلەن يلا بىلەتتى. بېرىنچى دەرىجىلىك مەدەنىي يادىكارلىقلارنى بەلگىلەش ۋاقتىدا، شېئىرلار قول يازمىسى بارلىقىنى I لا ئوتتۇرىغا قويغان.

I نىڭ ئۆزى جىيىڭى قاتارلىقلارنى باشلاپ توپا - چاڭ قاپلاپ قالايىمەن قانلىشىپ كەتكەن ئىسكىلاتتىن شېئىرلار قول يازمىسىنى تېپىپ چىققان.

1988 - يىلى قىشتا ئۈرۈمچىگە كېلىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا، بىز يەنە 1962-1963 - يىللىرى I تۆۋەنگە چۈشۈرۈلمەكچى بولغانلىقىنى، ئۇ چاغلاردا I نىڭ كەيپىياتى ئىنتايىن ناچار بولغانلىقىنى بىلدۈق. بىز يەنە «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دىن بۇرۇن I مۇزېيىدىكى ئۇيغۇر خىزمەتچىلەرگە خەنزۇ تىلى ئوقۇت - قۇچىسى بولغان، I ئۇلارغا خەت يېزىشنى ئۆگەتكەندە مۇنداق بىر ئىشنى يەنى بۇرۇنقى ۋاقىتتا، باي ناھىيىسىدە بىر خەنزۇ مەخسۇس ئۇيغۇر بالىلىرىغا، خەنزۇ تىلى ئوقۇتىدىغان مەكتەپ ئاچقان. چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرلىرى بىر ئۇيغۇر بالىسى مەكتەپكە كىرىپ خەنزۇچە ئۆگەنگەن. يەتتە ياشتىن باشلاپ ئىزچىل تۈردە ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئاخىرى مەخسۇس بىر كىتاب يازغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەن. I يەنە چالا - بۇلا شېئىر يېزىشنىمۇ ياخشى كۆرىدۇ، بىزنىڭ تەكشۈرۈش ئوبىيېكتىمىزنىڭ بىرىنچىسى I بولدى. بىراق ئۈرۈمچىگە كېلىپلا I نىڭ راك كېسىلى ئاخىرقى باسقۇچقا بېرىپ قالغانلىقىنى بىلدۈق. شۇڭلاشقا I بىلەن شېئىرلار قول يازمىسى توغرىسىدا بىۋاسىتە سۆزلىشەلمىدۇق. شېئىرلار قول يازمىسى داغدۇغا قوزغىغاندىن باشلاپ، I ھەرقانداق سورۇندا شېئىرلار قول يازمىسى توغرىسىدا سۆزلىشىشتىن ئۆزىنى قاپۇرۇپ كەلگەنىدى.

شۇنىڭ بىلەن بىز يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ، I نىڭ ئەلۋەتتە بىر «ھەمكارلاشقۇچىسى» بار بولۇشى مۇمكىن دېگەن پەرەزگە كەلدۇق. مۇناسىۋەتلىك ئادەملەرنىڭ پۇچۇر - كىسىنى سېلىشتۇرغاندىن كېيىن، بۇ «ھەمكارلاشقۇچى» چوقۇم S بولۇشى مۇمكىن دېگەن قاراشقا كەلدۇق.

S بولسا ئىسكىلات ساقلاش گۇرۇپپىسىنىڭ مەسئۇلى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ «شېئىرلار قول يازمىسىدىن ئىبارەت بۇ «مۆجىزە» نى تاپقان» مەش، 60 - يىللارنىڭ باشلىرىدا، ئۇ I بىلەن كۈلپەكتىپ ياتاقتا بىللە يېتىپ، بىر ئاشخانىدا تاماق يېگەن، شۇنىڭدەك I دائىم S غا مەدەنىي يادىكارلىقلار - ئارخىئولوگىيىسى توغرىسىدىكى بىلىملەرنى ئۆگەتكەن.

12 - بىۋاسىتە ئىسپاتنىڭ تېپىلمىشى

بىز تەكشۈرۈش جەريانىدا، مۇزېيىنىڭ ماتېرىيال تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان خىزمەتچىلىرى، مەسىلەن: ۋۇجىڭ، جىيايىڭ، دەسلەپتىلا شېئىرلار قول يازمىسى ئوتتۇرىغا چىقىشى بىلەنلا ئۇنىڭ خەت شەكلىنىڭ خېتىگە بەكمۇ ئوخشايدىغانلىقىغا دىققەت قىلغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، بۇ شېئىرلار قول يازمىسىنى ئوخشىتىپ يېزىپ چىققانلىقىغا چىتىلىدىغان مەسىلە.

مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر تەكرار ھالدا S ئۆزىنىڭ شېئىرلار قول يازمىسى ئۈستىدىن ئوخشىتىپ سىزىپ چىققانلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھەمدە ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى، كىشىلەر شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ خەت ئىستىلى ئۇنىڭكىگە ئوخشايدۇ دەپ قارىغانلىقىغا بېرىلگەن جاۋاب دېدى. بىز 3-قىتىم S بىلەن شېئىرلار قول يازمىسى ئۈستىدە سۆھبەتلەشكىنىمىزدە، S ماڭا «قەغەزلىرى ئاجرىتىۋەتكەندىن كېيىن، خەتلەر بەكلا تۇتۇق ئىكەنلىكى بايقالغان. L بۇ چاغدا S غا «سەن ئۈستىدىن ئوخشىتىپ سىزىپ چىققىن. مېنىڭ كۆزۈم ئاچار، ئېنىق كۆرەلمەيمەن» دېگەن، S شۇنىڭ بىلەن L نىڭ كونكرېت يول كۆرسىتىشى بىلەن ئېنىق بولمىغان يەرلەرنى ئۈستىدىن ئوخشىتىپ سىزىپ چىققان. بۇنداق دېيىشمۇ شېئىرلار قول يازمىسى توغرىسىدىكى باشقا-باشقا گەپلەرگە ئوخشاشلا، پېشىقراق ئويلاشقان پۇت تىرەپ تۇرالمىدۇ.

L كۆزۈم كۆرەلمەيدۇ دەپ، S نى ئوخشىتىپ سىزدۇرغان، لېكىن، ئۈستىدىن سىزىپ چىققان، دېيىلسە مەنتىقىگە ئۇيغۇن كېلمەيدۇ؟ يەنە سىزىپ چىقىلغان دېيىلسە، تاڭ دەۋرىدە ئۆتكەن ئۇيغۇر كەكمەنېرنىڭ خەت ئىستىلى بويىچە باشقىدىن سىزىپ چىقىلسا، قانداق قىلىپ سىزىپ چىقىلغاندىن كېيىن S نىڭ خېتىگە ئوپمۇ-ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ؟ بۇ ئاڭلىماققا خۇددى بىر چەت ئەللىك ئوقۇغۇچى ليۇتى شەكلى (خەنزۇچە خەت شەكلىنىڭ بىر خىلى) بىلەن «قىزىل خەت ئەندىزىسى» ئۈستىدىن ئوخشىتىپ سىزىپ چىققاندىن كېيىن، پۈتۈنلەي چەت ئەل يېزىقىغا ئوخشاپ قالغان دەك بولۇپ قالغان! لېكىن ئاپتور شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ ئەسلى نۇسخىسىنى ئىنتايىن ئىنچىكەلىك بىلەن كۆزەتتى. ئۇنىڭدىكى قەلەم ئىزلىرى پۈتۈنلەي بىر قېتىمدا يېزىلىپ چىقىرىلغان بولۇپ، ئۈستىدىن ئوخشىتىپ سىزىپ چىققان ئىزلار مۇتلەق يوق!

قەھەللىمىز مۇشۇ يەردە توختىسۇن، بىزنىڭ پەرىزىمىزمۇ تەكشۈرۈش جەريانىدا نىسدا مۇكەممەللىشىپ باردى. «كەكمەنېر شېئىرلىرى قول يازمىسى» نى ھەقىقەتەن L يېزىپ چىققان، S ئۇنى ئوپالدىن تېپىلغان ئىككى پارچە كەمتۈك قەغەزگە كۆچۈرگەن.

1990-يىلى 12-ئايدىن 1991-يىلى 1-ئاغىچە، ئاپتور يەنە بىر قېتىم ئۈرۈمچىگە كېلىدۇ. يېڭى تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشتىن بۇرۇن، L نىڭ بۇلتۇر ۋاپات بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپىدۇ. بۇ «سىم» نى كېيىنكى كىشىلەرگە قالدۇرۇپ

تارىخقا ئۆتكۈزۈپ بەرمەسلىك ئۈچۈن، ئىسپاتلاپ بېرىدىغان كىشى بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا، شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ راست ياكى يالغانلىقىنى ئايرىپ چىقىشتا، پەقەت ئىككىلا چارە بار ئىدى: - بىرىسى كاربون 14 ئارقىلىق باھالاپ چىقىش، ئىككىنچىسى - خەتنى باھالاپ بېكىتىپ چىقىش.

S بىلەن ئۇزاق پاراك سېلىشىش جەريانىدا مەن مۇناسىۋەتلىك تەتقىقات ۋە تەكشۈرۈش ئەھۋالىنى ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە تەپسىلىي تونۇشتۇردۇم، شۇنداقلا خەتنى باھالاپ بېكىتىپ چىقىشقا تەييارلىق قىلىۋاتقانلىقىمىنىمۇ يوشۇرمىدىم. مېنىڭ يۇقىرىقى مەزمۇندىكى سۆزلىرىمنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، S ئاخىرى «شېئىرلار قول يازمىسى» غا مۇناسىۋەتلىك ھەقتىي ئەھۋالنى سۆزلەپ بەردى ۋە ئۇنى يازما ماتېرىيال قىلىپ يېزىپ بەردى. تۆۋەندە، چېتىشلىق كىشىلەرنىڭ ئىسمىنى دېيىمگەندىن باشقىلىرىنى ئەينەن ئورنىدىنلا بويىچە كۆرسىتىپ بېرىمىز: «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇزېيى چوڭ كۆۋرۈكتىن ھازىرقى ئورۇنغا كۆچكەندىن كېيىن، يولداش I ماڭا شېئىر ۋاراقلىرىنى كۆچۈرگۈزگەنىدى. تەخمىنەن 1961 - يىلىدىن 1962 - يىلىنىڭ ئالدىنقى يېرىم يىلى ئارىلىقىدا I بىر قېتىم مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ، مېنىڭ بەزى شېئىرلارنى ئىككى پارچە كەمتۈك قەغەزگە كۆچۈرۈپ بېرىشىمنى ئېيتتى. ئۇ يەنە كۆچۈرۈلىدىغان مەزمۇنىنى بۆلەك بىر پارچە قەغەزگە يېزىپ ماڭا كۆرسەتتى. ئۇنى نېمىشقا كۆچۈرىدىغانلىقىنى مەن زادىلا بىلمەيتتىم. كۆچۈرۈپ بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي، مەن جەنۇبىي شىنجاڭغا «سوتسىيالىستىك تەربىيە ھەرىكىتى» گە قاتنىشىش ئۈچۈن كېتىپ، مۇزېيدىن ئايرىلىدىم. ئىككى پارچە قەغەز قانداق قىلىپ تاڭ دەۋرىدىكى مەدەنىي يادىكارلىقلىق قىلىنىپ، بېيجىڭغا يوللاپ بېرىلگەن ئەھۋالنى مەن قىلچە بىلمەيمەن. تەخمىنەن 10 يىلدىن كېيىن، ئويلىمىغان يەردىن ئۇ «مەدەنىي يادىكارلىق» ئاتىلىپ كىتابنىڭ مۇقاۋىسىغا بېسىلدى. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا شېئىر يازغان قەغەزمۇ ساقلاپ قويۇلمىغان. كېيىنكى كىشىلەرگە داۋاملىق دەخلى قىلماسلىق ئۈچۈن، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئەھۋاللارنى يولداش ياكى نىيەنگە دەپ بەردىم. «كەمەنېر شېئىرلىرى قول يازمىسى» دېگەن نېسىنى مەن I نىڭ تەلىپى بويىچە كۆپ ئويلاپ كەت مەيلا يېزىپ بەرگەنىدىم. (تامغا) مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، شېئىرلار قول يازمىسىغا مۇناسىۋەتلىك بارلىق گۇمانلىق مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسى مۇۋاپىق چۈشەندۈرۈشكە ئىگە بولدى. بۇ ۋاراقنى ئۆزىگەندىن كېيىن، بىزگە پەقەت چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزۈشلا قالدۇ.

13. مەسئۇلىيەتنى كىم ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك؟

كىتابخانلار ئاسانلا مۇشۇنىشقا باغلاپ ئويلايدىغان مەسىلە شۇكى: شېئىرلار قول يازمىسىدىن ئىبارەت مۇشۇنداق بىر قوپال ساختا بۇيۇم، قانداق سىگە گومورو قاتارلىق مۇتەخەسسسىن - ئالىملارنى 20 يىلدەك ۋاقىتتىنچە راستلىقىغا

ئىشەندۈرەلەيدۇ؟ بۇنىڭ مەسئۇلىيىتىنى كىم ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك؟

«كەكەنەنەر شېئىرلىرى قول يازمىسى ئۈستىدە ئىزدىنىش» دېگەن ماقالىدە گومورو، كەكەنەنەر كۆچۈرگەن «كۆمۈر ساتقۇچى بوۋاي» دېگەن شېئىر بىلەن دۇڭ خۇاڭدىن تېپىلغان ۋەسىيە تىزىمىدىكى تاڭ دەۋرىدىكى كىشىلەرنىڭ قول يازمىسىنى سېلىشتۇرۇپ، 1.0 ئورۇندا پەرق بارلىقىنى تېپىپ چىققان ھەمدە بۇ ئورۇنلار كەكەنەنەر تەرىپىدىن كۆچۈرۈلگەن «كۆمۈر ساتقۇچى بوۋاي» بىلەن دۇڭخۇاڭ تاڭ دەۋرى كىشىلىرىنىڭ قول يازمىسىنىڭ ئوخشاشمايدىغانلىقىنى ھەمدە ھازىرقى زامان قول يازمىسىغا ئوخشايدىغانلىقىنى بايقىغان. راستتىن ئېيتقاندا، بۇ ئوچۇقتىن-ئوچۇققا «كەكەنەنەر شېئىرلىرى قول يازمىسى» نى تاڭ دەۋرىدىكى خەت-چەكلەر دېسىمۇ ئەمما بۈگۈنكى ئادەملەر قولىدىن (يەنى بىۋاسىتە كۆچۈرۈلگەن نۇسخىسىنى 50-60-يىللاردىكى ئوتتۇرا مەكتەپ تىل-ئەدەبىيات دەرسلىكىدىن كەلگەن) چىققانلىقىنىڭ بىر پاكىتى. لېكىن شۇنداق بولسىمۇ گومورو بۇنىڭدىن شېئىرلار قول يازمىسى «ھەقىقىي، بىباھا گۆھەر» دەپ خۇلاسى چىقارغان ھەمدە ئۇنى ماختاپ: «كەكەنەنەردىن ئىبارەت بۇ قېرىنداش مىللەتلەردىن بولغان قەدىمكى زامان كىشىسىگە بىزنىڭ ئېھتىرام بىلىدۈرۈشىمىزگە ئەرزىيدۇ. ئۇ بەي جۈيىنىڭ ئىلغار ئەھمىيەتكە ئىگە «كۆمۈر ساتقۇچى بوۋاي» شېئىرىنى كۆچۈرۈپ قالدۇرغان ھەمدە يەنە ئۆزى يازغان زومىگەر پومبىچىكلارنى قاتتىق تىللايدىغان «بۆرە ئۈستىدىن شىكايەت» دېگەن شېئىرىنى قالدۇرغان. مۇشۇ قوش كاپالەت بولغانلىقتىن قانداقلا دېگەن بىلەن ئۇ بىر ئىلغار ئاكتىپ بولالايدۇ. يەنە ئۇنىڭ ئوخشىمىغانلىق مىللەتلەر ئىچىدە قوشۇلۇپ كېتىشى جەھەتتىكى ھېسسىياتى يۈكسەك دەرىجىدە ھازىرقى كىشىلەر ئىچىدە ھازىرقى ئىبارەتتە قارىغاندا تار مىللەتچىلىك ياكى چوڭ مىللەتچىلىك ئۇنىڭ قەلبىدە پۈتۈنلەي تۈگىگەن» - دەپ چىن قەلبىدىن مەدھىيلىگەن.

ۋاقىت 20 يىل ئۆتكەندىن كېيىن، بۇ سىياسىي ھېسسىياتقا تولغان خەتلەرنى باشقىدىن ئوقۇغان ۋاقىتىمىزدا، تەئەججۇپ ئىچىدە ياقىمىزنى تۇتماي تۇرالمايمىز. بىراق ئۇ يەنە «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ھەربىر كىشىنى - ئۆزۈمىمۇ ئىچىگە ئالغان ھالدا، قەلبىدە ئېغىر مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى ئويغاتماي قالمايدۇ. مەيلى كىم ئۇنىڭغا قانداق باھا بېرىلسۇن، بۇنىڭ ھەممىسى تارىخنىڭ بىر قىسمى بولۇپ قالدى. بۈگۈنكى كۈندە ھەرقانداق بىر كىشىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈشنىڭ ھەممىسى، بىزنىڭ شۇنچە كۆپ ۋاقىت سەرپ قىلىپ شېئىرلار قول يازمىسىنىڭ يالغانلىقىنى ئېنىقلىشىمىزنى ئۆز ماھىيىتىدىن يىراقلاشتۇرۇۋېتىپ، بۇ ئىنتايىن جىددىي بىر خىزمەتنى تارىخنىڭ كومېدىيىسىنىڭ پەردىسىنى ئېچىش مۇراسىمىغا ئايلاندۇرۇپ قويمىدۇ.

«كەكەنەنەر شېئىرلىرى قول يازمىسى» نىڭ مەيدانغا چىقىشى، داغدۇغا پەيدا قىلىشنىڭ ئالاھىدە ئارقا كۆرۈنۈشى بار. تارىختىكى باشقا ساختا بۇيۇملار بىلەن

ئىستىيا

پەرھات ياسەن

رۇپ تولۇقلاپ يېزىپ چىقىپ ماڭا كۆر-
سىتىڭ» دەپ تاپىلمىدى، سەمەت ئاكا سىز
بىلىشىز مەن ئۇنداق...

ئابلەتنىڭ سۆزى تۈگىمەي تىزىۋېلا
سەمەت ئاكا ئۇنىڭ قانداق قىيىنچىلىقتا
قما دۇچ كەلگەنلىكىنى دەرھال بىلىپ
يەتتى ۋە ئېنىقلىنىپ ئۇنىڭ ماقالىسى-
نىڭ قۇرسانىنى ئىنچىكىلەپ ساناشقا
باشلىدى، ئابلەت نېمە ئىش بولۇۋات-
قانلىقىنى چۈشەنمەي تىزىۋېلا قالدى.
سەمەت ئاكا دەرھال بۇرۇلۇپ چىقىپ
كەتتى ۋە تېزلا قايتىپ كىردى. ئۇ قول-
دىكى ماقالە قەغىزىنى ئابلەتكە سۇنۇپ:
— ماقالىنى مانا بۇ قەغەزگە قايتا
كۆچۈرۈپ چىقىڭ - دە، باشلىققا ئەكىرىپ
قايتا تولۇقلاپ چىقىم دەپ كۆرسىتىڭ، -
دېدى.

ئابلەت ھېچنەمىنى ئاڭقىرالمايدى. بۇ
چاغدا سەمەت ئاكا ئۆز بۆلۈمىگە چىقىپ
كەتكەنىدى. ئابلەتنىڭ بېشى تازا
قاتتى. بۇ قانداق بولغىنى؟ سەمەت ئا-
كىنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى زادى-
لا بىلمەيدىم. ھە، راست، ئۇ ماقالىنىڭ
قۇرسانىنى ساناۋاتاتتى. ئۇ دەرھال سە-
مەت ئاكا ئەكىرىپ بەرگەن ماقالە قە-
غىزىنىڭ قۇرسانىنى ساناپ چىقتى. ئەس-
لى ماقالە ھەر بېتى يىگىرمە قۇر يې-
زىلغان بولۇپ، بۇ قەغەز ئون ئۈچ

(داۋامى 88 - بەتتە)

كاتىبات باشقارمىسىدىكى سەمەت ئاكا
بۆلۈم باشلىقىلىقىغا ئۆستۈرۈلگەندىن
كېيىن، ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ خىزمىتى-
نى ئۆتكۈزۈۋالغان ئابلەتنىڭ، قوللىدى-
كى ماقالىغا قاراپ ھاڭ - تىڭ بولۇپ
تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا
كېلىپ:

— قانداق مەن يازغان ماقالە باشلىق-
قا يارىدىمۇ؟ - دەپ سورىدى.

سەمەت ئاكا ئابلەتكە بەكمۇ كۆيۈ-
نەتتى. شۇڭلاشقا ئۇنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇ-
را مەلۇماتلىق ئىكەنلىكىگە قارىماي، بۇ-
لۇمگە يۆتكەپ كەلدى. ئۇنىڭ ھەرقان-
داق ئىشلىرىغا ياردەم قولىنى سوزۇپ
تۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئابلەتنىڭ قولى-
دىن ئىش كېلىدىغانلىقى مەلۇم بولدى.
بۇ قېتىم باشلىق ئۇنىڭغا بىر پارچە دو-
كلات يېزىشنى تاپشۇرغانىدى. سەمەت ئەلۋەت-
تە قاراپ تۇرمايدۇ - دە.

ئابلەت سەمەت ئاكىنىڭ يېنىغا كەل-
گەنلىكىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا سالام بەردى
ۋە ماقالىنى كۆرسىتىپ دېدى:

— سەمەت ئاكا مەن ماقالىنى كۆچۈ-
رۈپ باشلىققا كۆرسەتتىم. ئۇ ماقالە
خېلى ياخشى يېزىلماپتۇ. مۇناسىۋەتلىك
مەسىلىلەر ھەممىسى دېگۈدەك ئوتتۇرىغا
قويۇلۇپتۇ. بىراق ئازراق ئاددىي بو-
لۇپ قاپتۇ، نەزەرىيىۋى سەۋىيىگە كۆتۈ-

چىكىل شېئىرىيىتىدىكى ئىپكى نەۋىنلەر

پائۇل ئېلۇيارد شېئىرلىرىدىن

ئەركىن ئىبراھىم تەرجىمىسى

مۇھەررىردىن: پائۇل ئېلۇيارد (1895—1952) فرانسىيەلىك مەشھۇر شائىر، زۇر-ئالەمىت ۋە ئەدەبىي پىئائالىيەتچى. ئىككى قېتىملىق دۇنيا ئۇرۇشىنى باشتىن كەچۈرگەن ۋە 1-دۇنيا ئۇرۇشىغا قاتناشقان. شۇڭا ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا ئۇرۇشقا بولغان بىزارلىق تۇيغۇسى ئىپادىلەنگەن. ئۇ دۇنيا دادا ئىزم ۋە ھالقىما رېئالىزم ئەدەبىي ھەرىكىتىنىڭ ئاساسلىق ئەزاسى. ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا كوممۇنىستلار بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ تىنچلىقنى قولغا كەلتۈرۈش ھەرىكىتىگە قاتناشقان. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئاددىي، ئەمما قويۇق لېرىكىملىق كەيپىياتقا ئىگە.

تۇغۇلمىلىق

ئۇ تۇم ھالىرىك ئەنجۈر ئۇرۇقى ئۇ قۇياشتۇر يۇمۇلغان كۆزلىرىدىكى — ھارارەتلىك تىنىقلارنىڭ كەڭ ئېچىلغان ئالاقىسىدا چاقنىشى. ئۇ ھەم شۇنداق قارامۇتۇق قىز لېكىن ئۇنىڭ قىمىقىزىل قېنى بالاغەتنىڭ يېقىپ ئوتلىرىنى يورۇتىدۇ تۈندە ئۆزىنى.

ئوقۇش

پاردۇنىڭ قاق مەركىزىدە ئىزتىراپ چىكىش خىياللارغا بەنتتۇر شۇ ئاپ. قارا ئۆيلەر سىغدىغان تاشتەكتە بۇ ئان تۇرىدۇ بىر پارچە بۇلۇتسىز ئاسمان ۋاقتى ئۇنىڭ چىقىمغاندا ھېچ كېتەر ئۇ تېخىمۇ چىرايلىقلىشىپ

كۆرۈۋېلىش ئاسان شۇ قەدەر

گۈلكۈن چىملار ھەمدە ئادەملەر فونتانلار ھەم جىمجىت يالقۇن كېچە ئۇ قانچىتى قايرىلماس بىر قۇش تىك شەكىلدە بىرلىشىپ ئۇلار تۇتاشتۇردى كۆز قارىچۇقىنى.

سەنچۇ شۇ قول، ئاشۇ شاخلارغا بىچەرۋاسەن ساقلىنار پېتىك سۇلغۇن كارىۋات بەسەرەمجانلىقى تاماكا ۋە پەي. قاناتلار بۇزاليايدۇ تىنچلىقىنى.

چىقىلغان ئەينەك

قاشالارنىڭ سىرتىدا شامال تىك سوزۇلغان ئۇپۇق سىزىقىم دۈم كۆمتۈرۈپ كۆكنى، پالاكەت— قەللىرىڭغا سىغىدۇرار بەلكىم.

ئۆگىنىشەن شۇڭا تېنىماستىن
رۇجىكىنى تاقايدۇ ئاسمان
يەنە پارلاق قۇياشنىڭ نۇرى
يېپىۋالار ئۆگزەڭنى شۇئان.

نەزگىسى

تارتساڭمۇ دېۋىرقاي نىقابىڭنى چېڭ
ئۆزۈڭسەن ئېزىتقۇ رەھنىما ئۆزۈڭ.

زېرىكىشى

ياشالايمەن سېنىڭسىز
ياشالايمەن يىگانە

كىم دەيدۇ
كىم ياشالمايدۇ
سېنىڭسىز
ھە - كىم

پەرۋاسىز مەن ھەممىگە
پەرۋاسىز مەن ئۆزۈمگە

چوڭقۇرلىشىپ بارماقتا كېچە
خۇددى بىر تال ئەينەك كالتەكتەك
سىڭىپ كەتتىم كېچە قوينىغا.

مەۋەلەمەس كۆز

ئۇ شۇقەدەر يۇمران بىخ گويا
نۇر، ئاتەشكە قاپلانغان سەينا
مۇھەببەتكە چىرماشقان خۇشبۇي
تولغان ئاشۇ سەبىي جىسمىغا.

بۇرۇلۇش نۇقتىسى

ئىنتىزار مەن
مېنى يېقىن يولاتمىغان ئاشۇ ئادەمگە.

كۈچ

قاچماقچى بولۇپتى تۇتۇلدى ئۇڭا
قاپەلدىن نىقتىلىپ سىقىلدى مەھكەم
شۇ يىرىك بارمىقى كىرىشكەن بەلگە
قالمىدى ئەس - ھوشى ئۇنىڭ ئاشۇ دەم
ئاشۇ قول قوزغاتقان كۈڭگە ناخۇشلۇق
چۈمكىتەر يىراق ۋە يېقىن ھەممىنى
ھەم ئۆزى ئېرىشكەن ئولجىسى كەبى
قالغۇسى تىستاسلىق ئىچىرە ئەبەدىي.

چىرايلىق قول

ئاياغ بېسىپ باقمىدى
ئۆتمۈشنىڭ شۇ مۇڭلۇق قۇياشى
قول تۇتىشىپ تۇرغان چاغدىكى
شۇ قاشالىق ھويلىدىن تېخى
ئۆلسىدۇ ھەم ئۇ يەردە
يېشىل چىم ۋە ئالما دەرىخى
چەك قويۇشماس كۆزلەر ھەممىشە
باغۇ ئىرەم ۋە جۇدۇن - چاپقۇن
يوشۇرۇۋالغان تەسەۋۋۇردىمىز
چۈشلىرىمىزنى ئۆزىدە.

قېرىمايدۇ
بىزگە ھىمات بولۇپ كەلگۈچى
ئۆتمۈشنىڭ شۇ قۇياشى
ئازابلایدۇ لېكىن شۇ مېنى
يوق قەبرىدەك تەننىق ئاسمىنىم
سۆز - ئىبارە بىلەن مەن قىزغىن -
يارىتىشىم كېرەك مەن ئۇنى.

تۇردىدۇ يىراق

ساغلاملىققا پايندىلىق

كۆز ياشلاردىن تۇردىدۇ يىراق
 بۇ كۆكۈمتۈل كۈلرەك جەننەت
 بۇ ئارقىغا باققان چېكىنىش
 ۋە بەزىبىر ئەستىلىكلەرگە
 ھالسىزلانغان كۇمان

پەۋقۇلئاددە ئۈنۈملۈك رېتسىپ
 تۇرار ئىشەنچ سوۋغىسىنى ئېلىپ.

يا لاقۇن

كۆتۈرۈلدى بۇ يەردىن

خىياللارنىڭ رەڭدار بۇلۇتى
 چېكىنىمىدى ئارقىغا لېكىن
 ئۇنىڭ ئاشۇ غۇۋا سايمىسى

ساھمىلىدىكى چۆمۈلۈش مەيدانى

ئۇنتۇپ قالدى چېمبىرى تامام
 كۆك ۋە ئېقىن، قۇم بىلەن ھاۋا
 ئايلانماقتا بىر - بىرلەپ رايىش -
 قىپپالنىڭ رەسىمگە شۇندا
 ئۇنتۇپ قالدى پەقەت ۋە پەقەت
 ئۆزىنىملا كۆرۈشتىن باشقا
 بېرىلمىگەن رۇخسەت - ئىجازەت
 ئۆزگىلەرگە سېلىشقا نىگاھ.

ئالاقاندىكى قۈتەك

چىكىش - چىرماش بۇ ئۈمىدسىزلىك
 يامغۇرلۇق تۈندىكى مۇجىمەل بۇلاق
 ياپېشىل، ياش ياپراقلاردىن

(بېشى 85 - بەتتە)

رەتلەندى.

بىراق ئۇنىڭ ئازابلىنىشى ئورۇنسىز
 ئىدى. چۈنكى باشلىق ماقالىنى كۆرۈپ
 چىقىپ ئۇنىڭدىن رازى بولدى ۋە مەم-
 نۇنىيەت بىلەن ماختاپ كەتتى.

ئابلەت شۇ ئىشتىن كېيىن تولمىۋاتقان
 زاپلاندى. سەمەت ئاكىنىڭ كۆيۈنۈشىنىڭ
 سەمىيىسى ئەمەسلىكىنى پەقەت دادىسىنىڭ
 ئەمىلى بولغانلىقى ئۇچۇنلا شۇنداق قىم-
 لىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ تېخىمۇ قاتتىق
 ئويغا چۆمدى...

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، ئابلەت
 ئىدارىگە ئۆز خىزمىتىدىن ئىستىپا بېرىد-
 ىدىغانلىقى ھەققىدە ئىلتىماس يازدى.

قۇرلۇق ئىدى.

ئۇنىڭ كۆز ئالدى تۇيۇقسىز ۋاللىدە
 يورۇپ كەتتى. ئۇ بۇ ئىشنىڭ سىرىنى
 بىلىۋالغاندەك بولدى.

ئابلەت ماقالىنى يېڭى قەغەزگە كۆ-
 چۈرۈپ چىقتى. نەتىجىدە ماقالا بۇرۇن-
 قىدىن ئارتۇق بولۇپ چىقتى. ئۇ ئۆز-
 نىڭ قاراپ تۇرۇپ ساختىچە زامك قىلى-
 ۋاتقانلىقىنى، يەنە كېلىپ بۇ ئەقىلنى
 سەمەت ئاكىنىڭ ئۆگىتىۋاتقانلىقىنى ئوي-
 لاپ ئىچى - ئىچىدىن ئازابلاندى. بۇن-
 داق ئالدامچىلىقنىڭ يەنە ئۇزاق داۋام-
 لىشىدىغانلىقىنى ئويلاپ بەكمۇ ھەس-

[سابق سوۋېت ئىتتىپاقى]

شايم شاۋايېۋ

شاھسال چىمسا ۋەيران بولىدىغاندەك تۇيۇلىدۇ.

بۈگۈنمۇ ئاجايىپ قاتلىق چۈش كۆ-رۈپتىمەن. ئويغىنىپ كەتكىنىمگە مىڭبىر ئەپسۇس يېدىم. كۆزلىرىمنى يۇمۇپ چۈشۈمنىڭ داۋامىنى كۆرمەككە تىرىشتىم. ئەپسۇس، چۈشمۇ توردىن قېچىپ كەتكەن قۇشقا ئوخشاش قايتىپ كەلمىدى. قەلبىمدە ئۇنىڭ ئېسىل تەسراتلىرى قالدى. چۈشۈمدە ئامىتىم كەپتۇ دېگۈدەكمەن، ئەنە ئاشۇ ئامەتنى ئويلاپ، ئۆزۈمنى بىر قەدەر بەختىيار ھېس قىلىدىم.

چۈش دېگەن بەردىز چۈش. لېكىن تىرىك بەندىگە تۇرمۇشنىڭ غېمىنى ئويلاش زۆرۈرغۇ؟ ئورنۇمدىن قوپىپ ئالدىمدا ھېنى كۈتۈپ ياتقان ئېشلار بىلەن مەشغۇل بولۇشقا كىرىشتىم. توۋا دەيمەن، ئاخشام نەگە قويدۇمكىن، ئاياغ كىيىمىمنى ئىزدەپ تاپالماي بىر ھازا ئاۋارە بولدۇم. خۇددى بىرسى يوشۇ-رۇپ قويغاندەك ھېچيەردىن تاپالمايدىم.

ياش چوڭايغان چاغدىمۇ بىرسىنى كۆرۈپلا ئاشىق بولۇش ھەممە كىشىلەر ھاياتىدا يۈز بەرمەيدۇ. لېكىن ھېنىڭدە يۈز بەردى. مەن ئاشىق بولغان قىز ئۆزۈمدىن يىگىرمە ياش كىچىك. بىر-ئىككىمۇ ئۆزىگە چۇشۇق سەۋەبلىرى بار. بىر كۈنى ئورنۇمدىن ناھايىتى خۇش چاغ تۇرۇپتىمەن. روھىم كۆتۈرەڭگۈ، كەيپىم ياخشى ئىدى. ماڭا قانداقتۇر بىر مۆجىزە يۈز بېرىدىغاندەك سېزىلاتتى. بۇ ئېھتىمال ساددىلىقىمىدۇر. لېكىن كۆڭلۈم بىر نەرسىنى سېزىدۇ. مەن ياش پالا ئەمەس، قېرىدۇ ھېسابلانمايمەن. پالغا ئىشىنىمىمۇ كەتتەيمەن، ئەمما ئىشەنمەيمەن دەپمۇ ئېھتىمالمايمەن. بەزىدە خۇددى گۆدەكلەردەك چۈشۈمدە كۆرگەن ئاجايىپ ياخشىلىقلارنى ھاياتتا كۆرۈشنى خالايمەن. مەن ئاشۇنداق بىر خىيال دىۋانىسى. بەزىدە مېنىڭ خىيالىم بىر ئەينەككە ئوخشاش، بىرسى تېگمىلا كەتسە كۆكۈم-تالغان بولىدىغاندەك ياكى قۇمىدىن ياسالغان ئۆيگە ئوخشاش قاتتىق

خۇشخۇي، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى دېگەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى - دە! شۇك تۇرۇش ئۇلارنىڭ تەبىئىيىتىگە زىت ئوخشايدۇ. ئاۋازلىرىمۇ جاراڭلىق، بىر - بىرىگە ئېيتقان گەپ - سۆزلىرى كۈلكىلىك، ھەرىكەتلىرى چاققان. «جىم ماڭغۇچە كۈلۈپ بولسىمۇ ماڭاي» دېگەن ئىدىيەتتە ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزىگە مەنمۇ قوشۇلۇپ كۈلۈۋەردىم.

- مېنىڭ بېقىنىشىمغا يېتىۋاتقان مۇنۇ سېنىڭ قولۇڭمۇ؟ - دېدى بىر قىز. - ياق، پۈتۈم. باياراقتا بىر يەرگە ئىلىشىپ قېلىۋىدى، چۈشۈرۈۋالاي دېسەم پۇرسەت بولمايۋاتىدۇ، - دېدى يىڭىت. ئوقۇغۇچىلار كۈلكىگە - قىقاس يانغراتتى.

- شۇ، - دېدىم، - سېنىڭ قاقىردىن پەرقىڭ بولمىسا كېرەك.

- ئۇمۇ پۈتمىنى بويىنىغا ئارتىۋالسا كارى يوق تۇرۇۋېرىدۇ، - دېدى مېنىڭ سول تەرىپىمدىكى قىز. پۈتۈن دىققىتىم خېلىدىن بېرى ئاشۇ قىزغا قارىتىلغانىدى. ئۇنىڭ تېنىدىن خۇددى كۆيۈۋاتقان مەشتەك ھارارەت چىققاتتى. توۋا، خىيال دېگەنگىمۇ يوقلا نەرسىلەر كېلىۋالدىكەن. «ئۇ قىزمۇ ماڭا ئوخشاش چۈش كۆرگەن بولسىچۇ؟ ئېھتىمال ئىككىمىز بىر خىل چۈش كۆرگەن بولساق ئەجەب ئەمەس» دېگەن پىكىر كالىدامدا پەيدا بولدى. كىم بولىدۇ، ئېھتىمالدىن تاشقىرى نەرسە يوققۇ؟

ئۇ قىزمۇ مېنىڭ كۆز ئۈزمەي قالدۇرۇپ تۇرۇپ قالغىنىدىن بىر نەرسىنى سېزىۋالغان بولسا كېرەك. غىلام - غىلام كۆزلىرىنى تاشلاپ قويدۇ. مەن بۇ

خۇدا ئوڭلاپ ئاياغ كىيىمىمنىڭ ئىككى بولغىنى قانداق ياخشى بولغان. كۈندە - راق بولسىمۇ ئۆتۈكۈمنى كىيىدىم - دە، قولۇمغا سومكىنى ئالدىم. بازارغا بېرىپ لازىملىق نەرسىلەرنى ئەكىلىش كېرەك. يالغۇز تۇرغاندىكىن ھەممىنى ئۈزۈم قىلمىسام ماڭا بىرسى ئەكىلىپ بېرەتتىمۇ. ھەر شەنبىدە بىر قېتىم بازارغا بېرىش ئادەت بولۇپ قالغان. ئۆيگە قۇلۇپ سېلىپ سىرتقا چىققىم. كېچىسى يامغۇر ياغقان بولسا كېرەك (قىشتا يامغۇرنىڭ ياغقىنى نېمىسى) تىرونتۇلاردا نېپىز مۇز قېتىپ قاپتۇ. تېپىلىپ كېتىپ قارىغايدەك گۈپلا يىقىلدىم. ھەممە ئەزايىم ساق، پەقەت ئوڭ قولۇمنىڭ باشاللىقى چىم - چىم ئاغرىيدۇ. بىر باشاللىق دېگەن نېمە، ئەھمىيەت بەرمىدىم.

ئاپتوبۇس بېكىتىدە ئادەملەر نۇر - غۇن ئىكەن. «شەنبىدە ئۆيدە ئولتۇر - ماي نەگە بارىدىغاندۇ بۇلار؟» دەپ ئويلىدىم. چۈنكى شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرى ئاپتوبۇس دېگەن ئانچە جىق ماڭمايدۇ. ئامال يوق كۈتۈشكە توغرا كېلىدۇ. بىر چاغدا ئاستا كېلىۋاتقان بىر ئاپتوبۇسنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئۆزۈم كېلەڭسىز يوغان، ئۇزۇندىن - ئۇزۇن ئاپتوبۇس ئىكەن. ئۇ كېلىپ توختىشى بىلەن بېكەتتىكى ئادەملەر ئىشىكىگە پەلەپ ئۆزلىرىنى ئاتتى. مەنمۇ كۆپچىلىكتىن قالماي قىستا - قىستاڭغا كىرىپ، ئاخىرى ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدىم. شۇكرى! ئۆپچۈ - رەمگە باقسام بىر توپ ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئارىسىدا ئىكەنمەن. ئۇلار تارىخچىلىق ئىكەنلىكىگە باقماي

خىياللىمغا بىر ئىرى كەلدى - دە،
ھېلىقى قارا كۆز قىزغا جۈرئەت بىلەن
مۇراجىئەت قىلدىم:

- يوللىمىز بىر بولسا كېرەك، مەنمۇ
سىلەرنىڭ مەكتىپىڭلار تەرەپكە كېتىپ
بىاراتتىم... كېلىڭ، ئولتۇرۇۋېلىڭ،
بىلىلە ماڭايلى.

قىز ماڭا دەسلەپتە ئىشەنمىگەندەك
شۈبھىلىك قاراپ قويدى - دە، ئاندىن
ئاستا كېلىپ ئاپتوموبىلىغا ئولتۇردى.
- قايسى فاكۇلتېتتا ئوقۇيسىز؟ -
دېدىم.

- فىزىكا فاكۇلتېتىدا، ئۈچىنچى
كۇرستا.

- ياتاقخانىلار يىراق ئىكەن.
- ھە، يېڭى كورپۇسنىڭ يېنىدا
ياتاقخانا سېلىنىۋاتىدۇ، شۇ يەر پۈت
كەندە كۆچمىزغۇ دەيمەن.

كىرا ئاپتوموبىلى مەنزىلىگە يېتىپ
توختىدى. قىز سومكىسىنى ئاچىدۇ،
مەن ياپىمەن. قىز يەنە ئاچىدۇ، مەن
يەنە ياپىمەن. يىانچۇقۇمدىن پۇلنى
چىقارماقنىڭ تەس بولۇپ كەتكىنى،
قىسقىسى، بىر دەقىقە قارىشىپ قالدۇق.
قىز كۆزلىرىنى قاجۇرۇپ ئۇزۇن كىر-
پىكىلىرىنى يۇمىدى. ئۇچراشماق نىيىت-
تىمىگە قارشى بولەمدى. ياتاقخانىسى-
نىڭ نومۇرىنى ئېيتتى، ئاخىرى خوش
لاشتۇق. مەن قىزنىڭ كەينىدىن قاراپ
ئويلىنىپ قالدىم. كىرا ئاپتوموبىلىنى
ماڭغۇزماي تۇتۇپ تۇرىمەن. مۇنداق
ئىشلارغا ئادەتلەنگەن شوپۇر ئەسنەپ
قويۇپ تاماكا تۇتاشتۇردى. قىز كور-
پۇسىغا كىرىپ كەتكۈچە قاراپ تۇردۇم،
ئاندىن شوپۇرغا مۇراجىئەت قىلدىم:

- كەتتۇق!

ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئارى-
سىغا ئەر كىرىپ قالغىنىغا
پۇشايمان قىلماي، ئەكسىچە ئۇلار
بىلەن تەڭ قاقلاپ كۈلىمەن. بىر
چاغدا مېنى ئۆز سېپىگە قويۇپ قىلغۇسى
كەلمىگەنلىكىمنىڭ نىشانىسى سۈپىتىدە
كۆزەينەك تاقىۋالغان باشقا بىر قىز ياق
تۇرمىغاندەك قاراپ قويدى. بۇ قاراشتا
«ساڭا كۈلۈشنى كىم قويدى» دېگەن
مەزمۇن بار ئىدى. مەن ئۇنىڭغا
«چاتىقىڭ نېمە» دېگەن نەزەردە جاۋاب
بەرگەندەك بولدۇم. بىر ئوبدان مېڭى-
ۋاتقان ئاپتوبۇس بەزگەك كىشىدەك
تىترەپ «تارس» قىلغان ئاۋاز چىقار-
دى - دە، توختاپ قالدى. مانا، ساڭا كېرەك
بولسا. ئالدىرىغاندا ئاشۇنداق ئىش
كىچ كېتىدۇ ئەمەسمۇ... ئاز - تولا
كۈتكەندىن كېيىن ھەر قايسىمىز
شوپۇرنىمۇ، ئاپتوبۇسنىمۇ قوشۇپ قاغاپ،
ئاپتوبۇستىن چۈشۈشكە مەجبۇر بولدۇق.
ئاپتوبۇستىن چۈشكەن ئوقۇغۇچىلار
ئۆز ئارا پىچىرىلىشىپ، بىر قارارغا
كەلدى ئېھتىمالسىم، بىر كېتىۋاتقان
ئاپتوموبىل بارمۇ، كىرا ئاپتوموبىلىمۇ
ئىشقىلىپ ئۇدۇل كەلگىنىگە قول
كۆتۈرۈپ توختاتماقتا، ھېلىقى قارا كۆز
قىز چەتتە تەنھا تۇرۇپتۇ. چىرايىدىن
بىرسىدىن رەنجىۋاتقانلىقىنى سەزدىم.
ئۇنىڭ مەيۈس كۆزلىرى، چىنىدەك سىيلىق
يۈزىگە قاراپ ھەممىنى ئۇنتۇپ
تۇرۇپلا قاپتىمەن. خېلىدىن كېيىن
مېڭىش چارىسىنى قىلدىم. شۇ چاغدا
كۆڭلۈمدىكىمنى تاپقاندا كەتتىمىغا بىر
كىرا ئاپتوموبىلى كېلىپ توختىدى - دە،
شوپۇر:

- مەرھەمەت! - دەپ تەكلىپ قىلدى.

كەمرا ئاپتور ھويىلى ئورنىدىن قوز-غالدې. مەن خىيالەن قىز بىلەن نېمەلەر ھەققىدە گەپلەشكەننىمىنى تەسەۋ-ۋۇر قىلماقتا تىرىشتىم. ئۇنىڭغا ئاددىي گەپ - سۆزدىن باشقا ئەھمىيەتلىك كىرەك ھېچنەرسە ئېيتىۋالغىنىمىز ئىكەن. لېكىن ئىدلىق بىر تۇيغۇ قەلبىمنى ئىسسىتىپ ھاياجانلاندىراتتى. بەلكىم بۇ بىر ئالدامچى ھېسسىياتتۇر. مەن ئوقۇغۇ-چىلىق دەۋرىدىن يىراقلاشىپ كېتىپتەنمەن، ئۆز تەڭتۇشلارم دا ئىرىسىدە بولغىنىم تۈزۈك ئوخشايدۇ. ئارىدىكى پەرقنى يوق قىلىش ئەمەلىيەتتە مۇمكىن ئەمەس ئىكەن.

لېكىن قىزنىڭ يۇمشاق مۇئامىلىسى، چىرايلىق كۆز قارشى ئارىسىنى يىپىسىز باغلىغاندەك ئۆزۈمنى بىر تۈرلۈك ھېس قىلىشەن، ھاياجانلىنىشەن. شۇندىمۇ ئەقلىمگە سېلىپ كۆرسەم، ئۇ ماڭا: «ئۆتكەن ۋاقىتنى، ئىزىدىكى يىل پەرقىنى يوقىتىش، ھېسابتىن چىقىرىۋېتىش مۇمكىن ئەمەس!» دەيدۇ. ئەمما ئۈمىد بولسا: «سۆيگۈدە پەللى - پەرق بولمايدۇ» دەپ ئىشەنچىمنىڭ ئۈچ تارتىپ پىلەك يېيىشىمغا تۈرتكە بولىدۇ. ئارزۇيۇم «تەۋەككۈل مۇككە» بەل باغلاشقا دەۋەت قىلىدۇ. لېكىن بىزنىڭ ئارىلىقىمىزدىكى پەرق يىگىرمە يىل، يەنى ئۇ يىگىرمە ياشتا، مەن بولسام قىرىق ياشتا. لېكىن ئۇ قىز بىلەن ئۇچرىشىشقا قەتئىي قارار قىلىدىم. نىيەتتىم ئۇنىڭ ھۆسنىدىن بەھرىمەن بولۇش، ئىدلىق لەۋزىنى ئاڭلاش.

ئاخىرى قىزنى ئىزدەپ باردىم، ئۇ كەڭلىكىگە ئەجەپلەنمىدى. ئاپلىنىپ

كېلىش تەكلىپىمىز رەت قىلىمىدى. گويىا كونا دوستلاردەك مۇئامىلىمىزدىمۇ ياتتىراش بىلىمىمىز يەتتى. بىز شۇ كۈندىن باشلاپ نۇرغۇن قېتىم ئۇچراشتۇق. شەھەر كوچىلىرىدا ئايلىنىپ، كىنو-تىياتىرلارغا باردۇق. ھاياتنىڭ سىر-لىرى، تەبىئەت قانۇنى، ئىنسانپەرۋەر-لىكنىڭ ئالىي پەزىلىتى، ھەتتا ئۇششاق - چۈشەك مەئىشەت مەسىلىلىرى ھەققىدە پىكىرلىشەتتۇق. پىكىرلىرىمىزدە ئومۇمىيلىق باردەك بىلىنىشىمۇ، لېكىن ئەڭ ئاساسلىق مەسىلە - سۆيگۈ ئۈچۈن بۇلار يېتەرلىك ئەمەس ئىدى. بىر قېتىم ئۇنىڭ ياتاقخانىسىغا بارغىنىمدا، مېنى ھېلىقى ئاپتوبۇستا يامان كۆزى بىلەن قارىغان يوغان كۆزەينەكلىك قىز قارشى ئالدى. ئۇ پاتىمەنىڭ يېقىن دوستى ئىكەن. مەن ئۇ قىز ھەققىدىكى پىكىرىمنىڭ ناتوغرا ئىكەنلىكىگە ئۇيۇلۇپ قالدىم. چۈنكى بۇ قىز ئىنتايىن مېھرىبان، دوستى ئۈچۈن سادىق ئىكەن. ئوقۇغۇچىلارغا خاس بىر خىسەت - ئۇلار ساۋاقداشلىقىدىن ھەتتا چېنىقىشقا ئايمىمايدۇ. ئۇلار بىرىمىزنىڭ خۇشاللىقىغا شادلىنىپ، قايغۇ-سىغا تەڭ شېرىك بولۇشنى ئادەتكە ئايلاندۇرغان. شۇ دوستلۇق تۈپەيلىدىن بۇ قىز پاتىمەنى ناتوغرا يولدىن ئاگاھلاندۇرۇپ، مېنىڭ ئۆزىگە لايىق ئەمەسلىكىمنى، بۇ ئۆتۈپ كېتىدىغان ۋاقىتلىق ھادىسە ئىكەنلىكىمنى، شۇڭا ئۆزىنى پەرۋانمىدەك ئوتقا ئاتمايلىقىمنى تەكىتلەپ ئەقىل - مەسلىھەت بېرىپتۇ. ئەقىلگە سالسام، ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئېيتقانلىرى بىردىنبىر راست، پاتىمەنىڭ خاتالىشىشىمىزنىڭ كاپالىتى.

لېكىن؟ لېكىن ئىمىنار قىلىشىنى قىلىمەن
 مەن ئۇ يىزىرىكىمگە يېقىن يىولاتقۇم كەل-
 مەيدۇ. چۈنكى سۆيگۈ دېگەن ۋاقىتلىق
 بولمايدۇ - غۇ؟! مۇھەببەت دېگەن
 يۈرەكنىڭ ئەدرىغۇ! يۈرەككە بېقىنماي،
 ئۇنى تىگىشىماي مۇمكىنمۇ؟ ياق! ھەر-
 گىز! دەپ ۋارقىراپ ئالەمگە چار
 سالغۇم كېلىدۇ. پاراسەتكە بېرىلىپ
 ھەقىقىي ھېس - تۇيغۇدىن ۋاز كېچىش
 نامەردلىك سۆيگۈ - مۇھەببەت ياشقا
 قاراپ چەكلەنمەيدۇ! دەپ يۈزلىگەن -
 مىنگىلەن مەسالىلارنى كەلتۈرۈپ ئىس-
 پاتىلماقچى بولىمەن...

بۈگۈن قۇم شېكەردىن ياسىغاندەك
 ئاپئاق ئېگىز تاغ ئىزىتىدە پاتىمە
 ئىككىمىز تۇرىمىز. ئەتراپنى تەكشى
 ياپقان قار قۇياش نۇرىدا يالت -
 يۇلت قىلىپ، ئۇچقۇن چاچرىغاندەك
 تۈمەننىڭ زەررىچىلەر پارلايدۇ. شۇن
 داق پەيتتە شامال بىلەن بەسلىشىپ
 چاڭىنى تۇۋەنگە قويۇپ بەرگۈك كېلىمە-
 ن. قانات پۈتكەندەك ۋۇجۇدۇڭ
 ئۇچۇشنى خالايدۇ.

پاتىمە ئىككىمىز تاغقا ئۆزلىگەندە
 تەرلەپ - ھاسراپ كېتىۋىدۇق، پاتىمە -
 نىڭ ئىككى مەڭزى ئالغۇچىدەك قىزى-
 رىپ، قىزنىڭ ھۆسىنى تېخىمۇ گۈزەل -
 لىشىپ كېتىپتۇ. مەن تەلۈرۈپ قاراپ
 قالدىم. قانداقتۇر نادەلۇم كەيپىيات
 قەلبىمنى تەۋرەندۈردى. بۇلۇق - بۇلۇق
 نەپەس ئېلىۋاتسامۇ دېمىم سىققانداك
 ئۆزۈمنى نىمجان سېزىمەن. نېمە

ئۈچۈندۇ بېشىم پىرقىراپ كۆزلىرىم
 قاراڭغۇلاشتى. مەن خېلىغىچە كۆزۈمنى
 يۇمۇپ تۇردۇم. بىر چاغدا قىزنىڭ
 ھۆسىنىگە قارىۋىدىم، ئۇنىڭ ئۆتكۈر
 كۆزلىرى دىلىمنى قۇياش نۇرىدەك
 كۆيدۈرۈۋەتتى. چېرىدىكى ئاددىي
 تەبەسسۇمى ئۆزىگە يارىشىپ تۇراتتى.
 ئۇنىڭ نەزەرى چېرايمىغا چۈشكەندە
 يۈزۈمدىكى قورۇقلار جىۋىرلاپ ئېچىش-
 قاندىك بىلىنىدۇ. مەن ئۇلارنى ئال
 قانلىرىم بىلەن توسۇشقا ھەرىكەت
 قىلىدىم. پاتىمە مەرۋايىتتەك چىشىلىرىنى
 يالىتىرىتىپ كۈلۈۋەتتى - دە، جىلۋە
 بىلەن:

- قېنى قوغلاپ كۆرۈڭ! يېتىشىڭ! -
 دېدى - دە، تۇۋەنگە قاراپ شۇڭغۇدى.
 چاڭنىدىن «پۇرلا» قىلىپ كۆتۈرۈلگەن
 قار ئۇچتۇنى يۈزۈمگە يېپىشتى. پاتىمە
 خېلى يەرگە ئۇزاپ كېتىپتۇ. كېچىكىپ
 قالغىنىنى چۈشەندىم. «قوغلاپ يېتىش
 نەدە؟ ئارىدىكى مۇساپە قىزىق بىلەن
 يىگىرمە! ئارىلىق ئىنتايىن يىراققۇ...»
 - خوش! - دېدىم چارىسىزلىقتىن، -

قوغلاپ يېتەلمەيمەن، خوش، سەۋرى
 قامەتلىكىم! - ئاۋازىم تاغ باغرىنى
 چاڭ كەلتۈردى.
 ۋاقىت ھەممىنى بەلگىلەيدىكەن.
 ھەممىگە ھۆكۈمران ئىكەن! شۇ چوققىدا
 تۇرۇپ بۇ ھەقىقەتنى ئېنىقراق تەسەۋۋۇر
 قىلىدىم. ئىمىنار قىلىنىشقا مەجبۇر
 بولىدۇم...
 نەشىرگە تەييارلىغۇچى: تۇرسۇن قىلىۋالدى

مىكرو ماقالىلەر

«تۈگىمەس ناخشا» ھەققىدە تەھلىل

ئەخمەتجان ئوسمان

«تۈگىمەس ناخشا» كىتابخانىغا مەلۇم، شۇنچا بۇ يەردە قايتىدا كۆچۈرۈپ ئولتۇرمايمەن. شۇنىمى ئېنىقكى بۇ شېئىر ئۇيغۇر ھازىرقى زامان پوئىزىيىسىدە بەلگىلىك بىر پەللە سۈپىتىدە تىلغا ئېلىنىدۇ، شۇنداقلا تېمىيىجان ئېلىيۇپ شېئىر-لىرى ئىچىدە ئەڭ يىرىكلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. مەن بۇ يەردە ھېچقانداق مۇقەددىمىسىزلا تەھلىلنىمىڭ لىنىيىسىگە كۆچمەن.

1. تېكىستنىڭ بىر جۈملىگە ئەخچاملىنىشى.

ئالدى بىلەن قوللىمىزدىكى بۇ تېكىستنى تەھلىلنىمىڭ ئوبىيېكت ستراتېيىسى سۈپىتىدە بىر جۈملىگە سۆزگە ئەخچاملايمەن. بۇ ئەخچاملىغۇچى جۈملىگە تېكىستنىڭ سىنىتاكسىسلىق ۋە سېمانتىك قۇرۇلمىسى ھېسابلىنىدۇ. تېكىستنى ئەخچاملىغۇچى جۈملىگە تۆۋەندىكىچە: «ھەر ئاخشىمى، شۇ كوچىدىن ئەگىپ كېتەلمەي، بىر پەللىنى كۆزلەپ مېڭىپ، تۈگىمەس ناخشىنى ئېيتىمەن».

2. تېكىستنىڭ سىنىتاكسىس قۇرۇلمىسى.

تۆت كۇپلېت 16 مىسرالىق بۇ تېكىست ئۈچ بىرىكمە جۈملىگە بىررەۋىشتىن ئىبارەت چوڭ مۇرەككەپ جۈملىدىن تەركىبلەنگەن بىر پۈتۈن گەۋدە. بۇ گەۋدە «شۇ كوچىدىن ئەگىپ كېتەلمەيمەن»، «بىر پەللىنى كۆزلەپ ماڭمەن»، «تۈگىمەس ناخشىنى ئېيتىمەن» قاتارلىق جۈملىلەرنىڭ «ھەر ئاخشىمى» دېگەن رەۋىش شەرتى بىلەن يارلىققا كەلگەن.

تېكىستكە تەپسىلىي نەزەر تاشلىساق، ئۇنىڭ بىرىنچى كۇپلېتى مۇقەددىمە، قالغان كۇپلېتلىرى باياندىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمىز. چۈنكى تېكىستنىڭ سىنىتاكسىس لىنىيىسى مۇنداق:

«ھەر ئاخشىمى ۋە ھاكازا، بۈگۈن ئاخشامدۇ ۋە ھاكازا» تېكىستنىڭ «ھەر ئاخشىمى ۋە ھاكازا» دېگەن مۇقەددىمىسىدە «ناخشا ئېيتىش»، «شۇ كوچىدىن ئەگىپ كېتەلمەسلىك»، «بىر پەللىنى كۆزلەپ مېڭىش»، «تېخى يېتەلمەي ئاۋارە بولۇش»

پېتىملىرى ئورۇنلاشتۇرۇلغان. «بۈگۈن ئاخشاممۇ ۋە ھاكازا» دېگەن باياندا بولسا «ئاخشا» نىڭ «تۈگۈن» ئىكەنلىكى شەرھىلەنگەن، باشقا پېتىملار مۇقىملاشقان. تېكىستنىڭ «ھەر ئاخشىمى» دېگەن رەۋىشى ئۆتكەن ھەم كەلگۈسى زامانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھازىرقى زامان پېتىملىرى بىلەن خاراكتېرلەنگەن بولسا، «بۈگۈن ئاخشام» دېگەن رەۋىشى ئۆتكەن زامان پېتىملىرى بىلەن خاراكتېرلەنگەن. مانا بۇ جەريان - تېكىستنى مۇقەددىمە ۋە بايانغا بۆلگۈچى ئامىل. يەنە بىر ئامىل مۇقەددىمىدىكى «ھەر»، باياندىكى «بۈگۈن» دۇر.

تېكىستنىڭ بۇ سىنتاكتىك قۇرۇلمىسى مۇنداق خۇلاسە بېرىدۇ: بۇ قۇرۇلما نەسرىي ژانىر قۇرۇلمىسى، شېئىرىي ژانىر قۇرۇلمىسى ئەمەس.

3. تېكىست - ئېپېزوت.

تېكىستنىڭ ئىستىقۇرۇلمىسىنى ئېپېزوت تەشكىللىگەن، ئۈچ پېرسوناژ رولغا چىققان: مەن، بوۋاي، دىلبەر. بىراق ئاخىرقى پېرسوناژ سەھنىدە ياكى ئېكراندا زاھىر بولمايدۇ. سەھنە كۆرۈنۈشى مۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇلغان: كوچا، كوچىنىڭ بىر تەرىپى تۇتاش ئۆيلەر، بىر دېرىزە، بىر ئىشىك، بىراق دېرىزە بىر ئۆيگە، ئىشىك يەنە بىر ئۆيگە مەنسۇپ. ۋەقەلىك مۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇلغان: «مەن» ناخشا ئېيتىپ كېلىپ دېرىزىنى چېكىدۇ، شۇ ئەسنادا ئىشىكنىڭ ئېچىر-لىرىن ئاۋازى ئاڭلىنىپ، بىر بوۋاي كايىغان ھالدا چىقىپ كېلىدۇ. ئېپېزوت «مەن» بىلەن بوۋاينىڭ دىئالوگى ئارقىلىق ئاخىرلىشىدۇ. مانا بۇ ۋەقەلىك تېكىستنىڭ ھەرىكەت قۇرۇلمىسى، بۇمۇ يەنە تېكىستنىڭ نەسرىي ژانىرلىق خۇسۇسىيىتىنى خۇلاسەلەيدۇ.

4. تېكىستنىڭ مۇناسىۋەتلىرى.

تېكىستتىكى ئاساسىي مۇناسىۋەتلەر تۆۋەندىكى سەۋىيىلەرگە ئىگە:

A - زامان مۇناسىۋەتلىرى.

ھەر ئاخشىمى // بۈگۈن ئاخشام. دېمەك تېكىستتە بىرلا زامان مەۋجۇت، ھەرىكەتلەرنىڭ ئۆتكەن، ھازىرقى، كەلگۈسى رەۋىشلىرى پەقەتلا ئاخشامدا زاھىر-لىشىدۇ. بۇ - تېكىستتىكى زاماننىڭ تۇراقلىقىنى، ھەرىكەتچان ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

B - ماكان مۇناسىۋەتلىرى.

كوچا // پەلە. تېكىستتىكى ھەرىكەت رەۋىشلىرى كوچىدا تۇراقلىققا ئىگە

بولسىمۇ، بىراق، يەتكىلى بولمايدىغان پەللىدە ھەرىكەتچانلىق بىلەن خاراكتېر-
لىنىدۇ. كوچا پېتىللارنى مەركەزگە يىغسا، پەلە چېچىۋېتىدۇ. بۇ - تېكىستتىكى
بىرىنچى شېئىردى ئامىل.

C - ئاشىق - ناخشا مۇناسىۋىتى.

ناخشا تۈگىمەسلىك بىلەن سۈپەتلەنگەن ھالدا ئاشىقنى ھىجران كۆلىمىگە
كىرگۈزىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت تېكىستتە «تۈگىمەس ھىجران» دېگەن يوشۇرۇن جۈملىنى
ياردىتىدۇ. بۇ جۈملە ئارقىلىق تېكىست كەيپىياتىنىڭ «پەرىشانلىق» ئېلىپبەنتى باي-
قىلىنىدۇ. مانا بۇ - تېكىستتىكى تۇنجى شېئىردى ئېنىپىرگىيە.

D - بوۋاي - ئاشىق مۇناسىۋىتى.

بۇ مۇناسىۋەتتە «تۈگىمەس ھىجران» ئۇنتۇشتىن ئىنتىلىشكە سوزۇلىدۇ.
«ھەر ئاخشىمى // بۈگۈن ناخشام» مۇناسىۋىتىنىڭ تۈرتكىسىدە بوۋاي // ئاشىق مۇنا-
سىۋىتى ئۇنتۇش - ئىنتىلىش - ئۇنتۇش - ئىنتىلىش ھالىتىدە دەۋرلىنىدۇ. «تۈگىمەس
ھىجران» يوقىلىش - كۆرۈلۈش تەكرارلىقىغا ئىگە بولىدۇ.

5. تېكىستنىڭ سېمانىتىك قۇرۇلمىسى.

بۇ تېكىست بىر پۈتۈن گەۋدە سۈپىتىدە ئەتراپىغا بوشلۇق ھاسىل قىلالمايدۇ.
چۈنكى ئۇنىڭ سىنىكتىكى قۇرۇلمىسى تۇراقلىق بىر زاماندىن، مۇقەددىمە ۋە
باياندىن ئىبارەت ئەقلىي سېستېمىدىن، تىلنىڭ لۇغەت مەنىسىگە ئاساسەن تەشكىل-
لىنىدىغان ئېپىزوتتىن يارىتىلغان. بىراق، تېكىستتە فونېما سەۋىيىسىدىلا بىر
قانچە بوشلۇق يارىتىلغان. بۇ بوشلۇق تۆۋەندىكى ئىككى فونېمىدا بايقىلىدۇ.

A - [پەللە]

بۇ فونېمىدىكى بوشلۇق «ئاۋارىسەن تېخى يېتەلمەي» دېگەن جۈملىدىن
«پەللە» گە ئېقىپ كىرگەن.

B - [ناخشا]

بۇ فونېمىدىكى بوشلۇقنى «تۈگىمەيدىغان» دېگەن ئىبارە ياراتقان.
6. خۇلاسە.

يۇقىرىدىكى تەھلىلدىن شۇنى ھۆكۈم قىلىشقا بولىدۇكى، ئەگەر «يېتىپ
بولالماي پەللە»، «تۈگىمەيدىغان ناخشا» دىن ئىبارەت ئىككى بوشلۇق بولمىغان
بولسا بۇ تېكىست ئۆزىنىڭ قىممىتىنى يوقىتىپ، كىتابىخان ئېسىدىن ئاسانلا
كۆتۈرۈلۈپ كېتىدىغان ئادەتتىكى سۆيگۈ شېئىرىگە ئايلىنىپ قالغان بولاتتى.

قانداق پەللە ئۇ سەن يېتەلمەيدىغان؟!

قانداق ناخشا ئۇ سەن ئېيتىپ تۈگىمەلمەيدىغان؟!

مانا بۇ - ئىستېتىك قىممەتكە ئىگە ئىككى سوئال!

شېئىرىيەتتە ئادەم

باتۇر روزى

بىز ئادەم ۋە ئۇنىڭ ماھىيىتىگە مۇقىم قىلىپ ۋە ئۆلچەم بېكىتىپ بېرىشكە، ئادەمگە ماھىيەتلىك ئېنىقلىما بېرىشكە كۈچەپ ئۇرۇنۇپ كەلدۇق. دەرۋەقە ئادەم بىئولوگىيىلىك تۈزۈلۈش جەھەتتىن نىسبەتەن مۇقىم بولسىمۇ، ئادەمنىڭ تېخىمۇ كەڭ مەزمۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، چوڭقۇر قاتلاملىق پىسخىك قۇرۇلمىسى ۋە بۇ قۇرۇلمىنىڭ ئاساسى بولمىش ئەسلى ماھىيىتى مۇقىمسىز، ھەرىكەتچان، ئۆزىنى توختاۋسىز يېڭىلاپ تۇرغۇچى. ماھىيەتتۇر. ئادەم - تېلۇقسىز بارلىق، ئۇ بارلىق ۋە يوقلۇقنىڭ غەلبەتە بىرىكىمىسى. ئادەمدىكى تراگېدىك خۇسۇسىيەت چەكلىك رېئاللىق بىلەن چەكسىز ئىمكانىيەت ئوتتۇرىسىدىكى كېرىلىش كۈچىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئادەم رېئاللىقنى توختاۋسىز ئىنكار قىلىۋاتىدۇ ۋە كۆز ئالدىدىكى چەكسىز مۇمكىنچىلىكلەرنى توختاۋسىز بايقاپ تۇرغۇچى. ئادەم ئۆزىگە، ھاياتقا ۋە دۇنياغا توختاۋسىز يېڭى قىسمەت بەخش ئەتكۈچى؛ ئۆزىنى ۋە ھاياتنى، ئۆزى بىلەن ئويىپىكىتىپ دۇنيا ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى توختاۋسىز يېڭىلاپ، ئىجاد قىلىپ تۇرغۇچى. شۇڭا شېئىرىيەتتە ئىپتىدائىي ئىشلىتىۋالاشقان ئىستېتىك ئاڭنىڭ يۈكسەك پەللىسىدە تۇرۇپ، ئادەم ئىجادكارلىقنىڭ چەكسىز گارمونىيىلىك كارتىپىسىنى چوڭقۇرلاپ يورۇتۇپ بېرىشى كېرەك!

بۇرادەر، ئادەم بولماق ئەڭ قىيىن، ئالدى بىلەن ئادەم بولۇڭ-دە، ئاندىن شائىر بولمەن دەك!

پەيلاسوپلاردىن كانت: «ئادەم - كائىناتنىڭ ئۆلچىمى» دېگەنىدى. نەزەرىيىۋى تەپەككۈردىن تارتىپ تاكى بەدىئىي تەپەككۈرغىچە ئادەمنى ئەنداز ۋە ئۆلچەم قىلىش كېرەك. ماركس نەزەرىيىۋى تەپەككۈردا ئادەمنى ئەنداز قىلىشنىڭ پىساھا ئۈلگىسى. ئۇ نەزەرىيىۋى تەپەككۈردا ئادەمنى كوممۇنىزىمدىن ئىبارەت يۈكسەك ئىمكانىيەت دۇنياسىغا قويۇپ تەسەۋۋۇر قىلىشنى باشلاپ بەرگەن. ئىستېتىك ئاڭ ئاخىرقى ھېسابتا يەنىلا ئەقلىي تەپەككۈردىن ھالقىپ كېتىدۇ. ئىستېتىك كەيپىيات شەكىللەندۈرەلمىگەن شېئىر شېئىر ھېسابلانمايدۇ. ئەقلىي تەپەككۈر تەرەققىياتىدىكى ئۇپۇقلاردىن ھالقىپ كەتكۈچى ئىستېتىك كەيپىيات ئىچىدە ئادەمنىڭ مۇقىمىسىز، گۇڭگا ماھىيىتىنى چوڭقۇر يورۇتۇپ، ئادەمگە ۋە ئادەم بىلەن بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ كەتكەن ئىستېتىك ئويىپىكىتلارغا يېڭى ئىجادىي قىسمەت بېغىشلاش بىلەن خاراكتېرلەنگەن شېئىرىيەت ئەلۋەتتە مۇقەررەر يەسۇندا گۇڭگا بولىدۇ. مۇزىكىلىق

بەلگە قانداق كۇڭگا بولغان بولسا، شېئىردىيەتتە قىلىنىش ھەزرىتىسى ئارقىلىق ئورۇنلانغان ئىستېتىك كەيپىيات سەمپونىمىسىنىڭ شەكىللىنىش جەريانىدا كۇڭگا-لىقتىن تۆرەلگەن ۋە يەنە بىر دۇچىسى كۇڭگالىققا چېلىنىپ تۇرغان چەكسىز ئېچىم-ۋېتىلىگەن ئىستېتىك بەلگىلەرنىڭ كۇڭگا بىر شۇقۇمىدىن شەكىللەنگەن بولىدۇ. بىراۋىسى «قورسقى بار ئادەم» دەپ تەرىپلەش قانداق چاكنى بولسا ئەسلىدىنلا كۇڭگا بولغان شېئىردىيەتنى «كۇڭگا» دەپ تەرىپلەشمۇ شۇنداق چاكنى بولىدۇ. سەنئەتلىك كۆزەللىك ھەرگىزمۇ ئەمەلىي نەرسە بولماستىن، بەلكى ئىستېتىك بەلگە سىمۋول قىلغان نەرسىدىنلا ئىبارەت. بۇ خىل كۇڭگالىق شېئىردىيەتكە زورمۇ-زور تېڭىلغان ئاشقى خۇسۇسىيەت ئەمەس-تە، ئاخىر.

چىنىلىقنىڭ دىققەت مەركىزى يەنىلا ئادەم. چەكلىك رېئاللىق پەقەت ئادەم-نىڭ تارىخىدىنلا ئىبارەت. تارىخ ئادەمنى مەركەز قىلغان چىنىلىقنىڭ پەقەت بىرلا قۇتۇپى بولالايدۇكى، ھەرگىزمۇ ئۇنىڭ ھەممىسى بولالمايدۇ. چۈنكى، ئادەم تارىختىنمۇ ئېشىپ قالىدۇ، بۇنى تارىخنىڭ ئۆزى ئىسپاتلىغان. ئادەمنىڭ ماھىيەتىنى تارىختىن ئىبارەت ئاشكارىلانغان بىرلا قۇتۇپقا «ئۇقىملاشتۇرۇپ قويۇش ئەلۋەتتە تولمىمۇ كۈلكىلىك. چۈنكى تېخىمۇ كەڭ ۋە يۈكسەك مەنىدىن ئېيتقاندا، ئادەمنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى ئىستېتىك ماھىيەتتۇر. تەبىئىيىكى ئىستېتىك ماھىيەت ئادەمنىڭ تۇرمۇشقا ۋە دۇنياغا توختاۋسىز ۋە مەڭگۈ قويۇپ تۇرىدىغان ئىستېتىك تەلەپلىرىنىڭ ئېنىرگىيە مەنبەسى ۋە ئادەمدىكى ئەڭ جانلىق ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ سۈپىتىدە ئەبەدىي تولۇق ئاشكارىلانمايدىغان يوشۇرۇن ماھىيەتتۇر. چۈنكى ئۇ ئاشكارىلانسا تارىخ بولۇپ قالىدۇ، ياكى چەكلىك رېئاللىققا جايلاشىپ قالىدۇ. سەنئەتتە چەكلىك رېئاللىق بىلەن چەكلەنگەن ئاتالمىش «بىچىدىن يىڭ نىمىسىدە تەسۋىرلەش» ئۇسۇلى بىلەن مەيدانغا كەلگەن «بەش قولىداك دۇيان» بولغان چىنىلىق ئىنساننىڭ يوشۇرۇن ماھىيىتىنى نىقابلاپ تويغان، خاتا ھالدا ئىستېتىك ماھىيەتلىك ئورنىغا دىسسېتىۋېلىنغان، بەدىئىي چىنىلىققا خىيانەت قىلدۇرۇپ ساختا چىنىلىق بولۇپ، ئۇ ئەدەبىيەتتە ئادەمگە ۋەكىللىك قىلالمايدۇ. ئادەمنىڭ تولۇقسىز بارلىق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بارلىق بىلەن يوقلۇقىنىڭ غەلبەتە بىرىكەمىسى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت تۇراقسىز ماھىيىتىنى ھەقىقىي ئىجادكارغا خاس بەدىئىي قۇدرەت بىلەن گەۋدىلەندۈرۈپ، چەكسىز ئىمكانىيەتلەر دۇنياسىدا كېزىپ يۈرگەن شائىرنىڭ ئىستېتىك ئېڭىدا چېقىلغان چاقماقلاردىن - ئاشكارا چىنىلىق بىلەن يوشۇرۇن چىنىلىقنىڭ شائىر تەبىئىيەتىدە بىر دەقىقە دىدار كۆرۈشۈشىدىن ھاسىل بولغان چاقماقلاردىن شېئىردىيەت يول بىلەن بىشارەت بېرىلگەن چىنىلىققا شېئىردىيەتتىكى چىنىلىق بولالايدۇ.

بۇرادەر، رېئالىزم ھەرگىز قىسپلىق يول ئەمەس، پەقەت سىز ئۇنىڭغا تەبىئىي بېرىشكە ئالدىراپ كەتمەيسىزلا...

(ئەسكەرتىش: بۇ مەكرۇ ماقالە ئاپتورنىڭ «شېئىردىيەتتە ئادەم» ناملىق بىر يۇرۇش ماقالىلىرىنىڭ باشقىسى).

قاشا

ئېك سەن

چىڭ تۇتۇۋېلىپ، ئىككى پۇتمىنى قاتتىق تىرەپ-دەسسەپ ئارتىلىپ چۈشۈشكە توغرا كېلەتتى. ئۇلار ھەممىشە تالقالغان چاخسىنىڭ يېنىدا تېخىمۇ خاتىرجەم ۋە خۇشاللىق ئىچىدە يەنە بىر ھازا مۇڭلىشىپ ۋالاتتى. ئاندىن كېيىن يىگىت ئۇنى يۆلەپ-كۆتۈرۈپ، ئىسۋايلاپ قاشادىن ئارتىلىدۇراتتى، ئۇ بولسا پىشىپ ساپىقىدىن ئايرىلغان ئالىمدەك سەكرەپ ھويلىنىڭ ئىچىگە چۈشۈۋالاتتى ۋە ئۇنىڭغا قاراپ قولىنى پۇلاڭلىتىپ خوشلىشاتتى، ئاندىن ئۇنىڭ زىلۋا گەۋدىسى كۆزنى يىزمۇپ- ئىچقۇچىلا ئۆيىگە كىرىدىغان كارىدورنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا كۆزدىن غايىب بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئىسقىرتقىنىڭ قاشانىڭ يېنىدىن ئايرىلاتتى.

بىر كۈنى ئاخشى، كىنودىن تارقىغاندا سائەت ئون بىردىن ئاشقاندى. ئۇ بىر پارچە دوكلات ماتېرىيالىنى تېخى دە تەلەپ بولالمىغانلىقىنى يادىغا ئېلىپ، ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويالمىدى. قىزچاق ئۆيىگە يالغۇز قايتتى، كەچكى غۇر-غۇر شامالدا دۈگىدىيىپ مېڭىپ كەلگەچكە يىرىل ئۇنىڭغا تولىمۇ ئۇزۇن بىلىنىدى. بىرلىرىمۇ ئىشىك ئالدىدىكى قاشادىن ئارتىلىپ چۈشكۈچە، ئۇ خېلىلا ھەرەج تارتتى، ئەمما يەنىلا يىقىلىپ چۈشۈپ، پۇتمىنى سۇندۇرۇۋالغىلى قىل

ئۇلار تازا قىرانىغا يەتكەن چاغلىرىدا ئۆزئارا تونۇشتى-ئاندى. ئۇلار دائىم بىللە سۇغا چۆمۈلەتتى، سۈرەتكە چۈشەتتى، تاغلارغا چىقاتتى. ئۇيان-بۇيانلارنى چۆگۈلەپ كېلەتتى، شۇ چاغلاردا مەيلى كىشىلىك تۇرمۇش توغرىلۇق پاراكە ياكى كىنو، رومانلارغا باھا بېرىشلەر بولسۇن، ھامان ئۇلارنىڭ ئوي-پىكىرلىرى پۈتۈشۈۋالغاندەك بىر يەردىن چىقاتتى، ھەر قېتىم ئۇچراشقاندا بېلىق سۇغا ئېرىشكەندەك بىر خىل خۇشاللىق ھېس قىلىشاتتى. ئۇلارمۇ ئورتاق ئارزۇ-ئىستەككە ئىگە سانسىز ئاشىق-مەشۇقلارغا ئوخشاش يېرىم كېچىلەردە بىر بىرى بىلەن خوشلىشىپ ئۆيلىرىگە قايتاتتى. ئۇ ھامان ئۇنى ئۆيىگە ئەكىلىپ قويماقتى. سۇپۇزۈك ئىاي نۇرىدا بىر بىرىگە قاراپ قىيىنچىلىق ئىككى سايە ئۆزئارا بىرلىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئۆيى چەت-چۆرىسى يېشىل سىرداسىر-لانغان ئادەم بويى ئېگىزلىكتىكى قاشا بىلەن قورشالغان چوڭ بىر ھويلىنىڭ ئىچىدە ئىدى. ئىاي نۇرىدا بۇ قاشا خۇددى ئەيزە تۇتۇپ قاتار تىزىلغان مۇھاپىزەتچى ئەسكەرلەردەك ھەيۋەتلىك پارقىراپ تۇراتتى. ھەر قېتىم ئۇلار خۇشاللىق بىلەن قايتىپ كەلگەندە چاخسا تاقىلىپ كەتكەن بولاتتى، ئۇنىڭغا چاخسىنىڭ تىلەقلىنىشى ئىككى قولى بىلەن

قالدى. شۇنىڭ بىلەنلا ئۇ رەنجىپ ئۇنى رەھدەسىز ھېسابلدى. ئۇنىڭ قىز دوست-لىرى بۇ ئىشنى ئاڭلاپ: «توي قىلماي تۇرۇپ مۇنداق ئېتىبارلىقنى قىلمىسا، توينى قىلىۋالغاندىن كېيىن، ساڭا تېخىمۇ كۆيۈنمەي دىلىڭنى ئاغرىتىدۇ» - دېيىشتى.

شۇندىن باشلاپ ئۇ يىگىتى بىلەن ئۇچراشقان چاغلىرىدا، دائىم ئۇنىڭدىن دىتىغا ياقمايدىغان بىر مۇنچە نۇسخا-لارنى تاپىدىغان بولۇپ قالدى، ئۇيان ئويلاپ-بۇيان ئويلاپ ئاخىرى ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتىش قارارىغا كەلدى. ئۇ بىللە چۈشكەن ھەممە سۈرەتلىرىنى ئوت-تۈرىدىن كېسىپ، ئۇنىڭ سۈرەتلىرىنى جەملەپ، بىر پارچە قىسقا خەت بىلەن قوشۇپ ئۇنىڭغا ئەۋەتىۋەتتى.

ئۇ كىچىككىنە بۇ پوسۇلكىنى تاپشۇرۇ-ۋېلىپ نېمە بولمىشىنى بىلەلمەي ھاك-تاك قالدى. دەرىۋ ئۇنىڭغا خەت يېزىپ مۇناسىۋەتنى ئۈزگەن ھالەتتىمۇ گەپنى ئوچۇق قىلىش لازىملىقىنى قەيت قىلىپ يەنە بىر قېتىم ئۇچرىشىنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭ بۇ خېتى قۇدۇققا تاش چۈشكەندەك جىمىقىپلا كەتتى. ئۇ ھەر ئاخىسى ئاشۇ قاشانىڭ يېنىدىن چۆكۈلەپ كېتەلمەي، «كۆتۈرۈلدى تۇلۇن ئاي» مۇزد-كىسىغا كەلتۈرۈپ ئىسقىرتاتتى ۋە ئۇنىڭ سايىمىنى دېرىزىدىن كۆرەتتى، لېكىن ئۇ دېرىزىنى ئېچىپ ئۇنىڭغا قاراش-نى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيتتى.

ئاخىرى ئۇنىڭ ئەقىدىسى ئۇنى تەسىر-لەندۈردى، ئۇلار ئۇچراشتى. - زادى نېمە ئۈچۈن؟ - دەپ سورىدى يىگىت. - چۈنكى سەن شەخسىيەتچى ئىكەنسەن.

- بۇندىن كېيىن يولدا قەتئىي ياغۇز قويماي. - كېچىكتىڭ، باشقا بىر يىگىت بىلەن يۈرۈۋاتسەن، - دېدى ئۇ كۈلۈپ قويۇپ ۋە يۈگۈرگەن پېتى قاشانىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى، چاخسا جالاقىدە قۇلۇپ-لىنىپ قالدى.

- توفىي! - دېدى ئۇ قاشاغا تۈكۈرۈپ. قىزچاق قاراڭغۇ-ۇلۇق ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولغانىدى. ئۇنىڭ بايىقى سوغۇق كۈلگەن چاغدىكى تەلەتى ئۆمۈر بويى ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز خاتىرە بولۇپ قالدى.

ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەيلا، يىگىت قات-تىق ئاغرىپ قالدى. ئاغىنىلىرى قاينۇ-رۇۋەرە سىلىككە ئۇنىدەپ، ئۇنى خاپىلىقتىن خالىي قىلىش ئۈچۈن تانىسىغا ئېلىپ بار-دى. شۇ ئاخىسى ئۇ تانىسىدا كويىا ھا-ۋادا لەپىلدەپ ئۇچقانداك تانسا ئويىناي-دىغان، ئىسسىق يېقىملىق، يان تەرد-پىدىن قارىغاندىمۇ قالىتىم جىلۋىدار بىر قىزنى كۆرۈپ قالدى. ئۇنىڭ قەلبى بىرلا جۇش ئۇردى-دە، ئۇنى تانىسىغا تارتىپ راسا بىر قەپەس چۆكۈلەپ ئوي-نىدى. ئۇ چاقماق تېزلىكىدە بۇ قىز بىلەن پۈتۈشۈپ قالدى.

ئۇنىڭ توي قىلىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان قىزچاق تىنچلاندىرۇش دورىسىنى شۇند-چە كۆپ يېسىمۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش مەقسىتىگە يېتەلمىدى.

ئۇ، بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن كۆڭلى سۆيۈنۈپ، ھەر ھالدا پۇ-خادىن چىققانداك بولدى. يۇ، كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە يەنە ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى. بىر نەچچە يىلدىن كېيىن، ئۇنىڭمۇ توي قى-لىۋالغانلىقى خەۋىرى تارقالدى. ئۇنىڭ

كۆڭلىدىكى ھېلىقى ئىچ ئاغرىتىشمۇ ئالسىب
 قايىقلارغا غايىب بولدى. لېكىن ئۇنىڭ تويىدىن
 كېيىنكى تۇرمۇشى تازا كۆڭۈللۈك بولمىدى.
 بالا-چاقىلىق بولغاندىن كېيىن جېدەل-
 ماجىرالار تېخىمۇ كۆپەيدى، جېدەل-ماجى-
 رالار كۆپىنچە ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئاشۇ
 مەشۇقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى. ھەر
 قېتىم كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەرگەندە، ئۇنىڭ
 يۈرىكى پۇشايمان بىلەن پۇچۇلاتتى؛ ئۇ-
 نىڭ بىلەن ئاخىرقى قېتىم دىدار كۆرۈش-
 كەندە، ئۇنىڭ كەينىدىن تاپ بېسىپلا قا-
 شادىن ئارتىلىپ چۈشۈپ، ئۇنى مەھكەم
 قۇچاقلاپ ئالغان بولسام، ئۇنىڭ ئۇپۇ
 قىلىشىنى كۈتكەن بولسام، كېيىنكى ئەھ-
 ۋال قانداق بولاتتىكىن-ھە؟...

ئازىدىن 30 يىل ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنىڭ
 ئىككى چېكىسىگە تەكشى ئاق سانجىپ قال-
 دى، ئوغۇل-قىزلىرىمۇ چوپچوڭلا ئادەم
 بولۇپ قالدى. ئۇ ئايالى بىلەن ئۇزۇندىن
 بېرى ئايرىم ياشاپ كەلمەكتە ئىدى.
 كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ، ئۇنىڭ تۇل
 قالغىنىدىن خەۋەر تېپىپ، كۆڭلىدە بىردىن-
 لا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىش ئىستىكى پەي-
 دا بولدى. ئۇيان ئويلاپ-بۇيان ئويلاپ
 نۇرغۇن ئارىسالدىلىقلاردىن كېيىن ئاخىرى
 ئۇنىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى. ئەلەك-سەلەك
 قەدەملىرى بىلەن قاشانىڭ قېشىغا كېلىپ
 توختىدى.

ئۇ، ئاق سانجىپ كۆكۈش رەڭگە كىر-
 گەن چاچلىرى چۇۋۇلغان ھالدا ئېگىلىپ-
 مۇكەپپىيىپ كۆمۈر كومۇلاچلىرىنى 3-4 تىن
 تىزىپ كۆتۈرۈپ ھويلىدىن كاردورغا تۈ-
 شۇۋاتتى.

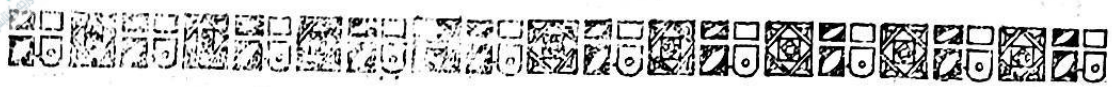
ئىككىيلەننىڭ ئارىلىقى بىر-ئىككى غۇز-
 لاچلا بولسىمۇ، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ بۇ
 تەرەپكە قارىدى.

ئۇ سىرلىرى كۆچۈپ كەتكەن قاشاغا يۆ-
 لىنىپ تۇرۇپ، ئىختىيارسىز ھالدا كۆز
 يېشى قىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ شۇ تاپ-
 تا يۈرىكىدىن چىقىرىپ: «ھەي، بىز ئەس-
 لىمدە مۇنداق زەردىگۈش بولۇپ يۈرمەس-
 لىكىمىز كېرەك ئىدىغۇ» دېگۈسى كەلدى-يۇ،
 ئېغىزىدىن چىقىرىلىدى. تاراملاب تۆكۈل-
 گەن كۆز ياشلىرى قاشانىڭ يېرىلغان
 ياغاچ تۈۋرۈكىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشكەندە،
 30 يىل ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، بۇ ياك-
 غاچنىڭ تېخىچە چىرىمىگە نامىكى، تىۋى
 تاش-سېمونتلار بىلەن چوڭقۇر كۆمۈلگەن
 ھالدا قىمىر قىلماي تىۋرغانلىقى ئۇنى
 ھەيران قالدۇردى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاستا كەينىگە يېنىپ
 كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۇن-تىنىسىزلا كې-
 تىپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇ بولدىكى، ئۇ-
 نىڭ يۈرۈش-تۇرۇشى ئېغىر ۋە سۇس تۇر-
 غاندا ك قىلىشىمۇ، لېكىن روھىي ھالىتى خۇد-
 دى كىشىلىك دۇنياسىدا مۇھىم بىر تا-
 رىخىي ۋەزىچىنى ئادا قىلىۋاتقاندا شۇ
 قەدەر تەمكىن ئىدىكى، ئاشۇ ئېغىر مەسئۇ-
 لىيەت، جەبرى-جاپالار ۋە غايەت زور
 چىداملارنىڭ ھەننىۋاسى تىنىچ-خاتىرجەملىك
 ئىچىگە يوشۇرۇنغاندەك ئىدى. بۇ خىل
 تىنىچ-خاتىرجەملىك گىويا تىپتىنچ ئى-
 قىۋاتقان ئېھتىياتى سۇپسۇزۇك سۇغىلا
 ئوغشايتتى.

نەيم يۈسۈپ تەرجىمىسى

ئويلىنىش ۋە ئىلگىرىلەش - دەۋرىمىزنىڭ تەلپى

مۇھىمەت بولات

راست، بىز قاتتىق بىر خاسىيەتلىك زېمىندا ئالەمگە كۆز ئاچتۇق. ئانا مېھرىدەك ئوتلۇق بۇ ئەزىز تۇپراق بىزنى ئۆزىنىڭ ھارارەتلىك باغرىغا بېسىپ چوڭ قىلدى. لېكىن بىز بۇ ئۇلۇغۋار ئانا ئالدىدىكى بۇرچىمىزنى، ئۆزىمىزنىڭ ئىنسان ۋە پەرزەنت بۇيىتىدىكى ۋىجدانىي قەرزىمىزنى تولۇق ئادا قىلالامدۇق. باشقا خەلقلەر ئىنسان ئەقىل - پاراسىتىنىڭ يۈكسەك چوققىلىرىدا پەرۋاز قىلىپ، ھېكمەت ۋە مۇجىزىلەر دۇنياسىغا قەدەم قويدى، ئالەم ۋە ھاياتنىڭ تېخى ئايان بولمىغان يوشۇرۇن سىرلىرىنى ئۈزلۈكسىز كەشپ قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ مەنىۋى - ئەقلىي قۇدرىتىنى يېڭىدىن - يېڭى شان - شەرەپلەر پەللىسىدە نامايان قىلىۋاتىدۇ. بىز بولساق تا ھازىرغىچە ئەنئەنىۋى ئاك ۋە چۈشەنچىلەر دائىرىسىدىن چىقالماي، ئەجدادىلار قالىدۇرۇپ كەتكەن تارىخىي مىراسلارنىڭ شان - شەرىپى بىلەن ئۆزىمىزگە تەسەللىي بېرىپ، ئىپتىخارلىق مەستخۇشلۇقى ئىچىدە چۈشەنچە تۇرۇۋا - تىمىز. بىزنى تېخىچە دۇنيا بىلىمىدى، بىزمۇ تېخى دۇنيانى تولۇق بىلەن بىلىپ يەتكىنىمىز يوق. ئۆز تارىخىدا شۇنچە پارلاق مەدەنىيەت يارىتىپ ئىنسانىيەتنىڭ ئەقلىي تەرەققىياتىغا ئۆچمەس تۆھپىلەر قوشقان، 20 - ئەسىرنىڭ 90 - يىللىرىدىكى رىقابەت ئالەمىدە ياشاۋاتقان قەدىمىي بىر مىللەت ئۈچۈن ئېيتقاندا بۇ ھەقىقەت - تەن بىر پاجىئە!

ئۆزىنىڭ كۆپ تەرەپلىمىلىك ئىقتىدارى بىلەن جامائەتچىلىكنىڭ نەزەردىكى چۈشۈشكە باشلىغان يازغۇچى ياسىن مۇخپۇل «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ بۇ يىللىق ئىككىنچى سانىدا ئېلان قىلىنغان «ئىشخانىمىدىكى سۆھبەت» ھېكايىسىدە دەل مۇشۇنداق مۇھىم بىر مەسىلە ئۈستىدە يەنى، بىزنىڭ تەقدىر ۋە ئىستىقبالىمىزغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ئەھمىيەتلىك بىر ئىجتىمائىي مەسىلە ئۈستىدە پەندىسى مۇھاكىمە ئېلىپ بارىدۇ. بۇ ھېكايىسىدە ھايات سەرگۈزەشتىسى بەكمۇ مۇرەككەپ ۋە خىلمۇ خىل بولغان، ھايات ھادىسىلىرى بىلەن كىشىلەر مۇناسىۋىتى ئالاھىدە نۇقتىدىن چۈشىنىدىغان ئۆزگىچە بىر ئادەمنىڭ بەدىئىي ئوبرازىنى يارىتىدۇ. ئۇنىڭ مىجەز - خۇلقى غەلىتە، پىكىر ۋە مۇھاكىمىلىرى كۈلكىلىك، تۇرمۇش ئادەتلىرى قوپال ۋە يېقىمسىز، لېكىن ئۇ، ئۆزى يولۇقتۇرغان ھايات ھادىسىلىرىدىن ئەقلىي يەكۈن چىقىرىشنى بىلىدىغان پاراسەتلىك ئادەم. ئاپتور مانا شۇ ئادەمنىڭ كۆزى ۋە پىكىرى ئارقىلىق ئىجتىمائىي رېئاللىقنى كۆزىتىدۇ. ئۇنىڭ پىكىر ۋە چۈشەنچىلىرىنى تىپىك ۋە ئەھمىيەتلىك كۆرۈنۈشلەردە تەسۋىرلەپ، ھەر بىر سۆز - ھەرىكەتىنى تۇرمۇشىمىزدىكى بىرەر ماھىيەتلىك

ھادىسىگە باغلاپ، ئۇنىڭ خاراكتېرى ئىنىدىۋىدۇئاللىقىنى كىڭ ئىجتىمائىي مەزمۇنغا ئىگە قىلىدۇ.

ئاپتور ھېكايىسىنىڭ بېشىدا ئۆز پېرسوناژىنى كۆپىنچە غەلىتە، كۈلكىلىك ھالەتلەردە كۆرسىتىدۇ. ئالايلىق، ئۇ ئىشخانىدا دەسلەپ تەھرىر بىلەن كۆرۈشكەن چېشىدا ھاياجاندىن ئۆزىنى باسالماي قالىدۇ. مۇشۇنداق نامدار شەخس بىلەن تونۇشقىنى ئۈچۈن ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىدۇ. «قۇتادغۇ بىلىك» توغرىسىدا شۇنچە پەخىرلىنىپ سۆزلىگىنى ھالدا ئۇنىڭ مۇئەللىپىنىڭ نامىنى توغرا تەلەپپۇز قىلالماي كۈلكىگە قالىدۇ. ئۇنۋان ۋە قەلەم ھەققى ئۈچۈن ياغۇچى بولۇش خىيالىغا كېلىپ، ئۆزىنى مۇشەققەت ۋە غىرلۇق بىلەن قىينايدۇ. چوڭ بىر ئەرپاب بىلەن ئۇنچە تەلەپپەكلىكىنى پەش قىلىپ رەقىبلىرىنى تال قالىدۇرۇش غەرىزىدە تەھرىرنى ھاراققا تەكلىپ قىلىپ تۇرۇۋالىدۇ. ئاپتور نېمىشقا ئۆز پېرسوناژىنى، ئۇنىڭ خاراكتېرىنىڭ ماھىيەتكە قارشى ھالدا مۇشۇنداق ساتىرىك كۆزدىتىشلەردە، ھاماقەت ۋە كەم ئەقىللىق ھالەتلەردە تەسۋىرلەيدۇ؟ ناھايىتى ئېنىقكى ئاپتور بۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ رېئال تۇرمۇش ھالىتىمىزدىكى بولمىغۇز ھادىسىلەر بىلەن كىشىلەر مۇناسىۋىتىدىكى ناھەقلىقلارغا، بىزنىڭ ئەخلاقىي سۈپەت ۋە مەنىۋى قىيىنچىلىقىمىزدىكى خىزىكلىك بىلەن روھىي دۇنياسى بۇلغۇنغان رەزىل كىشىلەرگە بولغان نەپرەت ۋە يىرگىنىش تۇيغۇسىنى ئەكىس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆز پېرسوناژىنىڭ خاراكتېرى ئىنىدىۋىدۇئاللىقىنى تېخىمۇ كەڭ رېئال تۇرمۇش ئاساسىغا، ھاياتىي دەلىللىك ۋە ئىجتىمائىي قارائىملىققا ئىگە قىلىدۇ. كىتابخان ھېكايىلىرىنىڭ بۇ سەھىپىلىرىنى ئوقۇۋېتىپ تۇرمۇشىمىزدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان مەنىۋىي مەزىۋىيەتنى خۇنۇك كىشىلەرنى يەنى بىرەر نامدار شەخسنىڭ كىچىككىنە مەھەممىتىگە ئائىل بولۇشنى ئۈچۈن ئۆزىنى باشقىچە ھېس قىلىپ، ئاممەت ۋە ئىپتىخارلىق تۇيغۇسىدا بېشى كۆككە يېتىدىغان بىچارە ئەخمەقلىرىنى، باشقىلارنىڭ تەبىئىي پىكىر ۋە چۈشەنچىلىرىنى ئۆزلەشتۈرۈش يولى بىلەن جان باقىدىغان، چالا - پۇچۇق كۆرۈپ قالغان بىرەر پارچە كىتاب ياكى يېرىم - ياتاق ئاڭلاپ قالغان بىرەر ئەپچاقى كەپلەر بىلەن ئۆزىنى قالىتىس ھېسابلايدىغان ساۋاتسىز مەمەدا - نىلارنى، پۇل ۋە مەرتىۋە ھەلەكچىلىكى بىلەن يېزىقچىلىقىنى كەسىپ قىلىپ، ئىنسان ئەقىل - پىكىرىنىڭ ئەڭ پاك، ئەڭ ئالىي جاناپ سەمەرىيىسى بولمىغان بۇ مۇقەددەس نەرسىنى بېيىش ۋە مەرتىۋىگە ئېرىشىشنىڭ پەلەمپەيسى قىلىپ بۇرگەن ئەدەبىي بىدىكىلەرنى ئورۇن ۋە مەرتىۋىسى بىلەن نەزەرگە چۈشكەن بىرەر نوپۇزلۇق شەخس بىلەن بولغان چالا - پۇچۇق تونۇشلۇقى ئۈچۈن قىسسىغا سىخماي يۈرگەن، ئۇنىڭ نام - شەرىپى بىلەن باشقىلارنى بېسىپ، ئۆزىنىڭ شەخسىي مەقسەت ۋە مۇددىئاسىغا يول ئېچىش ئۈچۈن تىنىمىمىز شاپاشلاپ ھالىدىن كېتىۋاتقان يىرگىنچىلىك ئادەملەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدۇ. ۋۇجۇددا ئۇيغۇر ۋە نەمەستىن ئەسەر بولمىغان بۇ ئادەملەردىن خۇددى ئاپتورغا ئوخشاشلا نەپرەتلىنىدۇ.

ھېكسا يېنىنىڭ، پېرسوناژنىڭ كاشال. لەقىمىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان بۆلۈمىدىن باشلاپ، ئەسەرنىڭ يۇمۇرلۇق ۋەزىنى بەسىيىپ، ھېكايە ۋە قەلىمى بىردىن بىردىن جىددىي ۋە كەسكىن ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە كىرگۈچىدۇ. پېرسوناژ خاراكتېرىمۇ شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا ئۆزگىرىپ، كىتاپخانىغا دەسلەپ ھاماقەت ۋە گەجىڭ بولۇپ كۆرۈنگەن بۇ ئادەم ئاستا - ئاستا ئەقىللىق، راستچىل، ناھايىتى كۈچلۈك ئادالەت تۇيغۇسىغا ئىگە پاك بىر ئادەم سۈپىتىدە مەيدانغا چىقىدۇ. ئۇنىڭ جىددىي، لېكىن قىزىقارلىق ھېكسا يېنى كىتابخانىنى ئىختىيارسىز ئۇنىڭ مۇرەككەپ ۋە ئازابلىق ھايات سەرگۈزەشتىسى بىلەن باي ۋە ھەسرەتلىك روھىي دۇنياسىغا باشلاپ كىرىدۇ. ئۇ بالىلىقىدا يەتكىنچە جاپا چەككەن، پەقەت دەۋرنىڭ ياردىمى ۋە تەربىيىسىدە ھايات يولىغا ئېرىشكەن ھالدا ۋە ئاق كۆڭۈل بىر ئادەم. ئۇنىڭ قەلبى ئەقىل ۋە ۋىجدان بىلەن ئىنسانغا ھۆرمەت ۋە ياخشىلىق كۆرسىتىش تۇيغۇسى بىلەن تولغان. لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ شۇنچىلىك پاك ۋە ھالاللىقىغا قارىماي، بىرەر قېتىم مۇئەسسەسە قەدىر - قىممەتكە ئېرىشەلمەيدۇ. قاچاندۇر بىر چاغلاردا ئۆزىنىڭ ھەممەت ۋە غەمخورلۇقى بىلەن ياخشىلىق ئىشخانىسىدىن مەكتەپنىڭ كاسسىرلىقىغا ئالماشقان جۇۋازچىنىڭ چىقىمچىلىقى ۋە مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭ ھەممەت ۋە خۇشاللىقى تۈگەيدۇ. ئۆز ھاياتىنىڭ مەنا ۋە لەززىتىنى پەسلىك ۋە زەبىلىكتە ھېس قىلىدىغان بىر ئادەم، چىقىمچى ۋە تەخسىكەشلەرگە تايىنىپ كۈن كەچۈرىدىغان پاراسەتسىز ھاكىم بىلەن بىرلىشىپ ئۇنى يەتكىنچە ئازابلايدۇ. كەينى - كەينىدىن كېلىۋاتقان بۇ پالاکەت ۋە كېلىشىملىكلەر ئۇنىڭ ئىرادە ۋە خاراكتېرىنى سۇندۇرۇپ، ئاخىرى ئۇنى ھاياتتىكى ئارتۇقچە ئادەمگە، ئادالەت ۋە ھىمايىغا تەشۋىش بولغان دەردمەن ۋە بىچارە ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويدۇ. شۇ يېرى تېخىمۇ ئاجايىبىكى، ئۆمۈر بويى ئۆز نېپىسۋىسىگە شۇكىرى - قانائەت قىلىپ، ھېچكىمگە يامانلىق ۋە كېلىشىملىكنى راۋا كۆرمىدى، ھالال ئەمگىكىگە تايىنىپ ياشاپ كەلگەن مۇشۇنداق بىر ئادەمنى ئاپتۇن قىلغان ھېلىقى جۇۋازچى تەشكىلى ئەيىبلەش بىلەن قارىلىنىپ، ئەخلاقى جاۋابكارلىققا تارتىلىشىنىڭ ئورنىغا ئەكسىچە مىڭلاپ كىشىلەرنىڭ ھاياتى، تەشكىلى تەقدىرىنى ئۆز قولىدا تۇتىدىغان مەلۇم بىر ئىدارىنىڭ باشلىقىغا كۆتۈرۈلىدۇ. مۇشۇ يەرگە كەلگەندە كىتابخانى ئىختىيارسىز ھالدا ئۆز - ئۆزىگە سوئال قويماي تۇرالمىدۇ. نېمىشقا بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزدا ناپاكىلىق، ئىنسانبىغىزلىق ۋە مۇناپىقلىقنىڭ بازىرى بۇنچەلىك ئىتتىپاق نېمىشقا پاك، ھالال ئادەملەر بۇنچىلىك خارۇ، ھىيلىگەر ۋە قارا نىيەت ئادەملەر بۇنچىلىك ئەزىز؟ بىز ئۆمۈر بويى ئىنتىلىپ ۋە ئىزارزۇ قىلىپ كەلگەن ھاياتى ئادالەت، ئەخلاقى پاكلىق، زەبىلىك ۋە مۇناپىقلىقنى دەپنە قىلىشقا قادىر بولغان مەنىۋى جۈرئەت دېگەنلەر قېنى؟ ياق، بۇلار ئەسلىدە بىزنىڭ دۇنياغا كۆز ئېچىشىمىز بىلەنلا ۋۇجۇدىمىزغا پۈتۈلگەن، قەدىمىي تارىخ ۋە مەدەنىيىتىمىز بىلەن بىللە ياشاپ كەلگەن ئەنئەنىۋى پەزىلەتلىرىمىز ئىدى.

لېكىن بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە بىزنىڭ مەنمۇ ئىستىسىز بۇلىشىپ، نە پىئامىيە تېمىلىك ۋە مەنپەئەتپەرەسلىك ۋە سۆھبەتسى بىزدىن غالىب كەلدى. شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئەخلاقىي ۋە زىلىمىز بىلەن كىشىلىك شەخسىيەتتىمىز بىر-بىرىمىزگە پەسىيەپ، بىزنىڭ غورۇر ۋە ئىپتىخارىمىز بولۇپ كېلىۋاتقان. پارلاق ئەنئەنىلىرىمىز ئاچكۆزلۈك ۋە نە پىئامىيە تىلىك توۋانلىرى ئاستىدا بېسىلىپ قالدى. بۇ دەل بىزنىڭ ھازىرقى مەنمۇ ئاجىزلىق بىلەن ئەخلاقىي زەئىپلىك ئۈستىگە قۇرۇلغان نىمات روھىي دۇنيارىمىزنىڭ مەنمۇ ئاساسى. ھېلىقىمىدەك ھاياتىي ئادالەتسىزلىكلەرنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش زېمىنى، يۇقىرىدا قەيىت قىلىپ ئۆتۈنگەن ئىجتىمائىي پاجىئەنىڭ ئەخلاقىي يىلتىزىدۇر. قاچانكى بىز مەنمۇ تەرەپتىن ئۇزۇل - كېسىل پاكلىنىپ، ھايات ۋە كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرگە ئەقىل ۋە ۋىجدان بىلەن ياغدېشىپ، ئۆزىمىزنى يېڭىچە بىر ئەخلاق ۋە ئىرادە يۈكسەكلىكىگە كۆتۈرۈپ، مەنمۇ ئىستىسىز بۇلىپ كېلىۋاتقان ھېلىقىمىدەك نومۇسىز سوپىلاردىن، يەپ تويماس نەپسى بالا شاڭجاڭ لاردىن، ئىنخۇاگەر، چىقىمچى جۇۋازچىلاردىن، ئىچى بوش پاراسەتسىز ھاكىملاردىن قۇتۇلىشقا بىزنىڭ شانلىق ئەنئەنىسىمىز بىلەن قەدىمىي مەدەنىيەتتىمىز قايتا پار-لىمايدۇ. ھاياتىي كېلەچىكىمىز يېڭىچە چىراي بىلەن نۇرلانمايدۇ. بىز يەنىلا ئۆزىمىزنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن تۈزۈك بەلەلەي قالمۇپرىمىز. مانا بۇ ئاپتورنىڭ كىتابخانغا يەتكۈزۈلمە كېچى بولغان بەدىئىي پىكىرى، ھېكمەتلىك بىزنى يېڭىدىن - يېڭى مۇھاكىمىلەر دۇنياسىغا باشلاپ كىرىدىغان بەدىئىي يېشىمدۇر.

بىز ئۆتكەندە «تەڭرىتاغ» سەھىپىلىرىمىزدىن سەۋەب ۋە نەتىجە، مۇناسىۋەتتى ئۈستىگە قۇرۇلغان، شۇنداق بولۇشى ئۈچۈن مۇشۇنداق بولىدۇ، دېگەندەك ئىپادىلىق ۋە ئۆزگىچىلىكتىن خالى ئورتاق ھايات ھادىسىلىرىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشلىرى بىلەن ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئېقىمىنىڭ ھەممىگە مەلۇم بولغان ئادەتتىكى ئومۇمىي مەنتىقىسى يورۇتۇلغان بوش ۋە ھارارەتسىز ئەسەرلەرنى خېلى ئوقۇغانىدۇق. بىز مۇھاكىمە قىلىۋاتقان بۇ ھېكايە ئۇ ئەسەرلەردىن پەرق قىلىدۇ. ئۆزىمىزنىڭ مەزمۇنىنىڭ يېڭى ۋە ئۆزگىچىلىكى، يورۇتۇپ بەرگەن بەدىئىي پىكىرنىڭ جىددىي ۋە ئەھمىيەتلىكى، رېئاللىققا بولغان مۇناسىۋەتنىڭ كەڭ ۋە دەلىللىكى، ۋە ئەلىرىنىڭ تىپىك ۋە ھاياتلىقى، مۇھاكىمىلىرىنىڭ جانلىق ۋە قىزىقارلىقلىقى، قۇرۇلمىسىنىڭ ئىسپات ۋە يېشىلچا قىلىقى بىلەن كىتابخانغا پۈتۈنلەي يېڭى ۋە ئىجادىي ئەسەر سۈپىتىدە تەسىر قىلىدۇ؛ ھېكايە باشتىن - ئاخىر جىددىي ئىجتىمائىي تەنقىد روھى بىلەن سۇغۇرۇلغان، لېكىن بۇ تەنقىد جەمئىيەتنىڭ بىرەر تەرىپىگە، ھاياتىمىزدىكى بىرەر ئوبىيكتىپ ۋە قە - ھادىسىگە، ئىجتىمائىي تۇرمۇشىمىزدىكى بىرەر قاتلام ياكى بىرەر تەبىئىيەتكە قارىتىلغان بولماستىن، ئەكسىچە تەبىئىيەت ھادىسىسى ئەخلاقىي ھال-تىمىز بىلەن مەللىي روھ ۋە مەللىي ئېڭىمىزغا قارىتىلغان. ھېكايىدە بەدىئىي تەنقىد ئاستىغا ئېلىنغان ئۇ بىر قاتار مەسىلىلەر مەنمۇ ئىستىسىز مۇزىچىل مەۋجۇت بولۇپ كېلىۋاتقان ئورتاق ئىللەتلەر بولۇپ، ئۇلار ئۇزۇندىن بۇيان بىزنىڭ

كۈزۈلۈك ۋە ئىزگۈلۈك تۇيغۇسىمىزنى، پىكىر ۋە تەپەككۈرىمىزنى بوغۇپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئەنئەنە ۋە رېئاللىقىمىز ھەققىدە ئەقىل ۋە ۋىجدان بىلەن ئويلىشىپ يېڭى ھاياتىي پەللىسىمىزنى ئىلگىرىلەپ، ئۆزىمىزنىڭ يېڭى مەنىۋى دۇنيايىمىزنى يارىتىشنىڭ ئورنىغا، ئۆزىمىزنىڭ قەدىمىي تارىخ ۋە مەدەنىيىتىمىز بىلەن ماخ تىنىپ، ھازىرقى ھالىتىمىز بىلەن پەخىرلىنىپ يۈرۈۋەردۇق. ئۆزىدىن قانائەتلىنىش، بەكمۇھىمىيلىك، ئارتۇقچە ئىپتىخارلىنىش تۇيغۇسى بىزنىڭ ئايىنىمىزنى چۈشەپ قويدى. نەتىجىدە بىزدىن شۇنچە ئەۋزەل ئىجتىمائىي شارائىت بىلەن ناھايىتى كەڭ ئىجادىي ئىمكانىيەتنىڭ بولۇشىغا قارىماي، شۇنچە ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ئىنسانىيەتنىڭ دىققىتىنى تارتقۇدەك بىرەر ئەقلىي سادا چىقىمىدى. ھېكايىدە بىز كاشانىنىڭ خاراكتېرىگە تەئەللۇق بولغان مۇنداق بىر دىئالوگنى ئوقۇيمىز: «كەچۈرۈڭ ئۇكا... بىرلىسا مەدەنىيەت دېگەننى بىزمۇ بىلىمىز. ئەمما شارائىتىمىز يوق. ئەسلى بىز قالىتىمىز مەدەنىيەتلىك مىللەت. مەسىلەن، ئالايلىق، دۇنيادا قايسى مىللەتنىڭ ئون ئىككى مىڭ يىلدىن بۇيۇك مۇزىكا قامۇسى بار؟ «تۈركى تىللار دىۋانى» چۇ؟ جاھانغا مەشھۇر ئەسەر ئۇ، رادىئو، گېزىت، ژۇرناللاردا نەچچە يىل تەشۋىق قىلىشتىمۇ. يەنە ھېلىقى... ھە، «قۇتادغۇبىلىك»، ئاپتورى كىم؟ تىلىمىنىڭ ئۇچىدىلا تۇرىدۇ... ھە، توغرا، يۇسۇپ خاس ھاجىيۇپ»، مانا قارا، بىزنىڭ پېرسوناژىمىز «قۇتادغۇبىلىك» نىڭ ئاپتورىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئەقلى چۈشەنچە دائىرىسىدە بىلىمەيدۇ. يۇ، لېكىن ئۇ ئەسەرنىڭ شان - شۆھرىتى بىلەن ماختىنىدۇ. شۇڭا قارىغاندا ئۇ، ئەسەرنىڭ مەزمۇن، ماھىيىتىنى، ئۇنىڭ مىللىي روھ، مىللىي ئەقلىسىدە تۇتىدىغان مەنىۋى - ئەخلاقىي سالماقىنى بىلىشى ياكى ھېس قىلالىشى ناتايىن. دېمەك ئۇنىڭ بۇ توغرىدىكى ماختىنىش ۋە ئىپتىخارلىق ئاساسلىق ئاساسىغا قۇرۇلغان بولۇپ، ئومۇمىي مىللىي ئادەت كۈچىدىن بولغان. بۇنداق ئادەتلەر بىزنىڭ ھاياتىمىزدا ئاز ئەمەس، ئەلۋەتتە! ئېنىقكى مۇشۇنداق تۇيغۇ ۋە چۈشەنچىدە ياشاپ كېلىۋاتقان ئادەتلەرنىڭ دۇنياغا نەزەر سېلىشى، باشقا خەلقلەردىن ئۆگىنىشى، ئۆزىنىڭ رېئال ئەھۋالىنى ئىلمىي ۋە ئىجادىي مۇھاكىمە قىلالىشى، ھايات تەرەققىيات - تىنى رىقابەت ئېڭى يۈكسەكلىكىدە كۆزىتىپ، ئۆزىنىڭ يېڭىچە مەنىۋى ئالەمىنى يارىتالىشى مۇمكىن ئەمەس.

توغرا، ئۆزىنىڭ شانلىق ئەنئەنىسى ۋە پارلاق مىراسلىرى بىلەن ماختىنىش ئومۇمىي مىللىي ئىپتىخارلىق تۇيغۇسىمىزنىڭ، مىللىي روھ ۋە مىللىي ئىگىلىك بىر قىسمى. لېكىن مۇنداق ماختىنىش ئىلمىي ۋە ئاخلاقىي چۈشەنچە ئاساسىدا شەكىللەنمىشى، ئەقىلگە مۇۋاپىق بولۇشى، بىزنىڭ پىكىر ۋە تەپەككۈرىمىز بىلەن ئىجادىي ئاكتىپچانلىقىمىزنى باسىدىغان مەنىۋى يۈك بولۇپ قالماستىن كېرەك. مىللىي ئەنئەنە ئۇستىدىكى ھەر قانداق غۇرۇر ۋە ماختىنىش پەقەت شۇ مىللەت خەلقىنىڭ ئىلگىرىلەشىگە، يارىتىش ۋە ئىختىرا قىلىشىغا، ئۇنىڭ ئىنسان ئەقىلى - پىكىرىنىڭ

يېڭى پەللىسىگە كۆتۈرۈلۈشىگە ئەمەلىي تۈرتكە، مەنەۋى ئىلھام بولالمايدىغاندىلا ئالدىن ئۇ مۇئەييەن ئىجتىمائىي قىممەتكە ئىگە بولالايدۇ. ھازىر بىز يۇمىرىمىزغا قارىتا قانداق مۇئامىلىدە بولۇۋاتىمىز؟ باشقىسىنى قويۇپ، بىز دائىم پەخىرلىنىپ تىلغا ئالىدىغان ئەنئەنىۋى ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ئالاھىدى، بىزنىڭ قايسىسىمىز ئەسىردىن ئەسىرگە مەملىكەت خەلقىنىڭ ئورتاق ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشىپ، جاھان ئەدەبىيات ئەھلىنىڭ ئومۇمىي دېققەت - ئېتىبارىغا سازاۋەر بولدى؟ بىزنىڭ قايسىسىمىز ئىجادىيەتچىمىز ئومۇمىي ئىجتىمائىي تۈرمۇشنى مەدەنىي روھ ۋە مەدەنىي ئىقتىسادىمىزنىڭ مۇكەممەل ئوبرازلىق ئىنسانىي سۈپىتىدە ئەكس ئەتتۈرۈپ، خەلقىمىزنىڭ ئەقلى ۋە ئەخلاقى تەربىيىلىنىشىدە مۇناسىپ مەنەۋى ئوزۇق بولالامدۇ؟ بىزنىڭ قايسىسىمىز يازغۇچىمىز بىزنىڭ باي ۋە مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىمىزنى بىز تېخى ھېس قىلىپ يەتمىگەن يېڭى ئىجادىي يۈككە كىلىكتە يورۇتۇپ، بىزنىڭ ھايات ھەققىدە يېڭى ئەقلىي چۈشەنچىمىزنى يېڭى بىر مەنەۋى پەللىگە كۆتۈرۈلدى؟ بۇ سوئاللارنىڭ جاۋابى ئۆز - ئۆزىدىن ئېنىقكى، بىزنىڭ بىرەر ئەسىردىمىز، بىرەر يازغۇچى، شائىرىمىزمۇ تېخى بۇنداق شان - شەرەپ چەققىمىزغا كۆتۈرۈلگىنى يوق. لېكىن بىز مۇشۇنداق ئەمەلىي پاكىتلار ئالدىدەمۇ، ئۆزىمىزنىڭ ھازىرقى رېئال ئەھۋالىنى ئەقىل ۋە ۋىجدان بىلەن مۇھاكىمە قىلىپ كۆرۈش زۆرۈرلۈكىنى تولۇق ھېس قىلىپ يېتەلمىدۇق. ئەكسىچە بىز ئۆزىمىزنى يەنىلا قاتتىق ھېسابلاپ، ياراتقان ۋە ئېرىشكەن ئاز - تولا نەرسىمىز بىلەن ماختىشىپ، بىزدە مۇنچە رومان نەشىر قىلىندى، مۇنچە ئەسەر مۇكاپاتلاندى، دەپ ئۆز - ئۆزىمىزنى بەزلەپ كەلدۇق. ۋەھالەنكى، بىز بۇ رومانلاردا قانچىلىك بەدىئىي - ئىستېتىك قىممەت يارىتىلغانلىقىنى، بۇ مۇكاپاتلارنىڭ كىتاپخانىلار ئىچىدە قانچىلىك نوبۇز ۋە ھۆرمەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئەستايىدىل ئويلاپ كۆرمىدۇق. مەلۇمكى نەشىر قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىمۇ ئىكلا بەدىئىي ئەدەبىيات بولۇۋەرمىگىنىدەك، ئېرىشىلگەن مۇكاپاتلارنىڭ ھەممىسىمۇ جاپالىق ئىجادىي ئەمگەكنىڭ شان - شەرەپى بولۇۋەرمەيدۇ. چۈنكى بىزنىڭ ئەقىل ۋىجدانىمىزنى بوغۇپ كەلگەن نەپسانىيە تەبىئىيەتلىك ۋە مەنەپە ئەتپەرەسلىك ۋە سۆھبەتسىمىزنى شۇ دەرىجىدە پەسەلەشتۈرۈۋەتتىكى، بىز خەلق تەرىپىدىن بېرىلىدىغان مۇكاپات ۋە شان - شەرەپ دېگەن بۇ نەرسىلەرنى ھېچقانداق ئىزىيات ۋە نومۇس ھېس قىلماي ئۆزئارا بۆلۈۋېلىش ۋە تەقسىم قىلىۋېلىش دەرىجىسىگە بېرىپ يەتتۇق؛ قىسقىسى بىز ئۇلارنى شۇ دەرىجىدە ماختاپ ئۇچۇردۇقكى، ئاقىۋەتتە ئۇنى كېيىنكى ئەۋلادنىڭ ئۆگىنىپ، باھالىشىنىڭ، ۋاقىت ۋە تارىخنىڭ ئۇنى كۆزىتىش ۋە سىنىشىنىڭ ھېچقانداق ئورۇن ۋە ئىمكانىيىتى قالمىدى. ماختاش ۋە ماختىنىش ئەسەبىيلىكى بىزنى مۇشۇنداق مەنەۋى زەئىپلىك ۋە ئەخلاقىي تۆۋەنلىك دەرىجىسىگە چۈشۈرۈپ قويدى.

«ئىشخانىدىكى سۆھبەت» ھېكايىسى بىزنىڭ يۇقىرىقىدەك قاتتىق روھىي

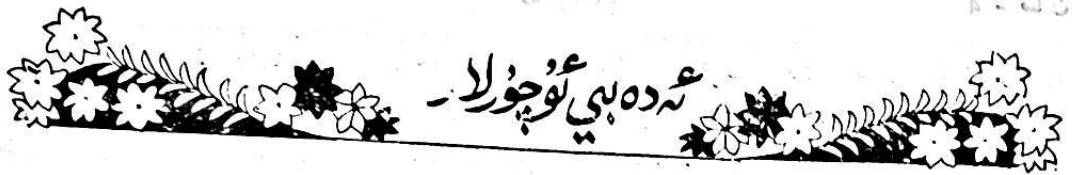
ھالەتتىمىزگە، بىزنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىي - تارىخىي شەرىپىمىزنى خىرەلەشتۈرۈپ، كېلەچىكىمىزنى نۇرسىزلاندۇرىدىغان مەنىۋى ئىللىملىرىمىزگە نىسبەتەن جىددىي بەدىئىي سىگنال بەردى. ئۇ بىزنى ئويغىنىشقا، ئۆزىمىزنىڭ ھازىرقى روھىي ھالەتتىمىزنى بىلىش ۋە چۈشىنىشكە، ئەجدادلىرىمىزنىڭ يولى ۋە ئەنئەنىسىگە ۋەجدانەن ۋارىسلىق قىلىپ، مەنىۋى تەرەپتىن ھەقىقىي تۈردە پاڭلىنىپ، ئىنسانىيەتنىڭ ئەقلىي تەرەققىياتىدا مۇناسىپ ئىز قالدۇرۇشقا ئۇندىدى. ھېكايە مانا مۇشۇنداق پەزىلەتلىرى بىلەن بىز ئۈچۈن يېقىن ۋە قەدىمە تىلەكتۇر.

ئاخىرىدا مەن ھېكايىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان مۇنداق بىر مەسىلە توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەي: بەزى يولداشلار ماڭا بۇ ھېكايىنىڭ ئىپادە قىلىش شەكلى ۋە بايان پۈرۈمىسى يېقىندىن يازغۇچى مەھتەمىن ھوشۇرنىڭ «ساراك» ھېكايىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانلىقىنى ئېيتتى. مەنمۇ بۇ يېقىنلىقنى خېلى پۇرۇنلا ھېس قىلغانىدەم، بۇ ھەقىقىي تەسىرلىنىشنىڭ مەھسۇلىمۇ ياكى ئاڭسىز ھالدىكى تاساددىپ يېقىنلىشىپ قېلىشمۇ، بۇنىڭنى ماڭا قاراڭغۇ. مۇبادا ئۇنى تەسىرلىنىش دېيىشكە توغرا كەلسە، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بۇنداق تەسىرچانلىقنىڭ بولۇشىغا يول قويۇلىدۇ، ئەۋەتتە. مۇبادا ئاپتور ئەنە شۇ تەسىرلىنىشنىڭ قوزغىشى ۋە روھلاندىرۇشى بىلەن ئۆزىگە خاس يېڭى ئىجادىي نەرسىنى يارىتىپ، يېڭى بەدىئىي پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويغان بولسا، ئۇمۇ ئوخشاشلا قەدىمە تىلەك ئەدەبىي ئىختىزا ھېسابلىنىدۇ.

ۋاقتى كەلگەندە ئىككى سائەتدە بىر دۇتازدا ساز قىلىشى مۇمكىن. لېكىن ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئورۇنلىغىنى ئۆزئارا ئوخشاشمايدىغان پەدە ۋە كۈيدىن ئىبارەت بولسا، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىنىلا ھەقىقىي سائەتدە دېمەي بولمايدۇ. شۇڭا مەن بۇ يېقىنلىقنى ھېكايىنىڭ يېتەرسىزلىكى دەپ قارىمىدەم.

يۇقىرىقىلار مېنىڭ «ئىشخانىدىكى سۆھبەت» ھېكايىسى ھەققىدىكى پىكىر ۋە كۆز قاراشلىرىم. ئەسلى بۇ ھېكايىنىڭ ماڭا بەرگەنلىرى ناھايىتى كۆپ ئىدى. ئەپسۇسكى مېنىڭ ئىپادە قىلىپ بېرەلمىگەنلىرىم بەكمۇ ئاز ۋە يۈزە يىزىلدى. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي مەن ئاپتورنىڭ ئىجادىي ئىزلىنىش روھىغا بولغان سۆيۈنۈشۈم تۈپەيلىدىن بۇ پىكىرلىرىمنى يەنىلا كىتابخانلار بىلەن ئورتاقلاشىپ كۆرۈش قارارىغا كەلدىم.

△ مەملىكىتىمىزنىڭ خۇيزۇ ئايال يازغۇچىسى خودانىڭ «مۇسۇلماننىڭ نەزىرى» ناملىق رومانى 1990 - يىلىدىن 1991 - يىلىغىچە بولغان قىسقا ئاراللىقتا ئارقا - ئارقىدىن مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مېللەتلەر مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەر - لىرى مۇكاپاتىغا، بېيجىڭ شەھەرلىك مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەر مۇكاپاتىغا ۋە دۆلەت دەرىجىلىك ئەڭ يۇقىرى نوپۇزغا ئىگە مۇكاپات ماۋدۇن ئەدەبىيات مۇكا - پاتىغا ئېرىشتى ۋە ئىنگىلىز، فرانسۇز، ئەرەب، ئوردۇ، بېنگال قاتارلىق تىللارغا تەرجىمە قىلىنىپ چەت ئەللەردا نەشىر قىلىندى. تەيۋەن ئۆلكىسىنىڭ «دۇنيا نەزەرىيە گېزىتى» 1992 - يىلى پۈتۈن بىر يىللىق ئىستونىنى بۇ ئەسەرگە بېغىشلانغان. (پولات ھېۋزۇللا)

ۋائىت دەۋرى ئاخىرلاشقىنى يوق

يېقىندا خۇدادۇڭ سىغەن داشۆسىدە خۇدادۇڭ سىغەن داشۆ ئاۋسترالىيە تەتقىقاتى مەركىزى قۇرۇلغانلىقىنىڭ بەش يىللىق مۇناسىۋىتى بىلەن ۋائىت ئەسەرلىرى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئېچىلدى.

يىغىندا ئاۋسترالىيە ئەدەبىيات پېشۋاسى ۋائىتنىڭ ئەدەبىي مۇۋەپپەقىيەتلىرى ئۈستىدە نۇقتىلىق مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىلدى. يىغىن مۇنداق دەپ ھېسابلىدى: ئاۋسترالىيەنىڭ ئەدەبىيات تارىخىدىكى بىر مۇنار - ۋائىت بىر دەۋر «ۋائىت دەۋرى» گە ۋەكىللىك قىلىدۇ. ۋائىت ئۆزىنىڭ خاس ئىجادىلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىشتا چىڭ تۇردى ۋە ئۇنىڭ «فائۇس»، «مەپىدىكى مېھمان»، «مۇستەھكەم مانتو - لوپ» قاتارلىق ئۈچ رومانى كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى ئومۇميۈزلۈك قوزغىدى ھەم باشقا يازغۇچىلارنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى. نۇرغۇن يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىيەتلىرىگە تەسىر كۆرسىتىپ ۋائىتچە ئۇسلۇبتا يېزىلغان نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەر - لەر مەيدانغا كەلدى. ۋائىت «ۋائىت ئىجادىيەت ئېقىمى» دىن ئىبارەت بىر ئەدەبىي ئېقىمنى مەيدانغا كەلتۈردى. بۇ ئېقىم تىياتىر، شېئىر، ناخشا قاتارلىق ساھەلەرگە كېڭەيدى. 1973 - يىلى ۋائىتنىڭ نوپۇس ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكى ئاۋسترالىيەنىڭ ئەدەبىيات ساھەسىدە مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ مۇنەپپەقىيەتلىرىگە ئىمكانىيەت تۇغدۇرۇپ بەردى. بىر يىل بۇرۇن ۋائىت ۋاپات بولدى. لېكىن ۋائىت دەۋرى ئاخىرلاشقىنى يوق. ۋائىتنىڭ ئىجادىيەتلىرى ئاۋسترالىيە ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا داۋاملىق تەسىر كۆرسىتىدۇ.

△ ئاننا كارىنىمىنانىڭ مۇھەببەت پاجىئەسى توغرىسىدىكى يېڭى كۆزقاراش: ياك ئېنىسۇڭنىڭ بۇ يىلقى «غەربىي جەنۇبىي مائارىپ ئۇنىۋېرسىتېتى ئىلىمىي ژۇرنىلى» نىڭ 2 - سانىغا بېسىلغان ماقالىسىدە مۇنداق دېيىلگەن: «بەزىلەر ئاننا پاجىئە-سىنى كەلتۈرۈپ چىقىشتىكى تىۋىپ سەۋەب يىزۇقىرى قاتلام جەمئىيەت ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلغانلىقىدىن بولغان دېيىشىدۇ. بۇنىڭ ئاساسىي يوق ئەمەس، لېكىن بۇ زىيانكەشلىك ئاننانىڭ ئۆزى ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ ئۇنىڭ تونۇشى ئارقىلىق رول ئوينىغانلىقىغا سەل قارالغان. ئۇ يىزۇقىرى قاتلام جەمئىيەتتىن قوغلىنىش بىلەنلا ئۇمىدىسىزلىككە ئۇزۇن تونۇشى، قىسمەت كۆزقاراشى ۋە ئاقسۆڭەكلەرنىڭ بىر تەرەپلىملىك كۆزقاراشلىرىنىڭ بىردەكلىكى، ئۇنىڭغا ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن ھۇجۇم قىلىپ ئۇنى روھىي جەھەتتىن پۈتۈنلەي ۋەيران قىلغان. شۇنى ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇكى، كېيىنكى ۋاقىتلاردا ۋورۇ-نىسكىنىڭ ئانناغا سوغۇق مۇئامىلە قىلىشى ۋە ئۇنىڭدىن زېرىكىشى ئاننا پاجىئەسىنىڭ كېلىپ چىقىشىدىكى تاشقى سەۋەب. ناۋادا ۋورۇنىسكى ئانناغا سادىق بولغان تەقدىردە ئاننانىڭ كۈتكىنىدەك ئاقىۋەت بولامتى؟ لېكىن تەتقىقاتچىلار بۇ ھەقتە ئىنتايىن ئاز توختالدى. بۇمەسىلە ئۈستىدە ئاننىنا قاتتىق كالا قاتۇرىدۇ. ئۇ ئاخىرى ئۆزى ۋە ۋورۇنىسكىدىن ئىبارەت قاتمۇ-قات زەربىلەر ئاستىدا قالغان بۇ ئىككى ئاقسۆڭەك ئەر-ئايالنىڭ ئۆزلىرى ياشاۋاتقان يىزۇقىرى قاتلام جەمئىيەتىدە ھەقىقىي بەختكە ئېرىشەلەشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى چۈشىنىپ يېتىدۇ. مانا بۇ ئاننانىڭ مۇھەببەت پاجىئەسىدىكى ئەڭ چوڭقۇر سەۋەب. ئاننانىڭ ئوبورازىغا تولستويىنىڭ ھېسسىيات كەچۈرمىشلىرى يۇغۇرۇۋېتىلگەن بولۇپ، بۇ مەنىدىن ئالغاندا يازغۇچى ئاننا ئارقىلىق ئۆزىنى مەلۇم دەرىجىدە ئوبېراتسىيە قىلغان ھەمدە تولستويىنىڭ جەمئىيەت ۋە ئىنسان ماھىيىتىدىن ئىبارەت ئىككى جەھەتنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتى ھەققىدىكى ئوي-پىكىرلىرى، شۇنداقلا ئۆزىنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى ئىسەنكىرەش ۋە ئارزۇ-ئىستەكلىرى مۇجەسسەملەنگەن

(خەلچەم ئىمەن تەرجىمىسى)

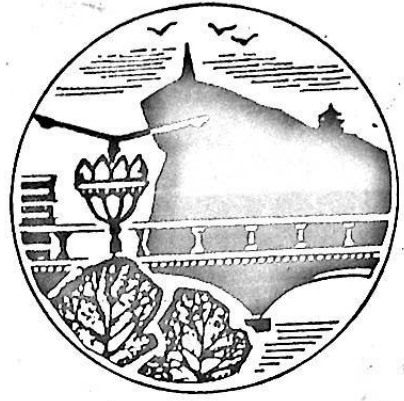
كەڭ ئۆلچەملىك يارىتىش ئامبىلىدا .
ئۆلچەملىك كۆپ ئىشلار بولار ماھىران .

قۇياش ئولتۇرماقتا دېھقان بىلەن تەڭ
ئايلىز غوجامىنىياز فونوسى

كۆكۈم تىنچلىقى ۋە ئوغلاق
ئەبەدە ئاندىلىم فونوسى

《天尔塔格》文学双月刊 Tangritag Two Monthly Literature

«تەڭرىتاغ»

1992年第4期

Journal In Uyghur Language

1992 - يىل 4 - سان

主办单位: 乌鲁木齐市文学
艺术界联合会
编辑出版: 《天尔塔格》编辑部
地址: 乌鲁木齐市新华南路16号
电话: 218897 邮政编码: 830002
印刷: 新疆科技卫生出版社印刷厂
国外总发行: 中国出版对外贸易总公司
(782信箱)

国内统一刊号C N 65-1012/1

邮局代号58-83

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمەسى
تەرىپىدىن چىقىرىلدى

«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى

ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر

تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002

شىنجاڭ پەن - تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى

باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا ياشى شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ

(782 - خەت ساندۇقى)

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى 1 / 1012 - 65 CN

پوچتا ۋە كالىت نومۇرى: 83 - 58

零售价: 1.20元

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن